

МАЙКЛ
КРАЙТОН

БЕСТСЕЛЕР №1 ЗА ВЕРСІЄЮ «НЬЮ-Йорк ТАЙМЗ»

ПАРК
ЮРСЬКОГО
ПЕРІОДУ

МАЙКЛ
КРАЙТОН

ПАРК
ЮРСЬКОГО
ПЕРІОДУ

МАЙКЛ КРАЙТОН
ПАРК
ЮРСЬКОГО
ПЕРІОДУ

УДК 821.111–311.1
ББК 84(7США)
К78

Jurassic Park

Michael Crichton

Переклад з англійської Романа Клочка

Усі права застережені. Жодну частину цієї публікації не можна відтворювати, зберігати в системі пошуку інформації чи передавати в будь-якій формі в будь-який спосіб — електронний, механічний, ксерокопіювання або інший спосіб — без попереднього письмового дозволу власника.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, whether electronic, mechanical, photocopying, recording or other kind, without the prior permission in writing of the owners.

Крайтон М.

К78 Парк Юрського періоду / Майкл Крайтон ; Пер. з англ. Романа Клочка. — К. : Видавнича група КМ-Букс, 2017. — 544 с.

ISBN 978-617-7489-74-9

Вчені винайшли унікальну технологію відновлення та клонування ДНК динозаврів. Нарешті здійснилися найбентежніші фантазії людства. Чудові й таємничі створіння, вимерлі вічність тому, знов заселили Парк юрського періоду, і незабаром подивитися на них матиме змогу будь-хто на світі. Аж тут відбувається неочікуваний збій... У романі «Парк юрського періоду» Майкл Крайтон поєднує свій заворожливий талант і науковий підхід, щоб створити один з найцікавіших технотрилерів.

УДК 821.111–311.1
ББК 84(7США)

© Michael Crichton, 1990
© Dinosaur Holdings LLC, 2014
© Роман Клочко, переклад, 2017
© ТОВ «Видавнича група КМ-Букс», 2017

ISBN 978-617-7489-74-9

Для
А-М
i
T

Рептилії викликають відразу через їхнє
холодне тіло, блідий колір, хрящуватий
скелет, огидну шкіру, лютий вигляд,
пильний погляд очей, неприємний запах,
різкий голос, жалюгідне житло та страшну
отруту; тому Творець не докладав
зусиль для того, щоб їх було багато.

*Лінней, 1797 рік**

Неможливо знищити нову форму життя.

*Ервін Чаргафф, 1972 рік***

* Вочевидь, автор має на увазі шведського вченого Карла Ліннея (1707-1778), але помиляється з датою цитати (*Тут і далі прим. перекладача*).

** Ервін Чаргафф (1905-2002) — американський біохімік, член Національної академії США, вперше одержав ДНК у чистому вигляді. Походив з України — народився у м. Чернівці, звідки сім'я 1914 року переїхала до Відня і через початок війни вже не змогла повернутися.

ВСТУП

ВИПАДОК «ІНДЖЕН»

Кінець ХХ століття став свідком нової наукової «золотої лихоманки» разючих масштабів — безрозсудного й шаленого поспіху у прагненні отримати прибуток з генної інженерії. Ця галузь розвивалася так швидко і про неї так мало повідомляли, що навряд чи всі розуміли її обсяг і значення.

Біотехнологія обіцяє найбільшу революцію в історії людства. До кінця цього десятиліття вона випередить атомну енергію та комп'ютери за впливом на наше повсякденне життя. За словами одного оглядача, «біотехнологія змінить кожен бік людського життя: нашу медицину, наше харчування, наше здоров'я, наші розваги, самі наші організми. Ніщо більше не буде таким, як колись. Це буде в буквальному сенсі зміна обличчя планети».

Та біотехнологічна революція має три важливі риси, що відрізняють її від наукових перетворень минулого.

По-перше, вона має під собою широку основу. Америка увійшла до атомної епохи лише завдяки одній науково-дослідній установі у Лос-Аламосі. До комп'ютерної ери її привели зусилля близько десятка компаній. Біотехнологічні ж дослідження нині здійснюються більш ніж у двох тисячах лабораторій

у самій лише Америці. П'ятсот корпорацій витрачають п'ять мільярдів доларів на рік у цій галузі.

По-друге, більшість досліджень — безглузді або легковажні. Спроби вивести бліду форель (аби її краще було видно у струмку), квадратні дерева (для полегшення праці лісоруба), створити ін'єкційну речовину з клітин аромату (аби ви завжди пахли улюбленими парфумами) можуть здатися жартами, але це не так. Справді, те, що біотехнологію можна застосувати у галузях, які традиційно залежать від примх моди, таких як косметика й індустрія дозвілля, підсилює тривогу через ексцентричне використання цієї потужної нової технології.

По-третє, дослідження ніхто не контролює. За ними немає нагляду, немає федеральних законів, що регулювали б їх. Ані в Америці, ані в іншій країні світу не існує послідовної державної політики у цій галузі — тому, що важко проводити розумну політику щодо продуктів, які охоплюють діапазон від ліків до сільськогосподарських культур і штучного снігу.

Та найбільш непокоїть той факт, що ніякого нагляду немає і з боку самих науковців. Характерно, що кожен вчений, який займається генетичними дослідженнями, одночасно задіяний і у біотехнологічному бізнесі. Не існує сторонніх спостерігачів. Кожен має свою частку.

З морального боку, комерціалізація молекулярної біології є найбільш приголомшливою подією в історії науки, і відбулася ця подія навдивовижу швидко. Протягом чотирьох століть з часів Галілео Галілея наука залишалася вільним і відкритим процесом дослідження природних явищ. Вчені завжди ігнорували національні кордони, ставлячи себе над минулими політичними проблемами і навіть війнами. Вони завжди протестували проти секретності у дослідженнях і навіть

засуджували патентування своїх відкриттів, вважаючи, що вони працюють на благо усього людства. І протягом багатьох поколінь відкриття, зроблені вченими, справді були прикладом особистої безкорисливості.

Коли 1953 року двоє молодих науковців у Англії — Джеймс Вотсон і Френсіс Крік — розшифрували структуру ДНК, їхню роботу було названо тріумфом людського духу, багатовікового прагнення зрозуміти Всесвіт науковим шляхом. Були впевнені очікування, що їхнє відкриття буде й далі самовіддано досліджуватися, аби принести ще більшу користь людству. Однак цього не сталося. За тридцять років майже усі колеги Вотсона та Кріка повністю поринули у справи іншого роду. Дослідження у галузі молекулярної генетики перетворилися на великий, багатомільярдний бізнес, і його витoki простежуються не від 1953, а від квітня 1976 року.

Це була дата знаменитої нині зустрічі, коли венчурний капіталіст Роберт Свонсон звернувся до біохіміка Каліфорнійського університету Герберта Боєра. Ці двоє домовилися заснувати комерційну компанію для використання Боєрової технології зрощування генів. Їхнє нове підприємство «Джентек» швидко стало найбільшим і найуспішнішим проектом у галузі генної інженерії.

Здавалося, що всіх зненацька охопило бажання розбагатіти. Про виникнення нових компаній оголошувалося ледве не щотижня, вчені збиралися докупити, аби використувувати результати генетичних досліджень. До 1986 року щонайменше 362 науковці, в тому числі 64 з Національної академії, працювали у дорадчих органах біотехнологічних фірм. Тих, хто мав частку в акціонерному капіталі або займався консультуванням, було у кілька разів більше. Слід підкреслити, наскільки насправді значними були ці зрушення. У минулому вчені з фундаментальних наук звисока дивилися

на бізнес. Вони вважали, що гонитва за грішми інтелектуально нецікава і годиться лише для крамарів. А займатися дослідженнями для промисловості, навіть для таких престижних компаній, як «Белл» чи «Ай-Бі-Ем Лабз», — це для тих, хто не зміг отримати місце в університеті. Таким чином, ставлення тих, хто займався фундаментальними науками до колег з прикладних галузей і до промисловості взагалі, було, по суті, критичним. Цей давній антагонізм вберігав університетських науковців від розтлінних впливів промисловості, й хай коли починалися суперечки щодо технологічних питань, незацікавлені вчені були здатні обговорювати питання на найвищому рівні.

Але тепер це вже не так. Існує дуже мало наукових установ, що не мали б комерційних зв'язків. Старі часи минули. Генетичні дослідження тривають у шаленому темпі, швидше, ніж будь-коли, але здійснюються таємно, поспіхом і задля прибутку.

У цій комерційній атмосфері поява такої амбітної компанії, як «Інтернешнл Дженетик Текнолоджіз» з Пало-Альто, була неминуча. Так само нічого дивного не було в тому, що викликана нею генетична криза мала залишитися не відома широкій публіці. Зрештою, дослідження «ІнДжен» проводилися таємно; цей випадок стався у віддаленій частині Центральної Америки на очах менш ніж двох десятків людей, з яких вижила лише жменька.

Навіть на заключній стадії, 5 жовтня 1989 року, коли компанія звернулася до Верховного суду в Сан-Франциско згідно з розділом 11 Кодексу США про банкрутство, судовий процес мало зацікавив пресу. Він здавався настільки буденним — третя маленька біоінженерна фірма, що збанкрутувала цього року, а якщо рахувати з 1986 року, то й узагалі сьома.

Мало що з матеріалів процесу було оприлюднено, оскільки кредиторами компанії були японські інвестиційні консорціуми «Гамагурі» та «Денсака» — компанії, які традиційно уникають розголосу. Аби вберегтися від небажаного викриття, Деніел Росс із «Ковен, Свейн і Росс», який захищав «Інджен», одночасно представляв і інтереси японських інвесторів. А досить незвичне клопотання віце-консула Коста-Рики було заслухане за зачиненими дверима. Тому не дивно, що за місяць проблеми «Інджен» було тихо й любовно врегульовано.

Сторони цього врегулювання, в тому числі високоповажна наукова рада консультантів, підписали договір про нерозголошення, і ніхто не розповідатиме про те, що сталося. Але багато головних учасників цього інциденту ніяких паперів не підписували і були готові обговорити приголомшливі події, які призвели до того, що відбувалося протягом двох останніх днів серпня 1989 року на далекому острові біля західного узбережжя Коста-Рики.

ПРОЛОГ. УКУС РАПТОРА

Тропічний дощ заливав покрівлю, гамселячи по гофрованому даху будівлі клініки, з ревінням мчав металевими жолобами і струмком вихлюпувався на землю. Роберта Картер зітхнула і втупила очі у вікно. З клініки було ледве видно і берег, і сам океан, оповитий низьким туманом. Це було не те, на що вона сподівалася, коли приїхала до рибальського селища Бая-Анаско провести два місяці як запрошений лікар. По двох виснажливих роках, що їх вона пропрацювала у відділенні невідкладної допомоги лікарні «Майкл Різ» у Чикаго, Боббі Картер чекала на сонце й відпочинок.

Вона жила у Бая-Анаско вже третій тиждень, і весь цей час щодня дощило. Все інше було чудово. Їй подобалася ізолюваність цього місця і приязність місцевих мешканців. У Коста-Риці — одна з двадцятьох найкращих систем охорони здоров'я на світі, й навіть у цьому віддаленому прибережному селі клініка була у гарному стані й добре забезпечувалася. Фельдшер, Мануель Арагон, був тямущий і кваліфікований. Боббі могла працювати тут на тому ж рівні, як і в Чикаго.

Але цей дощ! Постійний, нескінченний дощ!

На тому кінці оглядового кабінету Мануель підвів голову.

— Послухай,— сказав він.

— Повір, я це чую,— відповіла Боббі.

— Ні. Слухай.

І тоді вона вловила його — цей звук, що зливався з дощем, сильне гуркотіння, яке збільшувалося і чіткішало, аж доки не стало зрозумілим: це був ритмічний гуркіт гвинтокрила. У неї майнула думка: «Не можна літати у таку негоду». Та звук невпинно наростав, а потім гвинтокрил з ревінням прорвався крізь океанський туман, прогрімів над головою, зробив коло і полетів назад. Боббі побачила, як він розвернувся над водою, біля рибальських човнів, потім підлетів збоку до дерев'яного пірса і рушив у напрямку пляжу.

Він шукав місце для посадки.

Це був великий пузатий «Сікорський» із синьою смугою на боці та написом «Інджен Констракшн». Так називалася будівельна компанія, що споруджувала новий курортний комплекс на одному з прибережних островів. Курорт, подекуди вражаючий і дуже складний; багато тутешніх працювало на цьому будівництві, що тривало вже понад два роки. Боббі могла це уявити — один з тих величезних американських курортів з плавальними басейнами й тенісними кортами, де гості могли б грати й пити дайкірі, не маючи жодних контактів з реальним життям цієї країни.

Вона дивувалася — щό такого термінового на цьому острові, заради чого гелікоптер прилетів би у таку негоду? Крізь лобове скло вона побачила, як пілот полегшено видихнув, щойно машина сіла на мокрий пісок. З неї вистрибнули чоловіки у формі й кинулися відчиняти великий бічний люк. Почулися відчайдушні крики іспанською, і Мануель підштовхнув Боббі.

Люди кликали лікаря.

Поки білий чоловік віддавав накази, двоє чорношкірих членів екіпажу несли до Боббі обм'якле тіло. Білий був одягнений у жовтий дощовик. З-під його бейсболки визирало руде волосся.

— Тут є лікар? — спитав він, щойно вона підбігла.

— Я — лікар Картер, — сказала вона. Дощ падав важкими краплями, що стукали по голові та плечах. Рудоволосий похмуро глянув на неї. На ній були обрізані джинси і майка. На плечі висів стетоскоп, його дзвін вже заіржавів від солого повітря.

— Ед Реджис. У нас важкохворий, лікарю.

— То краще доправити його до Сан-Хосе, — відповіла вона. До Сан-Хосе, столиці держави, було лише двадцять хвилин гелікоптером.

— Краще, але ми не зможемо перелетіти гори за такої негоди. Вам доведеться лікувати його тут.

Боббі заметушилася біля пораненого, щойно його принесли до клініки. Ще дитина, не старший за вісімнадцять. Скинувши сорочку, просочену кров'ю, Боббі побачила глибоку рану на плечі й таку саму — на нозі.

— Що з ним сталося?

— Нещасний випадок на будівництві, — відказав Ед. — Його переїхав один з екскаваторів.

Хлопець був блідий, тремтів і не приходив до тями.

Мануель чекав на них біля яскравих зелених дверей клініки, махаючи рукою. Чоловіки занесли тіло і поклали його на стіл посередині кімнати. Мануель почав ставити крапельницю, а Боббі спрямувала на хлопчика світло і нахилилася, щоб оглянути рани. Вона відразу ж побачила, що поранений має кепський вигляд. Можна було майже впевнено сказати, що хлопець помре.

Велика рвана рана тягнулася від плеча до нижньої частини тулуба. На краю рани шкіра висіла клаптями. У центрі,

де було вивихнуте плече, назовні вилізли білі кістки. Другий удар розрубав великі м'язи стегна — настільки глибоко, що можна було бачити, як пульсує стегнова артерія. Перше враження, що майнуло у Боббі в голові, — ногу розірвало.

— Розкажіть мені ще раз про цю рану, — сказала вона.

— Я цього не бачив, — відповів Ед. — Кажуть, що його потягнув канавокопач.

— Бо вигляд у нього такий, ніби його розтерзали, — сказала Боббі Картер, вивчаючи рану.

Як і більшість лікарів з відділення невідкладної допомоги, вона могла згадати в усіх подробицях пацієнтів, яких бачила навіть багато років тому. Вона бачила два схожі випадки. Перший — дворічна дівчинка, на яку напав ротвейлер. Другий — п'яний служитель цирку, який зіткнувся з бенгальським тигром. Обидва поранення були схожі на це, що мало вигляд, характерний для нападу тварини.

— Розтерзали? — перепитав Ед. — Ні-ні. Це екскаватор, повірте мені.

Ед облизував губи, коли говорив. Він був роздратований, поводився так, ніби зробив щось неправильно. Боббі здогадувалася чому. Якщо вони використовують недосвідчених місцевих робітників на будівництві, то, мабуть, постійно мають нещасні випадки.

— Ви хочете зробити лаваж? — спитав Мануель.

— Так, — відповіла вона. — Потому як ти його зафіксуєш.

Вона схилилася нижче, торкнулася рани кінчиками пальців. Якщо по хлопцю прокотився екскаватор, то глибоко у рані має бути бруд. Та ніякого бруду там не було, лише слизка, липка піна. А від рани йшов дивний запах, якийсь гнилий сморід, запах смерті й розкладання. Вона ще ніколи такого не нюхала.

— Давно це сталося?

— Годину тому.

Вона знову помітила, як напружився Ед Реджис. Він належав до типу людей нервових і нетерплячих. І був зовсім не схожий на виконроба з будівництва. Скоріше на когось із керівництва. Мабуть, ця робота була йому не під силу.

Боббі Картер повернулася до ран. Чомусь їй не вірилося, що це механічна травма. Ці ушкодження мали зовсім інший вигляд. Ніякого ґрунту в рані, ніяких слідів розтروшення. Будь-яка механічна травма — від автокатастрофи чи нещасного випадку на фабриці — майже завжди містить якийсь тип розтрошення. Але тут такого не було. Натомість шкіра хлопця була подерта на клапті на плечі й на стегні.

Все це було схоже на напад. З іншого боку, більша частина тіла була неушкоджена, що не є характерним для нападу тварини. Боббі знову оглянула голову й руки. Руки! Коли вона подивилася на руки хлопця, то відчула мороз поза шкірою. Обидві долоні були вкриті короткими рваними порізами, а на зап'ястках і передпліччях виднілися синці. Вона достатньо довго пропрацювала у Чикаго, щоб зрозуміти, що це означає.

— Добре,— сказала вона.— Почекайте за дверима.

— Чому? — занепокоєно спитав Ед, якому явно це не сподобалося.

— Ви хочете, щоб я йому допомогла, чи ні? — відповіла вона і виштовхала його за двері, зачинивши їх просто в нього перед носом. Вона не знала, що відбулося з хлопцем, але це все їй не дуже подобалося. Мануель завагався:

— То мені продовжувати промивання?

— Так.

Вона потягнулася по свій маленький «Олімпус» і зробила кілька знімків рани, помінявши спалах, щоб було краще видно. Це справді схоже на укуси, подумала вона.

Раптом хлопець застогнав, Боббі відклала камеру і нахилилася до нього. Його губи заворушилися.

— *Raptor*,— промовив він.— *Lo sa raptor...*

Почувши ці слова, Мануель завмер і перелякано відсахнувся.

— Що це означає? — спитала вона.

Мануель похитав головою.

— Не знаю, лікарю. «*Lo sa raptor*» — це не іспанською...

— Не знаєш? — це слово прозвучало для неї ніби іспанське.— Тоді, будь ласка, продовжуй промивати рану.

— Ні, лікарю,— зморщив він носа.— Жахливий запах...— і перехрестився.

Боббі знову подивилася на слизьку піну, що витікала з рани. Вона торкнулася її, потерла між пальцями. Майже схожа на слину...

Губи пораненого заворушилися.

— Раптор,— прошепотів він.

— Він укусив його,— з жахом вимовив Мануель.

— Хто вкусив?

— Раптор.

— Що це таке?

— Це *hupia**.

Боббі насупилася. Хоча костариканці не вирізнялися особливою забобонністю, вона вже чула в селі про хупій. Кажали, що це нічні примари, безликі вампіри, що викрадають маленьких дітей. Згідно з повір'ям, хупії колись жили у горах Коста-Рики, а тепер заселили острови біля узбережжя.

Мануель задкував, бурмочучи і хрестячись.

— Це ненормальний запах,— казав він.— Це хупія.

* Хупія — духи померлих у культурі народів таїно на узбережжі Карибського моря.

Боббі вже збиралася наказати йому повернутися до роботи, коли поранений юнак розплющив очі й сів на столі, випроставшись. Мануель злякано скрикнув. Хлопець стогнав і крутив головою, дивився туди-сюди розширеними очима, а потім зненацька виблював кров'ю. В нього відразу ж почалися конвульсії, тіло тремтіло, і Боббі схопила його, але він усе одно трусився так, що впав зі столу на бетонну підлогу. Його знову знудило. Все було у крові. Ед відчинив двері зі словами «Що тут в біса коїться?» і, побачивши кров, відвернувся, затиснувши рота рукою. Боббі схопила шпатель, щоб покласти між стиснутими щелепами хлопчика, та ще роблячи це, зрозуміла, що це безнадійно, після останнього спазматичного струсу він розслабився і затих.

Вона хотіла зробити штучне дихання рот-у-рот, але Мануель з силою схопив її за плече, відтягнув назад.

— Ні,— сказав він.— Хупія може перейти до тебе.

— Мануелю, заради Бога...

— Ні,— сердито дивився на неї Мануель.— Ти нічого не розумієш.

Боббі глянула на тіло, що лежало на землі, й зрозуміла, що все марно: у них не було жодної можливості реанімувати його. Мануель покликав чоловіків, ті зайшли до кімнати і забрали тіло. З'явився Ед, який, витерши рота зворотом долоні, пробурмотів: «Я знаю, ви зробили все, що могли». А потім вона дивилася, як чоловіки несуть небіжчика назад до гелікоптера і як машина з гуркотом піднімається у небо.

— Так краще,— вимовив Мануель.

Боббі думала про руки хлопчика. Вони були вкриті порізами й синцями, типовими для поранень при захисті. Вона була впевнена, що хлопець загинув не від нещасного випадку на будівництві; на нього напали, і він підняв руки, захищаючись від нападника.

— Де цей острів, звідки вони прилетіли? — спитала Боббі.

— В океані. Можливо, сто — сто двадцять миль від берега.

— Далекувато для курорту, — зауважила вона.

Мануель спостерігав за гвинтокрилом.

— Сподіваюся, вони вже ніколи не повернуться.

Що ж, подумала вона, принаймні у неї лишилися фото. Та коли повернулася назад до столу, побачила, що фотоапарат зник.

Того вечора дощ нарешті припинився. Сидячи на самоті у спальні, що містилася позаду клініки, Боббі гортала обірваний іспанський словник у м'якій обкладинці. Незважаючи на заперечення Мануеля, вона підозрювала, що слово «раптор», сказане хлопчиком, іспанське. І справді, вона знайшла його у словнику. Воно означало «грабіжник» або «викрадач».

Це змусило її замислитися. Сенс слова був підозріло близький до слова «хупія». Звісно ж, вона не вірила у забобони. Й у привида, який порізав ті руки. Про що хлопець намагався їй розповісти?

З сусідньої кімнати почувся стогін. В одній з сільських жінок почався перший період пологів, і Елена Моралес, місцева акушерка, доглядала за нею. Боббі зайшла до приміщення і жестом попросила Елену вийти на хвилю до неї.

— Елено...

— *Si*, лікарю...

— Ти не знаєш, що таке «раптор»?

Елена була сивою шістдесятирічною сильною жінкою з серйозним виразом обличчя. Стоячи посеред ночі, під зоряним небом, вона насупилася і вимовила:

— Раптор?

— Так. Ти знаєш це слово?

— *Si*,— кивнула Елена.— Це означає «людина, яка приходить вночі й забирає дитину».

— Викрадач?

— Так.

— А «хупія»?

Вона помінялася на обличчі.

— Не вимовляйте цього слова, лікарю.

— Чому?

— Не кажіть про хупію зараз,— жорстко вимовила Елена, кивнувши головою туди, де було чути, як стогне породілля.— Нерозумно вимовляти зараз такі слова.

— А скажи, чи може раптор покусати і порізати свою жертву?

— Покусати і порізати? — здивувалася Елена.— Ні, лікарю. Раптор — це людина, яка забирає новонароджених.

Здавалося, її дратує ця розмова і їй не терпиться її завершити. Елена розвернулася, щоб іти до породіллі.

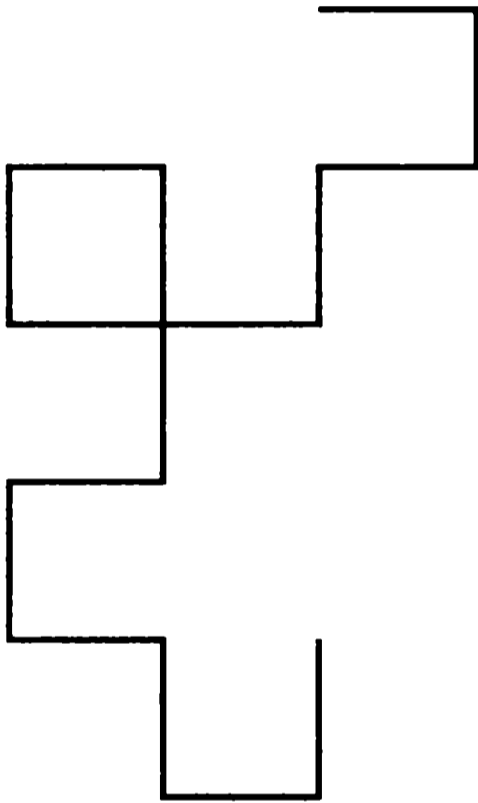
— Я покличу вас, лікарю, коли вона буде готова. Це десь за годину, може, за дві.

Боббі дивилася на зірки і слухала мирний плескіт прибою. У темряві було видно тіні від рибальських човнів, що стояли на якорі. Панувала тиша, така звична, що Боббі почулася дурепою через усю цю розмову про вампірів і викрадених дітей.

Боббі повернулася до кімнати, ще раз згадавши про те, як Мануель наполягав, що це не іспанське слово. З цікавості вона зазирнула до маленького англійського словника і, на свій подив, теж знайшла там це слово:

Raptor, ім. (від лат. «raptor» — грабіжник, фр. «raptus») — хижий птах.

ПЕРШИЙ ЦИКЛ

На перших малюнках фрактальної кривої буде видно кілька підказок щодо основної математичної структури.

Іян Малкольм

МАЙЖЕ РАЙ

Майкл Боумен насвистував веселу мелодію, їдучи за кермом свого «лендровера» біологічним заповідником Кабо-Бланко на західному узбережжі Коста-Рики. Був чудовий липневий ранок, і дорога перед ним відкривала разючий краєвид, обіймаючи край скелі й зависаючи над джунглями та синявою Тихого океану. Якщо вірити путівникові, Кабо-Бланко було місцем з незайманою дикою природою, майже раєм. Милуючись краєвидом, Боумен відчував, як його відпустка входить у нормальне русло. Боумен, 36-річний забудовник з Далласа, приїхав до Коста-Рики відпочити два тижні разом з дружиною і дочкою. Взагалі-то поїхати сюди було ідеєю його дружини; Еллен проточила йому голову, тижнями розповідаючи про чудові національні парки Коста-Рики і про те, як добре було б звозити туди Тіну. Коли ж вони приїхали сюди, то виявилось, що Еллен записалася на прийом до пластичного хірурга у Сан-Хосе. Майк Боумен вперше почув про чудову й недорогу пластичну хірургію, доступну в Коста-Риці й у всіх розкішних приватних клініках цього міста.

Звісно ж, між ними спалахнула сварка, бо Майк зрозумів, що вона йому збрехала, і це так і було. Він був категорично проти цієї пластичної хірургії. Врешті-решт, це було смішно, Еллен тридцять, і вона вродлива жінка. Дідько, та вона ж була королевою на вечорі випускників в університеті Райса заledве десять років тому! Та Еллен охоплювали сумніви і хвилювання.

Здавалося, останні роки її головною турботою став страх втратити гарну зовнішність. А разом із зовнішністю і все інше.

«Лендровер» вскочив у вибоїну, бризнувши багнюкою. Сидячи біля чоловіка, Еллен спитала:

— Майку, а ти впевнений, що це саме та дорога? Ми вже кілька годин не бачили інших людей.

— П'ятнадцять хвилин тому проїхала інша машина, — нагадав він їй. — Синя, пам'ятаєш?

— Їдучи у протилежний бік...

— Люба, ти хотіла пустельний пляж, — сказав він. — І ти його зараз отримаєш.

Еллен із сумнівом похитала головою.

— Сподіваюся, ти маєш рацію.

— Так, сподіваюся, ти маєш рацію, тату, — сказала Крістіна з заднього сидіння. Їй було вісім.

— Довірся мені, я маю рацію. — Якусь хвилю він їхав тихо. — Це прекрасно, правда ж? Подивися на цей краєвид! Він чарівний!

— Нічогенький, — сказала Крістіна.

Еллен дістала пудреницю і подивилася на себе у дзеркало, трохи попудривши під очима. Потім зітхнула і сховала її назад.

Дорога почала спускатися, і Майк Боумен зосередився на керуванні. Раптом щось чорне й маленьке кинулося через дорогу, і Тіна закричала: «Дивись! Дивись!» Та воно зникло у джунглях.

— Що це було? — спитала Еллен. — Мавпа?

— Можливо, біляча мавпа, — відповів Боумен.

— Я можу її порахувати? — спитала Тіна, вийнявши олівць. Вона записувала всіх тварин, яких вони бачили під час подорожі. Це був її проект для школи.

— Не знаю, — засумнівався Майк.

Тіна звірилася з путівником.

— Не думаю, що це біляча мавпа,— сказала вона.— Гадаю, це просто ще один ревун.

Під час подорожі вони вже бачили кількох мавп-ревунів.

— Овва! — вигукнула вона вже радісніше.— Якщо вірити цій книжці, «на пляжах Кабо-Бланко часто зустрічаються дикі тварини, в тому числі ревуни й білолиці мавпи, трипалі лінивці й носухи». Як гадаєш, ми побачимо трипалого лінивця, тату?

— Готовий закластися, що так.

— Справді?

— Просто зазирни у дзеркало.

— Дуже смішно, тату...

Дорога спускалася вниз, ведучи крізь джунглі до океану.

Майк Боумен почувався героєм, коли вони врешті-решт дісталися пляжу: це були дві милі білого піску у формі півмісяця, абсолютно безлюдні. Майк припаркував «лендровер» у затінку під пальмами, що облямовували пляж, і дістав коробки з обідами. Еллен перевдяглася у купальник, примовляючи:

— Чесно кажучи, не знаю, як я скидатиму вагу...

— Ти маєш чудовий вигляд, люба.

Насправді він вважав, що вона занадто худа, але вже навчився не згадувати про це.

Тіна вже бігла на пляж.

— Не забудь про сонцезахисний крем! — крикнула їй Еллен.

— Пізніше,— гукнула Тіна, обертаючись.— Я хочу подивитися, чи нема тут якогось лінивця.

Еллен Боумен роззирнулася, кинувши погляд на пляж і дерева.

— Як ти думаєш, вона у безпеці?

— Люба, тут нікого немає в радіусі багатьох миль,— відповів Майк.

— А як щодо змій?

— О, заради Бога,— відказав Майк Боумен.— На пляжі немає змій.

— Ну, але ж можуть бути...

— Люба,— Майк посуворішав.— Змії — холонокровні тварини, плазуни. Вони не можуть контролювати температуру свого тіла. А тут пісок, що нагрівся до 90 градусів. Якщо якась змія потрапить сюди, то вона просто підсмажитьься. Повір мені, на цьому пляжі немає змій.

Він поглянув на дочку, яка гасала пляжем і здалеку здавалася темною цяточкою на білому піску.

— Дай їй спокій. Дозволь їй добре провести час.

Він обійняв дружину за талію.

Тіна бігала пляжем, доки не втомилася, а тоді впала на пісок і радісно покотилася до краю води. Океан був теплий, і на ньому майже не виднілося хвиль. Вона трохи посиділа, відсапууючись, а потім озирнулася назад, щоб глянути, як далеко до батьків і машини.

Мати помахала рукою, кличучи її назад. Тіна теж бадьоро помахала, вдаючи, ніби не розуміє. Вона не хотіла мазатися сонцезахисним кремом. І не хотіла повертатися назад, щоб слухати, як мати балакає про зайву вагу. Вона хотіла залишитися тут і, можливо, побачити лінивця.

Тіна вже бачила лінивця два дні тому в зоопарку Сан-Хосе. Він був схожий на персонажа з «Маппет-шоу» і здавався безпечним. У будь-якому разі, він не міг швидко рухатися, тож вона легко могла його обігнати.

Тут мати покликкала її, і Тіна вирішила перебратися з сонця у затінок пальм. У цій частині пляжу пальмові дерева

нависали над сучкуватим плетивом мангрового коріння, що зупиняло будь-які спроби потрапити углиб суходолу.

Тіна сиділа на землі й шурхотіла сухим мангровим листям. Помітила багато пташиних слідів на піску. Коста-Рика славила своїми птахами. У путівниках стверджувалося, що тут утричі більше птахів, ніж у всій Канаді й Америці разом узятих. Деякі з трипалих пташиних слідів були маленькі, їх ледве можна було розрізнити на піску, інші — великі, вони глибоко відбилися на піщаній поверхні. Тіна ліниво роздивлялася їх, аж тут почулося цвірінькання, а потім шелест у мангрових заростях.

Чи здатні лінивці цвірінькати? Тіна гадала, що ні, але не була в цьому впевнена. Цвірінчати могла якась океанська пташка. Тіна тихенько постояла, не рухаючись, і знову почула шурхіт, а потім нарешті побачила джерело цих звуків. За декілька ярдів з мангрових заростів виповзла ящірка і дивилася на неї.

Тіна затамувала подих. Нова тварина для її переліку! Ящірка стала на задні лапи, балансуючи на товстому хвості, й витріщилася на дівчинку. Стоячи вона була майже фут заввишки, темно-зелена з брунатними смугами вздовж спини. Її крихітні передні лапки закінчувалися маленькими пальчиками, що ворушилися у повітрі. Ящірка нахилила голову, дивлячись на дівчинку.

Тіна подумала, що вона мила. Щось на кшталт великої саламандри. Вона підняла руку і поворушила пальцями.

Ящірка не злякалася і підійшла ближче, пересуваючись просто на задніх лапах. Вона була ледве більша за курку і, як курка, крутила головою, коли рухалася. Тіні подумалося, що це була б чудова домашня тваринка.

Вона помітила, що ящірка залишає по собі трипали сліди — такі самі, як пташині. Рептилія підійшла ближче до Тіни.

Дівчинка стояла не рухаючись, щоб не злякати маленьку тваринку.

Вона була вражена, що ящірка підходить так близько, та потім згадала, що це національний парк. Усі тварини у парку знають, що вони захищені. Можливо, ця ящірка ручна. Можливо, вона чекає, що Тіна пригостить її чимось. Та в неї, на жаль, нічого не було. Тіна повільно простягнула руку, розтуливши долоню, щоб показати, що в неї немає ніякої їжі. Ящірка зупинилася, нахилила голову і щось цвірінькнула.

— Вибач,— сказала Тіна,— але в мене нічого немає.

І тут ящірка зненацька стрибнула на її простягнуту руку. Тіна відчула маленькі пальчики, що щипали шкіру долоні, й дивовижну вагу маленького тіла, що тягнуло її руку донизу.

А потім ящірка поповзла по руці просто їй до обличчя.

— Я просто волію її бачити,— сказала Еллен Боумен, мружачись від сонця.— От і все. Просто волію її бачити.

— Я певен, що з нею все гаразд,— відповів Майк, дістаючи з коробки обід, упакований у готелі. Там була несмачна курка-гриль і щось на кшталт пиріжка з м'ясом. Нічого з цього Еллен не стала б їсти.

— Тобі не здається, що вона пішла з пляжу? — спитала Еллен.

— Ні, не думаю.

— Я почуваюся тут так усамітнено,— мовила Еллен.

— Я думав, ти цього й хотіла,— сказав Майк Боумен.

— Так.

— То в чому тоді проблема?

— Я просто волію її бачити, і все,— сказала Еллен.

І тоді з пляжу вітер доніс доччин голос. Вона верещала.

ПУНТАРЕНАС

— Гадаю, тепер їй зручно,— мовив лікар Круз, опустивши пластиковий борт кисневого намету, що накривав Тіну вві сні. Майк Боумен сидів поряд з ліжком, ближче до дочки. Він подумав, що лікар Круз, мабуть, досить кваліфікований фахівець: він чудово розмовляв англійською, що було результатом навчання у медичних центрах Лондона й Балтімора. Лікар випромінював компетентність, а «Санта-Марія», сучасна лікарня у Пунтаренасі, була бездоганною та професійною.

Але, незважаючи на це, Майк Боумен нервував. Неможливо було не думати про те, що дочка важко хвора і вони далеко від дому.

Коли Майк тільки добіг до Тіни, вона істерично кричала. Уся її ліва рука була у крові та численних дрібних укусах, кожен завбільшки з відбиток великого пальця. А ще на ній були плями липкої піни, схожої на слину.

Майк поніс її на руках з пляжу. Майже відразу її рука почала червоніти й опухати. Майк ще не скоро забуде цей божевільний шлях назад до цивілізації на повнопривідному «лендровері», що буксував і ковзав на ґрунтовій дорозі, в той час як його дочка кричала від страху й болю, а її рука ще більше розпухала й червоніла. Задовго до того, як вони дісталися кордонів парку, набряк поширився на шию, й у Тіни почалися проблеми з диханням...

— З нею все буде добре? — спитала Еллен, не зводячи очей з пластикового кисневого намету.

— Гадаю, що так, — відповів лікар Круз. — Я дав їй ще одну дозу стероїдів, і їй стало набагато легше дихати. І, як ви бачите, набряк на руці потроху зменшується.

— Ці укуси... — почав Майк Боумен.

— Ми ще не ідентифікували їх, — сказав лікар. — Я особисто ніколи не бачив подібних укусів. Але ви ж бачите, що вони зникають. Їх уже майже не видно. На щастя, я встиг зробити фотографії. І зробив змив з руки, щоб зібрати кілька зразків слини: один — для аналізу на місці, другий — для лабораторії у Сан-Хосе, а третій ми потримаємо замороженим на той раз, якщо він знадобиться. У вас є малюнок, що вона його зробила?

— Так, — відповів Майк. Він подав лікарю замальовку, зроблену Тіною у відповідь на питання чиновників, які приходили до палати.

— Це та тварина, що її покусала? — спитав лікар Круз, роздивляючись картинку.

— Так, — відповів Майк. — Вона сказала, що це була зелена ящірка завбільшки з курку чи ворону.

— Не знаю таких ящірок, — мовив лікар. — Вона її намалювала на задніх лапах...

— Так, — озвався Майк. — Вона казала, що ящірка пересувалася на задніх лапах.

Лікар Круз спохмурнів. Він дивився на картинку ще якийсь час.

— Я не експерт у цьому питанні й попросив доктора Гутьєреса навідатися до нас. Це провідний науковий співробітник у біологічному заповіднику Карара, що через затоку. Можливо, він визначить, що це за тварина.

— А там часом нема нікого з Кабо-Бланко? — спитав Боумен. — Адже саме там її покусали.

— На жаль, ні,— відповів лікар.— У Кабо-Бланко нема постійного персоналу, і жоден дослідник не працював там протягом тривалого часу. Ви, можливо, були перші, хто за останні кілька місяців навідався на цей пляж. Та я певен, що доктор Гутьєрес справить на вас враження добре обізнаної людини.

Доктор Гутьєрес виявився бородатим чоловіком, одягненим у шорти та сорочку кольору хакі. На диво, він був американцем. Він представився подружжю Боуменів, мовивши з м'яким акцентом:

— Містер і місіс Боумени, як ся маєте, радий з вами познайомитися.

А потім пояснив, що він — польовий біолог з Єля і працює у Коста-Риці останні п'ять років.

Марті Гутьєрес ретельно обстежив Тіну. Він м'яко підняв її руку, вивчив кожен укус із ліхтариком, а потім заміряв їх маленькою кишеньковою лінійкою. За деякий час Гутьєрес відійшов убік, киваючи сам до себе, ніби щось зрозумів. Потім перевіряв знімки, зроблені «Поляроїдом», і розпитав про слину, що її, як сказав Круз, ще перевіряли у лабораторії.

Нарешті він повернувся до Боуменів, які напружено чекали.

— Гадаю, що з Тіною все буде гаразд,— сказав він, роблячи детальні нотатки.— Ваша донька стверджує, що її покусала зелена ящірка десь із фут заввишки, яка на задніх лапах вийшла на пляж просто з мангрового болота?

— Саме так.

— А ящірка видавала якісь звуки?

— Тіна казала, що вона цвірінчала чи пищала.

— Як миша?

— Так.

— Ну що ж,— сказав Гутьєрес,— тоді я знаю, що це за ящірка.

І він пояснив, що з шістьох тисяч різновидів ящірок, які є на світі, прямо ходити можуть не більше десятка. З цих видів лише чотири виявлено у Латинській Америці. І судячи з забарвлення, ящірка може належати лише до одного з цих чотирьох видів.

— Я впевнений, що це *basiliscus amoratus*, або смугастий василіск, який живе у Коста-Риці та Гондурасі. Стоячи на задніх лапах, вони часом можуть досягати фута заввишки.

— Вони отруйні?

— Ні, місіс Боумен. Зовсім ні...— Гутьєрес пояснив, що набряк на Тініній руці є алергічною реакцією.— Якщо вірити дослідженням, то чотирнадцять відсотків людей мають сильну алергію на плазунів, і ваша дочка, здається, належить до цієї групи.

— Вона кричала, казала, що їй було дуже боляче.

— Це можливо,— мовив Гутьєрес.— Слина плазунів містить серотонін, що спричиняє жахливий біль.— Він обернувся до Круза.— У неї після антигістамінних препаратів знизився тиск?

— Так.

— Серотонін. Ніяких сумнівів.

І все-таки Еллен Боумен не могла заспокоїтися:

— Але чому ящірка відразу її вкусила?

— Ящірки часто кусаються,— відповів Гутьєрес.— Доглядачі тварин у зоопарках повсякчас ходять покусані. А днями я чув, що в Амалої ящірка покусала немовля у ліжечку. Це близько шістдесятьох миль від того місця, де були ви. Тож укуси — поширена річ. Я не певен, чому у вашої доньки так багато укусів. Що вона робила у той момент?

— Нічого. Каже, що просто спокійно сиділа, бо не хотіла її злякати.

— Спокійно сиділа...— сказав Гутьєрес, насупившись.— Ну, не думаю, що ми можемо точно сказати, що відбулося. Дикі тварини — непередбачувані.

— А як щодо пінистої слини на її руці? — спитала Еллен.— Мене не залишають думки про сказ...

— Ні-ні,— заперечив Гутьєрес.— Плазуни не переносять сказу, місіс Боумен. У вашої дочки — алергічна реакція на укусу василіска, не більше.

Тоді Майк Боумен показав Гутьєресу картинку, намальовану Тіною. Доктор кивнув.

— Дуже схоже на малюнок василіска,— сказав він.— Щоправда, кілька деталей неправильні. Шия дуже довга, і задні ноги намальовані з трьома пальцями замість п'яток. Хвіст занадто товстий і піднятий дуже високо. Але в іншому це зображення ящірки саме того виду, про який ми говорили.

— Але Тіна підкреслювала, що шия була довга,— наполягала Еллен Боумен.— І на лапах було по три пальці.

— Тіна дуже спостережлива,— сказав Майк Боумен.

— Я впевнений у цьому,— з посмішкою мовив Гутьєрес.— Та я все ж таки думаю, що вашу дочку вкусив звичайний *basiliscus amoratus* і в неї сильна герпетологічна реакція. Нормальна тривалість курсу лікування становить дванадцять годин. На ранок з нею вже все має бути гаразд.

У сучасну лабораторію, розташовану в підвалі клініки Санта-Марія, надійшла звістка про те, що доктор Гутьєрес упізнав ящірку, яка вкусила американську дитину, і це нешкідливий василіск. Аналіз слини відразу припинили, хоча попереднє фракціонування виявило кілька дуже високомолекулярних білків невідомої біологічної активності. Та нічний технік був зайнятий і поклав зразки слини до комірки

на полиці холодильника. Наступного ранку службовець з денної зміни звірив зразки з прізвищами виписаних пацієнтів. Побачивши, що «Боумен Крістину Л.» заплановано виписати вже вранці, працівник викинув зразки слини. В останній момент він побачив, що на одному зі зразків є червона мітка: це означало, що його має бути передано до університетської лабораторії у Сан-Хосе. Він витяг пробірку зі сміттевого кошика і відіслав її за адресою.

— Ну давай, скажи лікареві Крузу «дякую»,— мовила Еллен Боумен Тіні й підштовхнула її вперед.

— Дякую, лікарю Круз,— сказала Тіна.— Зараз мені набагато краще.

Вона потисла лікарю руку. А потім зронила:

— У вас інша сорочка.

На якусь мить лікар Круз розгубився, а відтак усміхнувся.

— Так, Тіно. Коли я працюю у лікарні всю ніч, на ранок я міняю сорочку.

— Але не краватку?

— Ні, лише сорочку.

— Майк казав вам, що вона спостережлива,— мовила Еллен Боумен.

— Це точно,— всміхнувся лікар і потис маленьку дитячу ручку.— Бажаю тобі приємно провести решту відпустки у Коста-Риці, Тіно.

— Буде зроблено.

Родина Боуменів уже попрямувала до виходу, коли лікар Круз сказав:

— Тіно, а ти пам'ятаєш ящірку, що тебе вкусила?

— Угу.

— А її лапи?

— Угу.

— На них були пальці?

— Угу.

— Скільки їх було?

— Три,— сказала вона.

— Звідки ти це знаєш?

— Бо я подивилася,— відповіла вона.— В усякому разі, на пляжі усі птахи залишали на піску подібні сліди,— вона підняла руку, показавши три пальці посередині.— І ящірка теж залишила на піску такі самі сліди.

— Ящірка залишала такі самі сліди, як пташка?

— Угу,— сказала Тіна.— Вона й рухалася, мов пташка. Хитала головою отак, вгору і вниз.

І вона зробила кілька кроків, хитаючи головою.

Потому як Боумени поїхали, лікар Круз вирішив повідомити про цю розмову докторові Гутьєресу на біологічну станцію.

— Мушу визнати, розповідь дівчинки мене спантеличує,— сказав Гутьєрес.— Я дещо перевірів і більше не впевнений, що її вкусив саме василіск. Взагалі не впевнений.

— То що ж це могло бути?

— Ну,— сказав Гутьєрес,— не варто робити передчасних висновків. До речі, ти не чув про інші подібні випадки у лікарні?

— Ні, а що?

— Повідом мені, якщо почувеш, друже.

ПЛЯЖ

Марті Гутьєрес сидів на пляжі Кабо-Бланко і спостерігав за полуденним сонцем, що спускалося дедалі нижче, аж поки не почало яскраво виблискувати на воді затоки, а його проміння не проникло під листя пальми, де він розмістився серед мангрових заростей. Здається, місце було неподалік того, де два дні тому побувала американська дівчинка. Хоча Гутьєрес і сказав Боуменам правду про те, що ящірки часто кусають людей, та він ніколи не чув, щоб це робили василіски. І, без сумніву, не чув, щоб хоч когось шпиталізували через укус ящірки. До того ж радіус укусів на Тініній руці був трохи зavelикий як на василіска. Коли Гутьєрес повернувся на станцію Карара, він перечитав там усю невеличку наукову бібліотеку, але не знайшов жодної згадки про укуси василісків. Потім перевірів «International BioSciences Services», комп'ютерну базу даних у Америці. Але й там не було жодної згадки про укуси василісків та шпиталізацію через це.

Тоді він зателефонував до медичного інспектора в Амалої, який підтвердив інформацію про те, що дев'ятиденного маляка, який спав у ліжечку, вкусила за ногу тварина і, за словами його бабусі (єдиного свідка), це була ящірка. Невдовзі нога розпухла і немовля померло. Бабуся описувала, що ящірка була зелена з коричневими смугами і кілька разів укусила дитину, перш ніж жінка встигла її прогнати.

— Дивно, — вимовив Гутьєрес.

— Ні, як і решта випадків,— відповів медичний інспектор, додавши, що вже чув про подібні інциденти: дитину у Васкесі, сусідньому селі на узбережжі, вкусили під час сну, і те саме було у Пуерта-Сотреро. Всі ці випадки сталися протягом останніх двох місяців. Постраждали діти чи немовлята, і всі уві сні.

Така нова і відмінна картина змусила Гутьєреса запідозрити наявність не відомого раніше виду ящірок. Це було цілком можливо у Коста-Риці. Всього сімдесят п'ять миль завширшки у найвужчій точці, ця країна за розмірами менша, ніж штат Мен. Та, незважаючи на такий обмежений простір, Коста-Рика вирізняється дивовижним розмаїттям біологічних ареалів: тут є морські узбережжя Атлантичного й Тихого океанів; чотири окремі гірські хребти (в тому числі піки заввишки дванадцять тисяч футів і діючі вулкани); тропічні ліси, вологі ліси, зони помірною клімату, заболочені землі й безплідні пустелі. Таке екологічне різноманіття сприяє і розмаїттю тваринного та рослинного світу. Коста-Рика може похвалитися втричі більшою кількістю видів птахів, ніж уся Північна Америка, більш ніж тисячею видів орхідей і більш ніж п'ятьма тисячами видів комах.

Нові види відкривали повсякчас зі швидкістю, що, на жаль, зросла в останні роки. Коста-Рика ставала безлісою, види з джунглів втрачали своє середовище, перебиралися до інших районів, а інколи міняли й свою поведінку.

Таким чином, існування нового виду було цілком можливе. Та поряд з радісним хвилюванням від цього факту присутня була і тривожна ймовірність виникнення нових хвороб. Ящірки переносили вірусні захворювання, і деякі з них могли передаватися людині. Найбільш серйозним був центральний ящірковий енцефаліт, або ЦЯЕ, що викликав форму сонної хвороби у людей і коней. Гутьєрес відчував, що мусить знайти

цю нову ящірку, хоч би для того, щоб протестувати її на наявність вірусу.

Сидячи на пляжі, він побачив, що сонце спустилося нижче, і зітхнув. Можливо, Тіна Боумен зустріла новий вид, а може й ні. Гутьєрес не міг сказати напевне. Того ранку він узяв пневматичний пістолет, зарядив його дротиками з лігामіном і вирушив на пляж з великими надіями. Та день було змарновано. Невдовзі йому доведеться збиратися у дорогу: він не хотів їхати цією дорогою у темряві.

Гутьєрес підвівся і рушив з пляжу. Вдалині він побачив темний силует ревуна, що прогулювався вздовж мангрових заростей. Гутьєрес пішов далі, швидко відходячи до води. Якщо там є один ревун, то на деревах мусять бути й інші. Ці нудні тваринки мають схильність мочитися на непроханих гостей.

Та цей ревун, здавалося, був один і повільно пересувався, часто зупиняючись і присідаючи навпочіпки. Він щось тримав у зубах. Коли Гутьєрес підійшов ближче, то побачив, що мавпа їсть ящірку. З пащі ревуна стирчали хвіст і задні лапи. Навіть здалеку Гутьєрес розрізнив, що здобич зеленого кольору з коричневими смугами.

Гутьєрес впав на землю і дістав пістолет. Ревун, який вже звик до захищеного життя у заповіднику, з цікавістю витріщився на нього. Він не кинувся навтьоки, навіть коли повз нього просвистів перший дротик. Коли ж другий дротик глибоко вп'явся йому в стегно, ревун гнівно і здивовано скрикнув, кинув рештки своєї здобичі та зник у джунглях. Гутьєрес встав і підійшов ближче. Він не хвилювався за мавпу — доза транквілізатора була настільки мізерна, що могла викликати в ревуна хіба що запаморочення. Гутьєрес уже думав про те, що робитиме зі своєю новою знахідкою. Він особисто напише попередній звіт, а рештки ящірки потрібно відіслати до Штатів — для остаточної позитивної ідентифікації, ясна

річ. Тільки кому б їх відправити? Визнаним експертом у цій галузі був Едвард Г. Симпсон, почесний професор Колумбійського університету в Нью-Йорку. Елегантний старий із зачесаним назад сивим волоссям, Симпсон вважався провідним світовим фахівцем з питань таксономії ящірок. Мабуть, подумав Марті, варто відіслати ящірку до нього.

НЬЮ-ЙОРК

Доктор Ричард Стоун, завідувач лабораторії тропічних хвороб медичного центру Колумбійського університету, любляв говорити, що назва робить будь-яке місце в уяві інших важливішим, ніж воно є насправді. На початку ХХ століття, коли лабораторія займала увесь четвертий поверх центру біомедичних досліджень, цілі команди фахівців працювали, щоб знищити прокляту тропічну лихоманку, малярію і холеру. Та досягнення медицини — і дослідницьких лабораторій у Найробі й Сан-Паулу — усунули лабораторію з того важливого місця, що його вона посідала колись. Тепер від її колишніх розмірів лишилися крихти, лише два штатні лаборанти, та й ті займалися здебільшого хворобами ньюйоркців, які подорожували десь за кордоном. Лабораторія з її спокійною атмосферою виявилася неготовою до того, що отримала того ранку.

— Дуже мило, — сказала лаборантка, прочитавши етикетку з митниці. — Частково пожований фрагмент невизначеної

ящірки з Коста-Рики,— зморщила вона носа.— Це все вам, докторе Стоун.

Ричард Стоун підійшов з іншого кутка лабораторії, щоб оглянути посилку.

— Це матеріал з лабораторії Еда Симпсона?

— Так,— сказала вона.— Не розумію тільки, нащо вони прислали нам цю ящірку.

— Зателефонував його секретар,— відповів Стоун.— Сказав, що Симпсон поїхав з експедицією на Борнео на все літо і через підозру, що ця ящірка могла поширювати інфекцію, попросив нашу лабораторію оглянути її. Ходім подивимося, що ж нам надіслали.

Білий пластиковий циліндр був завбільшки з півгалонне цеберко для молока, мав запірні металеві засувки і покришку, що загвинчувалася. Його було марковано як «Міжнародний контейнер з біологічними зразками» й обклеєно етикетками та попередженнями, написаними чотирма мовами. Попередження призначалися для того, щоб контейнер не відчинили митники, у яких він міг викликати підозри. Мабуть, написи спрацювали: коли Ричард Стоун увімкнув яскраве світло, то побачив, що пломби цілі. Стоун увімкнув вентиляцію, вдягнув пластикові рукавички й маску. Зрештою, лабораторія нещодавно мала справу зі зразками, забрудненими венесуельською кінською лихоманкою, японським енцефалітом Б, кісанурською лісовою хворобою, вірусами Лангат і Маяро. Потім він відкрутив покришку.

Зсередини почулося шипіння газу і пішов білий дим. Циліндр став холодний, мов крига. Стоун знайшов у ньому герметичний пластиковий мішок з чимось зеленим усередині. Постелив хірургічну серветку і витрусив вміст мішка на стіл. На стільницю глухо гупнувся шматок замороженого м'яса.

— Овва,— вимовила лаборантка.— Схоже, що це вже хтось їв.

— Так і є,— відповів Стоун.— То чого вони від нас хочуть? Лаборантка погортала папери.

— Ящірка кусає місцевих дітей. Вони цікавляться, що це за вид, і непокояться, чи не переносить він захворювань, які можуть передаватися від укусу... Одна дитина намалювала цю ящірку,— вона показала дитячий малюнок ящірки з підписом «ТІНА».

Стоун поглянув на малюнок.

— Звісно, ми не можемо визначити вид,— сказав він.— Але доволі легко можемо з'ясувати щодо захворювань, якщо вдасться взяти зразок крові з цього фрагмента. Як там називають цю ящірку?

— *Basiliscus amoratus* із трипалою аномалією,— прочитала лаборантка.

— Добре,— сказав Стоун.— Поки вона розморожува-тиметься, зроби рентген і фотознімки для документування. Щойно матимеш кров, починай аналіз на антитіла, доки ми не отримаємо кілька пар. Дай мені знати, якщо виникнуть якісь проблеми.

Вже до обіду лабораторія підготувала відповідь: кров ящірки не показала ніякої значної реактивності на будь-які вірусні чи бактеріальні антигени. Також зробили перевірку на токсичність і знайшли лише одну позитивну пару: кров слабо реагувала на отруту індійської королівської кобри. Але така пере-хресна реактивність поширена серед рептилій, і доктор Стоун подумав, що про неї нема потреби згадувати у факсі, якого лаборантка відіслала Мартіну Гутьєресу того самого вечора.

На питання про ідентифікацію ящірки Стоун не відповів: для цього треба було почекати повернення доктора

Симпсона. Той буде відсутній ще кілька тижнів, і його секретар попросив лабораторію на цей час потримати ящірку в себе. Доктор Стоун поклав її назад до мішка і залишив у морозильній камері.

Мартін Гутьєрес отримав факс від лабораторії тропічних хвороб медичного центру Колумбійського університету. Той був короткий:

ДОСЛІДЖУВАНИЙ ОБ'ЄКТ: *Basiliscus amoratus* з генетичною аномалією (отримано з офісу доктора Симпсона)

МАТЕРІАЛ: фрагмент задньої частини тіла (?), частково з'їдена тварина

ПРОВЕДЕНІ АНАЛІЗИ: рентген, мікроскопія, імунологічне РТХ для вірусних, паразитарних, бактеріальних захворювань

ВИСНОВОК: у цьому зразку не знайдено ніяких доказів існування інфекційних хвороб, що могли б передаватися людині.

(підпис)

Ричард А. Стоун, директор

Прочитавши записку, Мартін Гутьєрес зробив два припущення. По-перше, його визначення ящірки як василіска підтверджено науковцями Колумбійського університету. По-друге, відсутність інфекційних захворювань означає, що нещодавні окремі випадки укусів не загрожують здоров'ю мешканців Коста-Рики. Навпаки, він відчув, що його перша думка про те, що деякі види ящірок були витіснені з лісу на нове місце і тепер вступають у контакт з сільськими мешканцями, були правильна. Гутьєрес був упевнений, що за кілька тижнів ящірки заспокояться і випадки укусів припиняться.

Тропічний дощ заливав покрівлю, вистукуючи по гофровано-му даху будівлі клініки у Бая-Анаско. Було вже близько до півночі; через шторм вимкнулася електрика, й акушерка Елена Моралес працювала при світлі ліхтаря, коли почула якийсь звук, схожий на рипіння чи щебетання. Подумавши, що це щур, вона швиденько поклала компрес на чоло матері й пішла до сусідньої кімнати глянути на немовля. Щойно її рука торкнулася ручки дверей, знову почулося щебетання, і вона розслабилася. Мабуть, це лише пташка, яка залетіла у вікно, щоб сховатися від дощу. Костариканці кажуть, що коли пташка навідує новонароджену дитину, то приносить їй щастя.

Елена відчинила двері. Немовля лежало у плетеній колиці, сповите легкою ковдрою, було видно лише личко. Біля краю колиски, ніби горгулії, всілися три темно-зелені ящірки. Побачивши Елену, вони підняли голови і з цікавістю витріщилися на неї, але не втекли. У світлі ліхтарика вона побачила кров, що крапала з їхніх морд. Тихо цвірінькнувши, одна з ящірок нахилилася і швидко мотнувши головою, захопила вже надірваний шматок шкіри дитини.

Елена з криком кинулася до них і ящірки зникли у темряві. Та ще не добігши до колиски, вона побачила обличчя малюка і зрозуміла, що він точно мертвий. Ящірки ж утекли в ніч зі щебетом і вереском, залишаючи по собі криваві сліди, схожі на пташині.

СПОТВОРЕНІ ДАНІ

Трохи заспокоївшись, Елена вирішила не повідомляти про напад ящірок. Незважаючи на побачене жахіття, вона розхвилювалася, що її можуть звинуватити в тому, що вона залишила дитину без нагляду. Тому вона сказала матері, що немовля задихнулося, а у формі, відправленій до Сан-Хосе, вказала причиною СРДС — синдром раптової дитячої смерті. Так називали синдром нез'ясованої смерті серед дітей раннього віку; в цьому не було нічого дивного, тож її звіт не викликав сумнівів.

Університетська лабораторія у Сан-Хосе, проаналізувавши зразок слини з руки Тіни Боумен, зробила кілька дивовижних відкриттів. Як і очікувалося, там було виявлено велику кількість серотоніну. А от серед слинних білків знайшовся справжній монстр із молекулярною масою 1980, один з найбільших відомих білків. Біологічна активність ще перебувала на стадії вивчення, але схоже було, що це отрута нейротоксичної дії, близька до отрути кобри, але слабша. Лабораторія також виявила сліди гамма-аміно-метіоніну гідролази. Оскільки цей фермент є маркером у генній інженерії, фахівці припустили, що це лабораторний забруднювач, і не повідомили про це під час телефонної розмови з лікарем Крузом, який вислав їм зразок з Пунтаренаса.

Фрагмент ящірки лежав у холодильнику лабораторії Колумбійського університету в очікуванні доктора Симпсона,

який мав з'явитися щонайменше за місяць. І все б так і залишилося, якби не лаборантка Еліс Левін, яка зайшла до лабораторії тропічних хвороб і, глянувши на картинку, намальовану Тіною, не вигукнула:

— О, чиє це дитинча намалювало динозавра?

— Що? — перепитав Ричард Стоун, повернувшись до неї.

— Динозавра. Хіба це не він? Моя дитина повсякчас їх малює.

— Це ящірка, — сказав Стоун. — З Коста-Рики. Одна дівчинка звідти намалювала її.

— Ні, — покрутила головою Еліс Левін. — Подивіться. Це ж очевидно. Велика голова, довга шия, поза на задніх лапах, товстий хвіст. Це динозавр.

— Цього не може бути. Він лише з фут заввишки.

— То й що? Тоді існували й маленькі динозаври, — сказала Еліс. — Повір мені, я знаю. В мене двоє хлопчаків, тож я знавець. Найменші динозаври не досягали й фута заввишки. Малозаври чи щось на кшталт. Я не знаю. Ці назви просто неможливі. Їх ніколи не вивчиш, якщо тобі більше десяти років.

— Ти не розумієш, — сказав Ричард Стоун. — Тут намальовано сучасну тварину. Нам надіслали її фрагмент. Зараз він у холодильнику, — Стоун дістав зразок і витрусив його з мішка.

Еліс Левін глянула на заморожений шматок ноги та хвіст і знизала плечима, не наважившись торкнутися.

— Не знаю, — мовила вона. — Та, як на мене, це схоже на динозавра.

— Це неможливо, — Стоун похитав головою.

— Чому? — запитала Еліс Левін. — Це може бути пережиток, залишенець чи як їх там називають.

Стоун продовжував хитати головою. Еліс недосвідчена, вона лише лаборантка, яка працює у бактеріологічній

лабораторії у кінці коридору. І в неї бурхлива уява. Стоунові пригадався випадок, коли вона думала, ніби за нею стежить один із санітарів хірургічного відділення...

— Знаєш, Ричарде, — сказала вона. — Якщо це динозавр, це може стати важливою подією.

— Це не динозавр.

— Хтось це перевірів?

— Ні.

— Ну то віднеси його до Музею природознавства чи ще кудись, — не вгавала Еліс. — Тобі слід це зробити.

— Мені буде ніяково.

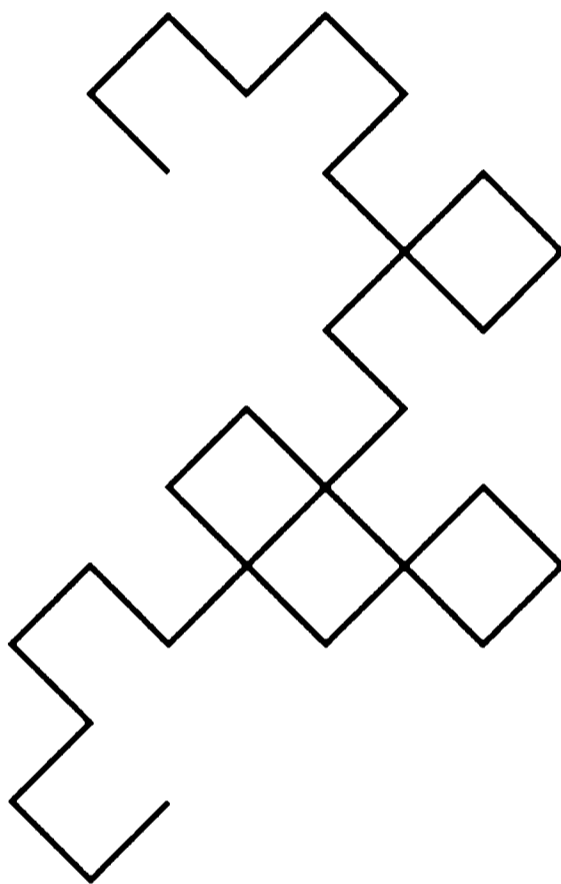
— Хочеш, це зроблю я? — запитала вона.

— Ні, — відповів Ричард Стоун.

— То ти не збираєшся нічого робити?

— Взагалі нічого, — він поклав пакетик назад до холодильника, гупнувши дверцятами. — Це не динозавр, це ящірка. І хай що це було, воно почекає, доки доктор Симпсон не повернеться з Борнео, щоб його ідентифікувати. Це вирішено, Еліс. Ця ящірка нікуди не поїде.

ДРУГИЙ ЦИКЛ

На пізніших малюнках фрактальної кривої
можуть з'являтися раптові зміни.

Іян Малкольм

БЕРЕГ ВНУТРІШНЬОГО МОРЯ*

Алан Грант присів, ледве не зачіпаючи носом землю. Температура наближалася до 40 градусів. Коліна боліли, незважаючи на м'які наколінники. У легенях пекло від важкої пилюки з солончакового ґрунту. Піт крапав з чола на землю. Однак Грант не помічав цих незручностей. Усю його увагу було зосереджено на шестидюймовому клаптику землі просто перед ним.

Терпляче працюючи стоматологічним зондом і пензлем з верблюжої шерсті, він розкривав крихітний L-подібний фрагмент щелепної кістки. Той був лише з дюйм завдовжки, а завтовшки не більший за мізинець. Зуби являли собою ряд дрібних крапочок з характерним нахилом до центру. Кістка при розкопуванні розшаровувалася на шматочки. Грант на хвилику перервався, аби закріпити знахідку спеціальним розчином, перш ніж продовжувати розкриття. Без сумніву, щелепа належала дитинчаті якогось хижого динозавра. Її власник помер сімдесят дев'ять мільйонів років тому у віці двох місяців. Якщо

* Вочевидь, мається на увазі Західне внутрішнє море, що існувало на території нинішніх Канади та США з середини до кінця крейдового періоду. Воно фактично розколювало Північну Америку з півночі на південь.

пощастить, Грант може знайти і решту скелета. У такому разі це був би перший повний скелет маляти хижого динозавра.

— Агов, Алане!

Алан Грант підвів голову, мружачись від сонячного світла. Зняв сонцезахисні окуляри і зворотом долоні витер чоло.

Він сидів на вивіреному схилі гори у бедленді* на околиці Снейквотера у штаті Монтана. Під великою блакитною банею неба на схилах гір з тупими вершинами скрізь було видно поклади вапняку, що обсипався і тягнувся на багато миль у всіх напрямках. Тут не було ані деревця, ані кущика. Нічого, крім порожньої породи, палючого сонця й завивання вітру.

Туристи вважали бедленд гнітючим і похмурим місцем, та Грант, вдивляючись у цей ландшафт, бачив зовсім інше. Ця безплідна земля була тим, що лишилося від іншого, зовсім не схожого на нинішній світу, що зник вісімдесят мільйонів років тому. Грант знову уявив себе біля теплого болотистого рукава у дельті річки, що формувала берегову лінію великого Внутрішнього моря. Це море було тисячу миль завширшки і простягалось від «новонароджених» на той момент Скелястих гір до гострих скелястих вершин Аппалачів. Увесь Американський Захід тоді був під водою.

У ті часи небосхилом пропливали ріденькі хмарки, затемнені димом від навколишніх вулканів. Атмосфера була щільнішою та багатшою на вуглекислоту. Рослини швидко заселяли берегову лінію. У цих водах не було риби, але були їстівні морські молюски й равлики. Птерозаври на льоту підхоплювали водорості з поверхні. Кілька м'ясоїдних динозаврів нишпорили болотистим берегом озера, пересуваючись серед пальм. А біля берега був маленький острів площею близько двох акрів.

* Рельєф, що характеризується заплутаною мережею ярів і гострих водороздільних гребенів, а також безплідними ґрунтами, зустрічається у Північній Америці, Аргентині, Новій Зеландії та інших районах.

Оточений густою рослинністю, цей острів утворив захищений притулок, де зграї травоїдних качконосих динозаврів відкладали яйця у спільні гнізда, виховуючи своїх писклявих дитинчат. За мільйони років, що минули, блідо-зелене солоне озеро спочатку зміліло, а потім і зовсім зникло. Утворився суходіл, що погнувся і потріскався від спеки. А острівець з яйцями динозаврів біля узбережжя перетворився на поруйнований ерозією пагорб, де тепер вів розкопки Алан Грант.

— Агов, Алане!

Він підвівся — широкогрудий бородатий чоловік років сорока. Послухав пихтіння портативного генератора й далекий стукіт відбійного молотка, що вгризався у гірську породу на сусідньому пагорбі. Було видно, як біля відбійного молотка працюють діти, які відсувають убік великі шматки породи, попередньо перевіривши, чи немає там скам'янілостей. Біля підніжжя пагорба виднілося шестеро їхніх тіпі*, що з них складався його табір, намет-їдальню, який хлопав завісою, і трейлер — їхню польову лабораторію. У тіні лабораторії стояла Еллі й махала рукою.

— У нас гості! — вигукнула вона, показуючи на схід.

Грант побачив хмару куряви й синій седан «форд», що рухався до них, підстрибуючи на поритій коліями дорозі. Грант глянув на годинника: саме вчасно. Діти з іншого пагорба з цікавістю поглядали на машину. У Снейквотері нечасто бували гості, тож можна було лише здогадуватися, навіщо це юристу з Агентства охорони навколишнього середовища (АОНС) захотілося побачитися з Аланом Грантом.

Проте Грант знав, що палеонтологія, наука про вимерлі форми життя, останніми роками набула у сучасному світі несподіваної

* Тіпі — конічний намет, індіанське житло, що складалося з дерев'яного каркасу, обтягнутого бізонячими шкурами, а пізніше парусиною.

важливості. Світ швидко мінявся, і незрідка здавалося, що на актуальні питання про погоду, вирубування лісів, глобальне потепління й озоновий шар можна знайти бодай часткові відповіді у минулому. Відповіді, які можуть дати палеонтологи. Його вже двічі за останні кілька років викликали свідчити як експерта.

Грант почав спускатися вниз, щоб зустріти машину.

Гість закашлявся від білої пилуки, щойно зачинив дверця-та авто.

— Боб Морис, АОНС,— сказав він, простягнувши руку.— Я з офісу в Сан-Франциско.

Грант назвався і мовив:

— Може, вип'єте пива?

— О Боже, так! — Морисові було під тридцять, на ньому були краватка та штани від ділового костюму.

Він ніс портфель. Коли вони прямували до трейлера, було чути, як під його гостроносими черевиками хрускає порода.

— Коли я щойно підїхав до пагорба, то подумав, що тут індіанська резервація,— сказав Морис, показуючи на тіпі.

— Ні,— відповів Грант.— Це просто найкраще житло для цих умов.

І він пояснив, що 1978-го, у перший рік розкопок, учені поставили на північному схилі восьмикутні намети, найновіші з усіх доступних. Та їх повсякчас зносило вітром. Відтак перепробували різні типи наметів, та результат був той самий. Врешті-решт стали споруджувати тіпі, що були просторішими всередині, зручнішими й могли витримати вітер.

— Це тіпі чорноногих, побудовані на чотирьох жердинах,— сказав Грант.— Сіу будують тіпі на трьох. Оскільки це раніше була земля чорноногих, ми вирішили...

— Овва,— мовив Морис.— Дуже зручно.— Він скоса глянув на пустельний ландшафт і похитав головою.— Давно ви тут?

— Приблизно шістдесят ящиків,— відповів Грант і, побачивши здивування Мориса, пояснив: — Ми вимірюємо час у пиві. Ми почали у червні зі ста ящиками. Поки що ми зробили близько шістдесяти.

— Шістдесят три, якщо бути точними,— сказала Еллі Сетлер, коли вони дісталися трейлера. Гранта веселило те, як Морис витріщався на неї. Еллі була вдягнена в обрізані джинси й робочу сорочку, зав'язану на животі. Їй було двадцять чотири, і вона мала темну засмагу. Її світле волосся було зв'язане ззаду.

— Еллі не дає нам зупинитися,— сказав Грант, представляючи її.— Вона дуже вправна у тому, що робить.

— А чим вона займається? — запитав Морис.

— Палеоботанікою,— відповіла Еллі.— А також роблю стандартні польові приготування.

Вона відчинила двері, й усі зайшли всередину.

Кондиціонер знижував температуру в приміщенні лише до 29 градусів, та в порівнянні з полудневою спекою надворі це здавалося прохолодою. У трейлері стояли поставлені в ряд дерев'яні столи, де лежали крихітні зразки кісток — охайно викладені й позначені етикетками. Трохи далі стояли керамічні тарелі та горщики. У приміщенні сильно пахло оцтом.

Морис кинув погляд на кістки.

— Я гадав, динозаври були великі,— мовив він.

— Вони й були,— сказала Еллі.— Все, що ви бачите, від малят. Снейквотер — дуже важливе місце, передусім через те, що тут багато місць, де гніздилися динозаври. До початку нашої роботи про дитинчат динозаврів знали дуже мало. Було знайдено лише одне гніздо — у пустелі Гобі. Ми виявили безліч гнізд гадрозавра, повних яєць і кісток малят.

Поки Грант ходив до холодильника, вона показала Морисові ванночки з оцтовою кислотою, що використовувалися для видалення вапняку з крихких кісток.

— Вони схожі на кістки курчат,— сказав Морис, дивлячись на керамічні посудини.

— Так,— відповіла вона.— Це були птахоподібні тварини.

— А як щодо тих? — запитав він, показуючи крізь вікно на купу великих кісток, запакованих у товстий поліетилен.

— Це брак,— сказала Еллі.— Уламки кісток, які ми витягли з землі, раніше їх просто викидали, а тепер ми відсилаємо їх на генетичний аналіз.

— Генетичний аналіз?

— Ось,— мовив Грант, принісши пиво. Він простягнув одну пляшку Еллі. Захиливши голову, дівчина з пихтінням почала пити. Морис не міг надивитися на її шию.

— У нас тут усе просто,— сказав Грант.— Не бажаєте зайти до мого кабінету?

— Певна річ,— мовив Морис.

Грант підвів його до іншого кутка трейлера, де стояли подерта кушетка, просиджене крісло й пошарпаний приставний столик. Алан впав на кушетку, що рипнула, видихнувши хмарку крейдяного пилу. Він відкинувся назад, гупнувши черевиками об столик, і жестом запросив Мориса присісти у крісло.

— Почувайтесь, як удома.

Грант був професором палеонтології в Університеті Денвера й одним з провідних дослідників у своїй галузі, але терпіти не міг різних світських умовностей. Він розглядав себе як польового дослідника і знав, що найважливіші відкриття у палеонтології зроблено просто неба, власноруч. Грант не любив викладачів, музейних кураторів, яких називав «чайними мисливцями за динозаврами», і доклав зусиль, щоб різнитися від них і одягом, і поведінкою — навіть на лекції приходив у джинсах і кросівках.

Грант спостерігав, як Морис манірно почистив сидіння крісла, перш ніж туди присісти. Морис відкрив портфель,

порився у паперах, озирнувся на Еллі, яка пінцетом діставала кістки з ванночок і не звертала на нього уваги.

— Ви, мабуть, здогадуєтеся, чому я тут.

Грант кивнув.

— Ви проїхали чималу відстань, містере Морис.

— Добре, говоритиму по суті,— сказав Морис.— Агентство стурбоване діяльністю Фонду Геммонда. Ви отримуєте від них деякі кошти.

— Тридцять тисяч доларів на рік,— кивнув Грант.— Останні п'ять років.

— Що вам відомо про цей фонд? — запитав Морис.

Грант знизав плечима.

— Фонд Геммонда є авторитетним джерелом академічних грантів. Вони фінансують наукові дослідження в усьому світі, в тому числі кількох науковців, які займаються динозаврами. Я знаю, що вони допомагають Бобу Керрі з Тиррелівського музею* в Альберті та Джону Веллеру на Алясці. Можливо, ще комусь.

— Ви знаєте, чому фонд так щедро підтримує дослідження динозаврів? — запитав Морис.

— Аякже. Бо старий Джон Геммонд схиблений на динозаврах.

— Ви бачилися з Геммондом?

Грант знизав плечима.

— Раз чи двічі. Він приїздить сюди ненадовго. Як ви знаєте, він уже доволі похилого віку. І дивакуватий, як це інколи буває з багатіями. Але завжди повен ентузіазму. Навіщо він вам?

— Ну,— мовив Морис.— Фонд Геммонда насправді є досить таємничою організацією.

* Королівський Тиррелівський музей палеонтології — палеонтологічний музей поблизу містечка Драмгелер (провінція Альберта, Канада).

Він витяг ксерокопію карти світу, позначену червоними крапками, і передав її Грантові.

— Це розкопки, профінансовані фондом торік. Не зауважили нічого дивного? Монтана, Аляска, Канада, Швеція... Усі ці стоянки на півночі. І жодної немає нижче 45-ї паралелі...— Морис витяг інші карти.— І тут те саме, рік у рік. Проекти дослідження динозаврів на півдні, у Юті, Колорадо чи Мексиці, ніколи не фінансувалися. Фонд Геммонда підтримує лише розкопки у холодних широтах. Нам хотілося б знати чому.

Грант швидко передивився карти. Якщо фонд справді підтримував лише розкопки у холодних широтах, то це було досить дивно, адже найкращі дослідники динозаврів працювали саме у спекотному кліматі, і...

— Є й інші загадки,— сказав Морис.— Наприклад, який стосунок динозаври мають до бурштину?

— Бурштину?

— Так. Це тверда жовта смола з застиглої живиці.

— Я знаю, що це,— сказав Грант.— Але чому ви про це питаєте?

— А тому,— провадив Морис,— що за останні п'ять років Геммонд закупив величезну кількість бурштину в Америці, Європі й Азії, в тому числі багато зразків музейного значення. Фонд витратив на бурштин сімнадцять мільйонів доларів. Сьогодні у їхній власності найбільший приватний запас бурштину на світі.

— Я не розумію,— сказав Грант.

— І ніхто не розуміє,— додав Морис.— Наскільки нам відомо, у цьому взагалі не має жодного сенсу. Бурштин легко синтезувати. Він не має комерційної чи оборонної цінності. Нема причин накопичувати його. Та Геммонд тільки це й робить уже багато років.

— Бурштин,— вимовив Грант, хитаючи головою.

— А як щодо острова у Коста-Риці? — провадив Морис. — Десять років тому Фонд Геммонда орендував в уряді Коста-Рики острів. Здогадно, для облаштування біологічного заповідника.

— Я нічого про це не знаю, — насупився Грант.

— Я не зміг знайти більше інформації, — сказав Морис. — Острів розташований за сто миль від західного узбережжя. До нього важко дістатися, ця частина океану через комбінацію вітру й течії майже завжди вкрита туманом. Його називали островом Хмар, або Ісла-Нублар. Вочевидь, костариканці дуже здивувалися, коли дізналися, що він комусь потрібен. — Морис порився у портфелі. — Я згадав про це, — сказав він, — бо ви, згідно з цим записом, отримали гонорар як консультант у зв'язку з цим островом.

— Я? — здивувався Грант.

Морис передав йому аркуш паперу. Це була ксерокопія чеку, виданого у березні 1984 року корпорацією «Інджен», розташованою за адресою: Фарралон-роуд, Пало-Альто, Каліфорнія, на суму дванадцять тисяч доларів Алану Гранту. У нижньому кутку була позначка: «КОНСУЛЬТАЦІЙНІ ПОСЛУГИ/КОСТА-РИКА/ЮВЕНІЛЬНИЙ ГІПЕРПРОСТІР».

— О так, — сказав Грант. — Це був дуже дивний випадок, тож я його запам'ятав. Але він не має нічого спільного з островом.

Перше гніздо з яйцями динозавра Алан Грант знайшов 1979 року в Монтані, протягом двох наступних років їх було ще більше, але до 1983 року він не мав змоги опублікувати свої знахідки. Його доповідь про десятитисячне стадо качконосих динозаврів, які жили на узбережжі величезного внутрішнього моря, будуючи спільні гнізда й разом виховуючи малят, відразу ж зробила його знаменитістю. Уявлення про материнський інстинкт у гігантських динозаврів — і малюнки

симпатичних дитинчат, що витикають носики з яєць,— зворушили весь світ. Гранта закидали проханнями про інтерв'ю, лекції, книжки. Він у характерній для нього манері всім відмовляв, бажаючи лише продовжувати розкопки. Та саме у ті хвилюючі дні, у середині 80-х, до нього звернулася по консультацію корпорація «ІнДжен».

— Ви чули про них раніше? — спитав Морис.

— Ні.

— А як вони вийшли на вас?

— Зателефонували. Це був чоловік на ім'я Дженнаро чи Дженніно, щось на кшталт.

Морис кивнув.

— Дональд Дженнаро,— сказав він.— Це юрист «ІнДжен».

— Хай там як, а він хотів знати про раціон динозаврів. І запропонував мені гонорар, щоб я написав для нього довідку.— Грант допив пиво і поставив бляшанку на землю.— Дженнаро особливо цікавили молоді динозаври. Малята й молодняк. Що вони їли. Гадаю, він думав, що я щось про це знаю.

— А ви знаєте?

— Насправді ні. Я сказав йому про це. Ми знайшли багато скелетів, але у нас обмаль даних про їхній раціон. Та Дженнаро сказав, що знає: ми ще не все опублікували, і зажадав усю інформацію, яку ми мали. І запропонував чималий гонорар. П'ятдесят тисяч доларів.

Морис дістав диктофон і поклав його на столик.

— Не заперечуєте?

— Ні, продовжуйте.

— То Дженнаро зателефонував вам 1984 року. Що було потім?

— Ну, ви бачите, як ми тут працюємо,— сказав Грант.— П'ятдесятюх тисяч вистачило б на два літа розкопок. Я сказав йому, що зроблю все, що можу.

— То ви погодилися підготувати для нього довідку?

— Так.

— Про особливості харчування молодняка динозаврів?

— Так.

— Ви зустрічалися з Дженнаро?

— Ні, ми спілкувалися лише телефоном.

— Дженнаро казав, навіщо йому ця інформація?

— Так,— відповів Грант.— Він планував зробити дитячий музей і хотів реконструювати характерні риси маленьких динозаврів. Казав, що найняв багато наукових консультантів, і назвав їх. Там були і палеонтологи, як я, і математик з Техасу на ім'я Іян Малкольм, і пара екологів, і системний аналітик. Непогана команда.

Морис кивнув, роблячи записи.

— Тож ви погодилися надати консультацію?

— Так. Я погодився надіслати йому підсумки нашої роботи — все, що ми знаємо про спосіб життя качконосих гадрозаврів, яких ми знайшли.

— Якого роду інформацію ви надіслали? — спитав Морис.

— Всю, що мав. Гніздова поведінка, територія поширення, харчова поведінка, соціальна поведінка. Одним словом, усе.

— І як на це відреагував Дженнаро?

— Він продовжував телефонувати, інколи посеред ночі. Питав: «Чи їстимуть динозаври це? Чи їстимуть вони те? А чи слід включати до експозиції це?» Я ніяк не міг зрозуміти, чому він такий збуджений. Тобто, я теж вважаю, що динозаври важливі, але ж не до такої міри. Вони вимерли шістдесят п'ять мільйонів років тому. Погодьтеся, ці дзвінки могли почекати й до ранку.

— Розумію,— сказав Морис.— А п'ятдесят тисяч доларів?

Грант похитав головою.

— Я втомився від дзвінків Дженнаро і сказав, що з мене досить. Ми домовилися про дванадцять тисяч. Це було, мабуть, у середині 85-го року.

Морис зробив примітку.

— А «ІнДжен»? Ви не мали з ними ніяких інших контактів?

— Жодних з 1985 року.

— А коли фонд Геммонда почав фінансувати ваші дослідження?

— Зараз гляну,— мовив Грант.— Приблизно тоді ж, у середині 80-х.

— І ви знаєте Джона Геммонда лише як заможного шанувальника динозаврів.

— Так.

Морис ще щось записав.

— Послухайте,— сказав Грант,— якщо АОНС так стурбоване через Геммонда та його дії — розкопки стоянок динозаврів на півночі, закупівлю бурштину, острів у Коста-Риці,— чому б вам не спитати про це його самого?

— Наразі ми не можемо цього зробити,— відповів Морис.

— Але чому?

— Бо ми не маємо жодних доказів правопорушень,— сказав Морис.— Та особисто я вважаю, що Джон Геммонд обходить закон.

— Спочатку зі мною зв'язалося Управління поставок технологій,— пояснив Морис.— УПТТ контролює поставки американської техніки, що може мати військове призначення. Вони повідомили, що «ІнДжен» мала два напрямки можливих незаконних поставок техніки. По-перше, «ІнДжен» відіслала три «Крей Екс-Ем-Пі» до Коста-Рики. Компанія охарактеризувала цю поставку як передачу техніки для підрозділу корпорації, не для перепродажу. Але в УПТТ не могли уявити, якого дідька у Коста-Риці комусь потрібні такі потужні машини.

— Три «Крея»,— сказав Грант.— Це якийсь комп'ютер?

— Надпотужні суперкомп'ютери, — кивнув Морис. — Якщо подивитися перспективніше, то три «Крея» являють собою обчислювальну потужність більшу, ніж у будь-якої приватної компанії Америки. А «Інджен» відіслала ці комп'ютери до Коста-Рики. Спробуйте здогадатися навіщо.

— Здаюся, — сказав Грант. — Нащо це їм?

— Ніхто не знає, — провадив Морис. — Ще більшу тривогу викликають «Гудз». Це автоматизовані генні секвенсери — машини, що самі визначають генетичний код. Вони настільки нові, що їх навіть ще нема у переліках заборони. Мабуть, будь-яка генетична лабораторія хотіла б мати хоч один, якби могла дозволити собі покупку в півмільйона доларів. — Він погортав свої записи. — А «Інджен», здається, відіслала двадцять чотири секвенсери «Гудз» на острів у Коста-Риці.

— Знову ж таки, вони стверджували, що це для підрозділу корпорації, а не на експорт, — сказав Морис. — УПТ мало що могло зробити. Офіційно вони не цікавляться використанням техніки. Та «Інджен», вочевидь, вибудовує одні з найбільших потужностей генної інженерії на світі у темному закутку центральноамериканської республіки. Країни без правил. Подібне вже траплялося раніше.

Вже відомі випадки, коли американські біоінженерні компанії переїздили до іншої країни, щоб не зв'язувати себе нормами й правилами. Найбільш кричущою, пояснив Морис, була справа компанії «Біосин», пов'язана зі сказом.

1986 року «Генетична корпорація Біосин» з Купертіно тестувала вакцину проти сказу, отриману за допомогою біотехнологій, на одній фермі у Чилі. Керівництво не повідомило про це ані уряд Чилі, ані робітників, які працювали на фермі. Вони просто використали вакцину.

Вакцина складалася з живих вірусів сказу, зроблених незаразними за допомогою генетичної модифікації. Та їхня

вірулентність не перевірялася: у «Біосині» не знали, здатен вірус спричиняти сказ чи ні. Ще гірше було те, що вірус був модифікований. Зазвичай не можна заразитися сказом, доки вас не вкусить тварина. Та «Біосин» модифікував вірус таким чином, що той міг потрапляти крізь легеневі альвеоли; щоб заразитися, достатньо було вдихнути його разом з повітрям. Співробітники «Біосину» привезли вірус до Чилі у звичайній сумці комерційним авіарейсом. Морис часто замислювався, що було б, якби капсула розбилася під час перельоту. Тоді всі в тому літаку могли заразитися сказом.

Це було обурливо. Це було безвідповідально. Це було злочинне недбальство. Але проти «Біосину» не було вжито жодних заходів. Чилійські фермери, які мимоволі ризикували життям, були неосвіченими селянами; чилійський уряд був надто заклопотаний економічною кризою, щоб про це хвилюватися; а американська влада не мала там ніяких повноважень. Тому Льюїс Доджсон, генетик, який відповідав за випробування, і далі працював у «Біосині». А компанія і далі поводитися так само необачно. Інші ж американські компанії квапилися створювати свої лабораторії в іноземних країнах, які ще не стикалися з генетичними дослідженнями. У країнах, які ставляться до генної інженерії так само, як і до будь-яких високих технологій, і тому радо вітають її на своїй території, але ще не знають про пов'язані з нею небезпеки.

— Ось чому ми й почали розслідування щодо «ІнДжен», — сказав Морис. — Близько трьох тижнів тому.

— І що ж ви насправді знайшли? — запитав Грант.

— Небагато, — зізнався Морис. — Коли я повернуся до Сан-Франциско, нам, мабуть, доведеться закрити розслідування. Гадаю, я вже закінчив. — Він почав пакувати папери до портфелю. — До речі, а що таке «ювенільний гіперпростір»?

— Просто химерна назва моєї доповіді,— сказав Грант.— Гіперпростір — це термін для багатовимірного простору — такі собі тривимірні хрестики-нулики. Якщо брати до уваги всі прояви життєдіяльності тварини, її режим харчування, руху та сну, то її можна розмістити у багатовимірному просторі. Деякі палеонтологи ставляться до поведінки тварини як до такої, що відбувається в екологічному гіперпросторі. Слова «ювенільний гіперпростір» вживають лише щодо поведінки молодих динозаврів, якщо хочеться висловитися якомога пишномовніше.

На іншому кінці трейлера задзеленчав телефон. Еллі взяла слухавку і сказала:

— У нього зараз зустріч. Чи може він вам передзвонити?

Морис схопив портфель і підвівся.

— Дякую вам за допомогу і за пиво,— мовив він.

— Немає за що,— відповів Грант.

Він провів Мориса до дверей трейлера, аж тут Морис запитав:

— Геммонд ніколи не просив у вас знахідки з розкопок? Кістки, яйця або що?

— Ні,— відповів Грант.

— Доктор Сетлер згадувала, що ви займалися тут якимись генетичними дослідженнями...

— Ну, не зовсім так,— сказав Грант.— Коли ми дістаємо скам'янілості, розбиті чи ще через якусь причину непридатні для музейного зберігання, ми відправляємо ці кістки до лабораторії, яка подрібнює їх, щоб отримати для нас білки. Потім білки ідентифікують, а нам надсилають звіт.

— А що це за лабораторія? — спитав Морис.

— «Медікл Байолоджік Сервісез» у Солт-Лейку.

— Як ви їх обрали?

— За конкурсом.

— Лабораторія не має нічого спільного з «Інджен»? — спитав Морис.

— Наскільки мені відомо, ні, — відповів Грант.

Вони підійшли до виходу з трейлера. Грант відчинив двері й відчув потік гарячого повітря, що увірвалося всередину. Морис зупинився, щоб вдягнути сонцезахисні окуляри.

— Й останнє питання, — сказав він. — Припустімо, що «Інджен» насправді не зробила ніякої музейної експозиції. Чи могли б вони якось по-іншому використати інформацію з вашого звіту?

Грант розсміявся.

— Аякже. Вони могли б вигодувати дитинча гадрозавра. Мориса це теж розсмішило.

— Дитинча гадрозавра? На це варто було б глянути. Які вони завбільшки?

— Приблизно отакі, — Грант розсунув руки десь на шість дюймів. — Завбільшки з білку.

— А скільки минає часу, перш ніж вони стають дорослими?

— Близько трьох років, — відповів Грант.

Морис потис йому руку.

— Ну що ж, ще раз дякую вам за допомогу.

— Будьте обережні в дорозі, — сказав Грант. Якусь хвилю він дивився, як Морис сідає у машину, а потім зачинив двері трейлера.

— Що ти думаєш? — звернувся він до Еллі.

— Наївний, — знизала вона плечима.

— Як тобі частина, де Джон Геммонд — суперзлочин? — засміявся Грант. — Він такий самий лиходій, як і Волт Дисней. До речі, хто телефонував?

— А, це була жінка на ім'я Еліс Левін, — відповіла Еллі. — Вона працює у медичному центрі Колумбійського університету. Знаєш її?

Грант хитнув головою.

— Ні.

— Ну, це з приводу ідентифікації якихось залишків. Вона просила, щоб ти відразу їй передзвонив.

СКЕЛЕТ

Еллі Сетлер прибрала пасмо білявого волосся з обличчя і повернулася до ванночок з кислотою. Їх було шість, поставлених у ряд, з молярною концентрацією від п'яťох до тридцятьох відсотків. Вона мусила пильно стежити за сильнішими розчинами, бо, роз'ївши вапняк, вони могли почати руйнувати кістки. Малята-динозаври були настільки тендітні, що вона дивувалася, як вони так добре збереглися за вісімдесят мільйонів років.

Вона ліниво дослухалася до телефонної розмови Гранта.

— Міс Левін? Це Алан Грант. Що це... Що у вас є? Що? — Грант почав реготати. — Ой, я дуже в цьому сумніваюся, міс Левін... Ні, вибачте, в мене справді немає часу... Добре, я подивлюся, тільки можу дати стовідсоткову гарантію, що це василіск. Але... так, ви можете це зробити. Добре. Надсилайте зараз, — Грант поклав слухавку і похитав головою. — Ох уже ці люди...

— Що там? — спитала Еллі.

— Якась ящірка, яку вона намагається ідентифікувати, — відповів Грант. — Вона хоче відіслати мені факсом

рентгенівський знімок.— Він підійшов до факсу, чекаючи, доки надійде повідомлення.— До речі, я маю для тебе нову знахідку. Хорошу.

— Правда?

Грант кивнув.

— Я виявив її саме перед тим, як побачив малюка. На Саут-Гіллі, четвертий горизонт. Дитинча велоцираптора: щелепа з повним комплектом зубів, тож немає сумнівів щодо виду. І місце, схоже, не потривожене. Ми можемо дістати навіть цілий скелет.

— Фантастично,— сказала Еллі.— Якого він віку?

— Молодий,— відповів Грант.— Два, можливо, чотири місяці, не більше.

— І це точно велоцираптор?

— Точно,— мовив Грант.— Можливо, нам нарешті усміхнулася фортуна.

Останні два роки у Снейквотері експедиції траплялися лише качконосі гадрозаври. Вчені вже мали докази існування величезних стад цих динозаврів, що паслися, блукаючи рівнинами крейдяного періоду групами по десять-двадцять тисяч особин, як пізніше мандрували бізони. Та дедалі частіше у них виникало питання: де поділися хижакі?

Звісно, вони й очікували, що хижакі будуть рідкісними знахідками. Дослідження популяцій хижака/жертви у парках диких тварин Африки та Індії показали, що на одного хижака припадає чотириста травоїдних. Це означало, що десятитисячне стадо качконосих супроводжуватимуть лише двадцять п'ять тиранозаврів. Тож малоімовірно, що вчені знайдуть рештки великого хижака.

Та куди поділися дрібні хижакі? У Снейквотері були десятки гніздівель — у деяких місцях земля була буквально вкрита шкаралупою від динозаврячих яєць, — і багато дрібних

динозаврів їли яйця. Такі тварини, як дромеозаври, овіраптори, велоцираптори, коелуруси — хижаків від трьох до шістьох футів заввишки — мали б траплятися тут у великій кількості.

Та вони ще й досі не виявили жодного з них.

Можливо, цей скелет велоцираптора дійсно означав, що фортуна їм усміхнулася. Та ще й малюк! Еллі знала, що однією з Грантових мрій було вивчити поведінку дитинчат м'ясоїдних динозаврів під час дорослішання, оскільки він уже вивчив поведінку травоїдних. Можливо, це стане першим кроком до втілення його мрії.

— Ти, мабуть, дуже радий, — сказала вона.

Грант не відповів.

— Я кажу, ти у захваті, — повторила Еллі.

— О Господи, — зронив Грант. Він витріщився на факс.

Еллі через плече Гранта глянула на рентгенівський знімок і повільно видихнула.

— Гадаєш, це амассікус?

— Так, — сказав Грант. — Або триассікус. Скелет настільки легкий.

— Але ж це не ящірка? — спитала вона.

— Ні, — відповів Грант. — Це не ящірка. Жодна трипала ящірка не ходила цією планетою вже двісті мільйонів років.

Першою думкою, яка майнула в голові Еллі, було: це обман, геніальний, вмілий, але обман. Кожен біолог знає, що містифікації — всюдисущі. Найвідоміша з них, пілтдаунська людина, залишалася нерозкритою протягом сорока років, і її автор досі не відомий. А зовсім нещодавно відомий астроном Фред Гойл заявляв, що викопний крилатий динозавр, археоптерикс, виставлений у Британському музеї, це підробка. (Пізніше було доведено, що він справжній). Трипала лапа була добре збалансована, з малесеньким кігтикком посередині.

Культі четвертого та п'ятого пальців були розташовані біля плеснового суглоба. Велика гомілкорова кістка була дуже і, можливо, навіть більша за стегнову. Вертлюжна западина була повністю сформована. На хвості можна було розрізнити сорок п'ять хребців. Це був прокомпсогнат.

— Може, цей рентген — підробка?

— Не знаю, — відповів Грант. — Рентгенівські знімки майже неможливо підробити. Та й прокомпсогнат — маловідома тварина. Навіть люди, знайомі з динозаврами, ніколи про нього не чули.

Еллі прочитала записку.

— «Зразок одержано на березі Кабо-Бланко 16 липня». Як видно, реун їв цю тварину, і це все, що від неї залишилося. Ой, тут написано, що ця ящірка напала на маленьку дівчинку.

— Сумніваюся, — зауважив Грант. — Хоча це й можливо. Прокомпсогнати настільки маленькі й легкі, що можна припустити, що вони харчувалися падлом, їли лише мертвих тварин. Чи не підкажеш мені розміри? — він швидко заміряв знімок. — До тазостегнового суглоба близько двадцятьох сантиметрів, це означає, що тварина має бути з фут заввишки, завбільшки з курку. Навіть дитина може викликати в неї страх. Тварина могла вкусити немовля, але аж ніяк не дитину.

Еллі вдивилася у знімок.

— Гадаєш, це може стати офіційним повторним відкриттям? Як латимерія?

— Можливо, — відповів Грант.

Латимерія — це риба завдовжки п'ять футів, яку вважали вимерлою шістдесят п'ять мільйонів років тому, доки 1938 року не витягли одну особину з океану. Були й інші приклади. Про австралійського малого бураміса було відомо лише зі скам'янілих решток, доки одну живу тваринку

не знайшли у сміттевому баку в Мельбурні. А викопний крилан, що жив десять тисяч років тому, був описаний науковцем, який невдовзі після цього отримав живу особину поштою.

— Але чи дійсно це справжній зразок? — наполягала вона.— Як щодо віку?

Грант кивнув.

— От з віком усе непросто.

Більшість наново відкритих тварин мали невелику «різницю у віці» зі своїми викопними залишками — десять-двадцять тисяч років. У деяких ця цифра досягала кількох мільйонів, а у випадку з латимерією — шістдесяти п'ятьох мільйонів. Та особина, яку вони роздивлялися, була набагато старша за ці приклади. Динозаври загинули у крейдовому періоді, шістдесят п'ять мільйонів років тому. Їхній розквіт як панівної форми життя припав на юрський період, сто дев'яносто мільйонів років тому. А вперше вони з'явилися у тріасовому періоді, приблизно двісті двадцять мільйонів років тому.

Прокомпсогнат жив на початку тріасового періоду — у часи настільки віддалені, що навіть наша планета мала вигляд, не схожий на нинішній. Усі континенти були об'єднані в один, під назвою Пангея, що простягався від Північного до Південного полюса — величезний материк, вкритий папороттю й лісом, з кількома великими пустелями. Атлантичний океан був вузьким озерцем між нинішніми Флоридою та Африкою. Повітря було щільніше, а вода — тепліша. На суходолі існували сотні діючих вулканів. Ось яким був світ, де жили прокомпсогнати.

— Добре, — сказала Еллі.— Нам відомі тварини, які вижили з тих часів. Основний приклад тварин тріасового періоду, що живуть у наш час, — крокодили. Акули теж походять з тріасу. Отже, такі випадки вже були.

Грант кивнув.

— Тож питання в тому, — сказав він, — як ще ми можемо це пояснити. Це або підробка — в чому я маю сумнів, — або повторне відкриття. Що ще це може бути?

Задзеленчав телефон.

— Це знову Еліс Левін, — мовив Грант. — Подивимося, чи вишле вона нам сам зразок. — Він взяв слухавку і здивовано глянув на Еллі. — Так, я почекаю на містера Геммонда. Так. Певна річ.

— Геммонд? Що йому треба? — спитала Еллі.

Грант похитав головою і тоді сказав у слухавку:

— Так, містере Геммонд. Я теж радий вас чути... — Він подивився на Еллі. — О, ви зробили? Так? Справді?

Він прикрив мікрофон рукою і прошепотів: «Дивакуватий, як і завжди. Тобі треба це почути».

Грант увімкнув гучний зв'язок, і Еллі почула різкий старечий голос, що дуже швидко говорив:

— ...самі неприємності від цього жевжика з АОНС, здається, наробив дурниць, сам їздить країною, говорить з людьми, каламутить воду... Гадаю, до вас ніхто такий не приїздив?

— Власне, — сказав Грант, — приїздив один побачитися зі мною.

Геммонд пирхнув.

— Цього я й боявся. Цього задомудрого шмаркача звали Морис?

— Так, Морис, — відповів Грант.

— Він планує об'їхати всіх наших консультантів, — сказав Геммонд. — Днями він був у Іяна Малкольма — може, знаєте, це математик з Техасу? Тоді я й дізнався про нього. Ми вже випили ківш лиха, намагаючись із цим упоратися, це так типове для уряду, жодних скарг, жодних звинувачень, лише клопоти від якогось хлопчика, якого ніхто не контролює і який

їздить туди-сюди за гроші платників податків. Він набридав вам? Перешкоджав вашій роботі?

— Ні, ні, він не набридав мені.

— Що ж, це, до певної міри, навіть погано,— сказав Геммонд,— бо тоді б мені вдалося домогтися судової заборони і зупинити його. Я й так відіслав наших юристів до АОНС, щоб дізнатися, в чому в біса справа. Голова агентства стверджує, що й не чув ні про яке розслідування! Ну, ви самі здогадуєтесь. Це все клята бюрократія. Дідько, цей хлопчисько, винюхуючи, спробує потрапити до Коста-Рики, на наш острів. Ви знали, що у нас там є острів?

— Ні,— сказав Грант, озирнувшись на Еллі.— Не знав.

— Еге ж, ми придбали його і почали там працювати десь чотири чи п'ять років тому. Вже й не пам'ятаю точно. Називається Ісла-Нублар — великий острів, за сто миль від берега. Плануємо створити там біологічний заповідник. Чудове місце. Тропічні джунглі. Знаєте, вам слід його побачити, докторе Грант.

— Звучить цікаво,— відповів Грант.— Але...

— Там уже майже все побудовано,— сказав Геммонд.— Я надіслав вам деяку інформацію. Ви отримали її?

— Ні, але ми досить далеко від...

— Можливо, вона надійде завтра. Перегляньте її. Цей острів просто неймовірний. Там є все. Ми ведемо будівництво вже тридцять місяців, тож можете уявити. Великий парк. Відкривається у вересні наступного року. Вам справді треба його побачити.

— Це звучить прекрасно, але...

— Власне кажучи,— провадив Геммонд,— я наполягати му на тому, щоб ви побачили це, докторе Грант. Я певен, ви переконаєтесь, що це стосується вашого фаху. Вам сподобається це місце.

— Але в мене самий розпал...— почав Грант.

— Знаєте, що я вам скажу,— промовив Геммонд, ніби ця ідея щойно спала йому на думку.— Цими вихідними до нас туди приїдуть деякі консультанти. Проведіть і ви кілька днів, огляньте все. За наш рахунок, ясна річ. Було б чудово почути вашу думку.

— Мабуть, я не зможу,— сказав Грант.

— Лише одні вихідні,— сказав Геммонд з дратівливою та бадьорою наполегливістю літнього чоловіка.— Це все, про що я прошу, докторе Грант. Я не хотів би заважати вашій роботі. Я знаю, наскільки вона важлива, повірте мені. Я ніколи не заважатиму їй. Але ви могли б злітати туди на вихідні й повернутися назад у понеділок.

— Ні, я не зможу,— відповів Грант.— Я щойно знайшов новий скелет і...

— Так, це чудово, але я все одно вважаю, що вам варто приїхати,— сказав Геммонд, насправді не слухаючи його.

— І ми щойно отримали деякі докази дуже загадкової та дивовижної знахідки, здається, це живий прокомпсогнат.

— Що? — спитав Геммонд, уповільнивши свій натиск.— Я не зовсім зрозумів. Ви сказали, живий прокомпсогнат?

— Так,— сказав Грант.— Це особина, фрагмент якої знайшли у Центральній Америці. Жива тварина.

— І не кажіть,— підтакнув Геммонд.— Жива тварина? Як дивовижно.

— Так,— погодився Грант.— Ми теж так вважаємо. Тож, як бачите, в мене зараз не той час, щоб їхати.

— Ви сказали, у Центральній Америці?

— Так.

— А де саме?

— Берег, що називається Кабо-Бланко. Я точно не знаю, де це.

— Ясно,— Геммонд прочистив горло.— І коли цей, так би мовити, зразок потрапив до ваших рук?

— Просто сьогодні.

— Сьогодні. Розумію. Сьогодні. Так,— Геммонд знову прочистив горло.

Грант глянув на Еллі й прошепотів: «Що відбувається?»

Еллі похитала головою. «Він ніби засмучений».

Грант прошепотів: «Глянь, чи Морис ще тут».

Вона підійшла до вікна і подивилася, та машини Мориса вже не було. Вона повернулася назад. У слухавці було чути кашель Геммонда.

— Ах, докторе Грант. Ви нікому ще про це не казали?

— Ні.

— Добре, це добре. Так. Скажу вам відверто, докторе Грант. У мене є невелика проблема з цим островом. Ці речі з АОНС відбуваються дуже невчасно.

— Як же так? — спитав Грант.

— Ну, в нас є деякі проблеми і затримки... Скажімо так, на мене чиниться невеликий тиск, і я хотів би, щоб ви оглянули цей острів для мене. Скажете мені свою думку. Я заплачу вам за звичайний вікенд гонорар консультанта — двадцять тисяч на день. За три дні це вийде шістдесят тисяч. І якщо ви візьмете з собою про всяк випадок доктора Сетлер, вона матиме такий самий гонорар. Нам потрібен ботанік. Що скажете?

Еллі глянула на Гранта, коли той сказав:

— Добре, містере Геммонд, такої великої суми вистачить нашій експедиції на два наступні сезони.

— Добре-добре,— лагідно відповів Геммонд. Він здавався неуважним, десь блукав думками.— Я хочу, щоб це було легко... Зараз я відправляю корпоративний літак, щоб підібрати вас на приватному летовищі на схід від Шото. Ви знаєте, де

це? Від вас туди лише дві години на авто їхати. Ви будете там о п'ятій вечора, я на вас чекатиму. Я доведу вас просто туди. Ви з доктором Сетлер зможете встигнути на цей літак?

— Гадаю, що так.

— Добре. Не беріть багато речей. Вам не потрібні паспорти. З нетерпінням чекатиму на вас. До завтра,— мовив Геммонд і поклав слухавку.

КОВЕН, СВЕЙН І РОСС

Полуденне сонце заповнило офіс юридичної компанії «Ковен, Свейн і Росс», додавши кімнаті життєрадісності, якої Дональд Дженнаро не відчував. Він слухав, що йому говорили телефоном, і дивився на свого шефа Денієла Росса — непривітного, наче трунар, у темному смугастому костюмі.

— Розумію, Джоне,— сказав Дженнаро.— І Грант погодився приїхати? Добре, добре, чудово. Мої вітання, Джоне.— Він поклав слухавку й обернувся до Росса.— Ми більше не можемо довіряти Геммонду. На нього чиниться надто великий тиск. Ним займається АОНС, він вибивається з графіку з курортом у Коста-Риці, й інвестори починають нервувати. Про тамтешні проблеми шириться забагато чуток. Дуже багато робітників померло. А тепер ще й ця справа з живим прокомпсо-як-там на материку...

— Що це означає? — спитав Росс.

— Можливо, й нічого, — відповів Дженнаро. — Але «Гамачі» — один з наших головних інвесторів. Минулого тижня я отримав повідомлення від їхнього представництва у Сан-Хосе, столиці Коста-Рики. Згідно з ним, на узбережжі якийсь новий вид ящірки кусає дітей.

Росс кліпнув.

— Нова ящірка?

— Так, — сказав Дженнаро. — Ми не можемо марнувати час. Потрібно негайно перевірити цей острів. Я просив Геммонда домовитися про незалежну інспекцію цього місця протягом найближчих трьох тижнів.

— І що він каже?

— Він наполегливо стверджує, що там нічого ненормального. Заявляє, що дотримується усіх заходів безпеки.

— Але ви не вірите йому, — сказав Росс.

— Ні, — відповів Дженнаро. — Не вірю.

Дональд Дженнаро прийшов до «Ковен, Свейн і Росс» зі сфери інвестиційного банкінгу. Клієнти Ковена та Свейна з високотехнологічних галузей часто потребували капіталізації, і Дженнаро допомагав їм знайти гроші. Одним з його перших завдань, ще у 1982 році, став супровід Джона Геммонда, коли старий, якому тоді було майже сімдесят, збирав гроші на заснування корпорації «Інджен». У кінцевому підсумку вони зібрали майже мільярд доларів, і в пам'яті Дженнаро це відрядження асоціювалося з «дикою їздою»*.

— Геммонд — мрійник, — сказав Дженнаро.

* «Дика їзда» — так називають ситуацію у містах, коли таксист бере у заручники пасажирів і їде з шаленою швидкістю, заблокувавши двері. Зазвичай це буває через суперечку щодо маршруту або бажання отримати більші чайові.

— Потенційно небезпечний мрійник,— додав Росс.— Нам не варто було у це втягуватися. Який наш фінансовий стан?

— Фірма,— сказав Дженнаро,— володіє п'ятьма відсотками.

— Від усього прибутку чи з обмеженнями?

— Від усього.

Росс похитав головою.

— Нам не варто було цього робити.

— Тоді це здавалося мудрим рішенням,— сказав Дженнаро.— Дідько, це ж було вісім років тому. Ми погодилися на це замість частини гонорарів. І, якщо пам'ятаєте, план Геммонда був дуже ризикований. Геммонд просто намагався вийти за межі можливого. Ніхто взагалі не думав, що він досягне успіху.

— А він, як бачимо, досяг,— сказав Росс.— Та в будь-якому разі, я згоден з тим, що потреба в інспекції вже перезріла. Як щодо експертизи на місці?

— Я почну з експертів, яких Геммонд уже наймав на початку проекту.— Дженнаро кинув перелік на стіл Росса.— До першої групи входять палеонтолог, палеоботанік і математик. Вони приїдуть цими вихідними. Я поїду з ними разом.

— Вони скажуть вам правду? — спитав Росс.

— Гадаю, що так. Жоден з них не мав з островом багато спільного, а один — математик Іян Малкольм — ставився до проекту з відвертою неприязню. Наполягав на тому, що він не спрацює, не зможе діяти.

— А хто ще?

— Лише технічний фахівець: системний комп'ютерний аналітик. Має оглянути парк комп'ютерів і виправити деякі помилки. Він повинен бути там у п'ятницю вранці.

— Чудово,— сказав Росс.— Ви підготувалися?

— Геммонд попросив, щоб йому дозволити взяти їх розміщення на себе. Гадаю, він хоче вдати, що в нього все добре,

а це просто запрошення громадськості. Аби похвалитися своїм островом.

— Гаразд,— сказав Росс.— Але просто переконайтеся, що все йде як слід. Контролюйте ситуацію. Я хочу, щоб ця проблема у Коста-Риці владналася протягом тижня.

Росс підвівся і вийшов з кімнати.

Дженнаро набрав номер, слухаючи гудки у слухавці радіотелефону. А потім почув голос:

— Грант слухає.

— Добридень, докторе Грант, це Дональд Дженнаро. Я — головний юрисконсульт «Інджен». Не знаю, чи ви пам'ятаєте, але ми спілкувалися з вами кілька років тому.

— Пам'ятаю,— відповів Грант.

— Добре,— сказав Дженнаро.— Я щойно балакав по телефону з Джоном Геммондом, який повідомив мені гарну новину, що ви завітаєте на наш острів у Коста-Риці...

— Так,— відповів Грант.— Гадаю, ми вирушимо туди завтра.

— Ну, я просто хотів подякувати вам за це. Ми всі в «Інджен» цінуємо те, що ви робите. Ми запросили Іяна Малкольма, який, як і ви, був одним з перших наших консультантів. Це математик з Техаського університету в Остіні, правильно?

— Джон Геммонд згадував про це,— сказав Грант.

— Ну то добре,— сказав Дженнаро.— Власне кажучи, я теж туди збираюся. До речі, цей зразок, що ви його знайшли, про... проком... що це таке?

— Прокомпсогнат,— сказав Грант.

— Так. Він у вас є, докторе Грант? Справжній зразок?

— Ні,— відповів Грант.— Я бачив лише рентгенівський знімок. Зразок у Нью-Йорку. Мені зателефонувала якась жінка з Колумбійського університету.

— Ну, я думаю, ви могли б дати мені докладну інформацію про це,— сказав Дженнaro,— Тоді я зможу розшукати цей зразок для містера Геммонда, який у захваті від цього. Певен, що і ви зможете на нього подивитися. Можливо, я навіть доправлю його на острів, коли ви будете там.

Грант розповів йому все, що знав.

— Добре, це чудово, містере Грант,— сказав Дженнaro.— Мої вітання доктору Сетлеру. Чекаю на зустріч із вами та ним завтра.

І Дженнaro поклав слухавку.

ПЛАНИ

— Це щойно прийшло,— сказала Еллі наступного дня, зайшовши до трейлера з товстим конвертом з манільського паперу.— Хтось із дітлахів приніс його з міста. Це від Геммонда.

Грант побачив синьо-білу емблему «Інджен», щойно розірвав конверт. Там не було супровідного листа, лише перев'язаний стос паперів. Розгорнувши його, він виявив, що це плани. Їх зменшили, утворивши товсту книжку. На обкладинці була помітка: «КУРОРТ ІСЛА-НУБЛААР. ПОСЛУГИ ДЛЯ ГОСТЕЙ (ПОВНИЙ КОМПЛЕКТ: БУДИНОЧОК ДЛЯ САФАРИ).

— Що це в біса таке? — запитав він.

Щойно він розкрив книжку, звідти випав аркуш паперу. На ньому було написано:

Дорогі Алан та Еллі!

Як ви розумієте, у нас ще не так багато офіційних рекламних матеріалів. Та це повинно дати вам деяке уявлення про проект Ісла-Нублар. Я думаю, що це дуже цікаво! Чекаю на вас, щоб спільно обговорити цю тему! Сподіваюся, що ви до нас приєднаєтеся!

*З повагою
Джон*

— Не розумію, — сказав Грант. Він погортав сторінки — Це архітектурні плани. Він повернувся до верхнього аркуша, де було написано:

ЦЕНТР ДЛЯ ВІДВІДУВАЧІВ КУРОРТ ІСЛА-НУБЛААР

КЛІЄНТ	Інджен Інк., Пало-Альто, Каліф.
АРХІТЕКТОРИ	Даннінг, Мерфі й компанія; Асошіейтс, Нью-Йорк. Ричард Мерфі, співучасник проекту; Теодор Чен, старший архітектор; Шелдон Джеймс, адміністративна група
ІНЖЕНЕРИ	Гарлоу, Вітні й компанія; Філдс, Бостон, будівельні роботи; А. Т. Місікава, Осака, механічні роботи
ЛАНДШАФТНИЙ ДИЗАЙН	Шеппертон Роджерс, Лондон; А. Ашікіга, Г.Іеясу, Каназава
ЕЛЕКТРО- ОБЛАДНАННЯ	Н. В. Кобаяші, Токіо. А. Р. Макасава, старший консультант
КОМП'ЮТЕРНА МЕРЕЖА	Інтегрейтед Комп'ютер Системс Інк., Кембридж, штат Массачусетс. Денніс Недрі, керівник проекту

Грант перейшов до самих планів. На них стояли штампи: «ПРОМИСЛОВА ТАЄМНИЦЯ. НЕ КОПІЮВАТИ» та «КОНФІДЕНЦІЙНА СЛУЖБОВА ІНФОРМАЦІЯ — НЕ ДЛЯ ПОШИРЕННЯ». Кожен аркуш було пронумеровано, а у верхній частині написано: «Ці плани являють собою конфіденційні твори „Інджен Інк“. Ви маєте підписати документ 112/4А або ризикуєте судовим переслідуванням».

— Відгонить параноєю, як на мене, — сказав він.

— Можливо, на те є причини, — зауважила Еллі.

На наступній сторінці була топографічна карта. На ній було зображено Ісла-Нублар як перевернуту сльозинку, опуклу на півночі, звужену на півдні. Острів був вісім миль завдовжки, а карта ділила його на кілька великих частин.

Північна частина була позначена як «ЗОНА ДЛЯ ВІДВІДУВАЧІВ» і містила структурні елементи, позначені як «Заїзд відвідувачів», «Центр для відвідувачів / Адміністрація», «Електрика / Опріснення / Підтримка», «Резиденція Геммонда» й «Будиночок для сафарі». Грант побачив обриси басейну, прямокутники тенісних кортів і закарлючки, що означали зелені насадження та чагарники.

— Схоже на курорт, усе гаразд, — сказала Еллі.

Далі була документація на сам будиночок для сафарі. На ескізах він мав ефектний вигляд: довга низька будівля з низкою пірамідальних форм на даху. Але про інші будівлі у зоні для відвідувачів було мало інформації.

Що ж до решти острова, то вона була ще загадковіша. Наскільки зміг судити Грант, це був здебільшого відкритий простір. Мережа доріг, тунелів, віддалених будівель, і довге вузьке озеро, ймовірніше за все, штучне, з бетонними дамбами та бар'єрами. Та переважно острів було поділено на області вигнутої форми без будь-якої деталізації. Кожну

область було позначено кодами: /P/PROC/V/2A, /D/TRIC/L/5(4A+I), /LN/OTHN/C/4(3A+)], і /VV/ HADR/X/11(6A + 3 + 3DB).

— Десь є пояснення цих кодів? — спитала Еллі.

Грант погортав сторінки, та нічого не знайшов.

— Мабуть, їх вилучили, — сказала вона.

— Я ж кажу, — мовив Грант, — це відгонить параноєю.

Він подивився на великі вигнуті сектори, відділені один від одного мережею доріг. На всьому острові було шість таких секторів. І кожен відокремлено від дороги бетонним ровом. Поруч з кожним ровом був паркан, по периметру позначений блискавками. Це дивувало їх, доки вони не змогли з'ясувати, що ці позначки означають електрифіковану огорожу.

— Дивно, — мовила Еллі. — Електрифіковані огорожі на курорті?

— Причому не одну милю завдовжки, — зауважив Грант. — Електрифіковані паркани, ще й рови. І зазвичай поряд з ними іде дорога.

— Просто як у зоопарку, — сказала Еллі.

Вони повернулися до топографічної карти й уважніше подивилися на контурні лінії. Дороги було дивно розташовано. Головна дорога йшла з півночі на південь, просто через гори у центрі острова, при цьому одна її секція, здавалося, у прямому сенсі врізалася у скелю над річкою. Схоже було на те, ніби ці відкриті області навмисно зробили великими загороженими просторами, відокремленими від доріг ровами й електрифікованими парканами. А дороги було піднято над рівнем землі — так, щоб можна було бачити те, що за парканами...

— Знаєш, — сказала Еллі. — Деякі розміри тут просто величезні. Поглянь-но. Цей бетонний рів — тридцять футів завширшки, ніби військова оборонна споруда.

— І ці будівлі теж,— сказав Грант. Він помітив, що кожен відкритий сектор мав кілька будівель, здебільшого розміщених у віддалених кутках. Але всі ці будинки були з бетону, з товстими стінами. На ескізах у розріз вони були схожі на бетонні бункери з маленькими віконцями. Ніби довгострокові вогневі споруди нацистів зі старих фільмів.

Тут вони почули приглушений вибух, і Грант відклав папери вбік.

— Вертаймося до роботи,— сказав він.

— Вогонь!

Вони відчули невелику вібрацію, а потім екраном комп'ютера побігли жовті контурні лінії. Цього разу якість зображення була ідеальна, і Грант на хвилю побачив скелет, чіткий, з довгою, вигнутою назад шиєю. Це, безумовно, було дитинча велоцираптора, і воно мало ідеальний вигляд.

Раптом екран спорожнів.

— Ненавиджу комп'ютери,— сказав Грант, мружачись від сонця.— Що сталося цього разу?

— Вимкнувся вхід інтегратора,— мовив один з хлопців.— Одну хвилинку.

Хлопець нахилився, щоб глянути на клубок дротів, що йшли до задньої частини їхнього портативного комп'ютера з живленням від батарей. Комп'ютер поставили на ящик з-під пива на верхівці Четвертої Гори, неподалік пристрою, що його називали Стукалкою.

Грант присів на схил гори і подивився на годинник, сказавши Еллі:

— Нам доведеться робити все по-старому.

— Ой, Алане,— зронив один з хлопців, почувши це.

— Послухайте,— мовив Грант.— Мені треба встигнути на літак. І я хочу захистити знахідки, перш ніж поїду.

Якщо ви почали відкривати скам'янілість, то маєте довести справу до кінця, інакше ризикуєте її втратити. Туристи вважають, що ландшафт бедленду є незмінним, насправді ж його ерозія триває, причому буквально на очах: цілий день чути стукіт камінчиків, що котяться зі схилу. Крім того, тут завжди існує загроза зливи; навіть невеликий дощ може вимити крихкі скам'янілості. Тому скелет, частково розкритий Грантом, був у небезпеці, тож його потрібно було захистити, доки Грант не повернеться.

Захист скам'янілостей зазвичай складався з брезенту, що ним накривали місце розкопок, і траншеї, що мала контролювати стік води. Питання було в тому, наскільки великою має бути траншея для викопного велоцираптора. Щоб його вирішити, застосовували комп'ютерну акустичну томографію, або КАТ. Це була нова процедура, під час якої Стукалка вистрілювала м'якою свинцевою кулею у землю, що спричиняло ударні хвилі, які потім зчитувалися комп'ютером і перетворювалися на рентгенівське зображення пагорба. Цим користувалися протягом усього літа з різними результатами.

Стукалка стояла за двадцять футів звідси — великий сріблястий ящик на колесах, з парасолькою на верхівці. Вона була схожа на возик для продажу морозива, невдало припаркований у бедленді. Стукалку обслуговували двоє молодих помічників, які вставляли туди наступну кульку з м'якого свинцю.

Наразі КАТ лише визначала розміри знахідок, допомагаючи Грантові ефективніше копати. Та хлопці стверджували, що за кілька років можна буде отримувати настільки детальне зображення, що й розкопки будуть зайві. Можна буде отримати ідеальне тривимірне зображення кісток, що обіцяє нову еру археології без розкопок.

Та поки що нічого подібного не сталося. Обладнання, що бездоганно працювало в університетській лабораторії, виявилось слабким і ненадійним в польових умовах.

— Чи довго ще чекати? — спитав Грант.

— Ми вже отримали зображення. Воно непогане.

Грант підійшов до монітора. Побачив повний скелет, накреслений яскраво-жовтими лініями. Безсумнівно, це був зразок молодняку. Відомі риси велоцираптора — одиночний пазур, що у дорослих особин є кривим і сягає шістьох дюймів завдовжки, зброя, здатна розірвати жертву, — у цього малюка був не більший за колючку на трояндовому кущі. Його було ледве видно на екрані. В будь-якому разі, велоцираптор був динозавром з легкою будовою тіла, з тонкими, як у птахів, кістками, і можливо, такий самий меткий.

Скелет був у повному порядку, за винятком того, що голова і шия були відігнуті назад. Такий вигин шиї настільки поширений серед скам'янілостей, що вчені сформулювали теорію для його пояснення, припускаючи, що динозаври вимерли, отруївшись алкалоїдами, які виділялися з рослин. Вважалося, що відігнута шия означає агонію динозаврів. Грант урешті-решт поставив хрест на цій теорії, продемонструвавши, що багато видів птахів і плазунів пережили посмертне скорочення задніх шийних зв'язок, тож і загинали голову назад характерним чином. Це не мало нічого спільного з причиною смерті; причиною було те, як тіло висихало на сонці. Грант бачив, що цей скелет ще й закручений вбік, через що права нога та ступня підняті над хребтом.

— Це схоже на якусь деформацію, — зауважив один зі студентів. — Та я не думаю, що це комп'ютер.

— Ні, — сказав Грант. — Це просто час. Багато-багато часу.

Грант знав, що людям важко уявити геологічний час. Людське життя протікає у іншому вимірі. Яблуко стає коричневим

за кілька хвилин. Срібні вироби чорніють за кілька днів. Компостна купа розкладається за сезон. Дитина зростає за десять років. Жоден з цих прикладів повсякденного людського життя не здатен підготувати людину до розуміння того, що таке вісімдесят мільйонів років — довжина часу, що минув відтоді, як загинула ця маленька тварина.

На лекціях Грант випробовував три різні порівняння. Якщо уявити, що шістдесят років людського життя дорівнюють одній годині, тоді вісімдесят мільйонів років дорівнюватимуть 3652 рокам — це старіше за єгипетські піраміди. Велоцираптор вмер дуже давно.

— Він не такий вже й страшний, — сказав один зі студентів.

— Так, — озвався Грант. — Принаймні, доки не виросте. Можливо, цей малюк харчувався покидьками, їв туші, вбиті дорослими, коли старші, об'ївшись, грілися на сонці. Хижаки могли з'їдати до двадцяти п'ятох відсотків від маси свого тіла, від чого потім ставали сонливими. Малята цвірінькали та скублися біля поблажливих і сонних туш дорослих, відщипуючи маленькі шматочки від мертвих тварин. Ймовірно, малюки були милими створіннями.

Та дорослий велоцираптор — це зовсім інша справа. Незалежно від своєї ваги, велоцираптор був найбільш хижим динозавром з усіх на світі. Незважаючи на невеликі розміри — вага близько двохсот фунтів, завбільшки з леопарда, — велоцираптори були швидкі, розумні та жорстокі, здатні нападати, користуючись своїми гострими щелепами, пазуристими передніми лапами й руйнівним одиночним пазуром на задніх. Велоцираптори полювали зграями, і Грант подумав, що це мало бути видовище, яке варто побачити: десяток цих тварин, які біжать на повній швидкості, стрибаючи на спину набагато більшого динозавра, пропорюючи йому шию та живіт і встромлюючи пазурі між ребрами...

— У нас мало часу,— сказала Еллі, повертаючи його до реальності.

Грант дав вказівки щодо траншеї. З комп'ютерного зображення вони знали, що скелет залягає на відносно обмеженій площі, тож достатньо буде траншеї навколо майданчика площею у два квадратні метри. Тим часом Еллі накинула брезент, що охопив схил пагорба. Грант допоміг їй забити останні кілки.

— А як помер цей малюк? — запитав один зі студентів.

— Сумніваюся, що ми це дізнаємося,— сказав Грант.— Дитяча смертність у дикій природі висока. В африканських парках вона досягає сімдесятьох відсотків серед хижаків. Причиною може бути що завгодно — захворювання, відокремлення від зграї, будь-що. Або навіть напад дорослого. Нам відомо, що ці тварини полювали у зграях, та нам нічого не відомо про їхню соціальну поведінку у групі.

Студенти ствердно кивнули. Всі вони вивчали поведінку тварин і знали, що, наприклад, коли новий самець перебирає владу в лев'ячому прайді, то перше, що він робить, це вбиває всіх дитинчат. Причина, вочевидь, у генетиці: самець намагається розповсюдити свої гени якнайширше і, вбиваючи дитинчат, викликає тічку в самиць, завдяки чому може запліднити їх. Це також позбавляє самиць потреби витратити час на виховання потомства іншого самця. Можливо, зграєю велоцирапторів теж керував домінуючий самець. Як мало нам відомо про динозаврів, подумав Грант. Після ста п'ятдесятьох років досліджень і розкопок по всьому світу ми й досі майже нічого не знаємо про те, якими насправді були динозаври.

— Мусимо вже їхати,— сказала Еллі,— якщо хочемо прибути у Шото о п'ятій.

ГЕММОНД

Секретарка Дженнаро метушилася з новою валізою. На ній досі були етикетки з крамниці.

— Знаєте, містере Дженнаро, — суворо сказала секретарка, — те, що ви забули скласти речі, змушує мене думати, що вам насправді не хочеться збиратися у цю поїздку.

— Можливо, ви праві, — відповів Дженнаро. — Я прогавлю доччин день народження.

У суботу в Аманди був день народження, й Елізабет запросила відзначити його двадцятьох верескливих чотириліток, клоуна Кеппі та фокусника. Дружині було неприємно чути, що чоловік їде з міста. Й Аманді теж.

— Що ж, я нашвидкуруч зробила, що могла, — сказала секретарка. — Тут кросівки вашого розміру, шорти та футболки кольору хакі й набір для гоління. Пара джинсів і бавовняна трикотажна сорочка — на той раз, якщо стане холодно. Внизу вже чекає машина, щоб відвезти вас до аеропорту. Вам час їхати, якщо хочете встигнути на літак.

Вона пішла. Дженнаро рушив коридором, на ходу відриваючи крамничні етикетки від валізи. Коли він проходив повз скляну стіну конференц-зали, звідти вийшов Ден Росс.

— Гарної подорожі, — побажав Росс. — Та добре запам'ятай ось що. Я не знаю, наскільки там все погано, Дональде. Та якщо на цьому острові є якась проблема, спали його дотла.

— Боже, Дене... Ми говоримо про великі інвестиції.

— Не вагайся. Не думай про це. Просто роби, чуєш?

Дженнаро кивнув.

— Чую,— сказав він.— Але Геммонд...

— Мав я ось де того Геммонда,— відповів Росс.

— Мій хлопчику, мій хлопчику,— промовив знайомий рипучий голос.— Як справи?

— Дуже добре, сер,— відповів Дженнаро. Він відкинувся на спинку м'якого шкіряного крісла у реактивному літаку «Гольфстрім II», що летів у напрямку Скелястих гір.

— Ти більше мені не дзвониш,— з докором вимовив Геммонд.— Я скучив за тобою, Дональде. Як твоя чарівна дружина?

— Чудово. В Елізабет все чудово. У нас є маленька донечка.

— Чарівно, чарівно. Діти — це така насолода. Вона отримує задоволення від нашого нового парку у Коста-Риці.

Дженнаро забув, який низенький Геммонд на зріст: коли він сидів у кріслі, то не діставав до килима і під час розмови бовтав ногами. Це надавало чоловікові схожості з дитиною, хоча Геммонду нині було... скільки? Сімдесят п'ять? Сімдесят шість? Щось на кшталт. Він мав старший вигляд, ніж пам'ятав Дженнаро, але ж вони й не бачилися майже п'ять років.

Геммонд був вигадливим, природженим шоуменом, і ще у 1983 році мав слона, якого возив скрізь у маленькій клітці. Слон був дев'ять дюймів заввишки та один фут завдовжки, добре сформований, хіба що бивні мав слабенькі. Геммонд брав його з собою на зустрічі зі збору коштів. Дженнаро зазвичай заносив його до кімнати, клітку накривали маленькою ковдрою, наче чохлам для чайника, і Геммонд виголошував свою звичну промову про перспективи розвитку того, що він називав «споживчими біологічними препаратами». Потім,

у драматичний момент, Геммонд прибирав ковдру, щоб продемонструвати слона. І просив грошей.

Цей слон завжди викликав захват; його крихітне тіло, трохи більше, ніж у кішки, віщувало несказанні дива, що могли витворитися у лабораторії Нормана Атертона, стенфордського генетика, який був партнером Геммонда у новому бізнесі.

Та розповідаючи про слона, Геммонд багато про що недовмляв. Наприклад, про те, що хоч він і створював генетичну компанію, але крихітний слон не був результатом жодної генетичної процедури; Атертон просто взяв ембріон слона-карлика і виростив його у пробірці з гормональними змінами. Це було саме по собі велике досягнення, але воно не мало нічого спільного з тим, на що натякав Геммонд.

Крім того, Атертон не міг створити ще одного мініатюрного слона, хоч і намагався. По-перше, всі, хто бачив слона, і собі хотіли такого. По-друге, слон був схильний до застуди, особливо взимку. В моменти, коли він чхав у свій маленький хобот, Геммонда переповнював страх. А іноді його бивні застрягали між прутами клітки, і слон роздратовано пирхав, намагаючись звільнитися; інколи він підхоплював болячки, що вражали шкіру навколо бивнів. Геммонд завжди тривожився, що його слон помре раніше, ніж Атертон зможе виростити заміну.

Геммонд приховував від майбутніх інвесторів і те, що поведінка слона істотно змінилася у процесі мініатюризації. Ця маленька істота була лише зовні схожа на слона, а поведилася як злий гризун, рухливий і підступний. Геммонд не дозволяв людям пестити слона, щоб той не вкусив нікого за пальця.

І хоча Геммонд упевнено говорив про те, що до 1993 року щорічні надходження сягатимуть сімох мільярдів доларів, його проект був надзвичайно ризикований. У нього були

мрія й ентузіазм, але не було впевненості, що його план взагалі спрацює. Особливо відтоді, як в Нормана Атертона, мозку проекту, почалася остання стадія раку — це була остання деталь, що про неї Геммонд волів не згадувати.

Та навіть так, за допомогою Дженнаро Геммонду вдалося отримати гроші. З вересня 1983 до листопада 1985 року Джон Альфред Геммонд і його «Товстошкіре Портфоліо» зібрали вісімсот сімдесят мільйонів доларів венчурного капіталу* для фінансування його майбутньої корпорації — «Інтернешл Дженетик Текнолоджіз Інк.» Вони могли б зібрати й більше, якби Геммонд не наполягав на абсолютній таємності й не пропонував відмовитися від отримання доходів щонайменше на п'ять років. Це відлякувало багатьох інвесторів. Врешті-решт довелося мати справу здебільшого з японськими консорціумами. Японці виявилися єдиними інвесторами, які мали достатньо терпіння.

Сидячи у шкіряному кріслі літака, Дженнаро подумав, як Геммонду вдається зберігати обличчя. Зараз старий не зважав на той факт, що до цієї поїздки його змусила юридична фірма Дженнаро. Натомість він поводився так, ніби їх запросили на якийсь дружній пікнік.

— Дуже погано, що ти не взяв із собою родину, Дональде, — сказав він.

Дженнаро знизав плечима.

— Сьогодні в моєї доньки день народження. Вже запросили двадцятьох дітей. Торт, клоун. Самі знаєте, як воно.

— О, розумію, — озвався Геммонд. — Діти люблять такі речі.

* Гроші, що видаються інвестиційними фірмами на фінансування зростання молодих компаній, так званий «ризиковий капітал».

— Хай там як, хіба парк уже готовий до прийому відвідувачів? — спитав Дженнаро.

— Ну, офіційно ще ні, — відповів Геммонд. — Але готель уже збудовано, тож є де зупинитися...

— А тварини?

— Звісно, вони вже там. Усі на своїх місцях.

— Пам'ятаю, — мовив Дженнаро, — що у первинній пропозиції ви розраховували загалом на дванадцять...

— О, ми вже давно вийшли за ці рамки. Тепер у нас двісті тридцять вісім тварин, Дональде.

— Двісті тридцять вісім?

Старий захихотів, задоволений реакцією Дженнаро.

— Так, це важко уявити. В нас цілі стада.

— Двісті тридцять вісім... А скільки видів?

— П'ятнадцять різних видів, Дональде.

— Це неймовірно, — сказав Дженнаро. — А як з іншими речами, що ви хотіли? Обладнання, комп'ютери?

— Все є, все є, — мовив Геммонд. — Все, що є на цьому острові, найсучасніше. Ти побачиш це на власні очі, Дональде. Це просто чудово. Ось чому це... занепокоєння... таке недоречне. На острові абсолютно немає ніяких проблем.

— Тоді й не буде абсолютно ніяких проблем з інспекцією, — відповів Дженнаро.

— Не буде, — погодився Геммонд. — Але це гальмує процес. Все доводиться припинити задля офіційного візиту.

— В будь-якому разі, у вас вже були затримки. Ви відклали відкриття.

— А, це, — Геммонд витяг червоний шовковий носовичок з нагрудної кишені піджака, — це мало статися. Мало статися.

— Чому?

— Ну, Дональде, — мовив Геммонд. — Щоб пояснити це, треба звернутися до початкової концепції курорту. Концепції

найпередовішого парку розваг на світі, в тому числі з найновішими електронними й біологічними технологіями. Я не кажу про атракціони. У всіх є атракціони. У Коні-Айленді є атракціони. Й у всіх є аніматронне обладнання. Будинок з привидами, піратське лігво, Дикий Захід, землетрус — це мають усі. Тому нам треба налаштуватися на біологічні атракціони. Живі атракціони. Атракціони настільки приголомшливі, що вразять уяву цілого світу.

Дженнаро не міг стримати усмішки. Це була та сама промова, слово в слово, що він її використовував для інвесторів так багато років тому.

— І ми ніколи не повинні забувати, що кінцева мета проекту в Коста-Риці — робити гроші, — сказав Геммонд, дивлячись у ілюмінатор літака. — Багато-багато грошей.

— Пам'ятаю, — мовив Дженнаро.

— А секрет заробляння грошей у парку, — провадив Геммонд, — полягає у тому, щоб обмежити витрати на персонал. Продавців їжі, квиткових касирів, прибиральників, ремонтні бригади. Створити парк, що працює з мінімальною кількістю персоналу. Саме тому ми інвестували найбільше у комп'ютерні технології — ми автоматизували все, що тільки могли.

— Пам'ятаю...

— Та справа в тому, — сказав Геммонд, — що коли ти збираєш до купи усіх тварин і всі комп'ютерні системи, ти наштовхуєшся на перешкоди. Чи є хтось, хто налаштував комп'ютерну мережу і працює за графіком? Нема таких, наскільки я знаю.

— Отже, у вас були лише звичайні стартові затримки?

— Саме так, — мовив Геммонд. — Звичайні затримки.

— Я чув про нещасні випадки на будівництві, — сказав Дженнаро. — Деякі робітники загинули...

— Так, було кілька нещасних випадків,— озвався Геммонд.— Загалом три жертви. Двоє робітників загинули під час будівництва гірської дороги. Ще один загинув від нещасного випадку з екскаватором у січні. Та більше жодних інцидентів у нас немає ось уже багато місяців.

Він торкнувся руки молодого чоловіка.

— Дональде,— сказав він,— повір мені, на острові все йде за планом. Усе на цьому острові просто чудово.

Писнув внутрішній зв'язок. Пілот промовив:

— Пристебніть паски, будь ласка. Ми сідаємо у Шото.

ШОТО

Висохлі рівнини простягалися до аж до чорних пагорбів удаліні. Полудневий вітер ніс потрісканим бетоном пил і перекотиполе. Грант і Еллі стояли біля джипа, чекаючи, доки блискучий реактивний літак «Грумман» зробить коло для посадки.

— Ненавиджу чекати багатіїв,— нарікав Грант.

Еллі знизала плечима.

— Це супутня частина нашої роботи.

Незважаючи на те, що багато галузей науки, таких як фізика й хімія, стали фінансувати з федерального бюджету, палеонтологія досі сильно залежала від приватних благодійників. Незалежно від свого власного інтересу до острова у Коста-Риці, Грант розумів, що як Геммонд попросить його

про допомогу, він її надасть. Саме так працює покровительство — так воно завжди працювало.

Маленький літак приземлився і покотився до них. Еллі кинула сумку на плече. Літак зупинився, і стюардеса у синій уніформі відчинила двері.

Зайшовши в літак, Грант здивувався, наскільки він тісний, незважаючи на розкішний інтер'єр. Довелося згорбитися, щойно він зайшов і потиснув руку Геммонду.

— Докторе Грант і докторе Сетлер, — привітався Геммонд. — Це чудово з вашого боку, що ви приєдналися до нас. Дозвольте мені представити вам мого колегу, Дональда Дженнаро.

Дженнаро був кремезним, м'язистим чолов'ягою за тридцять, у костюмі «Армані» й каркасних окулярах. Він одразу не сподобався Грантові. Він швидко потис обом руки. Коли Еллі простягнула свою, Дженнаро здивовано вимовив:

— То ви жінка...

— Буває, — відповіла Еллі, й Грант зрозумів: вона теж від нього не в захваті.

Геммонд обернувся до Дженнаро.

— Ви, звісно ж, знаєте, чим займаються доктор Грант і доктор Сетлер. Вони палеонтологи, викопують динозаврів, — і почав реготати, ніби ця думка здалася йому дуже смішною.

— Займіть свої місця, будь ласка, — сказала стюардеса, зачиняючи двері. Літак відразу ж розпочав рухатися.

— Вибачте нас, — мовив Геммонд, — але ми трохи поспішаємо. Дональд вважає, що важливо дістатися туди якнайшвидше.

Пілот оголосив, що за чотири години вони будуть у Далласі, там дозаправляться, а потім полетять до Коста-Рики, куди прибудуть наступного ранку.

— І як довго ми будемо в Коста-Риці? — запитав Грант.

— Побачимо,— сказав Дженнаро.— Нам потрібно з'ясувати кілька речей.

— Повірте мені,— мовив Геммонд, звертаючись до Гранта.— Ми пробудемо там не більше двох діб.

Грант застібнув пас безпеки.

— Цей ваш острів, куди ми летимо,— сказав він,— я нічого раніше про нього не чув. Це якась таємниця?

— У певному сенсі — так,— відповів Геммонд.— Ми вживаємо всіх заходів, щоб ніхто не знав про нього аж до того моменту, коли ми врешті відкриємо острів для здивованих і захоплених відвідувачів.

ПОЗАПЛАНОВА ВИГІДНА МЕТА

У «Генетичній корпорації Біосин» ще ніколи не скликали термінового засідання правління. Десятеро директорів, які зараз сиділи у конференц-залі, були сповнені роздратування й нетерплячості. Була восьма година вечора. Десять хвилин вони поговорили між собою, але поступово замовкли, перетасовуючи папери й демонстративно зиркаючи на годинники.

— Чого ми чекаємо? — запитав один з них.

— Ще трохи,— сказав Льюїс Доджсон.— Нам треба ще трохи почекати.

Він кинув погляд на годинник. В офісі Рона Меєра сказали, що він прилітає з Сан-Дієго о шостій годині. Він вже мав бути тут, навіть якщо враховувати дорогу від аеропорту.

— Вам потрібен кворум? — запитав інший директор.

— Так, — відповів Доджсон. — Потрібен.

Він заткнув їх на якусь мить. Кворум означав, що вони прийматимуть важливе рішення. І одному Богові відомо, чи приймуть, хоча Доджсон і не скликав би цю нараду взагалі. Та Штайнгартен, голова «Біосину», був непохитний. «Ти мусиш отримати їхню згоду на це, Лью», — сказав він.

Залежно від того, з ким говорити, Льюїса Доджсона могли називати найагресивнішим або найвідчайдушнішим генетиком свого покоління. Тридцятичотирирічний, лисуватий, з яструбиним обличчям, він був відрахований з аспірантури університету Джона Гопкінса за планування генної терапії на людях без отримання відповідних протоколів Управління з контролю за продуктами й ліками. Працюючи на «Біосин», він провів спірне випробування вакцини проти сказу в Чилі. Тепер він керував у компанії відділом розробки нової продукції, який нібито займався «зворотнім проектуванням»: беремо продукт конкурента, розкладаємо на складові, вивчаємо принцип дії, а потім створюємо щось своє. На практиці це призводило до промислового шпигунства, здебільшого спрямованого проти корпорації «Інджен».

У 1980-ті роки деякі генно-інженерні компанії почали ставити питання: «Що є біологічним еквівалентом „Соні Вокмен“?»* Ці фірми цікавили не ліки чи охорона здоров'я, а розваги, спорт, види дозвілля, косметика й домашні

* «Соні Вокмен» (*Sony Walkman*) — касетні аудіоплеєри, що мали велику популярність у ті часи.

тварини. Відчувалося, що попит на «споживчі біологічні препарати» у 1990-ті роки буде високим. Обидві корпорації — і «Інджен», і «Біосин» — працювали у цій галузі.

«Біосин» уже досяг певних успіхів у цьому, вивівши нову білу форель на замовлення Департаменту полювання та риболовлі штату Айдахо. Цю форель було легше виявити у струмку, і її представляли як новий крок вперед у риболовлі. (Принаймні це усунуло скарги до департаменту на відсутність форелі у струмках). Те, що форель іноді помирала від сонячних опіків, а її м'ясо було глевким і не мало смаку, не обговорювалося. У «Біосині» ще працювали над цим, і...

Відчинилися двері, й до зали зайшов Рон Меєр, непомітно прослизнувши на місце. Тепер у Доджсона був кворум. Він негайно підвівся.

— Джентльмени,— заговорив він,— ми зібралися сьогодні ввечері, щоб обговорити нашу позапланову вигідну мету — «Інджен».

Доджсон швидко висвітлив історію питання, розповівши про старт «Інджен» 1983 року за підтримки японських інвесторів; купівлю трьох суперкомп'ютерів «Крей»; купівлю острова Ісла-Нублар у Коста-Риці; нагромадження бурштину; незвичайні пожертвування на користь зоопарків по всьому світу — від Нью-Йоркського зоологічного товариства до Парку дикої природи Рантпабур в Індії.

— Незважаючи на всі ці ниточки,— сказав Доджсон,— ми все одно не маємо анінайменшої гадки про те, куди рухатиметься «Інджен». Ця компанія, вочевидь, зосередилася на тваринах; вони наймали дослідників, що вивчають минуле: палеобіологів, філогенетиків ДНК тощо.

Потім, 1987 року, «Інджен» придбала маловідому компанію «Мілліпор пластик продактс» у Нешвіллі, штат Теннесі. Це була агропромислова компанія, що незадовго до того

запатентувала новий пластик з властивостями пташиної яєчної шкаралупи. З цього пластику можна формувати яйця і вирощувати у них ембріони курчат. Починаючи з наступного року, «ІнДжен» використовує увесь обсяг цього мікропористого пластику для власних потреб.

— Містере Доджсон, це цікаво...

— У той сам час, — провадив Доджсон, — розпочалося будівництво на острові Ісла-Нублар. Воно включало масштабні земляні роботи, в тому числі спорудження в центрі острова мілководного озера дві милі завдовжки. Плани курортних об'єктів мають високий ступінь конфіденційності, але здається, що «ІнДжен» побудувала на острові приватний зоопарк величезних розмірів.

Один з директорів гойднувся вперед і сказав:

— То й що з цього, докторе Доджсон?

— Це не звичайний зоопарк, — сказав Доджсон. — Цей звіринець — єдиний на всьому світі. Здається, «ІнДжен» зробила дещо надзвичайне. Їм вдалося клонувати тварин, що вимерли в минулому.

— Яких тварин?

— Тварин, які вилуплюються з яєць і займають багато місця у зоопарку.

— Яких тварин?

— Динозаврів, — відповів Доджсон. — Вони клонують динозаврів.

Переляк, що охопив присутніх, був, на думку Доджсона, абсолютно недоречний. Біда цих грошових мішків у тому, що вони некомпетентні — вкладають гроші у науку, нічого не знаючи про її можливості.

Насправді клонування динозаврів у науковій літературі почали обговорювати ще 1982 року. З кожним роком

керувати ДНК ставало легше. Вже було отримано генетичний матеріал з єгипетських мумій і зі шкури квагги — африканської зеброподібної тварини, що зникла у 1880-ті роки. До 1985 року вже здавалося, що можна буде відновити ДНК квагги і виростити нову тварину. Якщо це вийде, то це буде перша тварина, яку витягли з небуття лише завдяки відновленню ДНК. А якщо можливе це, то що ще можливе? Мاستодонт? Шаблезубий тигр? Додо?

Або навіть динозавр?

Звісно, ще не відомо, щоб десь на світі існувала ДНК динозавра. Та її фрагменти можна витягти, подрібнивши велику кількість кісток динозаврів. Раніше вважалося, що скам'яніння знищило ДНК. Сьогодні визнано, що це не так. Якщо відновити достатню кількість фрагментів ДНК, то клонування живої тварини стає можливим.

Тоді, у 1982 році, технічні проблеми здавалися приголомшливими. Але не було жодного теоретичного бар'єру. Вважалося, що це просто важко, дорого і навряд чи спрацює. Однак, безумовно, це можливо, якби хтось потурбувався спробувати.

«Інджен», вочевидь, вирішила спробувати.

— Те, що вони зробили, — сказав Доджсон, — це найбільший і єдиний туристичний об'єкт у світовій історії. Як ви знаєте, зоопарки надзвичайно популярні. Торік зоопарки відвідало більше американців, ніж бейсбольні та футбольні матчі разом узяті. Японці теж люблять зоопарки — зараз у Японії їх уже п'ятдесят, а буде побудовано ще більше. А за відвідування цього звіринцю «Інджен» зможе брати скільки завгодно — хоч дві, хоч десять тисяч доларів за день. І, нарешті, просування продукту. Ілюстровані книжки, футболки, відеоігри, кашкети, м'які іграшки, комікси і домашні тварини.

— Домашні тварини?

— Певна річ. Якщо «ІнДжен» може виводити динозаврів у їхній справжній зріст, то може отримувати й карликових для домашнього утримання. Яка дитина відмовиться тримати вдома маленького динозавра? Маленька патентована тваринка у вас удома. А «ІнДжен» продаватиме їх мільйонами. І запрограмує їх так, щоб вони харчувалися лише кормом, виробленим цією компанією...

— О Боже,— сказав хтось.

— Саме так,— підхопив Доджсон.— Зоопарк буде центром грандіозного підприємства.

— Ви сказали, динозаврів запатентують?

— Так. Тварини, створені у результаті генної інженерії, тепер можуть бути запатентовані. Верховний Суд вирішив це питання на користь Гарварду 1987 року. «ІнДжен» матиме власних динозаврів, і більше ніхто не зможе створювати їх законним шляхом.

— Що заважає нам створити своїх динозаврів? — спитав хтось.

— Нічого, окрім того, що вони почали цей процес ще п'ять років тому. Ми навряд чи зможемо наздогнати їх до кінця століття. Він помовчав.

— Звісно, якщо ми могли б дістати зразки динозаврів, то змогли б перепроєктувати їх і створити своїх, з достатніми відмінностями у ДНК, щоб не відповідати їхнім патентам.

— Ми можемо дістати зразки їхніх динозаврів?

Доджсон помовчав.

— Гадаю, що так.

Хтось прокашлявся.

— А чи не буде це протизаконно...

— О ні,— поспішно сказав Доджсон.— Нічого протизаконного. Я кажу про законне джерело їхньої ДНК. Незадоволений співробітник, або якийсь покидьок, якого звідти витурили, щось на кшталт.

— У вас є законне джерело, докторе Доджсон?

— Так, — відповів він. — Але боюся, що вирішувати це питання треба невідкладно, бо в «Інджен» зараз невеличкі проблеми, і моєму джерелу доведеться працювати протягом найближчої доби.

У залі запанувала довга тиша. Чоловіки поглядали на секретарку, яка робила запис, і на диктофон, що стояв перед нею.

— Я не бачу необхідності в офіційній резолюції, — сказав Доджсон. — Лише думка, висловлена у цій кімнаті, щоб я розумів, чи варто мені діяти...

Чоловіки повільно кивнули.

Ніхто не сказав ні слова і нічого не занотував. Усі просто мовчки кивнули.

— Дякую за те, що прийшли, джентльмени, — мовив Доджсон. — Я вас зрозумів.

АЕРОПОРТ

Льюїс Доджсон зайшов до кав'ярні у залі вильотів аеропорту Сан-Франциско і швидко озирнувся. Чоловік, який був йому потрібен, уже був тут, чекав біля шинквасу. Доджсон сів поряд з ним і поставив свій портфель між ними.

— Ви спізналися, друже, — сказав чоловік. Він глянув на солом'яний бриль на голові в Доджсона і розреготався. — Це щось на кшталт маскування?

— Чого на світі не буває, — відповів Доджсон, гамуючи гнів. Шість місяців обробляв він цього чолов'ягу, який з кожною зустріччю ставав дедалі нестерпнішим і нахабнішим. Та Доджсон нічого не міг з цим вдіяти — вони обидва знали, на що ставлять.

ДНК, отримана за допомогою біотехнологій, у перерахунку на вагу була найціннішим матеріалом на світі. Одна мікроскопічна бактерія, надто мала, щоб побачити її неозброєним оком, яка містить фермент для виготовлення ліків від серцевого нападу, стрептокіназу, або «крижаний мінус», що не дає пошкодити сільськогосподарські культури під час морозу, може коштувати п'ять мільярдів доларів, якщо знайдеш тямущого покупця.

Ця сувора реальність життя і створила химерний світ промислового шпигунства. Доджсон був у цьому особливо вправний. 1987 року він переконав одну жінку-генетика, невдоволену роботою у компанії «Цетус», перейти до «Біосину» і прихопити з собою п'ять штамів виробленої там бактерії. Вона накрапала ці зразки на нігті на руці і вийшла за двері компанії.

Та «Інджен» була міцнішим горішком. Доджсону було потрібно більше, ніж просто бактеріальна ДНК: він хотів дістати заморожені ембріони і знав, що «Інджен» вживає для їх охорони найскладніші заходи безпеки. Щоб дістати їх, потрібен був працівник компанії, який має доступ до ембріонів, готовий їх вкрати і здатний зламати цю систему безпеки. Таку особу було нелегко знайти.

На початку року Доджсон врешті знайшов того, хто міг піти на співпрацю. Хоча цей конкретний працівник і не мав доступу до генетичного матеріалу, Доджсон підтримував з ним зв'язок, зустрічався з ним щомісяця у «Карлосі й Чарлі»* у Силіконовій долині, допомагав у дріб-

* Мережа мексиканських ресторанів у США й Мексиці.

ницях. Тепер, коли «Інджен» запросила на відвідини острова підрядників і консультантів, прийшов момент, якого чекав Доджсон: це означало, що його людина матиме доступ до ембріонів.

— Перейдімо до справи,— сказав чоловік.— У мене літак за десять хвилин.

— Ви хочете ще раз обговорити план дій? — запитав Доджсон.

— До біса той план, докторе Доджсон,— відповів співрозмовник.— Я хочу бачити ці клятві гроші.

Доджсон розстібнув застібку на портфелі й розкрив його на кілька дюймів. Чоловік кинув недбалий погляд:

— Це все?

— Це половина суми. Сімсот п'ятдесят тисяч доларів.

— Чудово,— чоловік відвернувся і допив каву.— Це прекрасно, докторе Доджсон.

Доджсон закрив портфель.

— Пам'ятайте, це за всі п'ятнадцять зразків.

— Пам'ятаю, п'ятнадцять зразків, заморожені ембріони. А як я їх перевезу?

Доджсон подав йому великий балончик з-під піни для гоління «Жилетт».

— Це воно?

— Воно.

— Але в мене можуть перевірити багаж...

Доджсон стенив плечима.

— Натисніть згори,— сказав він.

Чоловік натиснув, і на його руку виліз білий крем для гоління.

— Непогано,— він витер руку об край тарілки.— Непогано.

— Балончик трохи важчий, ніж зазвичай, от і все.

Технічний підрозділ Доджсона працював над ним цілодобово останні два дні. Доджсон швидко показав чоловіку, як працює пристрій.

— Скільки охолоджувального газу всередині?

— Вистачить на тридцять шість годин. Доти ембріони вже мають бути у Сан-Хосе.

— Це вже до вашого хлопця у човні, — сказав чоловік. — Переконайтеся, що в нього є портативний холодильник на борту.

— Переконаюся, — відповів Доджсон.

— І давайте переглянемо нашу угоду...

— Умови ті самі, — сказав Доджсон. — П'ятдесят тисяч доларів за кожен ембріон після доставки. Якщо вони життєздатні, то ще по п'ятдесят тисяч за кожен.

— Чудово. Тільки потурбуйтеся, щоб човен чекав на мене на східній пристані у п'ятницю ввечері. Не на північній, де стають великі вантажні кораблі. Східна пристань. Це маленький допоміжний причал. Зробіть?

— Зроблю, — сказав Доджсон. — Коли ви будете у Сан-Хосе?

— Мабуть, у неділю, — чоловік відсунувся від шинквасу.

Доджсона охопило роздратування.

— Ви впевнені, що знаєте, що треба робити?

— Знаю, — відповів чоловік. — Повірте, знаю.

— Крім того, — додав Доджсон, — ми вважаємо, що на острові є постійний радіозв'язок з головним офісом «Інджен» у Каліфорнії, тож...

— Слухайте, я все передбачив, — сказав чоловік. — Просто розслабтеся і тримайте гроші напоготові. Я хочу отримати їх у неділю вранці, в аеропорту Сан-Хосе, готівкою.

— Вони на вас чекатимуть, — сказав Доджсон. — Не хвилюйтеся.

МАЛКОЛЬМ

Незадовго до опівночі він сів на борт літака в аеропорту Далласа — високий, худий, лисуватий чоловік тридцяти п'ятьох років, одягнений у все чорне: чорну сорочку, чорні штани, чорні шкарпетки, чорні кросівки.

— А, докторе Малкольм, — сказав Геммонд, вичавивши з себе посмішку.

Малкольм посміхнувся.

— Добридень, Джоне. Так, боюся, ваш старий недруг уже тут.

Малкольм потиснув усім руки, говорячи скоромовкою: «Іян Малкольм. Як поживаєте? Я займаюся математикою». Ця поїздка, схоже, розважала його, що вразило Гранта.

Звісно, він впізнав його. Іян Малкольм був одним з найвідоміших математиків нового покоління, які відкрито цікавилися тим, «як працює реальний світ». Ці науковці порвали з самотницькими традиціями математики у декількох важливих напрямках. По-перше, вони постійно користувалися комп'ютерами, що на них традиційні математики дивилися скоса. По-друге, вони працювали винятково з нелінійними рівняннями у галузі, що називалася теорією хаосу. По-третє, вони, схоже, турбувалися про те, щоб їхні дослідження описували те, що насправді існує на світі. І нарешті, ніби підкреслюючи свій вихід з академічних кіл у світ, вони одягалися і говорили у манері, яку один старший математик назвав «прикрим

надлишком індивідуальності». Дійсно, вони часто поводитися, ніби рок-зірки.

Малкольм всівся на одне з м'яких крісел. Стюардеса спитала його, чи не хоче він чогось випити. Малкольм відповів:

— Дієтичну колу, збовтану, але не перемішану.

У відчинені двері увірвалося вологе даллаське повітря. Еллі запитала:

— А чи не затепло, щоб носити чорне?

— Ви дуже гарна, докторе Сетлер,— сказав він.— Я міг би дивитися на ваші ноги увесь день. Але ні, насправді чорний колір дуже підходить для тепла. Якщо згадати про випромінювання абсолютно чорного тіла*, чорний — це найбільш придатний колір для спеки. Ефективне випромінювання. В будь-якому разі, я ношу лише два кольори — чорний і сірий.

Еллі дивилася на нього, розтуливши рота.

— Це кольори на будь-який випадок,— провадив Малкольм,— і вони добре поєднуються, навіть якщо я помилково вдягнув сірі шкарпетки до чорних штанів.

— А ви не думаєте, що носити лише два кольори — це трохи одноманітно?

— Не зовсім. Я вважаю це розкріпаченням. Я вважаю, що моє життя надто цінне, щоб марнувати його на думки про одяг,— відповів Малкольм.— Справді, чи можна уявити щось нудніше за моду? Можливо, професійний спорт. Дорослі чоловіки луплять маленький м'яч, у той час як решта світу платить гроші за те, щоб їм аплодувати. Але, взагалі, я вважаю, що мода ще нудніша за спорт.

— Доктор Малкольм,— пояснив Геммонд,— це чоловік, який завжди співає своєї.

* У термодинаміці — тіло, яке повністю поглинає проміння, що падає на нього.

— І не при своєму розумі,— бадьоро підхопив Малкольм.— Але ви повинні визнати, що це нетривіальні питання. Ми живемо у світі жахливих умовностей. Заведено, що ви маєте поводитися так або інакше, що маєте дбати про щось. Ніхто не думає про умовності. Хіба це не дивно? В інформаційному суспільстві ніхто не думає. Ми розраховували позбутися паперу, але насправді позбулися думок.

Геммонд обернувся до Дженнаро і підняв руки.

— Це ви його запросили.

— І схоже, що недарма,— сказав Малкольм,— бо здається, ніби у вас серйозні проблеми.

— Нема у нас ніяких проблем,— швидко заперечив Геммонд.

— Я завжди стверджував, що цей острів буде непридатним для роботи,— мовив Малкольм.— Я прогнозував це з самого початку.— Він поліз у портфель з м'якої шкіри.— Сподіваюся, ми усі розуміємо, які можуть бути наслідки. Вам доведеться закрити цей проект.

— Закрити?! — Геммонд аж підскочив спересердя.— Це обурливо!

Малкольм знизав плечима, байдужий до його гніву.

— Я взяв із собою копії свого першого звіту, щоб ви могли ними скористатися. Це консультаційний висновок, що його я робив для «ІнДжен». Тут складні розрахунки, але я допоможу вам у них розібратися. Ви вже йдете?

— Мені треба зробити декілька дзвінків,— сказав Геммонд і пішов до сусідньої кабіни.

— Ну, політ буде довгий,— звернувся Малкольм до інших.— Принаймні мій текст допоможе вам вбити час.

Літак мчав крізь ніч.

Грант знав, що в Малкольма є критики, і він міг зрозуміти, чому дехто вважає його стиль занадто образливим, а його

приклади теорії хаосу — дуже поверховими. Грант погортав документ, глянув на рівняння.

Дженнаро заговорив:

— У своєму звіті ви дійшли висновку, що острів Геммонда приречений на провал?

— Саме так.

— Через теорію хаосу?

— Атож. Якщо бути точнішим, через поведінку системи в фазовому просторі.

Дженнаро відклав звіт убік і запитав:

— А не могли б ви пояснити це зрозумілою мовою?

— Звісно, — відповів Малкольм. — Спершу з'ясуймо, з чого маємо почати. Ви знаєте, що таке нелінійне рівняння?

— Ні.

— А дивний атрактор?

— Ні.

— Чудово, — сказав Малкольм. — Повернімося до самого початку... — Він замовк, вступившись у стелю. — Фізика досягла великих успіхів у описі незмінних типів поведінки: руху планет на орбіті, космічного корабля на Місяць, маятників, пружин, куль тощо. Тобто регулярного руху об'єктів. Це все описується так званими лінійними рівняннями, і математики їх легко розв'язують. Ми робимо це століттями.

— Добре, — сказав Дженнаро.

— Але є інший тип поведінки, з яким фізики погано дають собі раду. Наприклад, те, що має стосунок до турбулентності. Вода, що б'є фонтаном. Повітря, що рухається над крилом літака. Погода. Кров, що тече крізь серце. Турбулентні явища описують за допомогою нелінійних рівнянь. Їх важко розв'язати — а насправді, як правило, й неможливо. Тому фізики ніколи не розуміли цей клас явищ. Доки близько десятих років тому не з'явилася нова теорія, що описує їх і називається теорією хаосу.

Теорія хаосу виросла зі спроб виробити комп'ютерну модель погоди у 1960-ті роки. Погода — це складна велика система, а саме — взаємодія земної атмосфери з землею та сонцем. Поведінка цієї великої системи завжди кидала виклик логіці. Тож, природно, що ми нездатні передбачити погоду. Але перші дослідники завдяки комп'ютерним моделям втямили одне: навіть якщо ви зможете зрозуміти погоду, передбачити її все одно неможливо. Прогноз погоди є абсолютно неможливий. Причина в тому, що поведінка системи відзначається чутливістю до початкових умов.

— Ви мене заплутали,— сказав Дженнаро.

— Якщо я вистрілю з гармати снарядом з певною швидкістю, масою і кутом нахилу, а потім другим снарядом майже з такими самими швидкістю, масою і кутом — що трапиться?

— Два снаряди впадуть майже в те саме місце.

— Правильно,— сказав Малкольм.— Це лінійна динаміка. Але якщо в мене є погодна система, що її я запусчу за певної температури, певної швидкості вітру та рівня вологи і повторю це майже з тими самими параметрами — ця друга система не поведеться майже так само. Вона відхилиться і швидко стане відмінною від першої. Гроза замість сонячного світла. Це нелінійна динаміка. Вона чутлива до початкових умов — найдрібніші відмінності посилюються.

— Здається, я розумію,— сказав Дженнаро.

— Це умовно називається «ефектом метелика». Метелик махає крильцями у Пекіні, й погода у Нью-Йорку стає іншою.

— Таким чином, хаос є випадковим і непередбачуваним? — спитав Дженнаро.— І це все?

— Ні,— відповів Малкольм.— Насправді ми знаходимо приховані закономірності всередині складного розмаїття поведінки системи. Ось чому хаос нині став дуже широкою теорією, що використовується для вивчення всього — від

фондового ринку до масових заворушень чи хвиль мозку під час епілепсії. Будь-якого виду комплексної системи, де є безлад і непередбачуваність. Ми можемо знайти лад, що лежить у її основі. Зрозуміло?

— Зрозуміло,— сказав Дженнаро.— А що це за лад?

— Здебільшого він характеризується рухом системи у фазовому просторі,— мовив Малкольм.

— О Господи,— вигукнув Дженнаро,— все, що я хочу знати, це чому ви вважаєте острів Геммонда непридатним для роботи.

— Розумію,— сказав Малкольм,— я до цього дійду. Теорія хаосу стверджує дві речі. Перше — такі складні системи, як погода, мають у своїй основі певний лад. Друге, зворотне першому — прості системи можуть викликати складну поведінку. Наприклад, більярдні кулі. Ви вдаряєте кулю, вона починає стрибати між сторонами столу. Теоретично, це досить проста система, майже ньютонівська. Оскільки ви знаєте силу, передану кулі, й масу цієї кулі, ви можете розрахувати кути, що під ними вона вдарятиметься об стіни, і передбачити її майбутню поведінку. Теоретично, ви могли би передбачити поведінку кулі далеко наперед, бо вона продовжуватиме відскакувати з одного боку до іншого. Теоретично, ви могли би передбачити, у якій точці вона зупиниться за три години.

— Добре,— сказав Дженнаро.

— Але на практиці,— провадив Малкольм,— виявляється, що ви не можете передбачити більш ніж на кілька секунд у майбутньому. Тому що майже відразу дуже маленькі ефекти — дефекти у поверхні кулі, крихітні западини у стільниці — починають створювати відмінності. І їм вистачить зовсім небагато часу, щоб перемогти ваші ретельні розрахунки. Тож виходить, що навіть ця проста система — більярдна куля на столі — має непередбачувану поведінку.

— Добре.

— І проєкт Геммонда,— сказав Малкольм,— це інша, безсумнівно, проста система — утримання тварин у середовищі зоопарку, що в кінцевому підсумку може продемонструвати непередбачувану поведінку.

— Ви знаєте це...

— З теорії,— відповів Малкольм.

— А чи не краще було б для вас побачити острів, подивитися, що він насправді зробив?

— Ні. Це зовсім необов'язково. Деталі не мають значення. Теорія підказує мені, що цей острів дуже швидко покаже непередбачувану поведінку.

— І ви впевнені у своїй теорії.

— О так,— мовив Малкольм,— абсолютно впевнений.— Він відкинувся у кріслі.— На цьому острові є проблеми. Він — мов міна уповільненої дії.

ІСЛА-НУБЛАР

Турбіни завили і почали крутитися в повітрі, кидаючи тіні на злітно-посадкову смугу аеропорту в Сан-Хосе. Грант почув тріск у навушниках: пілот говорив з вежею.

У Сан-Хосе вони підібрали ще одного пасажира, чоловіка на ім'я Денніс Недрі, який прилетів, щоб зустріти їх. Він був товстий і неохайний, їв шоколадну плитку, тож його пальці були липкі від шоколаду, а до сорочки причепилися

шматочки алюмінієвої фольги. Недрі щось пробурмотів про те, що займається на острові комп'ютерами, і нікому не потиснув руки. У плексиглас ілюмінатора Грант спостерігав за тим, як біжить бетонна смуга аеропорту, і бачив тінь від гвинтокрила, що летів за ними на захід, у бік гір.

— Залишилося летіти хвилин із сорок,— сказав Геммонд з одного з задніх крісел.

Грант побачив, як вищають низькі пагорби, а потім літак полетів крізь переривчасті хмари, що спалахували у сонячному світлі. Гори були міцні, хоча й вражали кількістю вирубаного лісу: акр по акру тягнулися голі, вивітрені схили.

— У Коста-Риці,— мовив Геммонд,— краще контролюють народжуваність, ніж у інших країнах Латинської Америки. Але ліси вирубаються й тут, особливо останні десять років.

Вони випірнули з хмар на тому боці гірського хребта, і Грант побачив пляжі західного узбережжя. Внизу промайнуло маленьке прибережне сільце.

— Бая-Анаско,— сказав пілот.— Риболовецьке селище,— він показав на північ.— Вздовж берега розташований заповідник Кабо-Бланко. Там чудові пляжі.

Пілот вів машину просто над океаном. Вода позеленіла, а потім потемнішала, змінивши колір на аквамариний. Над водою світило сонце. Було близько десятої години ранку.

— Ще кілька хвилин,— мовив Геммонд,— і ми побачимо Ісла-Нублар.

Ісла-Нублар, пояснив Геммонд, насправді не острів. Це радше підводна гора, вулканічна скеля, що випнулася з океанського дна.

— У багатьох місцях на поверхню виходять вулканічні гази, а ґрунт під ногами часто гарячий. Через це, а також через переважаючі течії, Ісла-Нублар вкритий туманом. Тільки-но ми дістанемося туди, ви побачите... А, ми вже й тут.

Гвинтокрил мчав уперед низько над водою. Попереду Грант побачив нерівний і скелястий острів, що зненацька випнув-ся з океану.

— Господи, це схоже на Алькатрас,— сказав Малкольм.

Лісисті схили тонули в тумані, надаючи острову таємничого вигляду.

— Звісно, він набагато більший,— мовив Геммонд,— вісім миль завдовжки і три завширшки у найширшій точці, загальом близько двадцяти трьох квадратних миль. Це найбільший приватний заповідник у Північній Америці.

Гвинтокрил почав підніматися і попрямував до північної частини острова. Грант намагався бодай щось роздивитися крізь щільний туман.

— Зазвичай він не буває таким густим,— сказав Геммонд. У його голосі звучало занепокоєння.

На північному кінці острова гори були найвищі, піднімаючись над океаном більш ніж на дві тисячі футів. Верхівки гір лежали в тумані, та Гранту вдалося побачити скелясті кручі й океан, що гуркотів біля підніжжя. Гвинтокрил піднявся над горами.

— На жаль,— мовив Геммонд,— нам доведеться сісти на острові. Я не люблю цього робити, бо так ми турбуємо тварин. І це іноді лоскоче нерви.

Голос Геммонда перервався, щойно пілот сказав:

— Починаємо знижуватися. Тримайтеся міцніше, народ.

Гвинтокрил почав знижуватися, і їх відразу ж обступив туман. Грант почув повторюваний електронний сигнал у своїх навушниках, але йому нічого не було видно; потім він розрізнув у тумані зелені гілки сосон. Деякі з них були близько.

— Як він у біса це робить? — мовив Малкольм, але ніхто йому не відповів.

Пілот кинув погляд ліворуч, потім праворуч, дивлячись на сосновий ліс. Дерева досі були близько. Гвинтокрил швидко знижувався.

— Господи,— зронив Малкольм.

Сигнал став гучнішим. Грант глянув на пілота. Той був зосереджений. Грант глянув униз і побачив у ілюмінатор велетенський хрест, що світився флуоресцентним сяйвом. На кутах хреста миготіли вогні. Пілот злегка поправив кермо і торкнувся гвинтокрильного майданчика. Турбіни затихли.

Грант полегшено зітхнув і розстібнув пас безпеки.

— Ми повинні швидко спуститися, ось тут,— мовив Геммонд,— через зсув вітру. На цьому піку часто бувають зсуви вітру і... ну, от ми й у безпеці.

Хтось підбіг до гвинтокрила. Це був рудоволосий чоловік у бейсболці. Він відчинив двері й бадьоро промовив:

— Привіт, мене звати Ед Реджис. Вітаю усіх на Ісла-Нубларі. І, будь ласка, дивіться під ноги.

Вузька стежка, звиваючись, прямувала вниз. Повітря було холодне і вологе. Коли вони спустилися нижче, туман порідшав, і Грант зміг краще роздивитися краєвид. Схоже на північно-західне тихоокеанське узбережжя, півострів Олімпік*, подумав він.

— Правильно,— сказав Реджис.— Перш за все, екологічно це — листяний тропічний ліс. Рослинність тут дещо відрізняється від материка, де більш класичні дощові ліси. Але це мікроклімат, що трапляється тільки на висоті, на схилах північних пагорбів. Більша частина острова — це тропіки.

Внизу виднілися білі дахи будівель, розташованих посеред рослинності. Гранта здивувала їхня складна конструкція.

* Півострів на північному заході штату Вашингтон у США.

Приїжджі спустилися нижче, вийшовши з туману, і тепер Грант міг як слід роздивитися острів, що простягався далеко на південь. Як і казав Реджис, той був здебільшого вкритий тропічним лісом.

На півдні Грант побачив один стовбур без листя, що піднімався над пальмами, ніби великий кручений пеня. Раптом цей пеня поворухнувся і повернувся обличчям до гостей. Грант зрозумів, що це ніяке не дерево.

Він дивився на витончену зігнуту шию величезної істоти, що здіймалася у повітря на п'ятдесят футів.

Це був динозавр.

ЛАСКАВО ПРОСИМО

— О Господи, — тихо мовила Еллі. Ніхто не міг відірвати очей від істоти над деревами. — О Господи.

Її першою думкою було — що динозавр надзвичайно гарний. У книжках їх змальовували величезними, кремезними істотами, але ця довгошия тварина рухалася граційно, майже з гідністю. І вона була швидка — ані натяку на неповороткість або незграбність. Завропод насторожено глянув на них і видав низький звук, схожий на сурму, — мов слон затрубив. За мить над листям піднялася друга голова, а потім третя, четверта.

— Господи, — знову вимовила Еллі.

Дженнаро онімів. Він з самого початку знав, чого очікувати: знав про це багато років, але анітрохи не вірив, що це може здійснитися, і тепер був настільки приголомшений, що не міг вимовити й слова. Разюча сила нової генетичної технології, що її він раніше вважав просто мішаниною слів у перевантажених деталями презентаціях, — ця сила раптом стала для нього беззаперечною. Ці тварини такі великі! Вони величезні! Завбільшки з будинок! І їх так багато! Справжні динозаври, хай їм грець! Реальні настільки, наскільки це взагалі можливо.

Дженнаро подумав: «Це місце принесе нам багатство. Багатство».

Він молив Бога, щоб на острові було безпечно.

Грант стояв на дорозі, що йшла схилом пагорба; на обличчя крапельками осідав туман, а Грант не міг відвести погляду від сірих ший, які бовваніли над пальмами. У нього паморочилося в голові, ніби земля піднялася занадто круто. Йому було важко дихати, бо він дивився на те, чого не очікував побачити ніколи в житті, однак побачив.

Тварини в імлі були прекрасними апатозаврами, завроподами середніх розмірів. Його приголомшений розум пригадував академічні асоціації: північноамериканські травоїдні, пізній юрський горизонт. Більш відома назва «бронтозавр». Вперше відкритий Е. Д. Копом у Монтані 1876 року. Зразки, пов'язані з відкладеннями шарів Морисона у Колорадо, Юті й Оклахомі. Нещодавно Берман і Макінтош перекласифікували його як диплодока на підставі зовнішнього вигляду черепа. Традиційно вважалося, що бронтозаври проводили свій час на мілинах, де їм легше було підтримувати свій великий тулуб. Хоча ця тварина була явно не у воді, рухалася вона дуже швидко, її голова та шия жваво крутилися над пальмами — аж на диво жваво.

Грант почав сміятися.

— Що таке? — стривожився Геммонд. — Щось не так?

Грант лише похитав головою і продовжив сміятися. Він не міг сказати колегам, що сміється через те, що хоч і бачить тварину лише кілька секунд, він одразу повірив у неї і використовує свої спостереження для того, аби відповісти на давні питання у цій галузі.

Він продовжував сміятися, коли побачив над пальмами п'яту й шосту голови. Завроподи спостерігали за прибулими. Вони нагадували Гранту велетенських жирафів — мали так само милий, трохи дурнуватий вираз морди.

— Як я розумію, вони не аніматронні, — мовив Малкольм. — Дуже реалістичні.

— Ясна річ, вони живі, — сказав Геммонд. — Вони й мають бути живі, чому ні?

Здалеку знову почувся звук, схожий на сурму. Спочатку за сурмила одна тварина, потім до неї долучилися інші.

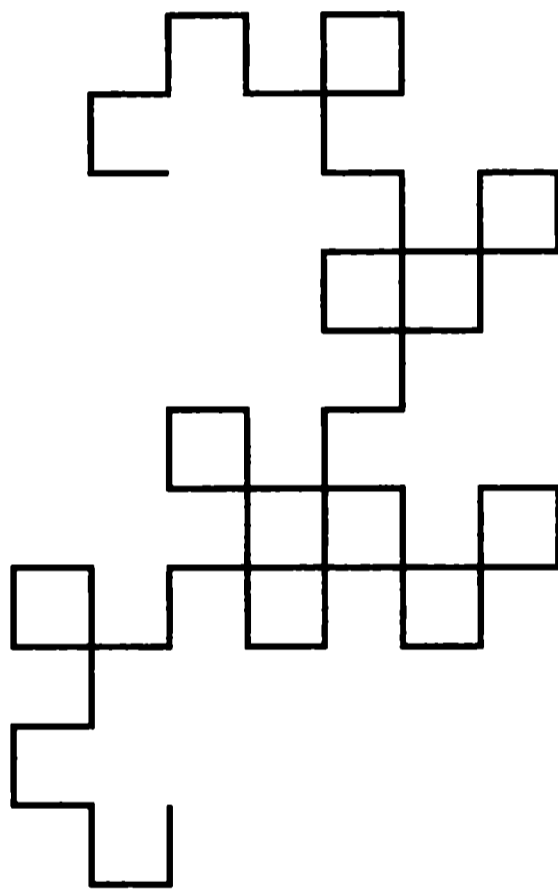
— Це їхній заклик, — мовив Ед Реджис. — Вітають нас на острові.

Грант на мить зупинився, зачаровано дослухаючись.

— Вам, мабуть, хочеться знати, що буде далі, — сказав Геммонд, рушаючи вперед. — Ми запланували для вас повний тур всіма об'єктами і подорож до динозаврів у парк після опівдня. Я приєднаюся до вас за обідом і відповім на всі питання, що у вас можуть виникнути. А тепер ви поїдете з містером Реджисом...

Група попрямувала за Едом Реджисом до найближчих будівель. Над дорогою, що нею вони йшли, висіло щось на зразок вказівника, де кривуватими літерами від руки було написано: «Ласкаво просимо до Парку юрського періоду».

ТРЕТІЙ ЦИКЛ

Деталі стають чіткішими, коли
фрактальну криву перемальовують.

Іян Малкольм

ПАРК ЮРСЬКОГО ПЕРІОДУ

Приїжджі рухалися у зеленому тунелі з пальм, що утворювали над ними склепіння, до головного будинку для відвідувачів. Великі й добре дібрані рослини, насажені скрізь, підкреслювали відчуття, що вони входять до нового світу, світу доісторичних тропіків, залишаючи позаду звичний світ.

Еллі сказала Грантові:

— Вони мають доволі гарний вигляд.

— Так,— озвався Грант.— Хотілося б побачити їх зблизька. Підняти їхні ступні й оглянути пазури, торкнутися шкіри, розтулити пащі й глянути на їхні зуби. До того моменту я не буду певен, що це вони. Але вигляд вони дійсно мають чудовий.

— Припускаю, що це дещо змінить вашу галузь,— зауважив Малкольм.

Грант похитав головою.

— Це змінить усе,— сказав він.

Протягом ста п'ятдесятьох років, що минули з відкриття перших кісток гігантських тварин у Європі, дослідження динозаврів являли собою вправи у науковій дедукції. Палеонтологія була, по суті, роботою детективів, які вишукували докази у викопних кістках і стежках, що ними ходили давно зниклі велетні. Найкращими палеонтологами були ті, хто міг зробити найрозумніші висновки. Й усі великі суперечки

у палеонтології, що велися у такий спосіб — в тому числі запеклі дебати, де Грант був ключовою фігурою, — крутилися навколо питання, чи були динозаври теплокровними.

Науковці завжди визначали динозаврів як рептилій — холоднокровних істот, що отримували тепло, потрібне для життя, з навколишнього середовища. Ссавець може засвоювати їжу, щоб виробити тілесне тепло, а рептилія — ні. Зрештою кілька дослідників — головним чином на чолі з Джоном Остромом і Робертом Баккером з Єльського університету — почали припускати, що концепції неповоротких холоднокровних динозаврів недостатньо, щоб пояснити скам'янілості, які після них залишилися. У класичній дедуктивній манері вони зробили висновки з декількох ліній доказів.

Першою була поза: ящірки й рептилії повзають із зігнутими ногами, притискаючись до землі, щоб отримати її тепло. У ящірок не вистачить енергії, щоб стояти на задніх лапах більш ніж кілька секунд. А динозаври могли стояти випроставшись, а багато з них ще й ходили прямо на задніх лапах. Серед сучасних тварин пряма постава спостерігається лише у теплокровних ссавців і птахів. Таким чином, постава динозаврів свідчить про те, що вони були теплокровні.

Потім дослідники вивчили обмін речовин, розрахувавши тиск, потрібний для того, щоб штовхати кров вісімнадцятифутовою шиєю брахіозавра, і дійшли висновку, що цього можливо досягнути лише за допомогою чотирикамерного теплокровного серця.

Вони вивчили стежки, скам'янілі відбитки лап, залишені у бруді, й зробили висновок, що динозаври бігали з такою самою швидкістю, як і людина, а така діяльність передбачає теплу кров. Рештки динозаврів було виявлено за Північним полярним колом, у холодному середовищі, де неможливо уявити рептилій. А нові дослідження групової поведінки, що

базувалися здебільшого на власній роботі Гранта, припускали, що динозаври мали складне соціальне життя і виховували свій молодняк, чого не робили рептилії. Крокодили й черепахи кидають свої яйця. А динозаври, ймовірно, так не чинили.

Ці «теплокровні суперечки» вирували протягом п'ятнадцяти років, перш ніж нове уявлення про динозаврів як про рухливих, активних тварин було визнане у наукових колах — хоч і не без тривалої ворожнечі. На конференціях ще бували колеги, які не розмовляли один з одним.

Але тепер, коли стало можливим клонування динозаврів, галузь досліджень Гранта зміниться миттєво. Палеонтологічне вивчення динозаврів завершено. Ціла сфера — музейні зали зі скелетами, де йде луна від зграйок школярів, університетські лабораторії з лотками для промивання кісток, наукові статті, журнали — все це скінчиться.

— Здається, ви не дуже розчаровані, — зауважив Малкольм. Грант похитав головою.

— Про це говорили у наукових колах. Багато людей уявляло, що це відбудеться. Але ніхто не думав, що так швидко.

— Історія нашого виду, — мовив Малкольм, сміючись. — Усі знають, що це буде, але ніхто не знає, як скоро.

Спустившись униз, вони вже не бачили динозаврів, але ще чули здалеку, як ті перегукуються.

Грант промовив:

— У мене виникло єдине питання: де вони взяли ДНК?

Грант знав про серйозні гіпотези у лабораторіях Берклі, Токіо і Лондона, що в кінцевому підсумку клонування таких вимерлих тварин, як динозаври, стане можливим — якщо вдасться отримати ДНК, що з нею можна буде працювати. Проблема в тому, що всі відомі динозаври — це скам'янілості, а скам'яніння руйнує більшу частину ДНК, замінюючи її на неорганічний матеріал. Звісно, якщо динозавр був заморожений,

або збережений у торф'яному болоті, або муміфікований у пустельному оточенні, тоді його ДНК може бути використана.

Та заморожених або муміфікованих динозаврів ще ніхто не знаходив. Через це клонування було неможливе, бо не було з чого клонувати. Всі сучасні генетичні технології були непридатні. Це було схоже на те, ніби ти маєш ксерокс, але не маєш із чого робити копії.

— Не можна відтворити справжнього динозавра, бо не можна отримати його ДНК,— сказала Еллі.

— Якщо не знайти спосіб, до якого ми ще не додумалися,— мовив Грант.

— Наприклад? — запитала вона.

— Не знаю,— відповів Грант.

Проминувши паркан, вони підійшли до басейну, який розпадався на низку водоспадів і менших скелястих водойм. Територію було засаджено величезною папороттю.

— Хіба це не чудово? — запитав Ед Реджис.— Ці рослини дійсно сприяють створенню доісторичної атмосфери, особливо у туманний день. Звісно ж, це справжня папороть юрського періоду.

Еллі на мить зупинилася, щоб ближче роздивитися папороть. Так, все як він сказав: *Serenna veriformans*, рослина, що її з надлишком знайдено у скам'янілостях віком понад два мільйони років, зараз поширена лише у заболочених землях Бразилії та Колумбії. Але той, хто вирішив посадити її біля басейну, вочевидь, не знав, що спори *veriformans* містять смертельно небезпечний бета-карболіновий алкалоїд. Навіть від простого доторку до привабливих зелених гілок можна запросто захворіти, а якщо якась дитина спробувала б узяти одну з них до рота, то напевно померла б, бо ця отрута в п'ятдесят разів сильніша за олеандр.

Як наївно люди ставляться до рослин, подумала Еллі. Вони добирають їх за зовнішнім виглядом, ніби картину на стіну. Їм ніколи не спадає на думку, що рослини насправді живі істоти, які енергійно виконують усі життєві функції: дихання, споживання, виділення, розмноження й захист.

Та Еллі знала, що протягом історії Землі рослини еволюціонували, змагаючись між собою, так само як тварини, а у деяких випадках навіть лютіше. Отрута у *Serenna veriformans* — це лише невеличкий приклад з арсеналу «хімічної зброї», яку розвили рослини. Були терпени, що їх рослини поширювали навколо себе, щоб отруїти ґрунт і пригнітити конкурентів; алкалоїди, що робили їх неприємними для комах (і дітей); і феромони, що використовувалися для спілкування. Коли на якусь із ялин Дугласа нападали жуки, вона виділяла речовину для відлякування — і так само робили інші ялини Дугласа у віддалених частинах лісу. Це відбувалося у відповідь на попереджувальну речовину, що її виділяють дерева, які опинилися під загрозою нападу.

Люди, які уявили, що життя на Землі складається виключно з тварин, що рухаються на зеленому тлі, небезпечно помиляються щодо побаченого. Це зелене тло веде енергійний спосіб життя. Рослини росли, рухалися, крутилися і, як виявляється, боролися за місце під сонцем; і безперервно взаємодіяли з тваринами — одним перешкождали за допомогою кори та шипів, інших отруювали, третіх годували задля свого власного розмноження і поширення пилку й насіння. Це був складний динамічний процес, яким Еллі ніколи не переставала захоплюватися. І про який знала, що більшість людей його просто не розуміють.

Тож якщо посадка отруйної папороті біля басейну і свідчила про щось, то лише про те, що дизайнери «Парку юрського періоду» не виявили такої обережності, як мали б.

— Хіба це не дивовижно? — говорив Ед Реджис. — Якщо ви подивитесь вперед, то побачите наш будиночок для сафарі.

Еллі побачила ефектну низьку будівлю з низкою скляних пірамід на даху.

— Ось тут ви проживатимете у «Парку юрського періоду».

Люкс Гранта було оформлено у бежевих тонах, стояли ротангові меблі з зеленим візерунком у стилі джунглів. У номері ще не був завершений ремонт, у настінній шафі була купа лісоматеріалів, а на підлозі валялися обривки електричного дроту. В кутку стояв телевізор, а на ньому лежав аркуш з програмою телеканалів:

Канал 2. Нагір'я гіпсилофодонтидів

Канал 3. Територія трицератопсів

Канал 4. Болото завроподів

Канал 5. Країна хижаків

Канал 6. Південь стегозаврів

Канал 7. Долина велоцирапторів

Канал 8. Пік птерозаврів

Назви здалися йому манірними до роздратування. Грант ввімкнув телевізор, але нічого не сталося. Він вимкнув його і зайшов до спальні, кинувши валізу на ліжко. Просто над ліжком був великий пірамідальний засклений дах. Це створювало відчуття намету, ніби спиш під зоряним небом. На жаль, скло довелося захистити важкими ґратами, і на ліжку падали смугасті тіні від них.

Грант зупинився. Він бачив плани будиночка, але не пам'ятав ніяких ґрат на заскленому даху. Справді, ці ґрати здавалися схожими на якусь грубу доробку. Чорна сталева рама була змонтована за межами скляних стін, і до неї було приварено ґрати.

Спантеличений, Грант перейшов зі спальні у вітальню. Його вікно виходило на басейн.

— До речі, ця папороть отруйна, — мовила Еллі, зайшовши до його кімнати. — А ти нічого не помітив у кімнатах, Алане?

— Вони змінили плани.

— Гадаю, що так, — вона пройшлася кімнатою. — Вікна маленькі, — сказала вона. — Скло міцне, ґрати у сталевій рамі. Двері броньовані. В цьому не повинно бути необхідності. А ти бачив паркан, коли ми заходили?

Грант кивнув. Весь будиночок було оточено огорожею зі сталевих болванок з дюйм завтовшки. Паркан був витончено декорований і пофарбований у матовий чорний колір, що нагадував коване залізо, але ніякі косметичні зусилля не могли приховати ані товщину металу, ані висоту паркана, що досягала дванадцятьох футів.

— Гадаю, що паркана теж не було у планах, — мовила Еллі. — Здається, що вони перетворили це місце на фортецю.

Грант глянув на годинник.

— Ми обов'язково спитаємо чому, — сказав він. — Експурсія почнеться за двадцять хвилин.

КОЛИ ДИНОЗАВРИ ПРАВИЛИ ЗЕМЛЕЮ

Зустрілися у будинку для відвідувачів — двоповерховій скляній будівлі з відкритими чорними анодованими балками й опорами. Грант визначив цей стиль як рішучий гай-тек.

У невеликому залі домінував робот *Tyrannosaurus rex*, що з загрозливим виглядом стояв біля входу до виставки з написом «КОЛИ ДИНОЗАВРИ ПРАВИЛИ ЗЕМЛЕЮ». Трохи далі були інші виставки: «ЩО ТАКЕ ДИНОЗАВР?» і «МЕЗОЗОЙСЬКИЙ СВІТ». Та ці виставки ще не були завершені: по всій підлозі лежали дроти й кабелі. Дженнаро піднявся на сцену і говорив з Грантом, Еллі й Малкольмом, його голос трохи відлунював у кімнаті.

Геммонд сидів позаду, склавши руки на грудях.

— Ми збираємося об'їхати об'єкти, — мовив Дженнаро. — Я впевнений, що містер Геммонд і його співробітники покажуть нам усе в найкращому світлі. Але спочатку я б хотів розібратися, чому ми тут і що мені потрібно вирішити, перш ніж ми поїдемо. Здебільшого, як ви всі тепер зрозуміли, на цьому острові створено всі умови, що дозволяють динозаврам, виведеним за допомогою генної інженерії, рухатися у природній парковій обстановці, утворюючи цим привабливий туристичний об'єкт. Цей об'єкт поки що не відкрито для туристів, але за рік він буде готовий.

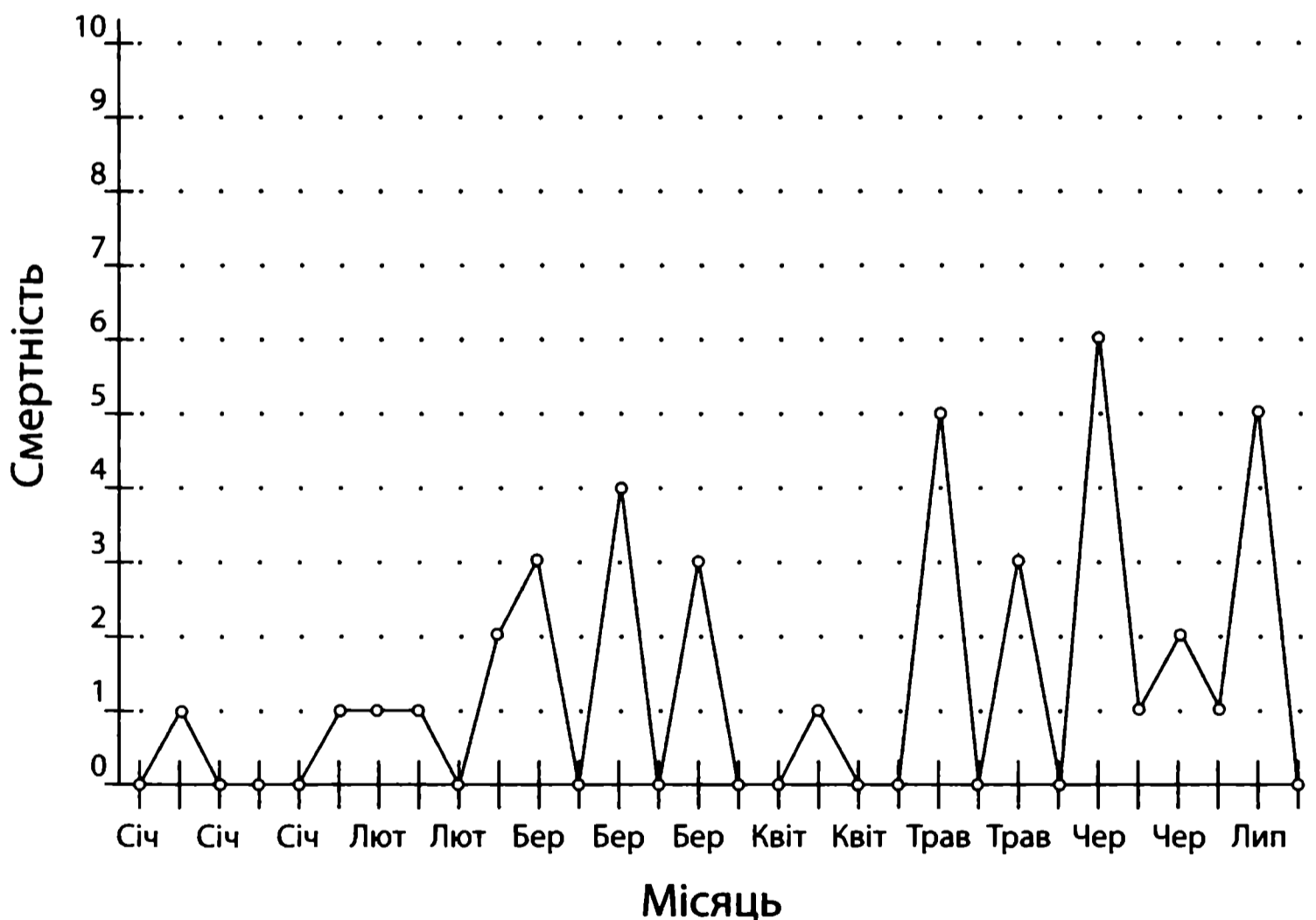
Поставляю вам одне просте питання. Чи цей острів безпечний? Чи безпечний він для відвідувачів і чи безпечно утримувати тут динозаврів?

Дженнаро приглушив світло в кімнаті.

— Є два факти, які нам доведеться обговорити. По-перше, це ідентифікація доктором Грантом не відомого раніше динозавра у материковій частині Коста-Рики. Цей динозавр відомий лише за одним фрагментом. Його було виявлено у липні цього року, після того як він, як можна припустити, вкусив американську дівчинку на пляжі. Доктор Грант може розповісти вам про це дещо пізніше. Я попросив доставити сюди сам фрагмент, що зберігається у лабораторії у Нью-Йорку, тож ми можемо перевірити його на місці. Тим часом, є й другий факт.

Коста-Рика має чудову медичну службу, і вона записує усі види даних. У березні до лікарів почали надходити повідомлення про ящірок, які кусають немовлят у ліжечках, а також, можу додати, й літніх людей, які міцно сплять. Про ці укуси ящірок нерегулярно надходили повідомлення з прибережних селищ від Ісмалої до Пунтаренаса. Після березня про ці укуси більше не повідомлялося. Однак у мене діаграма Міністерства охорони здоров'я з Сан-Хосе про дитячу смертність у містах західного узбережжя на початку року.

СМЕРТНІСТЬ НЕМОВЛЯТ (СІЧЕНЬ-ЛИПЕНЬ)

— Я зверну вашу увагу на дві особливості цієї діаграми, — сказав Дженнаро. — По-перше, дитяча смертність має низькі показники у січні й лютому, потім підстрибує у березні, а у квітні знову знижується. Однак, починаючи з травня, смертність знову висока аж до липня, коли вкусили американську дівчинку. На думку Міністерства охорони здоров'я,

щось впливає на дитячу смертність, однак медики з прибережних поселень про це не повідомляють. Другою особливістю є загадкові стрибки, що відбуваються раз на два тижні. Можна припустити, що вони пов'язані з якимсь явищем, що повторюється.— Світло знову ввімкнулося.— Ось докази, які хотілося б пояснити. Тепер, чи є у вас...

— Ми можемо врятувати себе від багатьох неприємностей,— мовив Малкольм.— Я поясню.

— Ви? — перепитав Дженнаро.

— Так,— відповів Малкольм.— По-перше, тварини, найімовірніше, втекли з острова.

— От трясця,— пробурчав Геммонд із заднього ряду.

— І по-друге, про діаграму з Міністерства охорони здоров'я можна майже напевно сказати, що вона не має стосунку до тварин, які втекли.

— Звідки ви знаєте? — мовив Грант.

— Зверніть увагу: діаграма почергово показує то низьку, то високу смертність. Це характерно для багатьох складних систем. Наприклад, вода, яка крапає з крану. Якщо ви лише трошки відкрутите вентиль, то отримаєте постійне крап, крап, крап. Але якщо ви відкрутите його ще трохи більше, то виникне деяка турбулентність у потоці, й будуть по черзі крапати то великі, то малі краплі. Крап-крап... Крап-крап... Щось таке. Можете спробувати. Турбулентність спричиняє періодичність — це характерно. І при поширенні будь-якого захворювання у суспільстві ви отримаєте діаграму з такою періодичністю.

— Але чому ви кажете, що динозаври, які втекли, тут ні до чого? — запитав Грант.

— Бо це нелінійна залежність,— сказав Малкольм,— Потрібні були б сотні динозаврів, аби її спричинити. А я не думаю, що їх втекли сотні. Тож я роблю висновок, що

такі коливання, як ви бачите на графіку, викликає якість інше явище, на кшталт нового різновиду грипу.

— Але ви вважаєте, що динозаври втекли? — запитав Дженнаро.

— Так, можливо.

— Чому?

— Через те, що ви намагаєтеся тут зробити. Дивіться, цей острів є спробою відтворити природне середовище минулого. Створити ізольований світ, де вимерлі істоти можуть вільно пересуватися. Правильно?

— Так.

— Та як на мене, здійснити таке неможливо. Математична модель настільки очевидна, що не потребує розрахунків. Це щось на кшталт того, як запитати у вас, який податок треба заплатити з доходу в мільйон доларів. Вам для цього не потрібен калькулятор, ви знаєте, який податок з вас стягнуть. І так само я абсолютно впевнений, що ніхто не може дублювати природу у такий спосіб і сподіватися ізолювати її.

— Чому? Є ж зоопарки, врешті-решт.

— Зоопарки не відтворюють природу, — мовив він. — Запам'ятайте це. Зоопарки використовують природу, що вже існує, і змінюють її зовсім трошки, створюючи огорожі для тварин. Тварини регулярно втікають звідти. Але зоопарк не є моделлю для цього парку. Цей парк намагається створити щось набагато амбітніше за це. Це більше схоже на спробу створити космічну станцію на Землі.

— Не розумію, — похитав головою Дженнаро.

— Ну, це ж дуже просто. За винятком повітря, що вільно тече скрізь, усе в цьому парку призначене бути ізольованим. Нічого не потрапляє всередину, нічого не виходить назовні. Тварини, яких тут утримують, ніколи не повинні змішатися з більшими екосистемами Землі. Вони не повинні втекти.

— І ніколи не тікали,— пирхнув Геммонд.

— Така ізоляція неможлива,— рішуче сказав Малкольм.— Її просто неможливо здійснити.

— Можлива. І триває он уже скільки.

— Перепрошую,— мовив Малкольм,— але ви не розумієте, про що говорите.

— Зарозумілий шмаркач! — сказав Геммонд і вийшов з кімнати.

— Джентльмени, джентльмени,— заспокійливо мовив Дженнаро.

— Мені дуже шкода,— сказав Малкольм,— але питання залишається. Те, що ми називаємо природою, це набагато складніша і тонша система, ніж ми б хотіли вважати. Ми створюємо спрощений образ природи, а потім псуємо її. Я не захисник навколишнього середовища, але ви повинні зрозуміти те, чого ви не розумієте. Скільки разів потрібно це пояснювати? Скільки ще нам треба бачити очевидне? Ми будуюмо Асуанську греблю і заявляємо, що це оживить країну. Натомість вона руйнує родючу дельту Нілу, спричиняє зараження паразитами і руйнує єгипетську економіку. Ми будуюмо...

— Перепрошую,— мовив Дженнаро,— але, здається, я чую гвинтокрил. Мабуть, це саме той зразок, що на нього варто глянути доктору Гранту.

Він пішов до виходу, й інші за ним.

Біля підніжжя гори Дженнаро кричав крізь гуркіт гвинтокрила. Було видно, як випнулися вени в нього на шії.

— Що ви зробили? Кого ви запросили?

— Заспокойся,— сказав Геммонд.

— Ви що — з глузду з'їхали?! — кричав Дженнаро.

— Послухайте,— мовив Геммонд, випроставшись,— гадаю, ми маємо дещо з'ясувати...

— Ні,— репетував далі Дженнаро.— Ні, це ви мусите дещо з'ясувати. Це не світська прогулянка. Це не екскурсія на вихідні...

— Це мій острів,— сказав Геммонд,— і я можу запрошувати, кого хочу.

— Зараз щодо вашого острова відбувається серйозне розслідування, бо інвестори хвилюються, що він виходить з-під контролю. Ми вважаємо, що це дуже небезпечне місце, і...

— Ви ж не збираєтеся закрити мій проєкт, Дональде?

— Закрию, якщо доведеться...

— Це безпечне місце,— мовив Геммонд,— хай би що там казав цей клятий математик...

— Це не...

— І я продемонструю, наскільки воно безпечне...

— А я хочу, щоб ви відіслали їх назад цим гвинтокрилом,— сказав Дженнаро.

— Не можу,— відповів Геммонд,— він уже відлітає.

Дійсно, дирчання гвинтів ставало дедалі тихшим.

— Прокляття! — лайнувся Дженнаро.— Хіба ж ви не бачите, що намарне ризикуєте!

Грант обернувся і побачив двох дітлахів, які спускалися гірським схилом у супроводі Еда Реджиса. Це був хлопчик років одинадцяти, в окулярах, і дівчинка на кілька років молодша за нього, років сімох чи вісьмох, її біляве волосся вибивалося з під бейсболки «Метс», а через плече була перекинута бейсбольна рукавичка.

Діти спритно подолали шлях від гвинтокрильного майданчика і зупинилися на деякій відстані від Дженнаро й Геммонда.

— О Господи,— прошепотів Дженнаро.

— Та заспокойся вже,— мовив Геммонд,— їхні батьки зараз розлучаються, і я хочу, щоб вони гарно провели вихідні.

Дівчинка нерішуче помахала йому.

— Привіт, дідусю,— сказала вона.— Ось ми й тут.

ЕКСКУРСІЯ

Тім Мерфі відразу зрозумів, що щось не так. Сварка між його дідусем і червонопиким чолов'ягою, який стояв навпроти, була у самому розпалі. Й інші дорослі поряд з ними мали збентежений вигляд і почувалися ніяково. Алексис теж відчула напругу, бо йшла позаду Тіма, підкидуючи бейсбольний м'ячик. Йому довелося підштовхнути її:

— Іди, Лекс.

— Сам іди, Тіммі.

— Не нахабній,— мовив він.

Лекс сердито глянула на нього, але Ед Реджис сказав:

— Я зараз вас з усіма познайомлю, а потім поїдемо на екскурсію.

— Мені треба йти,— мовила Лекс.

— От я тебе першою й представляю,— сказав Ед Реджис.

— Ні-ні, я піду.

Але Ед Реджис уже знайомив їх. Спочатку вони підійшли до дідуся, який їх обох розцілував, а потім до чоловіка, з яким він щойно сварився. Цей чоловік мав непогані м'язи і звали його Дженнаро. Решту імен Тім не дуже запам'ятав. Була білявка у шортах і чоловік з бородою, який носив джинси і гавайську сорочку. Він мав вигляд людини, яка любить бувати просто неба. Потім був товстий молодик, який займався комп'ютерами, і нарешті худий чоловік у чорному, який нікому не тиснув рук, а лише кивнув головою. Тім намагався

зібрати до купи свої враження і роздивлявся ноги білявки, аж раптом зрозумів, що знає, хто цей бородатий чоловік.

— У тебе рот роззявлений,— мовила Лекс.

— Я його знаю,— сказав Тім.

— Ну звісно, тебе ж із ним щойно познайомили.

— Та ні,— мовив Тім.— У мене є його книжка.

— Що за книжка, Тіме? — спитав бородатий чоловік.

— «Втрачений світ динозаврів»,— відповів Тім.

Алексис пирхнула сміхом.

— Татко каже, що в Тіма самі динозаври в голові,— сказала вона.

Та Тім уже не звертав на неї уваги. Він згадував усе, що знав про Алана Гранта. Алан Грант був одним з головних прихильників теорії про те, що динозаври були теплокровні. Він здійснив чимало розкопок у місці під назвою Ег-Гілл у Монтані, яке було відоме завдяки великій кількості знайдених яєць динозаврів. Професор Грант знайшов динозаврячих яєць більше, ніж будь-хто. Також він був гарним художником-ілюстратором і сам робив малюнки для своїх книжок.

— Самі динозаври в голові? — перепитав бородань.— Ну, власне, і в мене та сама проблема.

— Тато каже, що динозаври — тупі,— вела далі Лекс.— Він каже, що Тіму краще більше бувати на свіжому повітрі й більше грати у спортивні ігри.

Тіму стало соромно.

— Я думав, тобі кудись треба було йти.

— За хвилину,— мовила Лекс.

— А я думав, ти дуже кудись поспішала.

— Я вже й сама якось розберуся, тобі не здається, Тімоті? — сказала вона, поклавши руки на стегна і копіюючи найбільш дратівливу позу їхньої матері.

— Знаєте що,— мовив Ед Реджис,— а чому б нам просто не піти до центру для відвідувачів і не почати нашу екскурсію.

Усі рушили за ним. Тім почув, як Дженнаро прошепотів його діду: «Вбив би вас за це»,— а потім подивився вгору і побачив, що доктор Грант іде поруч з ним.

— Скільки тобі років, Тіме?

— Одинадцять.

— А давно ти цікавишся динозаврами? — запитав Грант.

Тім проковтнув.

— Достатньо давно,— сказав він. Він хвилювався, розмовляючи з Грантом.— Ми іноді ходимо до музеїв, коли я можу вмовити рідних. Тобто батька.

— Батькові це не дуже цікаво?

Тім кивнув і розповів Грантові про останній сімейний похід до Музею природознавства. Його батько глянув на скелет і мовив: «Великий».

Тім зауважив: «Ні, тату, це скелет середнього розміру. Камптозавр».

«О, не знав. Як на мене, він чималенький».

«Так це він ще навіть не дорослий, тату».

Його батько скося глянув на скелет. «Це юрський період?»

«Господи, ні! Крейдяний».

«Крейдяний? А яка різниця між юрським і крейдяним?»

«Лише близько ста мільйонів років»,— відповів Тім.

«Крейдяний давніший?»

«Ні, тату. Юрський давніший».

«Ну,— сказав батько,— для мене це все одно до біса багато». І повернувся до Тіма, очікуючи згоди. Тім знав, що з татом краще погоджуватися, і щось промимрив. І вони пішли до іншого експоната.

Тім надовго зупинився перед скелетом тиранозавра — наймогутнішого хижака на землі, що коли-небудь

був відомий. Врешті батько мовив: «Що ти там роздивляєшся?»

«Рахую хребці», — відповів Тім.

«Хребці?»

«Кістки на хребті».

«Я знаю, що таке хребці, — роздратовано вимовив тато. Він постояв ще трохи, а потім запитав: — А навіщо ти їх рахуєш?»

«Я гадаю, що їх не має бути стільки. Тиранозаври повинні мати тридцять сім хребців у хвості. А в цього їх більше».

«Тобто, ти хочеш мені сказати, — мовив тато, — що в Музеї природознавства виставлено неправильний скелет? Я не можу в це повірити».

«Він неправильний».

Тато потупотів до охоронця в кутку.

«Що ти наробив?» — сказала мати.

«Нічого, — відповів Тім. — Я просто сказав, що динозавр неправильний, от і все».

А потім батько повернувся зі смішним виразом обличчя, бо охоронець, звісно ж, підтвердив йому, що у тиранозавра забагато хребців у хвості.

«Звідки ти про це дізнався?» — спитав тато.

«Прочитав», — відповів Тім.

«Дуже дотепно, синку, — мовив він, поклавши руку йому на плече. — Ти навіть знаєш, скільки хребців має бути в динозавра. Ніколи подібного не бачив. У тебе й справді самі динозаври в голові».

А потім татко сказав, що хотів би подивитися другий тайм матчу «Метс» по телевізору, і Лекс сказала, що теж хоче, тож вони залишили музей. І Тім уже не побачив жодних динозаврів, а вони ж для цього туди й прийшли. Але це у їхній родині звична справа.

Було звичною справою, виправив себе Тім. Тепер, коли тато розлучився з мамою, все, мабуть, буде по-іншому. Батько вже переїхав, і хоча це було спочатку трохи дивно, Тімові це подобалося. Він подумав, що в матері вже з'явився приятель, але не був певен у цьому і, звісно, не згадуватиме про це при Лекс. Лекс була вбита горем через те, що тепер тато житиме окремо, і в останні тижні стала просто нестерпною.

— Він мав номер 5027? — запитав Грант.

— Прошу? — не зрозумів Тім.

— Тиранозавр у музеї, він мав номер 5027?

— Так, — відповів Тім, — а звідки ви знаєте?

Грант посміхнувся.

— Там роками балакають про те, щоб його полагодити. Але тепер це, мабуть, ніколи не станеться.

— Чому це?

— Через те, що відбувається тут, — мовив Грант, — на острові твого дідуся.

Тім похитав головою. Він не розумів, про що Грант веде мову.

— Мама казала, що це просто курорт, знаєте, з плавальними басейнами й тенісом.

— Не зовсім, — сказав Грант, — я поясню дорогою.

«Тепер я ще й чортова нянька», — майнула сумна думка в голові Еда Реджиса, який притопував ногою, чекаючи у центрі для відвідувачів. Так йому сказав старий: «Стережи моїх дітлахів, наче яструб, відповідаєш за них усі вихідні».

Це Еду Реджису зовсім не подобалося. Він почувався принижено. Він не нянька. І, якщо вже й про це казати, то не бісів гід, навіть для дуже важливих персон. Він був головою відділу зв'язків із громадськістю «Парку юрського періоду» і мав ще чимало чого підготувати до відкриття парку за рік. Навіть координація дій з піар-компаніями у Сан-Франциско

й Лондоні, з агентствами у Нью-Йорку й Токіо займала увесь час, особливо якщо врахувати те, що агентства поки що не мали нічого знати про головну «родзинку» курорту. Всі фірми займалися лише «розігрівом» публіки, нічого конкретного, і це їх не задовольняло. Творчі люди потребують харчів. Їх слід заохочувати до кращої роботи. Він не міг марнувати час, влаштовуючи тури для науковців.

Але така вже кар'єрна проблема в усіх фахівців зі зв'язків із громадськістю, що ніхто не бачить у тобі професіонала. Ед Реджис працював на острові вже сім місяців, і весь цей час на нього звалювалися дивні доручення. На кшталт того випадку в січні. Цим мав займатися Гардінг. Гардінг або Овенс, головний підрядник. Та натомість усе звалили на Еда Реджиса. Хіба він міг подбати про хворого робітника? А тепер він ще клята нянька й гід. Він повернувся й перерахував усіх по головах. Одного бракує.

Тут він побачив позаду доктора Сетлер, яка вийшла з ванної.

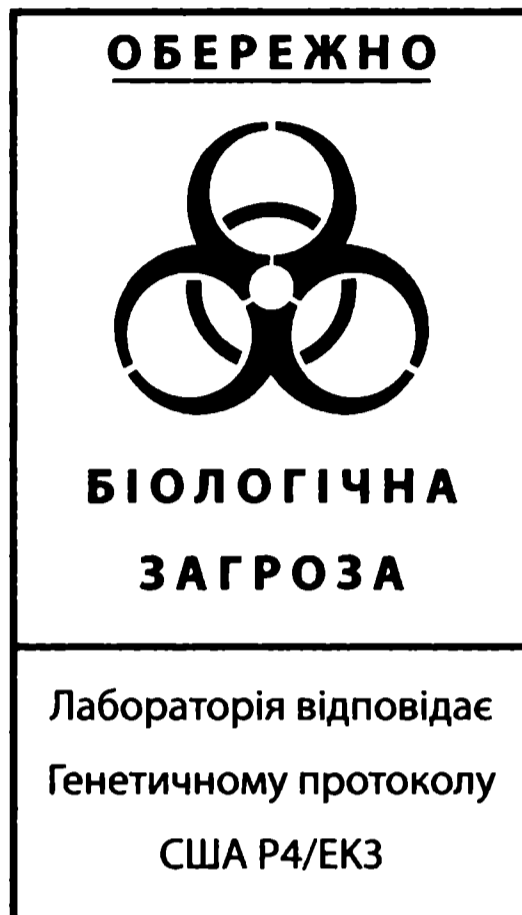
— Добре, народ, починаймо нашу екскурсію з другого поверху.

Тім пішов з усіма, піднімаючись услід за містером Реджисом чорними підвісними сходами, що вели на другий поверх. Вони пройшли повз табличку, де було написано:

ЗАКРИТА ТЕРИТОРІЯ
ВХІД ЛИШЕ ДЛЯ ПЕРСОНАЛУ

Тімові стало моторошно, коли він побачив цей знак. Вони йшли коридором другого поверху. Одна стіна була скляна, крізь неї прозирав балкон з пальмами у легкому тумані. На другій стіні були двері з табличками, схожі на офіси: «НАЧАЛЬНИК ОХОРОНИ ПАРКУ», «ПОСЛУГИ ДЛЯ ГОСТЕЙ», «ГЕНЕРАЛЬНИЙ ДИРЕКТОР»...

На півдорозі вниз по коридору підійшли до скляної перегородки, позначеної іншим знаком:

Нижче було ще більше табличок:

ОБЕРЕЖНО
ТЕРАТОГЕННІ РЕЧОВИНИ
ВАГІТНИМ ЖІНКАМ ВХІД ЗАБОРОНЕНО
НЕБЕЗПЕЧНО
ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ РАДІОАКТИВНІ ІЗОТОПИ
З КАНЦЕРОГЕННИМ ПОТЕНЦІАЛОМ

Тім хвилювався дедалі більше. Тератогенні речовини! Штучки, які перетворюють на монстрів! Це додавало йому хвилювання, і він був розчарований, коли Ед Реджис мовив:

— Не звертайте уваги на знаки, це лише щоб дотриматися законів. Можу вас запевнити, що тут усе абсолютно безпечно.

Він повів гостей до дверей. По той бік був охоронець. Ед Реджис обернувся до групи:

— Ви, мабуть, уже помітили, що на острові мінімальна кількість персоналу. Ми здатні управляти цим курортом,

маючи до своїх послуг лише двадцяттеро людей. Звісно, коли з'являться відвідувачі, ми збільшимо штат, та зараз тут лише двадцяттеро співробітників. Ось наш зал управління. Звідси ми контролюємо увесь парк.

Він зупинився перед вікнами і зазирнув у кімнату, схожу на зменшену версію центру управління космічними польотами. Тут було встановлено вертикальну скляну карту парку, а перед нею блищали пульти управління. Деякі екрани показували дані, та здебільшого вони відображали відео з різних куточків парку. Усередині було лише двоє людей, які стояли і розмовляли між собою.

— Ліворуч — наш головний інженер, Джон Арнольд, — Ед Реджис показав на худого чоловіка у сорочці на короткий рукав і краватці, який палив цигарку, — а поряд з ним наш начальник охорони парку, Роберт Малдун, знаменитий білий мисливець з Найробі.

Малдун був огрядним чоловіком у камуфляжі, з кишені його сорочки вистромлювалися сонцезахисні окуляри. Він глянув на групу, кивнув і розвернувся назад до комп'ютерних моніторів.

— Я впевнений, що ви хочете побачити цю кімнату, — сказав Ед Реджис, — але спочатку давайте подивимося, як ми отримуємо ДНК динозаврів.

На табличці, що висіла на сусідніх дверях, було написано «ВИДОБУТОК», і як усі двері у будівлі лабораторії, ці теж відчинялися за допомогою спеціальної картки. Ед Реджис вставив картку в отвір, блимнуло світло, і двері відчинилися.

Усередині Тім побачив маленьку кімнату, залиту зеленим світлом. Чотири лаборанти у білих халатах дивилися у двоствольні стереомікроскопи або переглядали зображення на відеоекрані з високою роздільною здатністю. У кімнаті

було повно жовтих камінців. На скляних полицях, у картонних ящиках, у величезних висувних піддонах. Кожен камінець був позначений і пронумерований чорним чорнилом. Ед Реджис познайомив гостей з Генрі Ву, худорлявим чоловіком років тридцятьох.

— Доктор Ву — наш головний генетик. Дозвольте йому пояснити, чим ми тут займаємося.

Доктор Ву усміхнувся.

— Принаймні, я спробую, — мовив він. — Генетика — трохи складна штука. Але ви, мабуть, думаєте-гадаєте, звідки ми беремо ДНК динозаврів.

— Я міркува про це, — сказав Грант.

— Насправді, — мовив Ву, — є два можливих джерела. Використовуючи метод Лоя для вилучення антитіл, інколи можна отримувати ДНК просто з кісток динозаврів.

— І наскільки це ефективно? — запитав Грант.

— Ну, більшість розчинного білка вимивається ще під час скам'яніння, але двадцять відсотків білків ще можна повернути, подрібнюючи кістки й використовуючи процедуру Лоя. Доктор Лой особисто використовував цей метод для отримання білків вимерлих австралійських сумчастих, а також кров'яних клітин з останків давніх людей. Його метод настільки досконалий, що дозволяє працювати лише з п'ятдесятьма нанограмами матеріалу. Це п'ятдесят мільярдних часток грама.

— І ви впровадили цей метод тут? — спитав Грант.

— Лише як запасний варіант, — сказав Ву. — Як ви можете здогадатися, двадцять відсотків на виході недостатньо для нашої роботи. Для клонування нам потрібен увесь ланцюжок ДНК динозаврів. І ми отримуємо його тут, — він взяв один із жовтих камінців, — з бурштину — скам'янілої смоли доісторичного дерева.

Грант глянув на Еллі, потім на Малкольма.

— А що, добре вигадали,— мовив той.

— І все одно я не розумію,— зізнався Грант.

— Сік дерева,— пояснив Ву,— часто зачіпає комах, які прилипають до нього. Комахи добре зберігаються у скам'янілостях. У бурштині можна знайти всі види комах, в тому числі й тих, що смоктали кров з великих тварин.

— Смоктали кров,— повторив Грант,— ви маєте на увазі, смоктали кров динозаврів.

— Саме на це я і сподівався.

— А потім комахи зберігаються в бурштині...— Грант похитав головою.— Хай мене трясця вхопить, якщо це може спрацювати.

— Запевняю вас, працює, ще й як,— сказав Ву. Він підійшов до одного з мікроскопів, під який лаборант поклав шматочок бурштину з мухою всередині. На моніторі вони побачили, як він вставив довгу голку просто в груди доісторичної комахи.— Якщо в цієї комахи є якісь чужі клітини крові, то ми можемо вилучити їх і отримати палео-ДНК, ДНК вимерлої істоти. Звісно, ми не знатимемо напевно, що там, доки не зробимо реплікацію і перевірку. Що ми й робимо ось уже п'ять років. Це довгий і повільний процес, але він себе виправдовує.

Насправді за допомогою цього процесу легше вилучити ДНК динозаврів, ніж ДНК ссавців. Червоні клітини ссавців не мають ядер, тож там немає ДНК. Щоб клонувати ссавця, потрібно знайти білу клітину, а вона зустрічається набагато рідше, ніж червоні. Але динозаври мають червоні клітини з ядрами, як і сучасні птахи. Це одна з багатьох ознак, що свідчать про те, що динозаври насправді не рептилії. Вони є шкірястими птахами.

Тім бачив, що доктор Грант досі дивиться скептично, а брудному товстуну Деннісу Недрі, здавалося, абсолютно нецікаво, ніби він уже все це знав. Недрі нетерпляче зиркав на сусідню кімнату.

— Гадаю, містер Недрі вже бачив наступний етап нашої роботи,— мовив Ву.— Як ми визначаємо ДНК, яку отримали. Для цього ми використовуємо потужні комп'ютери.

Вони пройшли через розсувні двері в кімнату з кондиціонерами. Тут було чути гучне гудіння. У центрі кімнати стояли дві круглі башти по шість футів заввишки, а вздовж стін — ряди коробок з нержавіючої сталі, що сягали пояса.

— Це наша високотехнологічна пральня,— сказав доктор Ву.— Коробки вздовж стін — це все автоматизовані генні секвенсери «Гамачі-Гуд». Вони працюють на високій швидкості, за допомогою суперкомп'ютерів «Крей Ікс-Ем-Пі» — отих башт у центрі кімнати. По суті, ви стоїте у центрі неймовірно потужної генетичної фабрики.

Тут було кілька моніторів. На усіх так швидко миготіли дані, що годі було щось роздивитися. Ву натиснув кнопку і загальмував одне зображення:

1	GCGTTGCTGG	CGTTTTTCCA	TAGGCTCCGC	CCCCCTGACG	AGCATCACAA	AAATCGACGC
61	GGTGGCGAAA	CCCGACAGGA	CTATAAAGAT	ACCAGGCGTT	TCCCCCTGGA	AGCTCCCTCG
121	TGTTCCGACC	CTGCCGCTTA	CCGGATACCT	GTCCGCCTTT	CTCCCTTCGG	GAAGCCTGGC
181	TGCTCACGCT	GTAGGTATCT	CAGTTCGGTG	TAGGTCGTTC	GCTCCAAGCT	GGGCTGTGTG
241	CCGTTCA GCC	CGACCGCTGC	GCCTTATCCG	GTAACSTATCG	TCTTGAGTCC	AACCCGGTAA
301	AGTAGGACAG	GTGCCGGCAG	CGCTCTGGGT	CATTTTCGGC	GAGAACCGCT	TTCGCTGGAG
361	ATCGGCCTGT	CGCTTGCGGT	ATTCGGAATC	TGACACGCCC	TCGCTCAAGC	CTTCGTCACT
421	ССАААСGТТТ	CGGCGAGAAG	CAGGCCATTA	TCGCCGGCAT	GGCGGCCGAC	GCGCTGGGCT
481	GGCGTTCGCG	ACGCGAGGCT	GGATGGCCTT	CCCCATATG	ATTCTTCTCG	CTTCGGGCGG
541	CCCGCGTTGC	AGGCCATGCT	GTCCAGGCAG	GTAGATGACG	ACCATCAGGG	ACAGCTTCAA
601	CGGCTCTTAC	CAGCCTAACT	TCGATCACTG	GACCGCTGAT	CGTCACGGCG	ATTTATGCCG
661	CACATGGACG	CGTTGCTGGC	GTTTTTCCAT	AGGCTCCGCC	CCCCTGACGA	GCATCACAAA
721	CAAGTCAGAG	GTGGCGAAAC	CCGACAGGAC	TATAAAGATA	CCAGGCGTTT	CCCCCTGGAA
781	GCGCTCTCCT	GTTCCGACCC	TGCCGCTTAC	CGGATACCTG	TCCGCCTTTC	TCCCTTCGGG
841	CTTTCTCAAT	GCTCACGCTG	TAGGTATCTC	AGTTCGGTGT	AGGTCGTTCG	CTCCAAGCTG
901	ACGAACCCCC	CGTTCAGCCC	GACCGCTGCG	CCTTATCCGG	ТААСТАТСГТ	CTTGAGTCCA
961	ACACGACTTA	ACGGGTGGC	ATGGATTGTA	GGCGCCGCC	TATACCTTGT	CTGCCTCCCC
1021	GCGGTGCATG	GAGCCGGGCC	ACCTCGACCT	GAATGGAAGC	CGGCGGCACC	TCGCTAACGG
1081	ССААГААТТГ	GAGCCAATCA	ATTCTTGCGG	AGAACTGTGA	ATGCGCAAAC	CAACCCTTGG

```

1141 CCATCGCGTC CGCCATCTCC AGCAGCCGCA CGCGGCGCAT CTCGGGCAGC GTTGGGTCCCT
1201 GCGCATGATC GTGCT... CCTGTGTTG AGGACCCGGC TAGGCTGGCG GGGTTGCCTT
1281 AGAATGAATC ACCGATACGC GAGCGAACGT GAAGCGACTG CTGCTGCAAA ACGTCTGCGA
1341 AACATGAATG GTCTTCGGTT TCCGTGTTTC GTAAAGTCTG GAAACGCGGA AGTCAGCGCC
    
```

— Тут ви бачите справжню структуру маленького фрагмента ДНК,— мовив він.— Зверніть увагу, що послідовність складається з чотирьох основних з'єднань: аденіну, тиміну, гуаніну і цитозину. Ця кількість ДНК, ймовірно, містить інструкції, достатні, щоб створити один білок, скажімо, гормон або фермент. Повна молекула ДНК містить *три мільярди* таких баз даних. Якщо показувати на цьому екрані щосекунди нову таблицю, по вісім годин на день, то й тоді знадобилось би понад два роки, аби повністю побачити весь ланцюжок ДНК. Настільки він великий.

Він показав на картинку.

— Це типовий приклад, бо видно, що ДНК має помилку у рядку 1201. Більша частина ДНК, що ми її отримуємо, є фрагментованою або неповною. Тому перше, що нам доводиться робити, це відновлювати втрачені місця, або, точніше, це повинен зробити комп'ютер. Він розрізатиме ДНК, використовуючи те, що називається ферментами рестрикції. Комп'ютер підбиратиме різні варіанти ферментів, що могли б виконати цю роботу.

```

1 GCGTTGCTGGCGTTTTTCCATAGGGTCCGCCCCCTGACGAGCATCACAAAAATCGACGC
61 GGTGGCGAAACCCGACAGGACTFITAAAGATAACCAGGCGTTTCCCCCTGGAAGCTCCCTCG
   NspO4
121 TGTTCCGACCCTGCCGCTTACCGGATACCTGTCCGCSTTTCTCCCTTCGGGAAGCGTGGC
181 TGCTCAGCTGTAGGTATCTCAGTTCGGTGTAGGTCGTTCCGCTCCASGCTGGGCTGTGTG
   BronI
241 CCGTTCAGCCCGACCGCTGCGCSTTATCCGGTAACTATCGTCTTGAGTCCAACCCGGTAA
301 AGTAGGACAGGTGCCGGCAGCGCTCTGGGTCATTTTCCGGCGAGGACCGCTTTCGCTGGAG
   434 DnxI
   AolI
361 ATCGGCCTGTCGCTTGCGGTATTCGCAATCTTGCACGCCCTCGCTCAAGCCTTCGTCACT
421 CCAAACGTTTCCGGCGAGAAGCAGGCCATAATCGCCGGCATGGCGGCCGACGCGCTGGGCT
481 GGCGTTCGCGACGCGAGGCTGGATGGCSTTCCCCATTATGATTCTTCTCGCTTCCGGCGG
    
```

```

541 CCCGCGTTGCAGGCCATGCTGTCCAGGCAGGTAGATGACGHCCATCAGGGACAGCTTCAA
601 CGGCTCTTACCAGCCTAACTTCGATCACTGGACCGCTGATCGTCACGGCGATTTATGCCG
    Nsp04
661 CACATGGACCCGTTGCTGGCGTTTTTCCATAGGCTCCGCCCCCTGACGAGCATCACAAA
721 CAAGTCAGAGGTGGCGAAACCCOACAGOACTATAAAGATACCAOOCOTTTCCCCCTGGAA
    924 Caoll 1          DinoLdn
781 GCGCTCTCCTOTTCOACCSTOCCOCTTACCOGATACCTOTCCOCTTTCTCCSTTCGGG
841 CTTTCTCAATOCTCACOCTGTABGTATCTCAGTTCGGTOTAGGTCGTTCOCTCCAAOCTO
901 ACGAACCCCCCOTTCAGCCCGACCGCTGCGCCTTATCCGGTAACTATCGTCTTGAOTCCA
961 ACASOACTTAACCOOTTOOCATGGATTGTAGGCGCCGCCSTATACCTTGTCTOCCTCCCC
1021 GCGGTGCATGOAOCCOGOCACCTCGACCTGAATOGAAGCCGOCGOCACCTCOCTAACOG
1081 CCAAGAATTGGAGCCAATCAATTCTTGCGGAGAACTGTGAATGCGCAAACCAACCTTGG
1141 CCATCGCGTCCGCCATCTCCAGCAGCCGCACGCGGCGCATCTCGGGCAGCGTTGGGTCT
    1416 DnxTI
    SSpd4
1201 GCGCATGATCGTGCT:+=:CCTGTCGTTGAGGACCCGGCTAGGCTGGCGGGGTTGCCTTACT
1281 ATGAATCACCGATACGCGAGCGAACGTGAAGCGACTGCTGCTGCAAAACGTCTGCGACCT

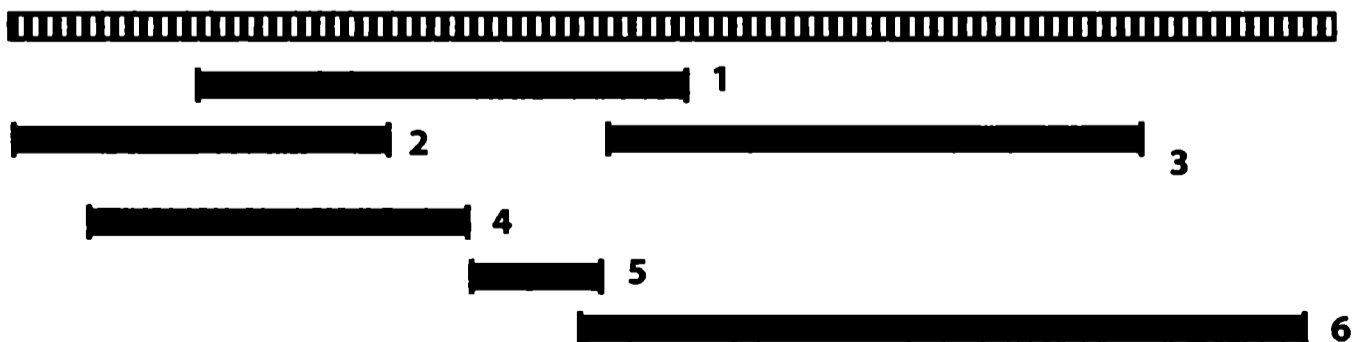
```

— Ось та сама ділянка ДНК, з розташованими на ній точками рестрикції. Як ви можете бачити у рядку 1201, два ферменти обріжуть пошкоджену точку з обох боків. Зазвичай ми дозволяємо комп'ютеру вирішувати, який з ферментів використовувати. Але там також потрібно знати, які базові пари слід вставити, щоб виправити пошкодження. Для цього ми повинні вирівняти усі розрізані фрагменти. Як тут, наприклад.

Узгодження послідовності рестриктази

codes: m=match e=extended match v=verified match f=finished

Sequence *1 1820 bps

Sequence *2 1202 bps

— Тепер ми знаходимо фрагмент ДНК, що перекриває пошкоджену область і підказує, чого нам бракує. І, як бачите, ми можемо виявити його, продовжити і виправити пошкодження. Темні шматки — ви бачите ці вигини — це маленькі ділянки ДНК динозаврів, розрізані за допомогою ферментів і проаналізовані. Тепер комп'ютер з'єднує їх знову, шукаючи та накладаючи одна на одну ділянки коду ДНК. Це трохи нагадує складання головоломок. Комп'ютер робить це дуже швидко.

```

1      GCGTTGCTGGCGTTTTTCCATAGGCTCCGCCCCCTGACGAGCATCACAAAAATCGACGC
61     GGTGGCGAAACCCGACAGGACTATAAAGATACCAGGCGTTTTCCCCCTGGAAGCTCCCTCG
121    TGTTCCGACCCTGCCGCTTACCGGATACCTGTCCGCSTTTCTCCCTTCGGGAAGCCTGGC
181    TGCTCACGCTGTAGGTATCTCAGTTCGGTGTAGGTCGTTCCGCTCCAAGCTGGGCTGTGTG
241    CCGTTCAGCCCGACCGCTGCGCCTTATCCGGTAACTATCGTCTTGAGTCCAACCCGGTAA
301    AGTAGGACAGGTGCCGGCAGCGCTCTGGGTCATTTTCCGGCGAGAACCGCTTTCGCTGGAG
361    ATCGGCCTGTGCTTGGCGTATTCGGAATCTTGACGCCCTCGCTCAAGCCTTCGTCACT
421    CCAAACGTTTTCCGGCGAGAAGCAGGCCATTATCGCCGGCATGGCGGCCGACGCGCTGGGCT
481    GCGTTCGCGACGCGAGGCTGGATGGCCTTCCCCATTATGATTCTTCTCGCTTCGGGCGG
541    CCCGCGTTGCAGGCCATGCTGTCCAGGCAGGTAGATGACGACCATCAGGGACAGCTTCAA
601    CGGCTCTTACCAGCCTAACTTCGATCACTGGACCGCTGATCGTCACGGCGATTTATGCCG
661    CACATGGACGCGTTGCTGGCGTTTTTCCATAGGCTCCGCCCCCTGACGAGCATCACAAA
721    CAAGTCAGAGGTGGCGAAACCCGACAGGACTATAAAGATACCAGGCGTTTTCCCCCTGGA
781    GCGCTCTCCTGTTCCGACCCTGCCGCTTACCGGATACCTGTCCGCSTTTCTCCCTTCGGG
841    CTTTCTCAATGCTCACGCTGTAGGTATCTCAGTTCGGTGTAGGTCGTTCCGCTCCAAGCTG
901    ACGAACCCCCCGTTCAGCCCGACCGCTGCGCCTTATCCGGTAACTATCGTCTTGAGTCCA
961    ACACGACTTAACGGGTGGCATGGATTGTAGGCGCCGCCCTATACCTTGTCTGCCTCCCC
1021   GCGGTGCATGGAGCCGGGCCACCTCGACCTGAATGGAAGCCGGCGGCACCTCGCTAACGG
1081   CCAAGAATTGGAGCCAATCAATTCTTCCGGGAGAACTGTGAATGCGCAAACCAACCCTTGG
    
```

— А ось нитка ДНК, перевірена й відновлена комп'ютером. На цю операцію, свідками якої ви щойно стали, у звичайній лабораторії пішли б місяці, а ми здатні зробити це за лічені секунди.

— Потім ви працюєте з усією ниткою ДНК? — запитав Грант.

— О ні, — відповів Ву. — Це неможливо. Ми пройшли довгий шлях від 1960-х років, коли ціла лабораторія працювала над тим, щоб розшифрувати такий екран. Тепер комп'ютери здатні зробити це за кілька годин. Але навіть за таких умов молекула ДНК занадто велика. Ми дивимося тільки на ті

ділянки ДНК, що відрізняють одну тварину від іншої, або від сучасної ДНК. Лише кілька відсотків нуклеотидів відрізняють одні види від інших. Ось їх ми й аналізуємо, і це й досі важка праця.

Денніс Недрі позіхнув. Він уже давно допетрав, що «Інджен» займається чимось подібним. Кілька років тому, коли його взяли сюди на роботу для проектування систем управління парком, він побачив, що один з проектних параметрів передбачає довжину груп розрядів чисел 3×10^9 . Недрі подумав, що це якась помилка і зателефонував до Пало-Альто, щоб перевірити. Йому підтвердили, що все правильно. Три мільярди розрядів чисел.

Недрі багато працював з великими системами. Він зробив собі ім'я, створюючи системи міжнародного телефонного зв'язку для транснаціональних корпорацій. Ці системи часто мали мільйони записів, тож до такої роботи він звик. Але «Інджен» вимагала від нього зробити щось набагато більше. Спантеличений Недрі пішов до Барні Фелловса, який працював у «Симболіксі», біля Массачусетського технологічного інституту в Кембриджі, штат Вірджинія.

«Барні, якій базі даних потрібно три мільярди записів?»

«Це помилка, — засміявся Барні, — один-два нулі точно зайві».

«Та ні, не помилка. Я перепитував. Це саме те, чого від мене хочуть».

«Але це божевілля, — сказав Барні — Навіть якщо в них і будуть найшвидші процесори й алгоритми з блискавичною швидкістю, пошук усе одно забиратиме кілька днів, а може, й тижнів».

«Еге ж, — погодився Недрі. — Це я знаю. На щастя, мені не треба писати алгоритми. Мене лише попросили зробити

архівування і пам'ять для програми. Але все ж таки... для чого може бути потрібна така база даних?»

Барні насупився. «Ти конфіденційну угоду підписував?»

«Так», — кивнув Недрі. Більшість замовлень він виконував саме за такими угодами.

«Можеш сказати мені хоч щось?»

«Це біоінженерна фірма».

«Біоінженерна, — повторив Барні, — ну тоді все ясно...»

«Що?»

«Це для молекул ДНК».

«Припини, старий, — мовив Барні. — Ніхто не зможе зробити аналіз молекули ДНК». Він знав, що біологи говорили про проект людського геному, прагнучи зробити аналіз повного ланцюжка ДНК людини. Але на це пішло б десять років скоординованих зусиль із залученням лабораторій по всьому світу. Це було б щось грандіозне, на зразок Мангеттенського проекту, який дав старт атомній бомбі. «Це приватна компанія», — мовив він.

«З базою у три мільярди записів, — сказав Барні. — Я не знаю, що ще це може бути. Може, вони вигадали якийсь оптимістичний науковий проект?»

«Дуже оптимістичний», — зауважив Недрі.

«А може, вони просто аналізують фрагменти ДНК і потребують алгоритмів для запам'ятовувальних пристроїв із довільною вибіркою».

Це вже було більше схоже на правду. Деякі алгоритми пошуку баз даних потребували чимало пам'яті комп'ютера.

«Не знаєш, хто в них займався алгоритмами?»

«Ні, — відповів Недрі. — У цій компанії все дуже таємно».

«Ну, гадаю, вони роблять щось, пов'язане з ДНК, — мовив Барні. — Яка в них система?»

«„Мульти-Екс-Ем-Пі“».

«„Мульти-Екс-Ем-Пі“? Ти маєш на увазі, більше одного „Крея“? Нічого собі,— Барні насупився, замислившись.— Можеш мені ще щось розповісти?»

«Ні, вибач»,— сказав Недрі. І він повернувся назад розробляти системи управління парком. На цю роботу в нього й команди програмістів пішло більше року. Працювати було важко, бо замовник ніколи не казав їм, для чого робляться ці підсистеми. Інструкції давалися у такій формі: «Розробіть модуль для такого-то запису» або «Розробіть модуль для візуального відображення». Недрі давали проектні параметри без жодних подробиць щодо використання системи. Це була робота навпомацки. І тепер, коли систему було запущено і вона почала працювати, він без подиву дізнався про помилки. А чого вони очікували? Тепер його смикали в паніці, квапилися і докучали йому через «його» недоліки. Дістали, подумав Недрі.

Недрі знову повернувся до групи, коли Грант запитав:

— А як ви дізнаєтеся про вид тварини після комп'ютерного аналізу ДНК?

— У нас є дві процедури,— відповів Ву.— Перша — це філогенетичне картування. ДНК еволюціонує з плином часу, як і все інше в організмі — руки, ноги чи ще якісь фізичні атрибути. Таким чином, ми можемо взяти невідому частину ДНК і приблизно визначити за допомогою комп'ютера, де вона вписується в еволюційну послідовність. Це забирає багато часу, але це нам під силу.

— А інший спосіб?

Ву стенив плечима.

— Просто виростити тварину і з'ясувати, що вона собою являє,— мовив він.— Це те, що ми зазвичай і робимо. Я покажу вам, як ми цього досягаємо.

Тім відчував, як з кожною новою хвилиною екскурсії у нього уривається терпець. Хоч він і любив усілякі технічні штуки, але вже потроху почав втрачати інтерес. Вони підійшли до наступних дверей, де висіла табличка «ЗАПЛІДНЕННЯ», доктор Ву відчинив їх за допомогою особистої картки, і вони увійшли всередину.

Тім побачив ще одну кімнату з лаборантами, які працювали за мікроскопами. Позаду була секція, повністю залита синім ультрафіолетовим світлом. Доктор Ву пояснив, що їхня робота з ДНК потребує переривання поділу клітин у певний момент, і для цього тут зберігають деякі найнебезпечніші отрути на світі.

— Гелотоксини, колхіциноїди, бета-алкалоїди, — показував він на ряд шприців, встановлених під ультрафіолетовим світлом. — Можуть вбити будь-яку тварину за одну-дві секунди.

Тіму хотілося більше дізнатися про отрути, але доктор Ву щось забубонів про використання незапліднених яйцеклітин крокодилів і заміну ДНК, а потім професор Грант поставив кілька складних питань. З одного боку кімнати стояли великі баки з позначками «РІДИНА №2». Також там були великі холодильні камери на людський зріст, з полицями, де стояли заморожені ембріони, кожен з яких був запакований у тонку срібну фольгу.

Лекс було нудно. Недрі позіхав. І навіть доктор Сетлер почала втрачати інтерес. Тімові набридло роздивлятися ці складні лабораторії. Йому хотілося побачити динозаврів.

На дверях наступної кімнати було написано «ІНКУБАТОРІЙ».

— Тут трохи тепло й волого, — сказав доктор Ву. — Ми підтримуємо тут температуру 99 градусів за Фаренгейтом

та відносну вологість 100%. Також ми підвищуємо концентрацію кисню у повітрі — до 33%.

— Атмосфера юрського періоду,— мовив Грант.

— Так. Принаймні, ми так припускаємо. Якщо хтось із вас відчуватиме, що зомліває, скажіть мені.

Доктор Ву вставив картку в отвір, і двері з сичанням відчинилися.

— Просто нагадую: нічого тут не торкайтеся. Деякі яйця пропускають жир зі шкіри пальців. І обережніше на рівні голови — тут рухаються датчики.

Він відчинив внутрішні двері до розплідника, й усі зайшли всередину. Тім побачив велику простору кімнату, залиту сильним інфрачервоним світлом. На довгих столах лежали яйця. Їхні обриси губилися у тумані, що з шипінням вкривав усе навколо. Яйця злегка рухалися й похитувалися.

— У яйцях рептилій багато жовтка, але води немає взагалі. Ембріони мусять усотувати воду з навколишнього середовища. Звідси й туман.

Доктор Ву пояснив, що на кожному столі вміщується сто п'ятдесят яєць, і представив нову партію, отриману за допомогою витягування ДНК. Партії можна було розрізнити за номерами на кожному столі: СТЕГ-458/2 або ТРИЦ-390/4. По пояс занурені у туман, робітники переходили від одного яйця до іншого і перевертали їх щогодини, звіряючи температуру з термодатчиками. Приміщення контролювалося підвісними телекамерами й датчиками руху. Підвісний термодатчик рухався від одного яйця до іншого, торкався їх гнучкою паличкою, пищав і рухався далі.

— У цьому інкубаторі ми підготували більше десятка выводків, що дали нам загалом 238 живих тварин. Рівень виживаності — у межах чотирьох відсотків, і ми, звісно, прагнемо його поліпшити. Але під час комп'ютерного аналізу нам

доводиться стикатися з більш ніж п'ятьмастами змінними величинами: сто двадцять з них стосуються навколишнього середовища, інші двісті — середовища всередині яйця, а решта — власне генетичного матеріалу. Наші яйця — пластикові. Ембріони механічно вставляються туди, а потім уже вилуплюються тут.

— І як довго вони ростуть?

— Динозаври швидко дозрівають, досягаючи повного розміру у два-чотири роки. Тож тепер ми маємо у парку ряд дорослих особин.

— А що означають номери?

— Ці шифри, — пояснив Ву, — означають різні партії витяжок ДНК. Перші чотири літери означають тварин, які виростуть. Наприклад, ТРИЦ — трицератопси, СТЕГ — стегозаври тощо.

— А на цьому столі? — запитав Грант. Тут був шифр ХХХХ-0001/1. Нижче було надряпано: «Ймовірно целу».

— Це нова партія ДНК, — відповів Ву. — Ми ще не знаємо достеменно, що з неї виросте. Спочатку, відразу після виготовлення витяжки, ми ще не знаємо напевно, що це за тварина. Ви можете бачити тут помітку «Ймовірно целу», тож це, ймовірно, целурозавр. Невелика травоїдна тварина, якщо я не помиляюся. Мені важко відстежувати назви. На сьогодні відомо близько трьохсот видів динозаврів.

— Триста сорок сім, — сказав Тім.

Грант усміхнувся і запитав:

— А зараз що-небудь вилуплюється?

— Зараз ні. В кожній тварини — свій період інкубації, але загалом він триває близько двох місяців. Ми намагаємося скласти графік народження, щоб полегшити роботу співробітникам розплідника. Можете уявити, як воно — коли за кілька днів з'являються на світ сто п'ятдесят

тварин — хоча, звісно, більшість із них не виживає. Певна річ, цих «іксів» ми очікуємо будь-якого дня. У вас ще є якісь питання? Ні? Тоді прошу до розплідника, де вже є новонароджені.

Це було кругле приміщення, цілком біле. Тут були інкубатори, що використовуються у стаціонарних розплідниках, але вони були порожні. По підлозі було розкидано ганчірки й іграшки. На підлозі сиділа молода жінка у білому халаті, спиною до гостей.

— Що у нас сьогодні, Кеті? — спитав доктор Ву.

— Небагато, — мовила вона. — Лише маленький раптор.

— Ану гляньмо.

Жінка підвелася і пішла вбік. Тім почув, як Недрі сказав:

— Він схожий на ящірку.

Істота на підлозі була завдовжки півтора фути, завбільшки з маленьку мавпочку. Її шкіра була темно-жовта з коричневими смужками, наче в тигра. В неї була голова ящірки з довгим писочком, але стояла вона на сильних задніх лапах, врівноважених товстим прямим хвостом. Її невеликі передні лапи ворушилися у повітрі. Ящірка схилила голову набік і подивилася на відвідувачів, які не відводили від неї поглядів.

— Велоцираптор, — голосно мовив Алан Грант.

— *Velociraptor mongoliensis*, — кивнув Ву. — Хижак. Цьому лише шість тижнів.

— Я нещодавно розкопав раптора, — сказав Грант і нахилився, щоб краще роздивитися малюка. Той відразу ж перестрибнув через його голову й опинився в руках Тіма.

— Овва!

— Так, вони можуть стрибати, — підтвердив Ву. — І малюки, і дорослі, до речі, теж.

Тім схопив велоцираптора і підніс його до Ву. Маленька тваринка важила небагато — фунт чи два. Її шкіра була теплою і сухісінькою. Маленька голівка була в дюймі від Тімового обличчя. Очі-намистинки втупилися в нього. Невеличкий роздвоєний язичок рухався туди-сюди.

— Він не поранить мене?

— Ні, він товариський.

— Ви впевнені? — запитав Дженнаро, дивлячись на все це із занепокоєнням.

— О так, цілком, — мовив Ву. — Принаймні, доки він хоч трохи не підросте. Але, в будь-якому разі, дитинчата не мають жодних зубів, навіть яєчних.

— Яєчних зубів? — перепитав Недрі.

— Більшість динозаврів народжуються з яєчними зубами — маленькими ріжками на кінчику носа, схожими на ріг носорога, що допомагають їм пробити яєчну шкаралупу. А у рапторів і цього немає. Вони протикають отвір у яйці своїми гострими писками, а потім співробітники розплідника мають допомагати їм.

— Вам доводиться допомагати їм вибратися назовні, — похитав головою Грант. — А як тоді все це відбувається у дикій природі? Коли вони розмножуються, роблять гнізда?

— О, вони не можуть цього робити, — сказав Ву. — Жодна з наших тварин не здатна розмножуватися. Ось чому в нас і є цей розплідник. Це єдиний спосіб поповнювати поголів'я у «Парку юрського періоду».

— А чому тварини не можуть розмножуватися?

— Ну, як ви самі розумієте, для нас дуже важливо, щоб вони були не здатні плодитися, — мовив Ву. — Тож щоразу, коли ми стикаємося з критично важливими питаннями, такими як це, розробляємо запобіжні заходи. Тобто завжди вживаємо щонайменше дві контрольні процедури. У даному

випадку є дві незалежні причини, з яких тварини не здатні до розмноження. Перша — це те, що вони стерильні, бо ми піддаємо їх рентгенівському випромінюванню.

— А друга?

— Усі тварини у «Парку юрського періоду» жіночої статі,— сказав Ву, задоволено усміхаючись.

Малкольм мовив:

— Мені цікаво було б почути детальніші роз'яснення з цього приводу. Бо, як на мене, опромінювання загрожує непевними результатами. Його доза може бути неправильною, або спрямованою не на ту анатомічну частину тварини.

— Все так,— погодився Ву,— але ми цілком упевнені, що знищили усі тканини, пов'язані зі статевими залозами.

— А щодо того, що всі вони — самиці,— провадив Малкольм,— як це перевіряється? Хтось виходить і задирає спідниці в динозаврів? Я маю на увазі, як можна визначити їхню стать?

— Статеві органи змінюються залежно від виду. В одних легко побачити статеві ознаки, в інших — ні. Але, якщо прямо відповідати на ваше питання, звідки ми знаємо, що вони усі — жіночої статі, то це тому, що ми в прямому сенсі робимо їх такими: ми контролюємо їхні хромосоми і зародкове середовище всередині яйця. З погляду біоінженерії, самицям легше розмножуватися. Ви, напевно, знаєте, що усі зародки хребетних тварин за своєю природою жіночі. Ми усі починаємо життя як жінки. Потрібен якийсь додатковий ефект — на зразок гормону у правильний момент в процесі розвитку — для того, щоб зробити ембріон чоловічим. Але під контролем наших пристроїв ембріони, звісно, стають жіночими. Тож усі наші тварини — жіночої статі. Ми зазвичай ставимося до деяких з них, як до чоловіків — наприклад, до тиранозавра; ми усі кажемо на нього

«він», але насправді всі вони — самиці. І, повірте мені, вони не здатні до розмноження.

Маленький велоцираптор обнюхав Тіма, а потім потерся головою об його шию. Тім хихикнув.

— Вона хоче, щоб ти її погодував,— сказав Ву.

— А що вона їсть?

— Мишей. Але вона нещодавно поїла, тому ми не будемо годувати її знову.

Маленький раптор відкинувся назад, глянув на Тіма і знову заворушив лапками у повітрі. Тім побачив маленькі кігтики на трьох пальцях кожної лапки. Потім раптор знову ткнувся писком у його шию.

Грант підійшов і став уважно роздивлятися істоту. Він торкнувся крихітної лапки з трьома пальцями. І сказавши Тіму: «Ти не проти?» — взяв раптора з його рук. Грант перекинув тваринку на спину, оглядаючи її, у той час як маленька ящірка крутилася й ухилялася. Потім він підняв її високо вгору, щоб роздивитися у профіль, і ящірка пронизливо заверещала.

— Вона цього не любить,— мовив Реджис,— не любить, коли її відривають від контакту з тілом...

Раптор продовжував верещати, та Грант не звертав уваги. Тепер він стискав хвіст, намацуючи кістки.

— Докторе Грант,— сказав Реджис,— будь ласка...

— Я не зроблю їй боляче.

— Докторе Грант, ці істоти не з нашого світу. Вони походять з тих часів, коли навколо не було людей, які їх штрикали й тицяли пальцем.

— Я не штрикаю її...

— Докторе Грант, *покладіть її на місце*,— мовив Реджис.

— Але...

— *Негайно*,— Реджис почав дратуватися.

Грант передав тварину Тімові. Та перестала верещати. Тім відчув, як сильно калатає її маленьке серце.

— Перепрошую, докторе Грант,— сказав Реджис,— але ці тварини дуже чутливі в дитинстві. Ми втратили кілька особин через постнатальний стресовий синдром, що, як ми вважаємо, непрямо пов'язаний з наднирковими залозами. Іноді вони помирають за п'ять хвилин.

Тім гладив маленького раптора.

— Все добре, малюк,— казав він.— Все чудово.

Серце досі швидко билось.

— Ми вважаємо, що дуже важливо, щоб до цих тварин ставилися найбільш гуманно,— мовив Реджис.— Обіцяю, у вас ще будуть усі можливості з ними познайомитися.

Але Грант не міг триматися подалі. Він знову підійшов до Тіма, роздивляючись тваринку в його руках. Маленька ящірка роззявила пащу і засичала на Гранта, враз набравши розлюченого вигляду.

— Чарівно,— вимовив Грант.

— А можна мені залишитися і погратися з нею? — запитав Тім.

— Не зараз,— сказав Ед Реджис, глянувши на годинник.— Уже третя, а це чудовий час для поїздки самим парком, тож ви зможете побачити усіх динозаврів у місцях проживання, створених для них.

Тім випустив велоцираптора, який застрибав по кімнаті, схопив якусь ганчірку і потяг її до пащі, смикаючи за інший кінець своїми маленькими кігтками.

ДИСПЕТЧЕРСЬКА

Йдучи назад до диспетчерської, Малкольм мовив:

— У мене є ще одне питання, докторе Ву. Як багато видів вам вдалося відтворити на цей момент?

— Не можу сказати напевно, — відповів той, — але здається, наразі їх п'ятнадцять. Ти знаєш, Еде?

— Так, п'ятнадцять, — кивнув Ед Реджис.

— Ви не знаєте напевно? — мовив Малкольм, вдавши, що вражений.

Ву усміхнувся.

— Я збився з ліку, — сказав він, — після першого десятка. І ви маєте зрозуміти, що іноді бувають випадки, коли ми отримуємо правильну тварину з точки зору ДНК, на якій ми й базуємося, — вона росте шість місяців, а потім відбувається щось несприятливе. І ми розуміємо, що тут якась помилка. Не працює пусковий ген, не розблокований гормон, або ще якась інша проблема у природному ході розвитку. Тож нам доводиться знову повертатися до, так би мовити, креслярської дошки з цією твариною, — усміхнувся він. — Свого часу я думав, що в нас понад двадцять видів. А виявилось, що лише п'ятнадцять.

— І один з цих п'ятнадцятьох видів, — Малкольм обернувся до Гранта, — як ви там його називали?

— Прокомпсогнат, — відповів Грант.

— Ви отримали прокомпсогнатів або щось подібне? — спитав Малкольм.

— О так, — відразу ж відповів Ву. — Компі — дуже своєрідні тварини. І ми створили їх незвично багато.

— Чому так?

— Ну, ми хочемо, щоб «Парк юрського періоду» був настільки правдоподібним середовищем, наскільки це можливо, якомога реалістичнішим. А прокомпсогнати — це фактично тварини, які харчувалися у той час падлом. Як сучасні шакали. Тож ми хотіли мати їх під рукою для прибирання.

— Ви маєте на увазі — позбуватися трупів?

— Так, якщо такі будуть. Але з двохсот тридцяти з гаком тварин у нашій загальній популяції померло не так багато, — мовив Ву. — Це не було для нас основним завданням. Насправді компі потрібні нам для відходів іншого виду.

— Яких саме?

— Розумієте, — сказав Ву, — на цьому острові є кілька великих травоїдних. Ми зумисне намагалися не розводити великих завроподів, але навіть незважаючи на це, у нас є кілька тварин вагою понад тридцять тонн, які вештаються навколо, і багато інших тварин, які важать від п'ятьох до десятих тонн. Це створює для нас дві проблеми. По-перше, їх треба годувати, і нам доводиться раз на два тижні завозити на острів харчі. Іншого способу прогодувати таких тварин на такому маленькому острові просто не існує.

Але є ще одна проблема — відходи. Не знаю, чи бачив хтось із вас слонячий послід, але він чималий. Кожна купка завбільшки з футбольний м'яч. А тепер уявіть послід бронтозавра, який вдсятеро більший. І послід стада таких тварин, яких ми тут тримаємо. До того ж найбільші тварини не надто добре перетравлюють їжу, тож відходів виділяють чимало. Безсумнівно, за ті шістдесят мільйонів років, що минули

з часу зникнення динозаврів, зникли й бактерії, здатні руйнувати їхні фекалії. Принаймні фекалії завроподів погано розкладаються.

— Так, це проблема,— погодився Малкольм.

— Так, навіть не сумнівайтесь,— мовив Ву вже без усмішки.— Ми вбили до біса часу, намагаючись її вирішити. Ви, напевно, знаєте, що в Африці є специфічна комаха, жук-скарабей, яка їсть слонячі фекалії. Багато інших великих видів мають істот-супутників, які еволюціонували, поїдаючи їхні екскременти. Ну от і виходить, що компі їстимуть послід великих травоїдних і перетравлюватимуть його повторно. А послід самих компі вже під силу розкласти сучасним бактеріям. Тож завдяки достатній кількості компі нашу проблему вирішено.

— Скільки компі ви створили?

— Я вже забув точну кількість, але гадаю, що цільова група становить близько п'ятдесятьох тварин. І ми домоглися приблизно такої кількості. Ми випустили три партії — кожну з інтервалом у шість місяців, доки їх не стало стільки, скільки треба.

— П'ятдесят тварин,— вимовив Малкольм,— забагато, щоб за всіма встежити.

— Для цього в нас і існує диспетчерська. Там покажуть вам, як це робиться.

— Не сумніваюся,— сказав Малкольм,— але якщо один з цих компі спробував би втекти з острова...

— Вони не можуть втекти.

— Знаю, але припустімо, що одному з них це вдалося...

— Ви маєте на увазі, як тварина, яку виявили на пляжі? — мовив Ву, насупивши брови.— Та, яка вкусила американську дівчинку?

— Так, наприклад.

— Я не знаю, як можна пояснити існування цієї тварини, — сказав Ву. — Але я знаю, що це не може бути жодна з наших особин — з двох причин. По-перше, контрольні процедури: комп'ютер перераховує наших тварин що кілька хвилин. Якщо хоч одна загубилася б, ми б знали про це.

— А друга причина?

— Звідси до материка понад сто миль. Човном туди плисти майже день. А у зовнішньому світі наші тварини помруть за дванадцять годин, — мовив Ву.

— Звідки ви знаєте?

— Бо я був упевнений, що такі випадки траплятимуться, — сказав Ву, вже не приховуючи роздратування. — Послухайте, ми ж не дурні. Ми розуміємо, що це доісторичні тварини. Вони є частиною вимерлої екології — складної системи, що зникла мільйони років тому. Можливо, тепер немає хижаків, які б їм загрожували, немає нічого, що стримувало б їхнє розмноження. Ми не хочемо, щоб вони вижили у дикій природі. Тому я зробив їх залежними від лізину. Я вставив один ген, що створює один несправний фермент у метаболізмі білків. Через це тварини не можуть виробляти таку амінокислоту, як лізин. Вони повинні отримувати її ззовні. Якщо вони не отримуватимуть велику дозу лізину від нас у вигляді пігулок, то за дванадцять годин впадуть у кому і помруть. Ці тварини генетично запрограмовані так, що не виживуть у справжньому світі. Вони можуть жити лише у «Парку юрського періоду». Вони не зовсім вільні, вони, по суті, наші полонені.

— Ось диспетчерська, — мовив Ед Реджис. — Тепер, коли ви знаєте, як створені ці тварини, ви захочете подивитися пульт управління парком, перш ніж піти на...

Він замовк. Крізь товсте скляне вікно нічого не було видно. Монітори були вимкнені, за винятком трьох, де віднілося хи-мерне плетиво цифр і зображення великого човна.

— Що відбувається? — запитав Ед Реджис. — Дідько, та вони ж причалюють.

— Причалюють?

— Що два тижні з материка приходить човен з усім необхідним. Чого немає на цьому острові, то це доброї гавані чи бодай причалу. Тут дещо важкувато правильно пришвартуватися, коли море неспокійне. Це може зайняти кілька хвилин. — Він постукав у вікно, але люди всередині не звернули на нього уваги. — Гадаю, нам доведеться почекати.

Еллі повернулася до доктора Ву.

— Ви згадували, що іноді отримуєте тварину, яка нібито нормальна, але потім, коли вона росте, то виявляється, що вона має якісь вади...

— Так, — сказав Ву, — не думаю, що цьому можна якось зарадити. Ми можемо дублювати ДНК, але мине багато часу, перш ніж ми побачимо, чи правильно розвивається тварина.

Грант мовив:

— А як ви можете знати, чи правильно вона розвивається? Ніхто раніше не бачив цих тварин.

Ву усміхнувся.

— Я часто думав про це. Вважаю, що в цьому є дещо парадоксальне. Зрештою, я сподіваюся, що палеонтологи, такі як ви, наприклад, порівнюють наших тварин зі скам'янілими рештками, щоб перевірити правильність їхнього розвитку.

— А тварина, яку ми щойно бачили, велоцираптор — ви сказали, що це був *mongoliensis*?

— Так, судячи з місця походження бурштину, — мовив Ву, — він з Китаю.

— Цікаво,— сказав Грант,— я нещодавно натрапив на дитинча антирропуса*. У вас є дорослі особини?

— Так,— відразу ж відповів Ед Реджис.— Восьмеро дорослих самиць. Самиці — справжні мисливці. Як ви знаєте, вони полюють зграєю.

— Ми побачимо їх під час екскурсії?

— Ні,— мовив Ву, знітившись. Виникла незручна пауза. Він глянув на Реджиса.

— Поки що ні,— бадьоро відповів Ед Реджис.— Велоцирапторів ще не інтегрували до паркового середовища. Поки що ми тримаємо їх у загоні.

— А можна там на них подивитися? — спитав Грант.

— Звісно, чому ні. Власне, поки ми чекаємо,— він поглянув на годинник,— ви могли б піти й поглянути на них.

— Певна річ, піду,— сказав Грант.

— Безумовно,— підтримала його Еллі.

— І я хочу,— нетерпляче мовив Тім.

— Просто обійдіть цю будівлю, пройдіть повз допоміжні споруди і побачите загін. Але не підходьте дуже близько до паркана. Ти теж хочеш піти? — спитав він дівчинку.

— Ні,— сказала Лекс. Вона оцінювально подивилася на Реджиса.— А ви не хочете зі мною трохи пограти у м'яча?

— Звісно,— мовив Реджис.— Чому б нам не спуститися і не погратися, доки не відчинили кімнату?

Грант з Еллі та Малкольмом пішли в обхід будівлі, хлопчик ішов за ними по п'ятах. Грант любив дітей — неможливо було не любити тих, хто так відкрито висловлює свій захват динозаврами. Він часто бачив у музеях, як діти, роззявивши роти,

* Дейноних (*Deinonychus antirrhopus*) — вид ящеротазових динозаврів родини дромеозавриди, підродини велоцирапторини.

дивляться на величезні скелети, що нависають над ними. Він запитував себе, що насправді означає їхнє захоплення. Зрештою Грант дійшов висновку, що діти люблять динозаврів через те, що ці велетенські істоти уособлюють некеровану силу грізної влади. Це ніби символічні батьки, бо викликають таке саме захоплення і страх. І діти люблять їх за це — так само, як і батьків.

Грант також підозрював, чому навіть малеча заучує назви динозаврів. Він не втомлювався дивуватися, коли чув, як трирічні пущівірінки скрикували: «Стегозавр!» Вимовляти ці складні назви для них було чимось таким, що ніби надавало владу над цими гігантами, здатність їх контролювати.

— Що ти знаєш про велоцираптора? — спитав Грант Тіма, аби не мовчати.

— Це невеликі хижаки, які полюють зграями, як дейноніхи, — відповів той.

— Правильно, — сказав Грант, — хоча усі докази колективного полювання непрямі. Це в деякій мірі є наслідком зовнішності цих тварин, які швидкі й сильні, але замалі як на динозаврів — кожен важить лише від ста п'ятдесятьох до трьохсот фунтів. Ми припускаємо, що вони полювали групами, щоб убити велику здобич. У деяких місцях одна велика тварина зустрічається разом з кістяками кількох рапторів, тож можна припустити, що вони полювали зграями. І звісно, раптори мали більший мозок і були розумнішими за більшість динозаврів.

— Наскільки розумнішими? — спитав Малкольм.

— Це залежить від того, кого з науковців про це спитати, — мовив Грант. — Так само, як палеонтологи дійшли висновку, що динозаври, ймовірно, були теплокровні, багато хто з нас починає думати, що деякі з них, можливо, були й дуже розумними. Але ніхто не знає напевно.

Вони залишили зону для відвідувачів позаду і почули глухий шум генераторів, приправлений слабким запахом бензину. Пройшли крізь пальмовий гай і побачили великий низький бетонний сарай зі сталевим дахом. Здавалося, шум ішов звідти. Вони завернули в сарай.

— Це, певно, генератор,— сказала Еллі.

— Він великий,— мовив Грант, зазирнувши всередину.

Електростанція дійсно продовжувалася ще на два поверхи нижче рівня землі. Це був величезний комплекс турбін, що завивали, та труб, що бігли вниз, освітлений яскравим електричним світлом.

— Усе це не може використовуватися лише для курорту,— зауважив Малкольм,— тут виробляють стільки енергії, що вистачить для маленького містечка.

— Можливо, це для комп'ютерів?

— Можливо.

Грант почув мекання і пройшовся на кілька ярдів північніше. Він підійшов до загорожі з кількома козами. Тут їх було приблизно п'ятдесят-шістдесят.

— Навіщо це? — спитала Еллі.

— І гадки не маю.

— Може, ними годують динозаврів,— припустив Малкольм.

Група пішла далі, продираючись крізь густі бамбукові зарості. Вдалині вони побачили двошарову ланцюгову загорожу дванадцять футів заввишки, увінчану спіралями колючого дроту. Вздовж зовнішньої огорожі було чути гудіння електричного струму.

За парканами Грант побачив щільні хащі папороті, п'ять футів заввишки. Звідти було чути звуки, схожі на сопіння, а потім — хрускіт кроків, що наближалися.

Після цього запала тиша.

— Мені нічого не видно, — зрештою прошепотів Тім.

— Тихше.

Грант почекав. Минуло ще кілька секунди. У повітрі дзижчали мухи. Він усе одно нічого не бачив.

Еллі поплескала його по плечу і показала кудись убік. Серед папороті Грант побачив голову якоїсь тварини. Вона не рухалася, частково схована заростями, а два великих темних ока незворушно спостерігали за ними.

Голова була два фути завдовжки, з гострим писком і довгим рядом зубів, що спускався від отвору слухового проходу, який правив тварині за вухо. Ця голова нагадала Грантові величезну ящірку або, можливо, крокодила. Тварина не рухалася, не кліпаючи очима. Її шкіра була гола, з малюнком, схожим на бруківку, колір був майже той самий, що й у малюка: жовто-коричневий з червонуватими відмітинами, мов у тигра.

Грант побачив, як одна передня лапа відігнула папороть поруч із писком тварини. Кінцівка, як він помітив, мала сильні м'язи. На лапі було три хапальні пальці, кожен закінчувався вигнутим пазуром. Вона м'яко й повільно розсунула папороть. Грант відчув, як у нього похололо всередині, й подумав: «Він на нас полює».

Для ссавців, таких як людина, було щось невимовно чуже у цьому способі полювання на здобич. Не дивно, що люди ненавидять рептилій. Тиша, холодність, темп — усе не те. Перебування серед алігаторів чи інших великих рептилій нагадувало інший тип життя, інший світ, що вже зник з лиця землі. Звісно, ця тварина не розуміла, що її вже помітили, що вона...

Напад стався несподівано, зліва й справа. Хижаки подолали десять ярдів до паркана з неймовірною швидкістю. Перед Грантом, мов пляма, промайнули тіла шість футів заввишки, жорсткі хвости, роззявлені пащі, з яких стирчали зуби.

Тварини загарчали, біжучи вперед, а потім стрибнули в повітря, піднімаючи задні ноги з пазурами, схожими на кинджали. І вдарилися об паркан, що був перед ними, піднявши два феєрверки з гарячих іскор.

Велоцираптори з сичанням гепнулися на спини. Всі відвідувачі зачаровано рушили вперед. І тільки тоді на них кинулася третя тварина, стрибнувши на паркан на рівні грудей. Тім перелякано скрикнув, коли навколо нього сипонули іскри. Істоти видали низьке сичання, характерне для рептилій, і стрибнули назад у папороть. Вони пішли, залишивши по собі запах гниття та їдкий дим.

— Отакої! — вигукнув Тім.

— Оце швидкість, — мовила Еллі.

— Зграйні мисливці, — сказав Грант. — Зграйні мисливці, які полюють із засідки. Захопливо.

— Я б не назвав їх надзвичайно розумними, — мовив Малкольм.

З того боку паркана, під пальмами, почулося пирхання. З листя повільно виткнулося кілька голів. Грант рахував: три... чотири... п'ять... Тварини спостерігали за ними. Холодними поглядами. До них підбіг чорношкірий чоловік у комбінезоні.

— З вами все гаразд? — спитав він.

— Так, — відповів Грант.

— Сигналізація спрацювала, — чоловік глянув на пом'ятий і обвуглений паркан. — Вони напали на вас?

— Так, троє.

Чорношкірий чоловік кивнув.

— Вони повсякчас це роблять. Б'ються об паркан, отримують шок. Здається, так ніколи й не допетрають, що до чого.

— Не дуже розумні, чи не так? — зауважив Малкольм.

Чоловік зупинився. Він кинув погляд на Малкольма, примружившись від полуденного сонця, і сказав:

— Ваше щастя, що тут є цей паркан, сеньйоре,— і пішов геть.

Увесь напад від початку до кінця тривав не більш ніж шість секунд. Грант досі намагався зібрати докупи свої враження. Все трапилося навдивовижу швидко — тварини були настільки прудкі, що він ледь бачив їхні рухи.

— Вони надзвичайно швидкі,— мовив Малкольм дорогою назад.

— Так,— відповів Грант,— набагато швидші за будь-яких сучасних рептилій. Самець-алігатор теж може швидко рухатися, але лише на короткі відстані — п'ять або шість футів. Великі ящірки, такі як п'ятифутовий комодський варан в Індонезії, бігають зі швидкістю тридцять миль на годину — достатньо, щоб наздогнати людину. І вони часто вбивають людей. Але я думаю, що ці тварини за парканом рухаються більш ніж удвічі швидше.

— Зі швидкістю гепарда,— сказав Малкольм.— Шістдесят-сімдесят миль на годину.

— Саме так.

— Вони стрілою метнулися вперед,— зауважив Малкольм,— це радше схоже на птахів.

— Так.

У сучасному світі лише дуже дрібні ссавці, наприклад, мангуст, який бореться з кобрами, мають таку швидку реакцію. І, звісно ж, птахи. Птах-секретар, який полює на африканських змій, або казуар. Справді, точнісінько таку реакцію на швидку, смертельно небезпечну загрозу, як у велоцирапто-ра, Грант бачив у казуара — пазуристого, схожого на страуса птаха з Нової Гвінеї.

— Таким чином, ці велоцираптори своєю шкірою і загальним виглядом схожі на рептилій, але рухаються, як

птахи. І за швидкістю й інтелектом теж схожі на хижих птахів. Так? — мовив Малкольм.

— Так, — погодився Грант. — Я б сказав, що вони являють собою суміш ознак.

— Вас це дивує?

— Не зовсім, — мовив Грант. — Насправді палеонтологи вже давно дійшли такого висновку.

Коли у 1820-1830-ті роки були виявлені перші кістки, вчені вважали своїм обов'язком пояснити їх як негабаритний варіант уже існуючих видів. Тоді вважалося, що жоден вид не міг зникнути, адже Бог не дозволить своїм творінням вимерти.

Зрештою стало ясно, що ця концепція помилкова і кістки належать до вимерлих видів. Але яких саме?

1842 року Ричард Оуен, провідний британський анатом того часу, назвав їх «Диносаурія», тобто «жахливими ящірками». Оуен визнав, що динозаври, схоже, поєднували в собі риси ящірок, крокодилів і птахів. Зокрема, їхні стегна були як у птахів, а не як у ящірок. Так само, на відміну від ящірок, багато динозаврів були здатні стояти прямо. Оуен уявляв динозаврів рухливими й активними істотами, і його погляди визнавалися протягом наступних сорока років.

Та коли з-під землі витягли насправді гігантські знахідки — рештки тварин, що за життя важили сто тонн, — вчені почали вважати, що динозаври були тупими, вайлуватими гігантами, приреченими на знищення. Цей образ неповороткої рептилії поступово витіснив образ рухливого птаха. В останні роки вчені, такі як Грант, почали повертатися до ідеї щодо більш активних динозаврів. Його колеги вважали його концепцію поведінки динозаврів радикальною. Але тепер він змушений був визнати, що його власна теорія була далекою від реальної поведінки цих великих, неймовірно швидких мисливців.

— Власне, до чого я хилю,— сказав Малкольм,— чи переконливими для вас є ці тварини? Чи це дійсно динозаври?

— Я би сказав, так.

— А узгоджена поведінка при нападі...

— Я цього очікував,— відповів Грант. Як свідчили дані з розкопок, зграя велоцирапторів була здатна збити з ніг тварин, що важили тисячу фунтів, таких як тенонтозавр, і бігали швидко, як кінь. Без координації тут було не обійтися.

— Як їм це вдається без мови?

— О, мова необов'язкова при колективному полюванні,— мовила Еллі.— Шимпанзе завжди так полюють. Їхня група переслідуватиме мавпу і вб'є її. І все спілкування відбувається за допомогою очей.

— А вони дійсно на нас нападали?

— Так.

— І вони б убили нас і з'їли, якби змогли? — запитав Малкольм.

— Гадаю, що так.

— Я питаю,— сказав Малкольм,— бо мені казали, що великі хижаки, на кшталт левів і тигрів, не є природженими людожерами. Це так? Ці тварини якимось чином мають дізнатися, що людську істоту легко вбити. І тільки після цього починають вбивати.

— Так, я вважаю, це правда,— відповів Грант.

— Ну, то ці динозаври мають ще більше вагатися, ніж леви й тигри. Все ж таки вони походять з тих часів, коли ні людей, ні навіть великих ссавців узагалі не існувало. Одному Богові відомо, що вони думають, коли бачать нас. Тож я й думаю: чи вони десь дізналися мимохіть, що людину легко вбити?

У групі запанувала мовчанка.

— Хай там як,— мовив Малкольм,— але тепер мені буде надзвичайно цікаво побачити диспетчерську.

ВЕРСІЯ 4.4

— Були якісь проблеми з групою? — спитав Геммонд.

— Ні, — відповів Генрі Ву, — абсолютно ніяких.

— Вони прийняли ваші пояснення?

— Чому ні? — мовив Ву. — В загальних рисах усе дуже просто. Є лише окремі слизькі деталі. Й от про ці деталі мені хотілося б з вами поговорити. Ви можете вважати це естетичним питанням.

Джон Геммонд зморщив носа, ніби відчув неприємний запах.

— Естетичним? — повторив він.

Вони стояли у вітальні елегантного бунгало Геммонда, збудованого посеред пальм у північній частині парку. Вітальня була простора і зручна, обладнана півдесятком моніторів, що показували тварин у парку. На журнальному столику лежала тека, що її приніс Ву, зі штампом «РОЗВИТОК ТВАРИН. ВЕРСІЯ 4.4».

Геммонд дивився на нього терпляче, по-батьківському. Тридцятирічний Ву раптом особливо гостро усвідомив, що пропрацював на Геммонда усе своє професійне життя. Той узяв його на роботу просто з аспірантури.

— Звісно, це також практичні висновки, — сказав Ву. — Я вважаю, що вам варто розглянути мої рекомендації стосовно другої фази. Нам слід перейти до версії 4.4.

— Ти хочеш замінити усе поточне поголів'я тварин? — запитав Геммонд.

— Так, хочу.

— Чому? Що з ними не так?

— Нічого,— мовив Ву,— окрім того, що це — справжні динозаври.

— Так я ж про це й просив, Генрі,— усміхнувся Геммонд.— І ти мені це забезпечив.

— Я знаю,— відповів Ву.— Але, розумієте...

Він замовк. Як йому пояснити це Геммонду? Геммонд майже ніколи не відвідував острів. А це була дуже своєрідна ситуація, яку Ву хотів пояснити.

— Розумієте, просто зараз, у цей момент, ніхто на світі не бачив живих динозаврів. Ніхто не знає, який вони мають вигляд.

— Так...

— Динозаври, які в нас є зараз, справжні,— сказав Ву, вказуючи на монітори у кімнаті,— але за низкою параметрів вони мене не задовольняють. Вони непереконаливі. Я міг би зробити їх кращими.

— Кращими в якому сенсі?!

— По-перше, вони надто швидко рухаються,— мовив Ву.— Люди не звикли бачити тварин, які рухаються з такою швидкістю. Боюся, відвідувачі подумають, що це схоже на кіно, яке прокручується з прискоренням.

— Але ж, Генрі, це справжні динозаври. Ти сам це сказав.

— Знаю,— відповів Ву,— але ми можемо легко вивести повільніших, більш свійських динозаврів.

— Свійських динозаврів? — пирхнув Геммонд.— Генрі, кому потрібні свійські динозаври? Люди хочуть справжніх речей.

— Це, звісно, моя точка зору,— мовив Ву,— але вони хочуть те, що відповідає їхнім очікуванням. А це дещо різні речі. Геммонд насупився.

— Джоне, ви самі казали, що парк — це розвага,— провадив Ву,— а розвага не має нічого спільного з реальністю. Це протилежність реальності.

Геммонд зітхнув.

— Знову поринаємо в одну з цих абстрактних дискусій. Ти же знаєш: для мене що простіше, то краще. Динозаври, що ми їх отримали, справжні й...

— Ну, не зовсім так,— сказав Ву. Він пройшовся вітальною, вказав на монітори.— Я думаю, що нам не слід дурити себе. Ми не відтворили тут минуле. Минуле пішло. Його ніколи не відтвориш. Те, що ми зробили, це реконструкція минулого, або принаймні його версія. І я вважаю, що ми можемо створити кращу версію.

— Кращу, ніж справжня?

— Чому ні? — мовив Ву.— Зрештою, ці тварини вже модифіковані. Ми вставили їм гени, щоб їх можна було запатентувати і щоб зробити їх лізинозалежними. І ми зробили все від нас залежне, щоб сприяти зростанню і прискоренню розвитку в зрілому віці.

Геммонд знизав плечима.

— Це було неминуче. Ми не хотіли чекати. У нас є інвестори, з якими треба рахуватися.

— Звісно. Але я лише хочу сказати: чому ми повинні на цьому зупинятися? Чому б не просунутися далі й не створити таких динозаврів, яких ми б хотіли бачити? Таких, які будуть більш прийнятними для відвідувачів і з якими нам буде легше впоратися? Повільнішу, слухнянішу версію для нашого парку?

Геммонд насупився.

— Але динозаври будуть несправжні.

— Та вони й зараз несправжні,— відповів Ву.— Це я вам і намагаюся сказати. В них немає нічого справжнього.

Він безпорадно знизав плечима. Стало ясно, що його так і не зрозуміли. Геммонд ніколи не цікавився технічними подробицями, а суть їхньої суперечки якраз і була технічною. Як пояснити Геммондові про реальність втрати інформації у ділянках ДНК, про латки, прогалини в ланках, що їх він змушений був заповнювати, роблячи найкращі припущення, на які він лише був здатен, але все ж таки припущення? ДНК динозаврів була наче старі світлинки, здебільшого схожі на оригінал, але підретушовані й почищені у декількох місцях, і внаслідок цього...

— Що ж, Генрі,— мовив Геммонд, поклавши руку на плече Ву.— Не ображайся, але я думаю, що тобі страшно. Ти дуже важко й довго працював, виконав чудову роботу — чудову,— і тепер нарешті час показати деяким людям те, що ти зробив. Ясна річ, що ти трохи нервуєш, де в чому сумніваєшся. Але я переконаний, Генрі, що світ буде повністю задоволений. Повністю задоволений.

Балакаючи, Геммонд провів його до дверей.

— Але, Джоне,— сказав Ву.— Пам'ятаєте 1987 рік, коли ми зайнялися стримувальними пристроями? У нас ще не було жодної дорослої особини, і нам доводилося передбачати, що нам потрібно. Ми замовляли великі електрошокери, автомобілі з електробатогами для худоби, пістолети, які стріляли сітками з електричним струмом. Усе робилося за нашими кресленнями. Тепер у нас повний комплект пристроїв, і всі вони занадто повільні. Ми повинні внести деякі корективи. Ви знаєте, що Малдун хоче військову техніку: протитанкові керовані ракети та пристрої з лазерним наведенням?

— Не зважай на Малдуна,— мовив Геммонд.— Я не переймаюся через це. Це просто звіринець, Генрі.

Задзвонив телефон, і Геммонд пішов відповідати. Ву намагався вигадати, як по-іншому переконати боса у своїй правоті.

Але факт залишався фактом: після п'яти довгих років будівництво «Парку юрського періоду» наближалось до завершення, і Джон Геммонд не бажав більше його слухати.

А був час, коли Геммонд слухав Ву дуже уважно. Особливо коли він тільки взяв його на роботу, ще в ті дні, коли Генрі Ву був двадцятивосьмирічним аспірантом, який працював над дисертацією у Стенфорді, в лабораторії Нормана Атертона.

Смерть Атертона спричинила в лабораторії і замішання, і жалобу; ніхто не знав, що буде далі з фінансуванням або докторськими програмами. Панувала невпевненість, люди хвилювалися через свою кар'єру.

За два тижні після похорону Геммонд прийшов побачитися з Ву. Всі у лабораторії знали, що Атертон мав з Геммондом якісь справи, хоча ніхто не знав деталей. Але Геммонд звернувся до Ву з такою прямоотою, що той запам'ятав назавжди.

«Норман завжди казав, що ти — найкращий генетик у цій лабораторії,— мовив він.— Які в тебе плани тепер?»

«Не знаю. Дослідження».

«Хочеш отримати місце в університеті?»

«Так».

«Це помилка,— швидко мовив Геммонд.— Принаймні якщо ти поважаєш свій талант».

Ву моргнув. «Чому?»

«Погляньмо правді в обличчя,— сказав Геммонд,— університети більше не є інтелектуальними центрами країни. Сама ця ідея суперечить здоровому глузду. Університети — це болото. Не дивися на мене з таким подивом. Я не кажу нічого нового для тебе. З часів Другої світової війни усі насправді важливі відкриття робляться у приватних лабораторіях. Лазер, транзистор, вакцина проти поліомієліту, мікросхема,

голограма, персональний комп'ютер, магнітно-резонансна томографія, комп'ютерна томографія — цей перелік можна продовжувати й продовжувати. Університети вже не належать до тих місць, де таке відбувається. І так триває вже сорок років. Якщо ти хочеш зробити щось важливе у комп'ютерних технологіях чи генетиці, ти не йдеш до університету. Ні, дорогенький».

Ву, здавалося, відібрало мову.

«Боже мій,— вів далі Геммонд,— ну от сам подумай, через що ти мусиш пройти, аби почати новий проект? Скільки заявок на гранти, скільки анкет, скільки погоджень? Керівний комітет, голова департаменту, університетська фінансова комісія... Де взяти більше простору для роботи? Де знайти більше асистентів, якщо вони потрібні? Скільки взагалі часу все забере? Видатна людина не може марнувати дорогоцінний час на анкети й комітети. Життя занадто коротке, а ДНК занадто довга. Ти хочеш залишити свій слід в історії. Якщо ти хочеш чогось досягти, залишайся поза межами університету».

В ті дні Ву відчайдушно хотів залишити свій слід. Джон Геммонд повністю заволодів його увагою.

«Я кажу про роботу,— мовив Геммонд,— про реальні досягнення. Що потрібно науковцю для роботи? Час і гроші. Я пропоную тобі п'ятирічний контракт і фінансування в розмірі десятих мільйонів доларів на рік. П'ятдесят мільйонів доларів, і ніхто не вказує тобі, як їх витратити. Вирішувати тобі. Інші просто заберуться з твоєї дороги».

Це звучало занадто добре, щоб бути правдою. Ву довго мовчав. Врешті-решт він вимовив:

«А що взамін?»

«Зробити прорив у неможливе,— сказав Геммонд.— Здійснити нездійсненне».

«Що це передбачає?»

«Я не можу повідомити тобі подробиць, але основна ідея полягає в тому, щоб клонувати рептилій».

«Я не думаю, що це неможливо, — відповів Ву. — Рептилії більше придатні для цього, ніж ссавці. На це піде десять-п'ятнадцять років. Якщо брати до уваги фундаментальне просування генетики вперед».

— У мене лише п'ять років, — мовив Геммонд, — і багато грошей для того, хто хоче здійснити цей прорив просто зараз».

«Я зможу опублікувати свою роботу?»

«Зрештою, так».

«Але не відразу?»

«Ні».

«Але в кінцевому підсумку зможу?» — спитав Ву, акцентуючи на цьому увагу.

Геммонд засміявся. «Не турбуйся. Якщо в тебе все вийде, то про це увесь світ дізнається, це я тобі обіцяю».

І тепер, здається, світ таки про це дізнається, подумав Ву. Після п'яťох років надзвичайних зусиль парку залишився лише рік до відкриття. Звісно, цей час не минув точнісінько так, як обіцяв Геммонд. Над душею у Ву стояли люди, які казали йому, що робити, на нього багато разів чинився страшний тиск. Та й сам характер роботи змінився — з того моменту, як прийшло розуміння, що динозаври дуже подібні до птахів, це вже не було клонуванням рептилій. Це вже було клонуванням птахів, зовсім інша справа, набагато складніша. А останні два роки Ву був, насамперед, адміністратором і контролював групи дослідників і комп'ютерну мережу, що керувала генними секвенсорами. Керівна робота не приносила йому насолоди. Це було не те, чого він очікував.

Хай там як, йому вдалося. Він зробив те, у що ніхто не вірив — принаймні ніхто не сподівався, що це можна зробити за такий короткий строк. І Генрі Ву вважав, що він повинен мати якийсь право голосу в цій ситуації в силу свого досвіду й зусиль. Натомість він відчував, що його вплив тане з кожним днем. Динозаври вже існують. Процес їх отримання відпрацьований до дрібниць і поставлений на потік. І Ву більше не потрібен Джону Геммонду.

— Все має бути добре,— сказав Геммонд у слухавку. Він ще трохи послухав і усміхнувся Ву.— Чудово. Так. Чудово.— Він поклав слухавку.— То на чому ми зупинилися, Генрі?

— Ми говорили про другу фазу,— мовив Ву.

— Так. Але ми це вже обговорювали, Генрі...

— Я знаю, але ви не усвідомлюєте...

— Вибач мене, Генрі,— сказав Геммонд із явним нетерпінням у голосі.— Я все добре усвідомлюю. І мушу тобі сказати відверто, Генрі, я не бачу сенсу поліпшувати реальність. Кожна зміна, внесена нами у геном, була викликана юридичними нюансами або якимись потребами. Ми можемо здійснити інші зміни в майбутньому, щоб протистояти хворобі, або з інших причин. Але я не думаю, що ми повинні поліпшити реальність просто тому, що вважаємо, ніби так краще. У нас уже є справжні динозаври. Саме це люди хочуть бачити. Саме це вони мають побачити. Це наш обов'язок, Генрі, й це чесно з нашого боку.

Й, усміхаючись, Геммонд відчинив перед ним двері.

ДИСПЕТЧЕРСЬКА

Грант дивився на монітори комп'ютерів у диспетчерській і відчував роздратування. Він не любив комп'ютерів. Він знав, що це робить його старомодним дослідником, який не відповідає своєму часу, але йому було начхати. У декого зі студентів, які працювали на нього, була справжня взаємодія з комп'ютерами на рівні інтуїції. Грант цього ніколи не відчував. Він вважав комп'ютери чужорідними, містичними машинами. Навіть фундаментальна відмінність між операційною системою і додатком породжувала в ньому сум'яття і зневіру, ніби він потрапив у чужу країну і не міг розібратися у її географії. Але він помітив, що Дженнаро почувается тут дуже зручно, та й Малкольм у своїй стихії, ще й чмихає носом, наче хорт, який натрапив на слід.

— Ви хочете дізнатися про механізми контролю? — спитав Джон Арнольд, крутнувшись у кріслі диспетчерської. Головний інженер був худим, напруженим чоловіком років сорока п'ятьох, який безперервно смалив цигарки. Він кинув погляд на усіх, хто був у кімнаті. — У нас є неймовірні механізми контролю, — вимовив він і запалив ще одну цигарку.

— Наприклад? — запитав Дженнаро.

— Наприклад, спостереження за тваринами. — Арнольд натиснув кнопку на своєму пульті, й вертикальна скляна карта вкрилася мереживом зубчастих синіх ліній. — Ось наш молодий тиранозавр. Маленький тиранозавр. Це всі його пересування по парку за останню добу. — Арнольд знову натиснув

кнопку.— За попередню добу.— Він знову натиснув кнопку.— І за попередню добу.

Лінії накладалися одна на одну, нагадуючи дитячі закарлюки. Але всі вони були зосереджені у одному районі — біля південно-східної сторони лагуни.

— Ви можете спостерігати його відчуття дому протягом тривалого часу,— мовив Арнольд,— Він молодий, тому тримається неподалік води. І подалі від дорослого тиранозавра. Ви можете подивитися на великого й малого тиранозаврів і побачите, що їхні шляхи ніколи не перетинаються.

— А де зараз великий тиранозавр? — спитав Дженнaro.

Арнольд натиснув іншу кнопку. Мапа очистилася, і на північний захід від лагуни засвітилася пляма з кодом.

— А малий?

— Дідько, та я вам зараз усіх тварин у парку покажу! — вигукнув Арнольд. Мапа засвітилася наче різдвяна ялинка, десятками точок, кожна з яких була позначена кодовим номером.— Зараз ви бачите двісті тридцять вісім тварин — просто в цю хвилину.

— Наскільки точне зображення?

— В межах п'ятьох футів.— Арнольд затягнувся цигаркою.— Зробімо так: ви сядете у машину, проїдетеся і знайдете тварин точно в тих місцях, де вони вказані на мапі.

— Як часто оновлюється інформація?

— Що тридцять секунд.

— Вражає,— сказав Дженнaro.— Як вам це вдається?

— По всьому парку встановлені датчики руху,— відповів Арнольд,— Більшість із них дротові, деякі — радіотелеметричні. Звісно, датчики руху не розкажуть вам про види тварин. Але ми робимо ще й розпізнання зображень, отриманих за допомогою відео. Навіть коли ми не спостерігаємо за відео на моніторах, це робить комп'ютер. І перевіряє, де знято відео.

— Чи трапляються випадки, коли комп'ютер помиляється?

— Лише з малюками. Він іноді плутає їх, бо зображення такі маленькі. Але ми не тривожимося через це. Малята майже завжди тримаються поряд зі стадом дорослих. Також у нас є така категорія, як облік.

— Що це таке?

— Що п'ятнадцять хвилин комп'ютер перелічує усіх тварин в усіх категоріях,— мовив Арнольд.— Наприклад, так.

Усього тварин

238

Вид	Очікується	Виявлено	Версія
Тиранозаври	2	2	4.1
Майазаври	21	21	3.3
Стегозаври	4	4	3.9
Трицератопси	8	8	3.1
Прокомпсогнатиди	49	49	3.9
Отніелії	16	16	3.1
Велоцираптори	8	8	3.0
Апатозаври	17	17	3.1
Гадрозаври	11	11	3.1
Дилофозаври	7	7	4.3
Птерозаври	6	6	4.3
Гіпсилофодонтиди	33	33	2.9
Еуоплоцефаліди	16	16	4.0
Стиракозаври	18	18	3.9
Целловозаври	22	22	4.1
Разом	238	238	

— Те, що ви тут бачите,— сказав Арнольд,— це зовсім окрема процедура підрахунку. Вона не базується на даних стеження. Це свіжий погляд. Загалом ідея полягає в тому, що комп'ютер не може помилитися, тому що він порівнює два

різні способи збору даних. Якщо якоїсь тварини бракує, ми дізнаємося про це протягом п'яти хвилин.

— Зрозуміло,— мовив Малкольм.— А ця система колись проходила перевірку?

— Ну, в певному сенсі,— сказав Арнольд.— У нас були випадки, коли кілька тварин померло. Отніелія заплуталася в гілках дерева і задихнулася. Один зі стегозаврів помер від хвороби кишківника, які в них часто трапляються. Один з гіпсилофодонтів упав і зламав собі шию. І в кожному випадку, щойно тварина переставала рухатися, облік зупинявся і комп'ютер подавав сигнал тривоги.

— Протягом п'яти хвилин.

— Так.

— А що означає крайній стовпчик з правого боку? — запитав Грант.

— Версія випуску тварин. Найновіші версії — 4.1 та 4.3. Ми міркуємо над переходом до версії 4.4.

— Номери версій? Ви маєте на увазі, як у програмного забезпечення? Нові випуски?

— Так,— мовив Арнольд,— у певному розумінні це схоже на програмне забезпечення. Щойно ми знаходимо якісь глюки в ДНК, лабораторії Ву доводиться розробляти нову версію.

Сама думка про живих істот, яких нумерують наче комп'ютерні програми, піддають оновленням і змінам, занепокоїла Гранта. Він не міг напевне сказати чому: це було щось дуже нове для нього,— але він підсвідомо відчував якийсь неспокій. Вони ж, урешті-решт, живі істоти...

Мабуть, Арнольд помітив вираз його обличчя, бо мовив:

— Послухайте, докторе Грант, подивіться на цих істот практичніше. Важливо пам'ятати, що ці тварини створені людиною. Іноді трапляються помилки. І коли ми їх виявляємо,

то лабораторія доктора Ву має зробити нову версію. І нам потрібно стежити, які версії є зараз у парку.

— Так-так, звісно, — нетерпляче вимовив Малкольм. — Повернімося до питання обліку. Як я зрозумів, усі підрахунки базуються на даних з датчиків руху?

— Так.

— І ці датчики є скрізь у парку?

— Вони покривають дев'яносто два відсотки території, — відповів Арнольд. — Є лише кілька місць, де ми не можемо їх використовувати. Наприклад, ми не можемо застосовувати їх у тропічній річці, бо рух води й випари, що йдуть з поверхні, псують датчики. Але практично в усіх інших місцях датчики встановлені. А якщо тварина зайде у зону, де немає датчиків, комп'ютер запам'ятає її і чекатиме на повернення. Якщо ж вона не з'явиться, він подасть сигнал.

— Тепер ще такий момент, — сказав Малкольм. — От у вас в таблиці вказано сорок дев'ять прокомпсогнатидів. Припустімо, я запідозрив, що деякі з них належать не до того виду. Як ви доведете мені, що я неправий?

— У два способи, — мовив Арнольд. — Перш за все, я порівняв би їхні переміщення з переміщеннями інших компі. Компі — соціальні тварини, вони пересуваються в групі. У нас у парку є дві групи компі. Тож ці особини мають бути або в групі А, або в групі Б.

— Так, але...

— Другий шлях — візуальне спостереження, — сказав він, покладавши по клавішах. На одному з моніторів замиготіли зображення компі, позначені номерами від одного до сорока дев'ятох.

— Ці картинки...

— Поточні ідентифікаційні зображення. За останні п'ять хвилин.

— Таким чином, ви можете бачити всіх тварин, якщо захочете?

— Так. Я можу візуально оглянути всіх тварин, коли захочу.

— А якщо щодо фізичних обмежень? — спитав Дженнаро. — Чи можуть тварини вирватися за огорожу?

— Це виключено, — відповів Арнольд. — Це дорогі тварини, містере Дженнаро. Ми дуже добре про них дбаємо і створили кілька бар'єрів. По-перше, рови. — Він натиснув кнопку, й екран спалахнув мереживом помаранчевих смужок. — Ці рови не менше дванадцятьох футів завглибшки і заповнені водою. Для більших тварин глибина ровів може сягати тридцятьох футів. По-друге, огорожа з електричним струмом. — На екрані загорілися яскраво-червоні лінії. — Ми маємо п'ятдесят миль огорожі, що сягає дванадцятьох футів заввишки, в тому числі двадцять дві милі по периметру острова. Крізь усі ці паркани пропущено струм з напругою десять тисяч вольт. Тварини швидко вчаться не ходити біля них.

— А якби одна тварина втекла? — спитав Дженнаро.

Арнольд пирхнув і загасив цигарку.

— Суто гіпотетично, — додав Дженнаро. — Припустімо, що це сталося...

Малдун прочистив горло.

— Ми б вийшли і загнали цю тварину назад, — мовив він. — У нас є багато способів, щоб це зробити: пістолети з паралітичним електрошокером, сітки з електричним струмом, транквілізатори. Все це, звісно ж, не смертельної дії, бо як уже сказав містер Арнольд, це дорогі тварини.

Дженнаро кивнув.

— А якщо одна з них покинула б острів?

— Вона померла б менш ніж за добу, — відповів Арнольд. — Це тварини, створені за допомогою генної інженерії. Вони нездатні вижити у справжньому світі.

— А як щодо цієї системи управління? — спитав Дженнаро. — Чи може хтось втрутитися у її роботу?

Арнольд похитав головою.

— Система захищена. Комп'ютер незалежний в усіх сенсах. Він має незалежне живлення і незалежне резервне джерело живлення. Система не з'єднана з зовнішнім світом, і тому на її роботу неможливо вплинути дистанційно через модем. Вона у безпеці.

Запала мовчанка. Арнольд затягнувся цигаркою.

— Це неймовірно надійна система, — мовив він. — Надійна, хай мене шляк трафить.

— Гадаю, що в такому разі, — сказав Малкольм, — якщо ваша система так добре працює, то й проблем у вас ніяких немає.

— Та в нас нескінченні проблеми, — мовив Арнольд, звівши брову. — Але вони не мають ніякого стосунку до того, через що ви хвилюєтеся. Я розумію, ви турбуєтеся про те, що тварини втечуть, дістануться материка і влаштують там пекло. У нас немає побоювань з цього приводу взагалі. Ми дивимося на цих тварин як на слабких і ніжних. Їх повернули через шістдесят мільйонів років у світ, який дуже відрізняється від того, до якого вони були пристосовані. Ми витрачаємо казна-скільки часу на догляд за ними.

— Ви маєте усвідомити, — вів далі Арнольд, — що люди тримають ссавців і рептилій у звіринцях сотні років. Тож ми знаємо чимало про те, як доглядати слона чи крокодила. Але ніхто й ніколи до нас не намагався доглядати динозаврів. Це нові тварини, і ми їх ще просто не знаємо. Наша найбільша проблема — це їхні захворювання.

— Захворювання? — раптом занепокоївся Дженнаро. — А вони ніяк не можуть поширитися на відвідувачів?

Арнольд знову пирхнув.

— Ви коли-небудь підхоплювали нежить від крокодила, містере Дженнаро? У звіринцях про це не хвилюються. Й у нас так само. Про що ми турбуємося, то це про те, що тварини помирають від власних захворювань і заражають інших тварин. Але у нас є й програми для моніторингу хвороб. Не хочете подивитися медичну картку великого тиранозавра? Записи про його щеплення та стан зубів? Це щось — вам варто побачити, як ветеринари чистять його зубенята, аби в нього карієсу не було...

— Не зараз, — сказав Дженнаро. — А що з вашими механічними системами?

— Ви маєте на увазі атракціони? — уточнив Арнольд.

Грант зацікавлено подивився на нього: атракціони?

— Жоден з атракціонів ще не працює, — мовив Арнольд. — Ми плануємо маршрут тропічною річкою, де можна буде спускатися на човнах за течією, і маршрут до летючих ящерів, але поки що вони не готові. До відкриття парку буде підготовлено один основний маршрут — ви проїдете ним за кілька хвилин. Інші маршрути з'являться за півроку-рік після першого.

— Хвилиночку, — сказав Грант, — то це у вас будуть атракціони, як у парку розваг?

— Це зоологічний парк, — відповів Арнольд, — У нас є тури до різних його частин, і ми називаємо це атракціонами. От і все.

Грант спохмурнів. У нього знову стало неспокійно на душі. Йому не подобалася ідея використання динозаврів у парку розваг.

Малкольм продовжував ставити питання.

— Ви з цієї диспетчерської можете керувати усім парком?

— Так, — відповів Арнольд. — Я можу робити це сам-один, якщо доведеться. Багато процесів у нас автоматизовано.

Комп'ютер може сам відстежувати тварин, годувати їх і наповнювати їхні поїлки водою без будь-якого нагляду.

— Це система, яку розробив містер Недрі? — спитав Малкольм. Денніс Недрі сидів у дальньому кутку кімнати, жуючи шоколадну плитку і щось набираючи на комп'ютері.

— Саме так, — мовив Недрі, не відриваючи погляду від клавіатури.

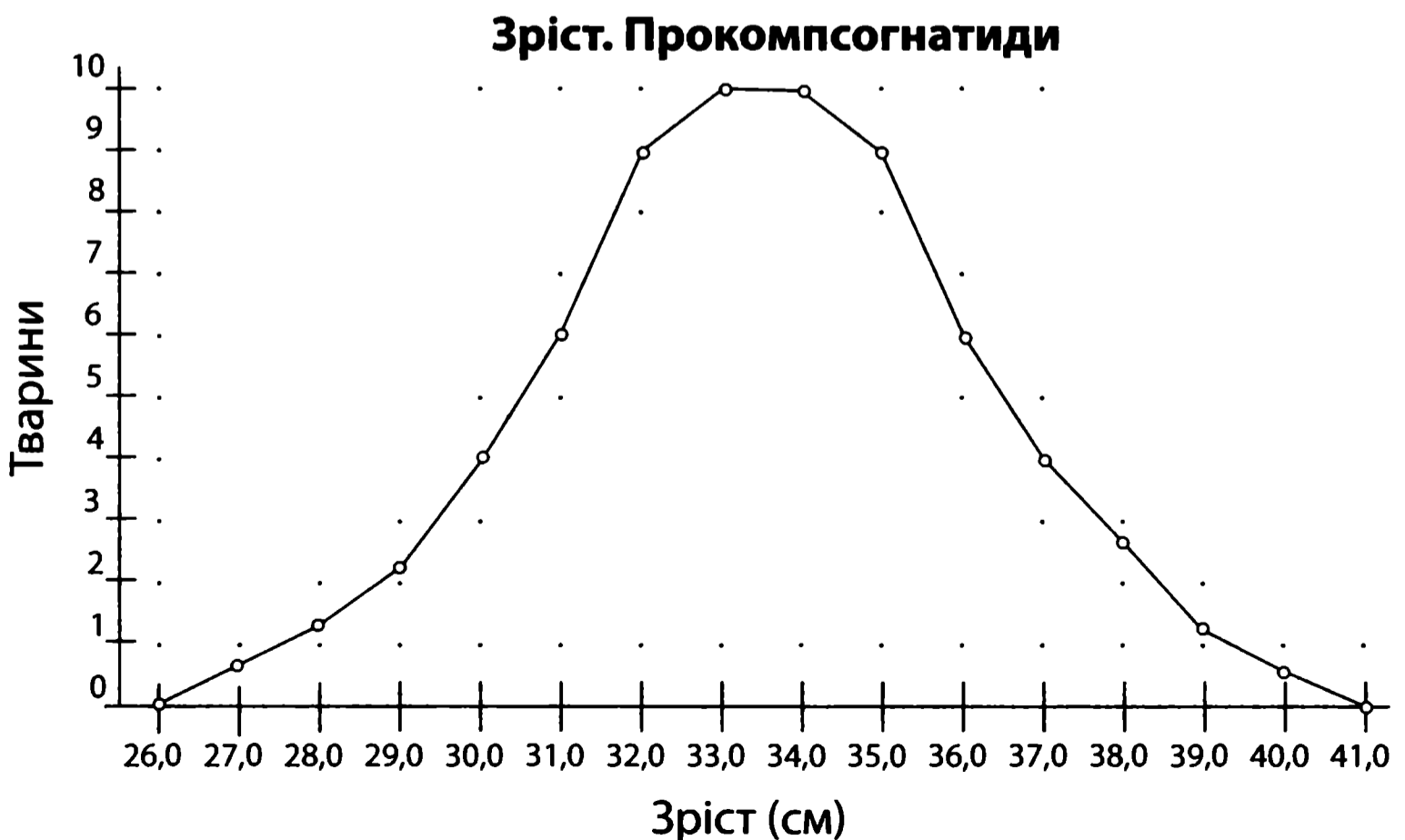
— Це неймовірно надійна система, — гордо сказав Арнольд.

— Авжеж, — підтакнув йому Недрі, — тільки треба виправити один чи два маленькі глюки.

— Що ж, — мовив Арнольд, — гадаю, ми можемо почати екскурсію парком, якщо у вас немає більше питань...

— Узагалі-то, є ще одне, — сказав Малкольм, — суто дослідницького характеру. Ви показали, що здатні відстежувати прокомпсогнатидів і відобразити кожного з них на екрані. А чи можете ви вивчати їх у групі? Вимірювати їх абощо? Якщо мені, наприклад, захочеться дізнатися їхній зріст або вагу, або...

Арнольд поклав по клавішах. Ввімкнувся інший екран.

— Ми здатні все це робити, і дуже швидко,— мовив Арнольд.— Комп'ютер проводить ці вимірювання, зчитуючи дані з моніторів, тож вони демонструються відразу. Тут показано нормальний розподіл Гауса для популяції тварин. Він свідчить, що більшість тварин зосереджено навколо середньоарифметичного центрального показника, а деякі з них, більші або менші від середньоарифметичної величини, розташовані по краях кривої.

— Ви очікували на графік такого роду,— сказав Малкольм.

— Так. Будь-яка здорова біологічна популяція показує такий тип розподілу. Тепер,— мовив Арнольд, запалюючи нову цигарку,— у вас ще є якісь питання?

— Ні,— відповів Малкольм,— я дізнався все, що хотів.

Коли вони виходили з приміщення, Дженнаро сказав:

— Як на мене, це досить непогана система. Можна бачити всіх тварин, спостерігати за ними у будь-який момент часу. Як вони можуть навіть гіпотетично втекти?

Малкольм усміхнувся.

— Це абсолютно очевидно,— мовив він.— Справа лише у ваших припущеннях.

— Ваших припущеннях,— повторив Дженнаро, насупившись.

— Так,— сказав Малкольм.— От послушайте. Основна подія, яка сталася в «Парку юрського періоду»,— це те, що вчені й технічні фахівці спробували створити новий, досконалий біологічний світ. А вчені, які сидять у диспетчерській, очікують побачити звичайний світ. Як у графіку, що його нам тільки-но продемонстрували. Навіть якщо якийсь миттєвий зріз і показує, що все добре, нормальний розподіл на цьому острові викликає тривогу.

— Правда?

— Так. Враховуючи те, що нам раніше сказав доктор Ву, графік популяції, який нам показали, просто неможливо уявити.

— Чому ні? — не розумів Дженнаро.

— Бо це графік для нормальної біологічної популяції. Якої у «Парку юрського періоду» точно немає. Цей парк — не реальний світ. Його створили як контрольований світ, що тільки імітує справжній. У цьому сенсі це справжній парк, до деякої міри схожий на класичний японський сад. Штучна природа, створена як імітація натуральної, може бути більш правдоподібною, якщо захотіти.

— Боюся, ви мене зовсім заплутали, — роздратовано мовив Дженнаро.

— Впевнений, що під час екскурсії ви все зрозумієте, — відповів Малкольм.

ЕКСКУРСІЯ

— Сюди, всі сюди, — погукав Ед Реджис. Жінка біля нього роздавала всім пробкові шоломи з написом «Парк юрського періоду» й логотипом у вигляді синього динозаврика. З підземного гаража під центром для відвідувачів виїхала вервечка джипів «тойота ленд-крузер». Всі машини зупинилися, тихо і без водія. Двоє чорношкірих чоловіків в уніформі сафарі відчинили дверцята для пасажирів.

— Від двох до чотирьох пасажирів у кожную машину, будь ласка, від двох до чотирьох пасажирів,— повторював записаний на плівку голос.— Діти віком до десяти років мають бути у супроводі дорослих. Від двох до чотирьох пасажирів...

Тім побачив, як Грант, Сетлер і Малкольм сідають до машини разом з юристом, Дженнаро. Він подивився на Лекс, яка стояла, стукаючи кулаком по своїй рукавичці. Тім мовив, указуючи на першу машину:

— Можна мені поїхати з ними?

— Боюся, що їм треба дещо обговорити,— сказав Ед Реджис.— Технічні деталі.

— Я люблю технічні деталі,— мовив Тім,— охоче б з ними поїхав.

— Ну, ти зможеш почути, про що вони розмовляють,— відповів Ед Реджис.— Між машинами постійно працює радіозв'язок.

Підїхала друга машина, Тім і Лекс залізли в неї, а слідом за ними й Ед Реджис.

— Це електромобілі,— сказав Реджис,— керують ними за допомогою дроту, що всередині дорожнього покриття.

Тім був радий, що йому дісталось місце на передньому сидінні. На панелі приладів було вмонтовано два комп'ютерні екрани й коробочка, схожа на CD-ROM: це був програвач лазерних дисків, що управлявся за допомогою комп'ютера. Були тут і портативні рації, і щось на кшталт радіопередавача. У даху було дві антени, а у кишені для мап — якісь дивні захисні окуляри. Чорношкірі чоловіки зачинили дверцята машини. Вона рушила вперед з електричним гудінням. Попереду про щось захоплено розмовляли троє науковців і Дженнаро.

— Послухаємо, про що вони говорять,— мовив Ед Реджис і натиснув кнопку внутрішнього зв'язку.

— Я не розумію, що ви в біса тут робите, — почувся голос Дженнаро. Схоже було, що він дуже злий.

— А я дуже добре розумію, для чого я тут, — сказав Малкольм.

— Ви тут для порад, а не для того, щоб загадки загадувати. В мене п'ять відсотків акцій цієї компанії, і я зобов'язаний упевнитися, що Геммонд відповідально робить свою справу. А тепер сюди припленталися ви, хай вам грець...

Ед Реджис натиснув кнопку внутрішнього зв'язку і мовив:

— Відповідно до екологічної політики «Парку юрського періоду» компанія «Тойота» у місті Осака побудувала спеціально для нас ці легкі електричні «ленд-крузери». Зрештою, ми сподіваємося, що зможемо їздити серед тварин — як це робиться в африканських парках, — а поки що вмощуйтеся зручніше і насолоджуйтеся екскурсією. — Він трохи помовчав і додав: — І, до речі, ми тут вас добре чуємо.

— О Господи! — сказав Дженнаро. — Я хочу поговорити вільно. Я не просив приїздити сюди цих клятих дітей...

Ед Реджис ввічливо усміхнувся і натиснув кнопку.

— Зараз ми почнемо екскурсію, добре?

Вони почули звуки фанфар, і на внутрішніх екранах спалахнув напис «ЛАСКАВО ПРОСИМО ДО ПАРКУ ЮРСЬКОГО ПЕРІОДУ». Дзвінкий голос мовив:

— Ласкаво просимо до Парку юрського періоду. Ви потрапили у загублений світ доісторичного минулого, у світ могутніх істот, що давно зникли з лиця землі, й ви маєте честь побачити їх перші.

— Це Ричард Кілі*, — сказав Ед Реджис, — ми не шкодували грошей.

* Ричард Кілі (1922-1999) — американський актор театру, кіно й телебачення. Грав у мюзиклах на Бродвеї, отримав кілька нагород за роботу на телебаченні.

«Ленд-крузер» проїхав крізь гай з низькими, приземкуватими пальмами. Ричард Кілі говорив:

— Перш за все, зверніть увагу на дивовижний рослинний світ, що оточує вас. Ці дерева, що ліворуч і праворуч від вас, називаються саговниками, це доісторичні пращури пальм. Саговники були улюбленою їжею динозаврів. А ось, погляньте, бенетити й гінкго. У світі динозаврів росли й більш сучасні рослини, такі як сосни, смереки і болотяні кипариси. Ви також побачите їх у Парку.

«Ленд-крузер» повільно рухався посеред зелені. Тім помітив, що паркани й підпірні стіни були задекоровані зеленим, щоб посилити ілюзію переміщення крізь справжні джунглі.

— Ми уявляємо світ динозаврів, — провадив далі голос Ричарда Кілі, — як світ велетенських вегетаріанців, які прогризли собі шлях у гігантських лісах юрського та крейдового періоду сто мільйонів років тому. Але більшість динозаврів були не настільки великі, як це здається людям. Найменші динозаври були не більші за домашнього кота, а середній динозавр був завбільшки з поні. Спочатку ми відвідаємо тварин середнього розміру, які називаються гіпсилофодонтами. Якщо ви подивитесь ліворуч, то можете на якусь хвилюку побачити їх.

Усі подивилися ліворуч.

«Ленд-крузер» зупинився на невеличкому підйомі, де крізь просвіт між листям відкривався краєвид на схід. Видно було схил, зарослий лісами, а далі — поле жовтої трави, що була близько фута заввишки. Ніяких динозаврів там не проглядалося.

— Де вони? — спитала Лекс.

Тім глянув на панель приладів. На ній блиснули лампочки радіопередавача і задзижчав програвач компакт-дисків. Вочевидь, диск запускався автоматично. Тім подумав, що

ті ж самі датчики руху, які відстежували пересування тварин, контролювали й екрани «ленд-крузера». Тепер екрани показували зображення гіпсилофодонтів і деякі дані про них.

Голос промовляв далі:

— Гіпсилофодонтиди — це газелі світу динозаврів: маленькі прудкі тварини, які колись бродили по всьому світу, від Англії до Центральної Азії і Північної Америки. Ми вважаємо, що ці динозаври так добре виживали тому, що їхні щелепи й зуби були краще пристосовані для пережовування рослин, ніж у їхніх сучасників. Насправді назва «hypsilophodontid» означає «зуб з гострим краєм» і стосується характерних для цих тварин самозагострювальних зубів. Ви можете побачити їх попереду на рівнині або на гілках дерев.

— На деревах? — здивувалася Лекс.— Динозаври сидять на деревах?

Тім теж уважно дивився у бінокль.

— Праворуч,— мовив він.— Посередині оцього великого зеленого стовбура...

У плямистій тіні дерева на гілці стояла не рухаючись темно-зелена істота завбільшки з бабуїна. Вона була схожа на ящірку, яка стоїть на задніх лапах. Тваринка підтримувала рівновагу за допомогою хвоста, що звисав донизу.

— Це отніелія,— сказав Тім.

— Маленькі тваринки, яких ви зараз бачите, називаються отніеліями,— мовив голос,— на честь мисливця на динозаврів Отніеля Марша з Єля, який жив у ХІХ столітті.

На верхніх гілках того самого дерева Тім помітив ще двох тварин. Вони всі були однакового розміру. Жодна з них не рухалася.

— Нудно,— сказала Лекс,— вони ж нічого не роблять.

— Основне стадо тварин перебуває на трав'янистій рівнині трохи нижче від вас, — мовив голос, — ми можемо розбудити їх за допомогою простого шлюбного звуку.

Гучномовець на паркані подав довгий гугнявий сигнал, схожий на гелґотіння гусей.

Ліворуч з трави одна по одній піднялися шість голів ящірок. Це мало дуже комічний вигляд, і Тім розреготався.

Голівки щезли. З гучномовця знову пролунав заклик, і ящірки знову вилізли з трави — так само, одна по одній. Таке точне повторення поведінки вражало.

— Гіпсилофодонти — не дуже тямущі тварини, — повідомив голос. — За рівнем інтелекту вони близькі до свійської корови.

Голови були темно-зелені, з темно-коричневими та чорними цятками, що спускалися стрункими шиями. За розміром голови Тім припустив, що їхні тіла чотири фути завдовжки — приблизно як в оленів.

Деякі гіпсилофодонти жували, працюючи щелепами. Один з них підніс п'ятипалу лапку і почухав голову. Цей жест надавав істоті якогось сумного, задумливого вигляду.

— Якщо ви бачите, що вони чухаються, то це через проблеми зі шкірою. Вчені-ветеринари у «Парку юрського періоду» вважають, що це якийсь грибок чи алергія. Але вони не впевнені. Врешті-решт, це перші динозаври в історії, яких можна вивчити живими.

Раптом електродвигун автомобіля запрацював, у коробці передач заскреготіло. Почувши несподіваний звук, стадо гіпсилофодонтів підскочило у повітря і застрибало по траві, наче кенгуру, демонструючи у світлі полуденного сонця свої дебелі тіла з масивними задніми лапами й довгими хвостами. За кілька стрибків вони зникли з поля зору.

— Тепер, коли ми поглянули на цих чарівних травоїдних, ми поїдемо дивитися на трохи більших динозаврів. Точніше, на набагато більших.

«Ленд-крузер» продовжив рух, прямуючи до південної частини парку.

ДИСПЕТЧЕРСЬКА

— Коробка передач скреготить, — сказав Арнольд, сидючи у затемненій диспетчерській. — Треба перевірити електричне зчеплення на автомобілях ББ4 та ББ5, щойно вони повернуться.

— Так, містере Арнольд, — відповів голос по селектору.

— Дрібниці, — мовив Геммонд, походжаючи кімнатою. Визирнувши з вікна, він побачив два «ленд-крузери», що їхали на південь через парк. Малдун стояв у кутку, мовчки спостерігаючи.

Арнольд відсунув свій стілець від центральної консолі на панелі управління.

— Тут немає дрібниць, містере Геммонд, — сказав він і запалив ще одну цигарку. Арнольд узагалі був здебільшого нервовий, але зараз був особливо роздратований. Він дуже добре знав, що це перші відвідувачі у парку. Насправді команда Арнольда нечасто бувала у парку. Хіба що іноді туди навідувався ветеринар Гардінг. Та й люди, які доглядали тварин, ходили до будиночків з кормом. В інших випадках вони

спостерігали за парком з диспетчерської. І тепер, коли там перебували відвідувачі, він хвилювався через сотні деталей.

Джон Арнольд був інженером-системотехніком, який працював над підводним ракетним човном «Поларис» наприкінці 1960-х років, поки не народилася його перша дитина і перспектива виробляти зброю стала занадто неприємною. Тим часом компанія «Дисней» почала створювати високотехнологічні парки атракціонів і наймала на роботу багато людей з аерокосмічної промисловості. Арнольд допоміг побудувати «Світ Диснея» в Орландо і продовжив будувати великі парки «Чарівна гора» у Каліфорнії, «Давній край» у Вірджинії, «Астросвіт» у Х'юстоні.

Безперервна робота у парках дещо перекрутила його сприйняття реальності. Арнольд стверджував, щоправда, напівжартома, що увесь світ можна порівняти з тематичними парками. «Париж — це тематичний парк,— заявив він якось, повернувшись із відпустки,— хоч і занадто дорогий, а персонал там неприємний і похмурий».

Останні два роки робота Арнольда полягала в тому, щоб побудувати й запустити «Парк юрського періоду». Як інженер, він звик до довгострокових графіків — він часто говорив про відкриття парку «у вересні», маючи на увазі вересень наступного року,— і тепер, коли наближалось це відкриття, він був невдоволений досягнутим. З досвіду він знав, що на виправлення недоліків лише одного маршруту часто потрібні роки, а що вже казати про цілий парк, який має працювати належним чином.

— Та ви просто панікер! — вигукнув Геммонд.

— Не думаю,— заперечив Арнольд.— Ви маєте зрозуміти, що, з інженерної точки зору, «Парк юрського періоду», безумовно, найамбітніший тематичний парк в історії. Відвідувачі ніколи про це й гадки не матимуть, а я цього не забуду.— Він

почав загинати пальці: — По-перше, «Парк юрського періоду» має всі проблеми, притаманні будь-якому парку розваг — обслуговування маршрутів, контроль за чергами, транспортування, питання харчів, житлові умови, вивіз сміття, охорона. По-друге, в нас є всі проблеми великого зоопарку — догляд за тваринами; їхнє здоров'я та добробут; годування та прибирання; захист від комах, шкідників, алергій і захворювань, обслуговування огорож тощо. І нарешті, ми маємо безпрецедентні проблеми з утриманням популяції тварин, яких ще ніхто й ніколи доти не утримував.

— О, ну не все так погано, як ви хочете показати,— мовив Геммонд.

— Ні, погано. Ви тут не надто часто буваєте, щоб усе помічати. Тиранозаври п'ють воду з лагуни і часом хворіють; ми точно не знаємо чому. Самиці трицератопсів убивають одна одну, змагаючись за домінування, і тому їх доводиться ділити на групи менше шістьох особин. Ми так само не знаємо чому. У стегозаврів висипають пухирі на язиках та з'являється діарея, і ми не можемо зрозуміти причин, хоча вже втратили двох. У гіпсилофодонтів висипи на шкірі. А велоцираптори...

— Тільки не треба про велоцирапторів,— перервав його Геммонд.— Я вже втомився про них слухати. Це найкапосніші істоти, про яких я в житті чув.

— Авжеж,— сказав упівголоса Малдун,— їх усіх потрібно знищити.

— Ви хотіли вдягти на них нашійники з радіомаячками,— мовив Геммонд,— і я погодився.

— Так. І вони швидко зжерли ці нашійники. Та навіть якщо ці хижакі ніколи не вирвуться на волю,— сказав Арнольд,— ми повинні визнати, що «Парк юрського періоду» небезпечний за своєю суттю.

— Дідько! — вигукнув Геммонд. — На чиему ви боці, врешті-решт?

— Зараз у нас у парку п'ятнадцять видів тварин, і більшість із них — небезпечні, — мовив Арнольд. — Ми були змушені відкласти створення маршруту тропічною річкою через дилофозаврів. Так само неготовий і атракціон «Гніздо птератопсів» через непередбачуваність птеродактилів. І це не технічні затримки, містере Геммонд. Це все через проблеми з контролем над тваринами.

— У вас було багато технічних затримок, — сказав Геммонд. — Не перекладайте все на тварин.

— Так, були. Справді, все, що нам треба було зробити, щоб запрацював основний атракціон парку — «Парк драйв», це вставити усередину програвачі лазерних дисків, керовані датчиками руху. Ми витратили кілька тижнів на те, щоб усе відрегулювати, й ось барахлить коробка передач! Коробка передач!

— Погляньмо на перспективу, — мовив Геммонд. — Ви впораетесь з технічними проблемами, і з тваринами все буде добре. Зрештою, вони придатні до дресирування.

З самого початку це було одним з головних переконань творців парку. Тварини, навіть екзотичні, будуть здебільшого поводитися так, як і в усіх зоопарках. Вивчать правила свого утримання і реагуватимуть на ласку.

— До речі, як там справи з комп'ютером? — спитав Геммонд. Він глянув на Денніса Недрі, який працював за терміналом у кутку кімнати. — Цей клятий комп'ютер завжди був головним болем.

— Ми зараз ним займаємося, — сказав Недрі.

— Вам треба було робити це з самого початку, — почав Геммонд, але Арнольд поклав йому руку на плече, стримуючи від подальших нотацій. Він знав, що Недрі краще не дратувати, коли той працює.

— Це велика система,— мовив Арнольд.— І без глюків тут не обійтися.

Насправді перелік недоліків у роботі комп'ютера нараховував понад сто тридцять пунктів, в тому числі й досить дивні аспекти. Наприклад:

Програма годування тварин перезавантажувалася кожні дванадцять годин, а не кожні двадцять чотири години, і не записувала годування у неділю. Через це персонал не міг точно підрахувати, скільки ж їжі споживали тварини.

Система безпеки, що контролювала усі двері, які відчинялися за допомогою особистих карток, вимикалася під час вимкнення головного генератора і відмовлялася працювати на допоміжному. Програму безпеки можна було запустити лише з головного генератора.

Програма енергозбереження, призначена для зменшення яскравості світла після десятої вечора, працювала тільки у непарні дні тижня.

Програма автоматичного аналізу екскрементів (прозвана «автойолопом»), що мала перевіряти фекалії тварин на наявність паразитів, незмінно записувала усі зразки як такі, що мають паразита *Phagostomum venulosum*, хоча ніде нічого такого не було. Потім ця ж програма додавала ліки у корм для тварин. А коли працівники виймали медикаменти з годівниць, лунав сигнал тривоги, який не можна було вимкнути.

І так далі, помилка за помилкою...

Приїхавши, Денніс Недрі спочатку подумав, що йому вистачить вихідних, аби виправити усі недоліки. Коли ж він побачив повний перелік, то зблід. Тепер він зателефонував до свого офісу в Кембриджі й сказав працівникам, що їм доведеться скасувати вихідні й понаднормово працювати до понеділка. А Джону Арнольду сказав, що йому необхідно

користуватися телефонним зв'язком між островом і материком для передачі даних програмістам.

Поки Недрі працював, Арнольд відкрив нове вікно на власному моніторі. Тепер він міг бачити, що той робив на кутовій консолі. Не те щоб він не довіряв Недрі, просто йому подобалося знати, що відбувається.

Він подивився на графічний дисплей на правій консолі, де демонструвався маршрут «ленд-крузерів». Вони йшли вздовж річки, на північ від пташника й пасовиська для птахотазових.

— Якщо ви подивитесь ліворуч, — мовив голос, — то побачите склепіння пташника «Парку юрського періоду», ще не готового для відвідувачів. — (Тім побачив, як здалеку виблискують на сонці алюмінієві стійки). — А просто під нами тропічна річка мезозойської ери, якщо вам пощастить, то ви можете мигцем побачити там дуже рідкісного хижака. Дивіться уважно!

На екранах усередині «ленд-крузера» з'явилася птахоподібна голова з палючим червоним гребенем. Але всі в Тімовій машині визирали з вікна. Автомобіль їхав уздовж високого кряжу, а внизу було видно, як тече бурхлива річка. З двох боків вона також була оточена щільною стіною листя.

— Вони там, — казав голос, — тварини, яких називають динозаврами.

Незважаючи на слова у записі, Тім побачив лише одного. Це був дилофозавр, який присів на задні лапи, п'ючи воду з річки. Це був типовий хижий динозавр — з важким хвостом, сильними задніми кінцівками і довгою шиєю. Його тіло заввишки десять футів було вкрите жовтими й чорними цятками, ніби в леопарда.

Та найбільше увагу Тіма привернула голова тварини. Вздовж її верхньої частини, від очей до носа, спускалися два вигнуті гребені. У центрі вони сходилися, утворюючи над головою динозавра літеру V. Гребені були у червоних і чорних смужках, як у папуги чи тукана. Тварина тихо ухала, мов сова.

— Вони гарненькі,— сказала Лекс.

— Дилофозаври,— мовив голос,— одні з найперших хижих динозаврів. Науковці вважали, що їхні щелепи заслабкі, щоб убити жертву, і думали, що вони здебільшого харчуються падлом. Та зараз ми знаємо, що вони отруйні.

— Оце так! — вигукнув Тім.

У полуденному повітрі знову полетів характерний крик дилофозавра.

Лекс неспокійно заворушилася в кріслі.

— Вони справді отруйні, містере Реджис?

— Не турбуйся про це,— відповів той.

— Так чи ні?

— Так, Лекс.

— Як і сучасні рептилії, такі як жилає та гримуча змія, дилофозавр виділяє гематотоксин із залоз, що розташовані у нього в пащі. За кілька хвилин після укусу жертва непритомніє. І тоді динозаври прикінчують свою жертву. Дилофозавр — прекрасний, але смертоносний додаток до тварин, яких ви бачите у «Парку юрського періоду».

«Ленд-крузер» повернув за ріг, залишаючи річку позаду. Тім озирнувся, сподіваючись востаннє побачити дилофозавра. Це неймовірно! Отруйні динозаври! Він хотів би зупинити авто, але все було автоматизоване. Він готовий був закластися, що й доктору Гранту теж кортіло вийти з машини.

— Якщо подивитися на обрив праворуч, то можна побачити «Лес Гігантес» — нашу чудову тризіркову їдальню. Шеф-кухар Ален Рішар родом зі всесвітньо відомого

«Ле Боманьєр» у Франції. Зробити замовлення можна, набравши «4» з вашого номера у готелі.

Тім глянув на обрив, але нічого не побачив.

— Поки що ні,— сказав Ед Реджис.— До листопада ресторан навіть не почнуть будувати.

— Продовжуючи наше доісторичне сафарі, ми переходимо від травоїдних до птахотазових. Якщо ви подивитесь праворуч, то, можливо, побачите їх.

Тім побачив двох тварин, що нерухомо стояли у тіні величезного дерева. Це були трицератопси, своїм сірим кольором і розміром схожі на слона, в агресивній позі носорога. Над кожним оком був ріг, що вигинався у повітря на п'ять футів і був майже схожий на перевернутий слонячий бивень. Третій ріг, схожий на ріг носорога, був розташований біля носа. І морди в них були подібні до носорогів.

— На відміну від інших динозаврів,— провадив голос,— зубчасті трицератопси не можуть добре бачити. Вони короткозорі, як сучасні носороги, і, як правило, їх дивують рухомі об'єкти. Вони напали б на наш автомобіль, якби ми були близько від них. Але розслабтеся, народ, тут досить безпечно.

Трицератопси мають ззаду на голові віялоподібний гребінь. Він з твердої кістки і дуже сильний. Кожна з цих тварин важить близько сімох тонн. Незважаючи на зовнішній вигляд, насправді вони дуже слухняні. Вони знають своїх доглядачів і дозволяють їм попестити себе. Особливо вони люблять, коли їм чухають спину.

— А чому вони не рухаються? — мовила Лекс. Вона опустила скло зі свого боку.— Агов, дурний динозавре! Рухайся!

— Не турбуй тварин, Лекс,— сказав Ед Реджис.

— Але чому? Це ж дурість якась. Вони просто сидять там, ніби картинка у книжці.

Голос продовжував розповідати:

— ...спокійні монстри зі світу минулого різко контрастують з тим, що ми побачимо далі. Найвідоміший хижак в історії світу: могутня ящірка-тиран, відома як тиранозавр.

— Чудово, тиранозавр, — мовив Тім.

— Сподіваюся, він кращий, ніж ці здоровані, — мовила Лекс, відвернувшись від трицератопсів.

«Ленд-крузер» загуркотів уперед.

ВЕЛИКИЙ РЕКС

— Могутні тиранозаври пізно з'явилися в історії динозаврів. Динозаври правили Землею сто двадцять мільйонів років, але тиранозаври існували лише п'ятнадцять мільйонів років з цього періоду.

«Ленд-крузери» зупинилися на підйомі. З висоти було видно ліс, що спускався до берега лагуни. Сонце котилося на захід, провалюючись у туман на обрії. Весь ландшафт «Парку юрського періоду» купався у м'якому світлі, а тіні дедалі довшали. Поверхня лагуни покрилася рожевими півмісяцями брижів. Далі на південь бовваніли витончені шиї камаразаврів, які стояли на краю води, їхні тіла відбивалися на її рухливій поверхні. Було тихо, лише м'яко гуділи цикади. Вдивляючись у цей пейзаж, можна було повірити, що їх справді перевезли у часі на мільйони років назад, до зниклого світу.

— Вражає, правда ж? — сказав Ед Реджис по внутрішньому зв'язку. — Я люблю приходити сюди ввечері. І просто сидіти.

Грант був не в захваті.

— Де тиранозавр?

— Гарне питання. Малого можна побачити біля лагуни. Вона заповнена, тож ми вже тримаємо там рибу. Малий уже навчився її ловити. В нього це так цікаво виходить! Він не користується лапами, а занурює голову під воду. Наче птах.

— Малий?

— Так, малий рекс. Це підліток, йому два роки, він утричі менший за дорослого. Вісім футів заввишки і важить півтори тонни. Другий тиранозавр уже дорослий. Але зараз я його не бачу.

— Можливо, він полює на апатозаврів,— мовив Грант.

Реджис засміявся, по рації його сміх прозвучав з металевими нотками.

— Повірте мені, якби він мав змогу, він би так і вчинив. Іноді він стоїть біля лагуни, дивиться на цих тварин й у відчаї ворушить своїми маленькими лапками. Але територія тиранозаврів повністю обгороджена траншеями й парканами. Вони замасковані, щоб їх не було видно, але повірте мені, тварини нікуди не можуть піти.

— Тоді де ж він?

— Ховається,— сказав Реджис.— Він трошки сором'язливий.

— Хто сором'язливий? Тиранозавр? — здивувався Малкольм.

— Ну, він завжди ховається. Ви ніколи не побачите його на відкритій місцевості, особливо за білого дня.

— Чому?

— Ми вважаємо, що це через те, що він має шкіру, чутливу до сонячних опіків.

Малкольм почав реготати.

Грант зітхнув.

— Ви зруйнували чимало ілюзій.

— Не думаю, що ви будете розчаровані,— відповів Реджис.— Просто почекайте.

Вони почули м'який звук, схожий на бекання. У центрі поля з'явилася маленька клітка, піднята з-під землі за допомогою гідравліки. Ґрати клітки сповзли, і на припоні в центрі поля залишилася коза, яка жалібно мекала.

— Ще хвилинку,— знову мовив Реджис. Вони пильно дивилися у вікно.

— Подивіться на них,— сказав Геммонд, спостерігаючи з диспетчерської.— Такі нетерплячі, що аж з вікон повилазили. Не можуть його дочекатися. Вони з'явилися сюди заради ризику.

— Цього я й боюся,— мовив Малдун. Він крутив на пальці ключі й напружено спостерігав за «ленд-крузерами». Це була перша екскурсія «Парком юрського періоду», і Малдун поділяв побоювання Арнольда.

Роберт Малдун був п'ятдесятирічним здорованем з сивосталевими вусами й синіми очима. Він виріс у Кенії і провів більшу частину життя провідником для мисливців на тварин великої африканської п'ятірки, як і його батько. Але з 1980 року він працював переважно на природоохоронні організації та проектувальників зоопарків як консультант з життя диких тварин. Він став добре відомим, лондонська «Сандей таймз» писала про нього: «Роберт Малдун має для зоопарків те саме значення, що й Роберт Трент Джонс — для майданчиків з гольфу: він — дизайнер з неперевершеними знаннями й навичками».

1986 року він працював на одну компанію з Сан-Франциско, яка будувала приватний парк диких тварин на острові в Північній Америці. Малдун розпланував території для різних

тварин, визначивши простір і біотопічні вимоги для левів, слонів, зебр і гіпопотамів. Він визначав, які тварини можуть жити разом, а яких краще утримувати окремо. На той час це була доволі рутинна робота. Набагато більше його цікавив індійський парк під назвою «Світ тигрів» у південному Кашмірі.

Потім, рік тому, його запросили до «Парку юрського періоду» на посаду єгеря. Це збіглося з його бажанням залишити Африку. Платня його влаштувала, і Малдун погодився попрацювати тут рік. Він з подивом виявив, що парк був справжньою колекцією доісторичних тварин, виведених методом генної інженерії.

Звісно, це була цікава робота, але за роки перебування в Африці Малдун навчився ставитися до тварин тверезо, без усілякої романтики, через що в нього часто бували конфлікти з каліфорнійським керівництвом парку, особливо з оцим дрібним солдафоном, який стояв зараз поруч з ним у диспетчерській. Малдун вважав, що клонувати динозаврів у лабораторії і тримати їх у дикій природі — це зовсім різні речі.

З точки зору Малдуна, деякі динозаври були занадто небезпечні, щоб утримувати їх в умовах парку. Зокрема, небезпека полягала в тому, що вчені й досі дуже мало знали про цих тварин. Наприклад, ніхто не підозрював, що дилофозаври — отруйні, доки не побачили, як вони полюють на місцевих щурів, кусаючи гризунів і чекаючи, доки ті здохнуть. І навіть тоді ніхто не підозрював, що дилофозавр може плюватися, поки одного з доглядачів ледве не засліпило отруйним плювком.

Після цього Геммонд погодився дослідити отруту дилофозаврів, що, як виявилось, містила сім різних токсичних ферментів. Також виявилось, що дилофозаври здатні плюватися на відстань до п'ятдесятьох футів. Оскільки це підвищувало ймовірність того, що відвідувачі у машинах теж можуть бути

засліплені, керівництво прийняло рішення видалити отруйні залози. Ветеринари двічі намагалися це зробити з двома різними тваринами, але безуспішно. Ніхто не знав, де виробляється отрута. І ніхто не міг цього дізнатися без розтину дилофозавра, однак керівництво не дозволяло вбити жодного з них.

Ще більше Малдуна непокоїли велоцираптори. Вони були природженими мисливцями і ніколи не оминали здобичі, полюючи навіть тоді, коли не були голодні. Вони вбивали заради забави. Велоцираптори вирізнялися швидкістю — вони вправно бігали й напрочуд добре стрибали. Вони мали смертоносні пазурі на всіх чотирьох кінцівках і одним помахом лапи могли випатрати людину, випустивши з неї всі тельбухи. Їхні потужні щелепи дозволяли їм не відкушувати м'ясо, а просто різати його. Вони були набагато розумніші за інших динозаврів і, здавалося, створені для того, аби вириватися з будь-яких загорож.

Кожен фахівець, який працює у зоопарку, знає, що деякі тварини особливо часто тікають з кліток. Деякі з них, наприклад, мавпи та слони, здатні відчиняти дверцята клітки. Деякі, наприклад, дикі кабани, надзвичайно розумні й можуть відчинити засув своїм писком. А хто міг би запідозрити, що гігантський броненосець вправно відчиняє клітки? Чи американський лось? Однак лось настільки ж вправно дає раду з клітками своїм писком, як і слон зі своїм хоботом. Американські лосі завжди виривалися на свободу, в них був просто талант у цьому плані.

Так само талановитими були й велоцираптори.

Раптори були не менш розумні, ніж шимпанзе. І, як шимпанзе, мали гнучкі лапи, які дозволяли їм відчиняти двері й управляти різними об'єктами. Вони з легкістю могли втекти. І коли, як і побоювався Малдун, один з них таки втік, він

убив двох будівельників і покалічив третього, перш ніж його схопили. Після цього випадку будиночок для відвідувачів обладнали важкими ґратами на воротах, поставили високий паркан по периметру та шибки з загартованого скла. А у загоні, де тримали рапторів, встановили електронні датчики, щоб попередити спробу втечі.

Також Малдун вимагав зброї, а саме протитанкових керованих ракет. Мисливці добре знають, як важко звалити з ніг чотиритонного африканського слона, а деякі з динозаврів важили вдесятеро більше. Перелякане керівництво наполягало на тому, щоб на острові не було ніякої зброї. Коли ж Малдун почав погрожувати, що кине роботу і розповість про все пресі, було досягнуто компромісу. Зрештою у одній із зачинених кімнат підвалу помістили дві ракетно-пускові установки з лазерним наведенням. Ключі від кімнати мав лише Малдун.

Це й були ті ключі, що він їх зараз крутив у руках.

— Я вниз, — сказав він.

Арнольд кивнув, спостерігаючи за моніторами. Два «ленд-крузери» зупинилися на верхівці пагорба, чекаючи, поки з'явиться тиранозавр.

— Агов, — озвався Денніс Недрі з далекого кутка, — коли ви вже піднялися, принесіть мені кока-коли, добре?

Грант чекав у машині, тихо спостерігаючи. Мекання кози ставало дедалі голоснішим і наполегливішим. Коза відчайдушно смикала мотузку, гасаючи туди-сюди. Грант почув по рації тривожний голос Лекс:

— Що буде з козою? Її з'їдять?

— Так, — мовив їй хтось, а потім Еллі прикрутила рацію. Відтак долинув запах, сморід гнилі та розкладання, що летів понад схилом.

— Він тут, — прошепотів Грант.

— Вона, — виправив його Малкольм.

Коза була прив'язана у центрі поля, за тридцять ярдів від найближчого дерева. Динозавр мав бути десь серед дерев, але спочатку Грант не міг нічого розгледіти. Потім він зрозумів, що дивиться надто низько: голова тварини була за двадцять футів від землі, а решта ховалася у верхніх гілках пальм.

Малкольм прошепотів:

— О Господи... Та вона здоровезна, як той клятий будинок...

Грант подивився на величезну квадратну голову, що сягала п'ятьох футів завдовжки, строкату, червонясто-коричневу, з величезними щелепами й іклами. Було чути, як клацнули щелепи тиранозаврихи, але величезна тварина не виходила з укриття.

Малкольм прошепотів:

— Довго вона чекатиме?

— Можливо, три-чотири хвилини. Можливо...

Тиранозавриха безшумно підхопилася з місця, тепер можна було повністю побачити її величезне тіло. За чотири кроки вона пододала відстань до кози, наблизилася до неї і схопила за шию. Мекання припинилося. Запала тиша.

Зависнувши над жертвою, динозавриха раптом завагалася. Її масивна голова крутилася на м'язистій шиї в усі боки. Тварина пильно подивилася на «ленд-крузер», що стояв високо на пагорбі.

Малкольм прошепотів:

— Вона нас бачить?

— О так, — сказав Реджис по внутрішньому зв'язку. — Зараз глянемо, чи вона їстиме перед нами, чи потягне свою здобич геть.

Тиранозавриха нахилилася і понюхала тушу кози. Защебетала якась пташка, тварина стривожено підвела голову. Вона поглядала туди-сюди, крутячи головою маленькими ривками.

— Мов пташка,— мовила Еллі.

Тиранозавриха й досі вагалася.

— Чого вона боїться? — прошепотів Малкольм.

— Мабуть, іншого тиранозавра,— прошепотів Грант. Великі м'ясоїдні на кшталт левів і тигрів часто стають обережними після вбивства, поводячись так, ніби їх раптом викриють. Зоологи ХІХ століття уявляли, ніби тварини відчувають провину за те, що зробили. Але сучасні вчені довели, що боротьба за здобич потребує чималих зусиль (фінальному стрибку передують години терплячого переслідування) і при цьому часто завершується невдачею. Теорія «природи зі скривавленими зубами й пазурами» була помилковою; найчастіше здобичі вдавалося втекти. Коли хижак нарешті збивав тварину з ніг, він стеріг її від іншого хижака, який міг напасти і вкраси здобич. Тож, мабуть, ця тиранозавриха боялася іншу.

Величезна тварина знову нахилилася над козою. Однією задньою лапою вона притримувала тушу на місці, а щелепами почала розривати м'ясо.

— Вона збирається залишитися,— прошепотів Реджис.— Чудово.

Тиранозавриха підвела голову, з її пащі стирчали шматки м'яса, стікаючи кров'ю. Вона подивилася на «ленд-крузер» і почала жувати. Почувся хрускіт кісток, бридкий до нудоти.

— Фу-у,— сказала Лекс по рації.— Це огидно.

І тут, ніби обережність зрештою взяла гору, тиранозавриха підхопила рештки кози і тихо потягла їх у лісові нетрі.

— Пані й панове! Перед вами тиранозавр рекс,— мовив голос, записаний на плівку. «Ленд-крузери» зрушили з місця і безшумно поїхали крізь листя.

Малкольм відкинувся на спинку сидіння.

— Фантастично,— сказав він.

Дженнаро витер лоба. Він мав блідий вигляд.

ДИСПЕТЧЕРСЬКА

Зайшовши до диспетчерської, Генрі Ву побачив, що всі сидять у темряві та слухають переговори по рації.

— Боже, якщо така тварина вибереться назовні,— говорив Дженнaro, його голос деренчав у динаміку,— її ж ніщо не зупинить.

— Ніщо не зупинить, ніщо...

— Велетенська, без жодних ворогів у природі...

— Господи, ви тільки подумайте...

Геммонд у диспетчерській промовив:

— Чорт би забрав цих людей. У них стільки песимізму.

— Вони й досі бояться втечі тварин? — зронив Ву.— Не розумію. Вони мали б уже зрозуміти, що в нас усе під контролем. Ми спроектували цих тварин і спроектували цей курорт...— Він знизав плечима.

Ву був глибоко переконаний, що парк збудований правильно, так само він був упевнений і щодо відновлення палео-ДНК. Хай які проблеми виникали у ДНК, вони, по суті, були точковими проблемами у кодi, що спричиняли порушення у фенотипі: не спрацьовував фермент або не склалися білкові ланцюжки. Незалежно від складності, ці труднощі завжди можна було подолати незначним коригуванням у наступній версії.

Так само він знав, що проблеми «Парку юрського періоду» не фундаментальні. Це не проблеми контролю. Нічого

настільки важливого або настільки серйозного, як можливість утечі тварин. Ву здавалася образливою сама вже думка про те, що хтось вважає, ніби він міг створити систему, у якій можливе щось подібне.

— Це все Малкольм, — похмуро сказав Геммонд. — Це його рук справа. Ви ж знаєте, що він з самого початку був проти нас. Він вигадав цю теорію, що складними системами неможливо управляти, а природу неможливо наслідувати. Не знаю, що з ним таке. Дідько, та ми просто створюємо тут звіринець. На світі їх хоч греблю гати, і всі вони чудово працюють. Але він збирається довести свою теорію або померти. Залишається лише сподіватися, що він не налякає Дженнаро так, що той спробує закрити парк.

— А він може це зробити? — спитав Ву.

— Ні, — відповів Геммонд. — Але спробувати може. Може спробувати і налякати японських інвесторів так, що ті й гроші захочуть забрати. Або може підняти сморід в урядових колах у Сан-Хосе. Він може наробити неприємностей.

Арнольд загасив цигарку.

— Почекаємо і подивимося, що відбувається, — мовив він. — Ми віримо в парк. Побачимо, що з цього вийде.

Малдун вийшов з ліфта, кивнув охоронцю на першому поверсі й пішов униз, у підвал. Увімкнув світло. Підвал був повнений двома десятками «ленд-крузерів», що стояли рівними рядами. Це були електромобілі, що, за проектом, курсуватимуть парком, повертаючись до центру для відвідувачів.

У кутку стояв джип з червоною смужкою, одна з двох автівок (другу вранці взяв Гардінг, ветеринар), що мали бензинові двигуни і могли їздити парком де завгодно, навіть серед

тварин. На джипах була намальована діагональна червона смуга — чомусь вона відлякувала трицератопсів.

Малдун пройшов повз джип у кінець підвалу. Сталеві двері кімнати для зброї не мали розпізнавальних знаків. Він відчинив їх власним ключем. Усередині стояли рушничні піраміди. Він витягнув ручний гранатомет Рендлера і коробку з боєприпасами. В другу руку взяв пару сірих ракет.

Зачинивши по собі двері, він поклав зброю на заднє сидіння джипа. Коли він залишав гараж, то почув віддалений гуркіт грому.

— Схоже, буде дощ, — сказав Ед Реджис, глянувши на небо.

«Ленд-крузери» зупинилися знову — біля болота з зароподами. Велике стадо апатозаврів паслося на краю лагуни, поїдаючи листя з верхніх гілок пальм. У цьому ж місці було кілька качконосих гадрозаврів, які мали набагато менші розміри.

Звісно, Тім знав, що гадрозаври насправді не такі вже маленькі. Вони мали такий вигляд лише тому, що апатозаври були набагато більші. Їхні крихітні голівки піднімалися у повітря на п'ятдесят футів, витягуючись на довгих шиях.

— Великих тварин, яких ви зараз бачите, зазвичай називають бронтозаврами, — мовив голос, — але насправді це апатозаври. Вони важать понад тридцять тонн. Це означає, що одна тварина завбільшки як ціле стадо сучасних слонів. І, як ви бачите, їхнє улюблене місце вздовж лагуни не є болотистим. Незважаючи на те, що написано у книжках, бронтозаври уникають боліт. Вони люблять тверду землю.

— Бронтозавр — це найбільший з динозаврів, Лекс, — сказав Ед Реджис. Тім не став з ним сперечатися. Насправді брахіозавр був утричі більший. А деякі вчені вважали, що

ультразавр та сейсмозавр були навіть більші за брахіозавра. Сейсмозавр міг важити сто тонн!

Поряд з апатозаврами тягнулися до листя менші гадрозаври, стоячи на задніх лапах. Вони граційно рухалися як на таких великих створінь. Кілька малят-гадрозаврів бігало навколо дорослих, поїдаючи листя, що випадало з пащі великих тварин.

— Динозаври «Парку юрського періоду» не розмножуються,— мовив голос.— Молоді тварини, яких ви бачите, були штучно виведені кілька місяців тому і поміщені до стада. Але дорослі виховують їх у будь-якому разі.

Угорі прокотився гуркіт грому. Небо потемнішало і загрозливо нависло над ними.

— Так, схоже на дощ, це точно,— сказав Ед Реджис.

Машина рушила вперед, і Тім озирнувся на гадрозаврів. Зненацька з одного боку він угледів світло-жовту тварину, яка швидко рухалася. На спині вона мала коричнюваті смуги. Тім миттєво впізнав її.

— Гей! — гукнув він.— Зупиніть машину!

— Що таке? — здивувався Ед Реджис.

— Швидше! *Зупиніть машину!*

— Тепер ми їдемо до останньої з наших великих доісторичних тварин — стегозавра,— мовив записаний голос.

— Я бачив одного! Я бачив його у лузі!

— Кого бачив?

— Раптора! Отам у лузі!

— Стегозаври — це тварини, які виникли у середині юрського періоду, близько ста сімдесятьох мільйонів років тому,— сказав голос.— Деякі з цих чудових травоїдних живуть тут, у «Парку юрського періоду»...

— О, я так не думаю, Тіме,— мовив Ед Реджис.— Це не раптор.

— Я бачив його! Зупиніть машину!

У динаміку почулося бурмотіння, щойно новину почули Грант і Малкольм.

— Тім каже, що бачив раптора.

— Де?

— Позаду в лузі.

— Ну то повернімося і гляньмо.

— Ми не можемо повернутися назад, — сказав Ед Реджис. — Ми можемо рухатися тільки вперед. Машини запрограмовані.

— Ми не можемо повернутися назад? — перепитав Грант.

— Ні, — відповів Реджис. — Вибачте, але це свого роду атракціон...

— Тіме, це професор Малкольм, — лагідно мовив голос у динаміку. — В мене лише одне питання щодо цього раптора. Що б ти сказав про його вік?

— Він старший за малюка, якого ми бачили сьогодні, — мовив Тім. — І молодший за дорослих тварин у загоні. Дорослі були шість футів заввишки, а цей був десь уполовину менший.

— Чудово, — сказав Малкольм.

— Я бачив його лише секунду, — мовив Тім.

— Я впевнений, що це був не раптор, — сказав Ед Реджис. — Це не міг бути раптор. Це, мабуть, отнієлія. Вони завжди стрибають через паркани. Ми маємо з ними до дідька клопотів.

— Я знаю, що це був раптор, — мовив Тім.

— Я голодна, — сказала Лекс. Вона починала скиглити.

У диспетчерській Арнольд обернувся до Ву:

— Як ви думаєте, що бачив цей хлопець?

— Гадаю, що це мала бути отнієлія.

Арнольд кивнув.

— Нам важко відстежити цих отніелій, бо вони забагато часу проводять на деревах.

Отніелії були винятком з їхнього щохвилинного контролю за тваринами. Комп'ютери повсякчас губили та знаходили їх, коли вони залазили на дерева і знову спускалися вниз.

— Ось що мені болить, — мовив Геммонд, — то це те, що ми створили цей чудовий парк, цей фантастичний парк, а наші перші відвідувачі проходять через нього, ніби ревізори, вишукуючи проблеми. Вони зовсім не захоплюються ним.

— То вже їхній клопіт, — відповів Арнольд. — Ми не можемо змусити їх захоплюватися.

Клацнув внутрішній зв'язок, і Арнольд почув протяжний голос:

— Агов, Джоне, це з судна «Енн Б» з доку. Ми ще не закінчили розвантаження, а я бачу, як з півдня на нас насувається шторм. Якщо погода погіршиться, то ми, мабуть, не будемо тут затримуватися.

Арнольд обернувся до монітора, що показував вантажне судно, пришвартоване біля причалу зі східного боку острова. Він натиснув кнопку зв'язку.

— Багато ще залишилося зробити, Джиме?

— Лише три контейнери з обладнанням. Я не перевіряв декларацію, але припускаю, що ви можете почекати ще кілька тижнів. Самі знаєте, ми не дуже добре тут тримаємося на якорі, та ще й за сто миль від берега.

— Вам потрібен дозвіл на відплиття?

— Так, Джоне.

— Мені потрібне це обладнання, — сказав Геммонд. — Це обладнання для лабораторій. Воно нам необхідне.

— Так,— відповів Арнольд.— Але ви ж не захотіли витратити гроші на будівництво захисного бар'єру для пірса. Ось ми й не маємо пристойної гавані. Якщо шторм посилиться, корабель може розбитися об причал. Я вже бачив, як у такий спосіб гинуть кораблі. Тоді вам доведеться взяти на себе компенсацію збитків за втрачений корабель плюс піднімання судна, щоб очистити док...

Геммонд махнув рукою.

— Та хай уже забираються звідти.

— «Енн Б», дозволяю відплиття,— мовив Арнольд по рації.

— Побачимося за два тижні,— відповів голос.

На моніторі було видно, як екіпаж на палубах віддає кінці. Арнольд повернувся до головної панелі управління. Він побачив, як «ленд-крузери» рухаються через поля у хмарах пари.

— Де вони зараз? — спитав Геммонд.

— Схоже на південні поля,— відповів Арнольд. Південний край острова мав більшу вулканічну активність, ніж північний.— Це означає, що вони вже майже дісталися стегозаврів. Упевнений, що вони зупиняться і подивляться, що там робить Гардінг.

СТЕГОЗАВР

Щойно «ленд-крузер» зупинився, Еллі Сетлер крізь шлейф пари побачила стегозавра. Він стояв тихо, нерухомо. Поряд з ним був припаркований джип з червоною смугою.

— Змушений визнати, ця тваринка має кумедний вигляд,— сказав Малкольм.

Стегозавр був завдовжки двадцять футів, мав величезний незграбний тулуб і вертикальні броньові плити вздовж спини. На хвості були трифутові шипи небезпечного вигляду. А шия звужувалася до абсурдно маленької голівки з дурнуватим поглядом, мов у придуркуваті коняки.

У той час як вони спостерігали, біля тварини ходив якийсь чоловік.

— Це наш ветеринар, доктор Гардінг,— мовив Ед Реджис по рації.— Він уколів стегозавру наркоз, тому той і не рухається. Він хворий.

Грант уже вилізав з машини, поспішаючи до нерухомого стегозавра. Еллі вилізла теж і побачила, як до них підїхав другий «ленд-крузер» і з нього вистрибнули двоє дітлахів.

— А на що він хворіє? — запитав Тім.

— Ніхто не знає напевно,— відповіла Еллі.

Великі шкірясті пластини вздовж хребта стегозавра злегка провисли. Він дихав повільно й важко, видаючи з кожним видихом вологе схлипування.

— А він не заразний? — спитала Лекс.

Вони підійшли до крихітної голови тварини, де Грант і ветеринар стояли навколішках, зазираючи в пащу стегозавра.

Лекс зморщила носа.

— А ця звірюка здоровезна! — сказала вона. — Та ще й смердить!

— Так. — Еллі вже теж помітила, що стегозавр мав специфічний запах, ніби тхнуло гнилою рибою. Це нагадало їй щось знайоме, але що саме, вона не могла згадати. Хай там як, а доти їй ніколи не траплялося нюхати стегозавра. Може, це його характерний запах. Але вона сумнівалася. Більшість травоїдних не мають сильного запаху, так само як і їхній послід. Такий сморід більше характерний для хижаків.

— Це тому, що він хворий? — спитала Лекс.

— Можливо. І не забувай, що ветеринар його приспав.

— Еллі! Глянь-но на його язик! — погукав Грант.

З пащі тварини мляво вивалювався темно-багряний язик. Ветеринар посвітив на нього ліхтариком, щоб вона могла роздивитися дуже дрібні сріблясті бульбашки.

— Важко нам з цими стегозаврами, — мовив ветеринар. — Вони завжди хворіють.

— А які симптоми? — спитала Еллі. Вона пошкребла язик нігтем. З розчавлених пухирців потекла прозора рідина.

— Фу-у, — зронила Лекс.

— Порушення рівноваги, дезорієнтація, ускладнене дихання і пронос, — мовив Гардінг. — Відбувається приблизно раз на шість тижнів або близько того.

— Вони безперервно харчуються?

— Так, — сказав Гардінг. — Тварини такого розміру мають з'їдати щонайменше п'ятсот-шістсот фунтів рослинної їжі на день лише для того, щоб просто пересуватися. Вони постійно шукають їжу.

— Тоді, мабуть, вони не від рослин отруїлися,— мовила Еллі.— Якщо вони їдять майже безперервно, то й хворіли б так само. А не раз на шість тижнів.

— Саме так,— сказав ветеринар.

— Дозвольте? — спитала Еллі, взявши в нього ліхтарик.— Транквілізатор впливає на зіниці? — мовила вона, посвітивши в око стегозавра.

— Так, це міотичний ефект, зіниці звужуються.

— Але в нього вони, навпаки, розширені,— сказала вона. Гардінг глянув. Не було жодних сумнівів: зіниця була розширена і не скорочувалася, коли на неї світили.

— Чорт мене забирай,— мовив він.— Це фармакологічний ефект.

— Так.— Еллі підвелася і роззирнулася.— В якому діапазоні пересуваються тварини?

— Близько п'ятьох квадратних миль.

— У цій зоні? — спитала вона. Вони були у відкритому лузі з виходами скельної породи і з переривчастими викидами пари, що піднімалася з-під землі. Було вже пізно, друга половина дня, і з-під низьких сірих хмар рожевіло небо.

— Їхня територія здебільшого на півночі й тут,— сказав Гардінг.— Та коли вони хворіють, то, як правило, бувають десь у цьому районі.

Це цікава загадка, подумала Еллі. Як пояснити періодичність отруєння? Вона вказала за межі луку:

— Бачите ці низькі й витончені кущі?

— Вест-індський бузок,— кивнув Гардінг.— Ми знаємо, що він токсичний. Тварини його не їдять.

— Ви впевнені?

— Так. Ми спостерігаємо за ними на відео, і я перевіряв їхній послід, щоб упевнитися. Стегозаври ніколи не їдять бузок.

Melia azedarach, вона ж китайська ягода, або вест-індський бузок, містить токсичні алкалоїди. Китайці використовували цю рослину, щоб труїти рибу.

— Вони не їдять її,— мовив ветеринар.

— Цікаво,— сказала Еллі.— Бо в іншому разі я б сказала, що ця тварина має всі класичні ознаки отруєння мелією: ступор, пухирі на слизових оболонках, розширення зіниць.— Вона підійшла до рослин і нахилилася, щоб роздивитися їх ближче.— Ви праві,— мовила вона,— рослини цілі, ніяких ознак того, що їх їли. Зовсім.

— До того ж шеститижневий інтервал,— нагадав їй ветеринар.

— Як часто сюди приходять стегозаври?

— Приблизно раз на тиждень,— сказав він.— Стегозаври повільно роблять коло по території, харчуючись дорогою. Вони завершують свій обхід приблизно за тиждень.

— Але хворіють раз на шість тижнів.

— Саме так,— підтвердив Гардінг.

— Це нудно,— мовила Лекс.

— Тс-с,— сказав Тім,— доктор Сетлер намагається все зрозуміти.

— Невдало,— мовила Еллі, йдучи далі лугом.

За спиною вона почула, як Лекс каже:

— Ніхто не хоче трохи погратися?

Еллі подивилася на землю. Луг у багатьох місцях був кам'янистий. Десь ліворуч було чути звуки прибою. Посеред каміння лежали ягоди. Можливо, тварини просто наїлися їх? Але це безглуздо. Ягоди вест-індського бузку жах які гіркі.

— Щось шукаєш? — сказав Грант, приєднавшись до неї.

Еллі зітхнула.

— Тут саме каміння. Ми, мабуть, біля пляжу, бо всі камінці гладенькі. І складені у маленькі смішні купки.

— Маленькі смішні купки? — перепитав Грант.

— Скрізь. Ось одна з них, — вказала вона.

І тут вона зрозуміла, на що дивиться. Камені були стерті, але це не мало нічого спільного з океаном. Це каміння лежало купками, ніби його розкидали так у певному напрямку.

Це було шлункове каміння.

Крокодили і чимало птахів ковтають невеликі камінці, що збираються у м'язистій сумці шлунково-кишкового тракту, так званому м'язистому шлунку. Затиснуті м'язами цього м'язистого шлунку, камінці допомагають перетирати тверду рослинну їжу, перш ніж вона досягне власне шлунку, і таким чином допомагають травленню. Деякі науковці вважали, що динозаври також мали шлункові камені. З одного боку, зуби динозаврів були занадто малі й занадто мало зношені, щоб їх могли використовувати для жування їжі. Припускали, що динозаври ковтали свою їжу цілком і дозволяли шлунковим каменям перетерти грубі рослинні волокна. А деякі скелети знаходили з відповідним камінням у череві. Але ця версія ніколи не перевірялася і...

— Шлункові камені, — мовив Грант.

— Гадаю, що так. Вони ковтають ці камені, за кілька тижнів ті робляться гладенькими, і динозаври відригують їх, залишаючи цю маленьку купку, і ковтають свіжі камені. І коли вони це роблять, то разом з камінням ковтають і ягоди. Через це й хворіють.

— Чорт забирай, — сказав Грант. — Я певен, що ти маєш рацію. — Він взяв жменьку камінців, почистивши їх у руці, піддаючись інстинкту палеонтолога.

Тут він зупинився.

— Еллі, — мовив він. — Глянь-но на це.

— Кидайте сюди! Просто в стару рукавичку! — крикнула Лекс, і Дженнаро кинув їй м'яча. Вона жбурнула його назад, та так, що в нього від удару заболіла рука.

— Полегше! В мене ж немає рукавичок!

— Слабак! — презирливо вигукнула вона.

Роздратований, він жбурнув їй м'яча і почув, як той ляпнувся об шкіру рукавички.

— Ну от, тепер інша справа, — сказала вона.

Стоячи біля динозавра, Дженнаро продовжував грати в м'яча, водночас розмовляючи з Малкольмом.

— Як цей хворий динозавр вписується у вашу теорію?

— Це передбачувано, — відповів Малкольм.

Дженнаро похитав головою.

— А є щось таке, що вашою теорією не передбачалося?

— Подивіться, — мовив Малкольм. — Я тут ні до чого. Це теорія хаосу. Але я помітив, що ніхто не готовий дослухатися до математичних висновків. Бо вони натякають на дуже великі наслідки для людського життя. Набагато більші, ніж принцип Гейзенберга чи теореми Геделя, що про них усі говорять без угаву. Насправді це, скоріше, академічні міркування. Філософські міркування. А теорія хаосу стосується повсякденного життя. Ви знаєте, для чого спочатку збудували комп'ютери?

— Ні, — відповів Дженнаро.

— Кидайте сюди! — гукнула Лекс.

— Комп'ютери були створені наприкінці 1940-х років, бо математики на кшталт Джона фон Неймана вважали, що як мати під рукою комп'ютер — машину, здатну впоратися з багатьма змінними даними одночасно, — то можна буде передбачати погоду. І погода зрештою стане для людей зрозумілою. І в цю мрію люди вірили наступні сорок років. Вони вважали, що прогноз — це результат стеження за певними речами. Якщо ви достатньо знаєте, то здатні щось передбачити. Це була наукова віра, така дорога серцю ще з часів Ньютона.

— І?

— Теорія хаосу просто викинула її у вікно. Вона говорить, що певні явища взагалі неможливо передбачити. Неможливо передбачити погоду більш ніж на кілька днів. Усі гроші, витрачені на довгострокові прогнози (за кілька останніх десятиліть — це близько півмільярда доларів) — це гроші, викинуті на вітер. Це безглузда справа. Це так само безглуздо, як намагатися перетворити свинець на золото. Ми озираємося на алхіміків і сміємося з їхньої праці, але наступні покоління так само сміятимуться з нас. Ми намагалися зробити неможливе і витратили на це купу грошей. Тому що насправді є великі категорії явищ, непередбачуваних за своєю суттю.

— Про це каже ваша теорія?

— Так, і мене вражає, як мало людей хоче до неї дослухатися, — сказав Малкольм. — Я надав Геммонду всю цю інформацію ще задовго до того, як він розпочав тут роботу. Ви збираєтеся створити компанію доісторичних тварин і розмістити їх на якомусь острові? Чудово. Прекрасна мрія. Чарівно. Та вона не стане такою, як ви плануєте. Бо вона така сама непередбачувана за своєю суттю, як і погода.

— Ви казали це йому? — спитав Дженнаро.

— Так. Я також казав йому, де відбуватимуться відхилення. Очевидно, що пристосування тварин до навколишнього середовища є однією з таких сфер. Цьому стегозаврові сто мільйонів років. Він не пристосований до нашого світу. Тут інше повітря, сонячна радіація, комахи, звуки, рослинність. Усе інше. І вміст кисню в атмосфері нижчий. Ця бідолашна тварина схожа на людину на висоті в десять тисяч футів. Послухайте, з яким свистом вона дихає.

— А інші сфери?

— Якщо казати загалом, то це здатність парку контролювати поширення форм життя. Бо історія еволюції свідчить, що життя завжди обходить усі бар'єри. Життя виривається

на волю, поширюється на нові території. Болісно, можливо, навіть у небезпечний спосіб. Але життя знаходить дорогу,— Малкольм похитав головою.— Я не хочу здаватися філософом, але все так і є.

Дженнаро озирнувся. Еллі й Грант стояли на тому кінці луку, розмахуючи руками і щось вигукуючи.

— Ти взяв мені кока-коли? — спитав Денніс Недрі, коли Малдун повернувся до диспетчерської. Малдун не потурбувався відповісти. Він підійшов просто до монітора і став спостерігати за тим, що там відбувалося. По рації він почув голос Гардінга:

— ...стегозавр... нарешті... тримайте...

— Що це означає? — спитав Малдун.

— Вони дісталися південної точки,— сказав Арнольд.— Ось чому зв'язок трохи переривається. Я перемкну їх на інший канал. Але вони з'ясували, що таке зі стегозаврами. Вони їдять якісь ягоди.

Геммонд кивнув.

— Я знав, що ми рано чи пізно вирішимо цю проблему,— мовив він.

— Це не дуже вражає,— сказав Дженнаро. Він у сутінках тримав на кінчику пальця щось біле завбільшки з поштову марку.— Ви впевнені щодо цього, Алане?

— Абсолютно впевнений,— озвався Грант.— Його видає візерунок на внутрішній поверхні, внутрішня крива. Поверніть її — і ви побачите слабкий візерунок випуклих ліній, що утворюють форми, схожі на трикутники.

— Так, бачу.

— Ну от, я викопав два яйця з подібними візерунками на стоянці у Монтані.

— То ви вважаєте, що це шматочок шкаралупи від яйця динозавра?

— Саме так,— відповів Грант.

Гардінг похитав головою.

— Але ж ці динозаври не розмножуються.

— Вочевидь, вони таки на це здатні,— мовив Дженнаро.

— Це може бути пташине яйце,— сказав Гардінг,— у нас на острові їх буквально десятки видів.

Грант похитав головою.

— Подивіться на кривизну. Шкаралупа майже пласка. Вона — з дуже великого яйця. І зверніть увагу на товщину шкаралупи. Якщо у вас немає страусів на цьому острові, це яйце динозавра.

— Але вони не можуть розмножуватися,— наполягав Гардінг,— усі тварини — жіночої статі.

— Я тільки знаю,— відповів Грант,— що це — яйце динозавра.

— Ви можете визначити вид? — запитав Малкольм.

— Так,— відповів Грант.— Це яйце велоцираптора.

ДИСПЕТЧЕРСЬКА

— Абсолютна нісенітниця,— мовив Геммонд у диспетчерській, слухаючи повідомлення по рації.— Це пташине яйце. Це єдиний варіант.

У динаміку почувся тріск і голос Малкольма:

— А зробимо невеличкий тест. Попросіть містера Арнольда запустити одну з його комп'ютерних програм для підрахунку тварин.

— Зараз?

— Так, просто зараз. Я так розумію, що її можна відтворити і на екрані у машині доктора Гардінга. Зробіть це, можете?

— Без проблем,— сказав Арнольд. За хвилюку на моніторі у диспетчерській з'явилася таблиця:

Усього тварин			238
Вид	Очікується	Виявлено	Версія
Тиранозаври	2	2	4.1
Майазаври	21	21	3.3
Стегозаври	4	4	3.9
Трицератопси	8	8	3.1
Прокомпсогнатиди	49	49	3.9
Отніелії	16	16	3.1
Велоцираптори	8	8	3.0
Апатозаври	17	17	3.1
Гадрозаври	11	11	3.1
Дилофозаври	7	7	4.3
Птерозаври	6	6	4.3
Гіпсилофодонтиди	33	33	2.9
Еуоплоцефаліди	16	16	4.0
Стиракозаври	18	18	3.9
Целловозаври	22	22	4.1
Разом	238	238	

— Сподіваюся, ви задоволені,— мовив Геммонд.— Ви бачите цю таблицю на вашому екрані?

— Так,— відповів Малкольм.

— Усе зійшлося, як завжди, — сказав він, не приховуючи задоволення.

— Послухайте, — мовив Малкольм, — а ви можете змусити комп'ютер пошукати іншу кількість тварин?

— Наприклад? — спитав Арнольд.

— Спробуйте 239.

— Хвилиночку, — сказав Арнольд, спохмурнівши. За мить на екрані з'явилося:

Усього тварин			239
Вид	Очікується	Виявлено	Версія
Тиранозаври	2	2	4.1
Майазаври	21	21	3.3
Стегозаври	4	4	3.9
Трицератопси	8	8	3.1
Прокомпсогнатиди	49	50	3.9
Отніелії	16	16	3.1
Велоцираптори	8	8	3.0
Апатозаври	17	17	3.1
Гадрозаври	11	11	3.1
Дилофозаври	7	7	4.3
Птерозаври	6	6	4.3
Гіпсилофодонтиди	33	33	2.9
Еуоплоцефаліди	16	16	4.0
Стиракозаври	18	18	3.9
Целловозаври	22	22	4.1
Разом	238	239	

Геммонд підсунувся ближче до екрана:

— Що це в біса таке?

— Ми виявили ще одного компі. — Звідки?

— Не знаю!

У динаміку почувся тріск.

— А тепер спробуйте пошукати, скажімо, 300 тварин.

— Що він таке каже? — мовив Геммонд, підвищивши голос.— Три сотні тварин? Про що він говорить?

— Хвилиночку,— сказав Арнольд.— Це займе кілька хвилин.— Він поклацав по клавішах.

У першому рядку підсумків з'явилося:

Усього тварин

239

— Не розумію, до чого він хилить,— мовив Геммонд.

— Боюся, що я розумію,— відповів Арнольд. Він глянув на екран. У першому рядку блимали цифри:

Усього тварин

244

— Двісті сорок чотири? — здивувався Геммонд.— Що відбувається?

— Комп'ютер підраховує тварин у парку,— сказав Ву.— Всіх тварин.

— Я гадав, що він завжди так робив,— він розвернувся.— Недрі! Ти знову облажався?

— Ні,— мовив Недрі, відірвавшись від свого монітора.— Комп'ютер дозволяє оператору вводити очікувану кількість тварин, щоб їх швидше порахувати. Але це зручність, а не недолік.

— Він має рацію,— сказав Арнольд.— Ми завжди використовували число «238», бо вважали, що їх не може бути більше.

На екрані висвітилося:

Усього тварин

262

— Хвилиночку,— мовив Геммонд.— Ці тварини не можуть розмножуватися. Можливо, комп'ютер рахує польових мишей або щось подібне.

— Я теж так думаю,— погодився Арнольд.— Ймовірніше за все, це помилка візуального стеження. Але ми незабаром дізнаємося.

Геммонд повернувся до Ву:

— Вони ж не можуть розмножуватися, ні?

— Ні,— підтвердив той.

Усього тварин

270

— Звідки вони беруться? — сказав Арнольд.

— Хай мені грець, якщо я знаю,— відповів Ву. Кількість тварин росла в них на очах.

Усього тварин

283

По рації почувся голос Дженнаро:

— Дідько, та куди ж вже більше?

І голос дівчинки:

— Я зголоділа. Коли ми вже додому поїдемо?

— Дуже скоро, Лекс.

На екрані заблимає повідомлення про помилку:

ПОМИЛКА ПАРАМЕТРІВ ПОШУКУ:

**300 тварин
не знайдено**

— Якась помилка,— кивнув Геммонд.— У мене з самого початку було відчуття, що це якась помилка.

Але за хвилину на екрані з'явилася таблиця:

Усього тварин				292
Вид	Очікується	Виявлено	Версія	
Тиранозаври	2	2	4.1	
Майазаври	21	22	3.3	
Стегозаври	4	4	3.9	
Трицератопси	8	8	3.1	
Прокомпсогнатиди	49	65	3.9	
Отніелії	16	23	3.1	
Велоцираптори	8	37	3.0	
Апатозаври	17	17	3.1	
Гадрозаври	11	11	3.1	
Дилофозаври	7	7	4.3	
Птерозаври	6	6	4.3	
Гіпсилофодонтиди	33	34	2.9	
Еуоплоцефаліди	16	16	4.0	
Стиракозаври	18	18	3.9	
Целловозаври	22	22	4.1	
Разом	238	292		

У динаміку затріщало.

— Тепер ви бачите недолік у своїх процедурах,— мовив Малкольм.— Ви відстежували лише очікувану кількість динозаврів. Ви турбувалися про втрату тварин, і ваші процедури були спроектовані так, щоб підказати вам, якщо їхня кількість виявиться меншою за очікувану. Але проблема була не в тому. Проблема була в тому, що у вас більше тварин, ніж очікувалося.

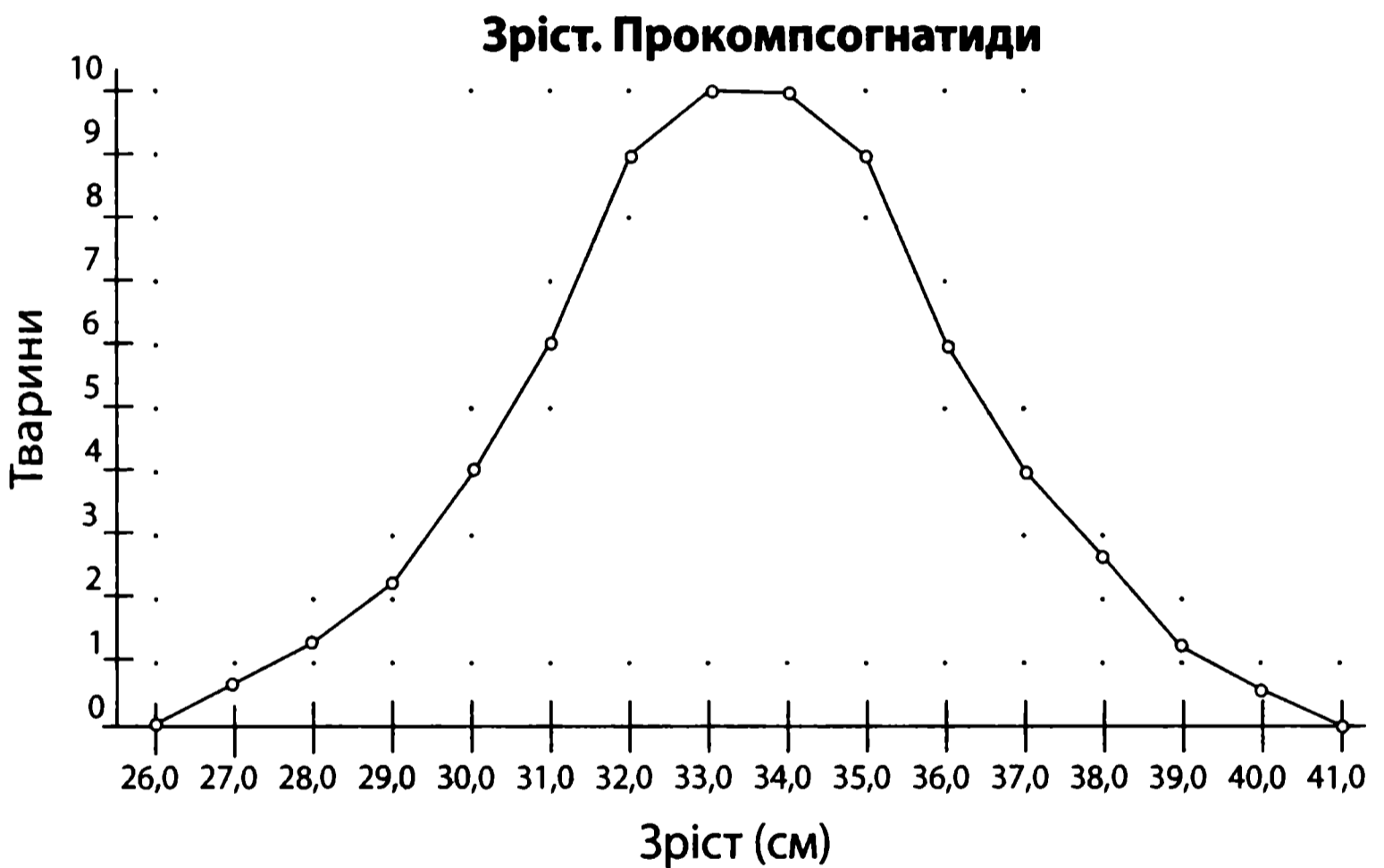
— О Ісусе,— сказав Арнольд.

— Їх не може бути більше,— мовив Ву.— Ми знаємо, скільки ми їх створили. Їх не може бути більше від цієї кількості.

— Боюся, що може, Генрі,— відповів Малкольм.— Вони розмножуються.

— Ні.

— Навіть якщо ви не сприймаєте всерйоз яечну шкаралупу Гранта, ви можете підтвердити це власними даними. Погляньте на графік поділу компі за величиною. Арнольд виведе його на ваш екран.

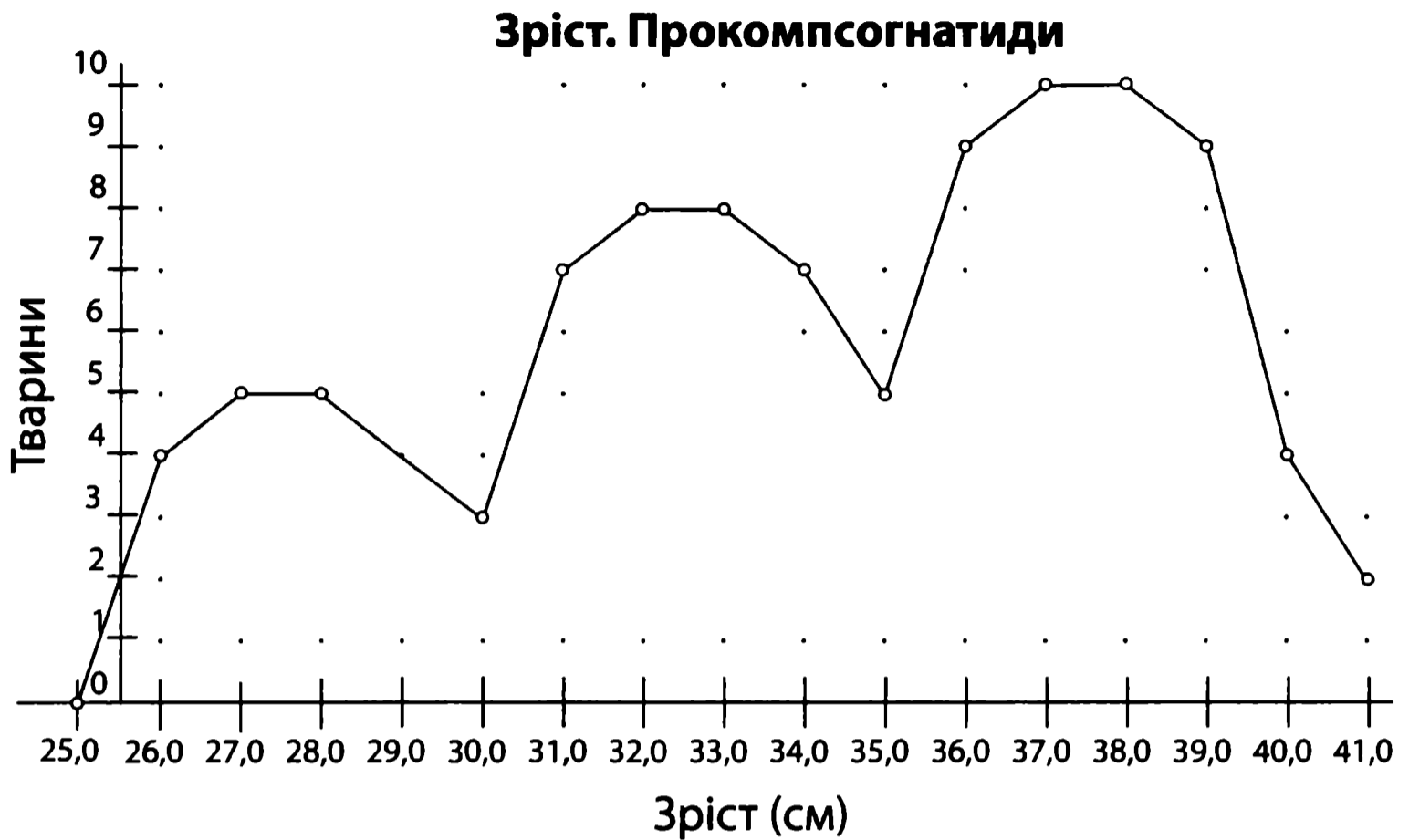
— Нічого не помічаєте? — спитав Малкольм.

— Це розподіл Гауса,— відповів Ву.— Нормальна крива.

— Але ж хіба ви не казали, що виводили компі в три прийоми з інтервалом у шість місяців?

— Так...

— У такому разі ви мали б отримати графік з трьома окремими піками для кожної партії,— сказав Малкольм, клацаючи по клавішах.— Щось таке.

— Але такого у графіка у вас немає, — провадив Малкольм. — Графік, що ви насправді отримали, це графік популяції, яка розмножується. Ваші компі плодяться.

Ву похитав головою.

— Я не розумію як.

— Вони розмножуються, так само як отніелії, майазаври, гіпсилофодонти й велоцираптори.

— Господи, — мовив Малдун. — У парку є велоцираптори, які на волі.

— Ну, це не так уже й погано, — сказав Геммонд, дивлячись на екран. — Ми маємо збільшення лише по трьох категоріях — ну добре, по п'ятьох. У двох з них дуже мале зростання...

— Про що ви кажете? — вигукнув Ву. — Ви розумієте, що це означає?

— Звісно, розумію, — відповів Геммонд. — Це означає, що ти облажався.

— Абсолютно ні.

— В тебе там динозаври розмножуються, Генрі!

— Але ж вони всі самиці, — мовив Ву. — Це неможливо. Це має бути якась помилка. І гляньте на цифри. Невелике зростання у великих тварин, майазаврів і гіпсилофодонтів. І велике — у низки дрібних тварин. Це безглуздо. Це має бути помилка.

Рація пискнула.

— Зовсім ні, — сказав Грант. — Я вважаю, що ці дані підтверджують те, що розмноження відбувається. У сімох різних місцях по всьому острову.

МІСЦЯ РОЗМНОЖЕННЯ

Небо ставало дедалі темнішим. Удалині гриміло. Грант та інші навалилися на двері джипа, вдивляючись у екран на панелі приладів.

— Що це за місця розмноження? — мовив Ву по рації.

— Гнізда, — відповів Грант. — Якщо припустити, що в одному гнізді в середньому буває від вісьмох до дванадцятьох яєць, то ці дані показують, що у компі є два гнізда. У рапторів — теж два. В отніелій — одне. І гіпсилофодонти й майазаври мають по одному гнізду.

— Де ж ці гнізда?

— Нам доведеться знайти їх, — сказав Грант. — Динозаври будують гнізда у віддалених місцях.

— Але чому так мало великих тварин? — мовив Ву. — Якщо в гнізді майазавра від вісьмох до дванадцятьох яєць, то й тварин має бути від вісьмох до дванадцятьох. Але аж ніяк не одна.

— Все правильно, — сказав Грант, — тільки раптори й компі, які вільно ходять парком, імовірно, їдять яйця великих тварин і, можливо, їдять молодняк, який щойно вилупився.

— Але ми їх ніколи не бачили, — мовив Арнольд по рації.

— Раптори — нічні тварини, — сказав Грант. — Хтось спостерігає за парком уночі?

Запала довга тиша.

— Гадаю, що ніхто, — мовив Грант.

— І все-таки це безглуздо, — сказав Ву. — П'ятдесят додаткових тварин не можуть харчуватися яйцями з кількох гнізд.

— Ні, — мовив Грант. — Я припускаю, що вони їдять щось ще. Можливо, дрібних гризунів. У вас є миші та щури?

Знову запала тиша.

— Дайте здогадаюся, — провадив Грант. — Коли ви тільки приїхали на острів, у вас були проблеми зі щурами. Але з часом ці проблеми зникли.

— Так. Це правда...

— І ви й не думали з'ясувати чому.

— Ну, ми лише припускали... — сказав Арнольд.

— Послухайте, — мовив Ву, — але факт залишається фактом: усі тварини жіночої статі. Вони не можуть розмножуватися.

Грант уже поміркував і над цим. Нещодавно він познайомився з цікавим західнонімецьким дослідженням, що, як він підозрював, і містило в собі відповідь на це питання.

— Коли ви створювали ДНК динозаврів, — сказав він, — ви працювали з фрагментарними частинами, чи не так?

— Так,— підтвердив Ву.

— А щоб створити повну нитку ДНК, вам часом доводилося залучати ДНК інших видів?

— Іноді так,— мовив Ву.— Це був єдиний спосіб виконати роботу. Ми залучали ДНК різних видів птахів, а інколи і ДНК рептилій.

— А ДНК амфібій? Зокрема, жаб?

— Можливо. Мені потрібно перевірити.

— Перевірте,— сказав Грант.— Гадаю, що саме там ви знайдете відповідь.

— Але чому ДНК жаб? — спитав Малкольм.

Дженнаро нетерпляче урвав їх:

— Послухайте, все це дуже інтригує, але ми забули про головне питання: чи могли якісь тварини втекти з острова?

— З цих даних неможливо визначити,— відповів Грант.

— Тоді як ми збираємося це визначити?

— Я знаю лише один спосіб,— мовив Грант.— Нам доведеться знайти усі гнізда динозаврів, перевірити їх і порахувати фрагменти яєць, що там залишилися. За ними можемо визначити, скільки тварин вилупилося з самого початку. І можемо починати з'ясовувати, чи є відсутні.

— Хай там як,— сказав Малкольм,— ви не зможете дізнатися, що сталося з відсутніми тваринами: чи їх убили, чи вони вмерли природною смертю, чи покинули острів.

— Ні,— відповів Грант,— але це початок. І я думаю, що ми можемо отримати більше інформації, ретельно вивчивши графіки популяції.

— Як ми шукатимемо ці гнізда?

— Насправді,— мовив Грант,— я гадаю, що комп'ютер здатен допомогти нам із цим.

— Ми вже можемо повернутися назад? — спитала Лекс.— Я зголоділа.

— Так, їдьмо,— мовив Грант і усміхнувся їй.— Ти була дуже терпляча.

— Ти зможеш поїсти вже хвилин за двадцять,— сказав Ед Реджис, рушивши до двох «ленд-крузерів».

— Я залишуся ненадовго,— мовила Еллі.— Пофотографую стегозаврів камерою доктора Гардінга. До завтра з цими пухирцями в пащі все буде ясно.

— Я хочу повернутися,— відповів Грант.— Поїду з дітлахами.

— Гадаю, я теж залишуся,— сказав Дженнаро,— і поїду джипом доктора Гардінга разом з доктором Сетлер.

— Чудово, їдьмо.

Вони рушили до машини. Малкольм мовив:

— Чому все-таки наш юрист залишається?

Грант знизав плечима.

— Гадаю, це може мати стосунок до доктора Сетлер.

— Справді? Думаєте, він на її шорти задивився?

— На це в нього вже був час,— відмахнувся Грант.

Коли вони підійшли до «ленд-крузерів», Тім сказав:

— Я хотів би цього разу їхати попереду, разом з доктором Грантом.

— Вибач,— мовив Малкольм,— але нам з доктором Грантом треба про дещо побалакати.

— Я лише сидітиму й слухатиму. Ані слова не скажу,— запевнив Тім.

— Це особиста розмова,— сказав Малкольм.

— Знаєш що, Тіме,— втрутився Ед Реджис,— хай собі їдуть у задній машині самі. Сядемо в передній машині, й ти зможеш скористатися окулярами нічного бачення. Надягав коли-небудь такі? Ці окуляри дуже чутливі й дозволяють бачити у темряві.

— Круто,— зрадів Тім і пішов до першої машини.

— Гей! — вигукнула Лекс.— Я теж хочу їх поміряти!

— Ні,— відповів Тім.

— Нечесно, нечесно! Тобі все дістається, Тіммі!

Ед Реджис подивився їм услід і сказав Гранту:

— Бачу, що шлях назад буде такий самий.

Грант і Малкольм залізли в другу машину. На лобове скло бризнуло кілька крапель дощу.

— Їдьмо вже,— мовив Ед Реджис.— Я вже не проти побідати. Гадаю, нам не завадив би хороший банановий дайкірі. Що скажете, народ? Банановий дайкірі — класна штука? — Він постукав по металевій обшивці автомобіля.— Побачимось у готелі,— сказав він і хутко рушив до першої машини.

На панелі приладів блимнуло червоне світло. З м'яким електричним шумом «ленд-крузер» рушив з місця.

Дорогою назад у сутінках Малкольм здавався напрочуд пригніченим.

— Ви мали б радіти, що довели правоту своєї теорії,— мовив до нього Грант.

— Відверто кажучи, мені трохи моторошно. Я відчуваю, що ми підійшли до дуже небезпечної межі.

— Чому?

— Інтуїція.

— А хіба математики вірять в інтуїцію?

— Абсолютно. Інтуїція — це дуже важливо. Насправді я думав про фрактали,— сказав Малкольм.— Знаєте, що таке фрактали?

— Ні, не знаю,— похитав Грант головою.

— Фрактали — це геометричний термін, запроваджений людиною на ім'я Мандельброт. На відміну від звичайної евклідової геометрії, що її кожен вивчає у школі — квадрати, куби, сфери,— фрактальна геометрія використовується для опису реальних об'єктів у реальному світі. Гори і хмари — це

фрактальні фігури. Тож фрактали, ймовірно, хоч якось пов'язані з реальністю.

Так от, працюючи з фрактальними інструментами, Мандельброт виявив дивовижну річ. Він виявив, що всі речі мають майже однаковий вигляд у різних масштабах.

— У різних масштабах? — перепитав Грант.

— Наприклад, — мовив Малкольм, — якщо дивитися здалеку на велику гору, то вона має характерні нерівні обриси. Якщо ви підійдете ближче й оглянете невелику вершину цієї гори, вона матиме ті самі гірські обриси. Фактично, ви можете пройти увесь шлях по шкалі — до малесенької пилінки, помітної лише під мікроскопом — і вона матиме ту саму фрактальну форму, що й велика гора.

— Направду, не розумію, чому це вас так турбує, — сказав Грант. Він позіхнув. Почувся запах сірки від вулканічної пари. Тепер вони наближалися до ділянки дороги, що бігла біля узбережжя, з краєвидом на пляж та океан.

— Це спосіб дивитися на речі, — мовив Малкольм. — Мандельброт виявив схожість між найдрібнішим і найбільшим. І ця однаковість масштабу стосується і подій.

— Подій?

— Розгляньмо ціни на бавовну, — сказав Малкольм. — Збереглися записи цих цін більш ніж за сто років. Коли ви почнете вивчати коливання цін на бавовну, то виявите, що графік цінових коливань протягом дня має здебільшого той самий вигляд, що й тижневий графік, а той переважно схожий на річний або десятирічний. І так в усьому. Один день схожий на ціле життя. Ви починаєте робити одне, але в кінцевому підсумку робите щось ще, плануєте виконати доручення, але до них так і не доходять руки... І наприкінці життя виявляється, що усе ваше існування мало такий самий безсистемний характер. Усе ваше життя має той самий вигляд, що й один день.

— Гадаю, що це лише один спосіб дивитися на речі,— мовив Грант.

— Ні,— сказав Малкольм.— Це — єдиний спосіб дивитися на речі. Принаймні це єдиний спосіб, що відповідає дійсності. Розумієте, фрактальна ідея однаковості несе в собі аспект рекурсії, свого роду подвійного відтворення себе, і це означає, що події непередбачувані. Що вони можуть змінюватися раптово, без попередження.

— Добре...

— Але ми заспокоюємо себе, уявляючи раптові зміни як щось таке, що відбувається за межами нормального стану речей. Якийсь нещасний випадок, на кшталт автомобільної аварії. Або поза нашим контролем, як смертельна хвороба. Ми не уявляємо раптову, радикальну, ірраціональну зміну як щось таке, що вбудовано у саму тканину буття. Однак це так. Теорія хаосу вчить нас,— мовив Малкольм,— що лінійності, яка здається нам очевидною в усьому — від фізики до художньої літератури, просто не існує. Лінійність — це штучний погляд на світ. Реальне життя — це не низка взаємопов'язаних подій, що відбуваються одна за іншою, як намистини, нанизані на намисто. Життя — це насправді серія зіткнень, у яких одна подія може змінювати наступні в абсолютно непередбачуваний, навіть руйнівний спосіб.— Малкольм відкинувся на спинку сидіння і глянув на інший «ленд-крузер», що їхав за кілька ярдів попереду.— Такою є реальна правда про будову нашого Всесвіту. Але з якихось причин ми вперто поводимося так, ніби це вигадка.

У цей момент автомобіль струснуло: він зупинився.

— Що сталося? — спитав Грант.

Попереду вони побачили дітей в автомобілі, які вказували у бік океану. У відкритому морі, під низькими хмарами,

Грант побачив силует корабля забезпечення, що рухався назад до Пунтаренаса.

— Чому ми зупинилися? — спитав Малкольм.

Грант увімкнув рацію і почув захоплений голос дівчинки:

— Глянь-но туди, Тіммі! Ти його бачиш, він там!

Малкольм кинув погляд на корабель.

— Вони говорять про судно?

— Мабуть.

Ед Реджис виліз із машини і підійшов до їхнього вікна.

— Перепрошую, — сказав він, — але діти схвильовані. У вас немає бінокля?

— Навіщо?

— Дівчинка каже, що щось бачить на кораблі. Якусь тварину, — мовив Реджис.

Грант схопив бінокль і сперся на підвіконня електромобіля. Він уважно вдивлявся в довгастий контур корабля. Той був темний, майже силует; а потім Грант побачив, як спалахнули ходові вогники, зблиснувши у темно-багряних сутінках.

— Ви щось бачите? — спитав Реджис.

— Ні, — відповів Грант.

— Вони низько, — сказала Лекс по рації. — Подивіться нижче.

Грант нахилив бінокль нижче, роздивляючись корпус корабля просто над ватерлінією. Судно постачання було широке, з бортиком, що захищав палубу від бризок по всій довжині. Але зараз було доволі темно, і він ледве бачив деталі.

— Ні, нічого...

— Я їх бачу, — нетерпляче мовила Лекс. — Біля корми. Гляньте біля корми!

— Як вона може щось розгледіти при такому світлі? — сказав Малкольм.

— Діти можуть,— мовив Грант.— У них гострий зір, про який ми вже й забули.

Він повернув бінокль у бік корми, рухаючи його повільно, і раптом побачив тварин. Вони гралися, гасаючи посеред кормових споруд. Грант бачив їх лише мить, але навіть у сутінках міг сказати, що це тварини близько двох футів заввишки, які ходять вертикально і підтримують рівновагу за допомогою жорстких хвостів.

— А зараз ви їх бачите? — спитала Лекс.

— Бачу,— відповів він.

— Хто вони?

— Раптори,— мовив Грант.— Їх щонайменше два. Молодняк.

— Ісусе,— вихопилося в Еда Реджиса.— Це судно йде на материк.

Малкольм знизав плечима.

— Не хвилюйтеся. Просто зв'яжіться з диспетчерською і скажіть їм, хай відкличуть корабель назад.

Ед Реджис дістався машини і схопив рацію з панелі приладів. Було чути тріск і клацання, ніби хтось швидко перемикає канали.

— З нею щось не так,— сказав він.— Вона не працює.

Він побіг до першого «ленд-крузера», пірнув туди, а потім визирнув з машини.

— Щось не так з обома раціями,— мовив він.— Я не можу викликати диспетчерську.

— Тоді поїхали,— сказав Грант.

У диспетчерській Малдун стояв перед двома великими вікнами з краєвидом на парк. О сьомій по всьому острову увімкнулися галогенові прожектори, перетворивши ландшафт на блискучий коштовний камінь, що тягнувся на південь.

Це була його улюблена пора дня. Він почув тріск статички у радіостанції.

— «Ленд-крузери» почали рухатися,— мовив Арнольд.— Вони їдуть назад.

— Але чому вони зупинилися? — спитав Геммонд.— І чому ми не можемо поговорити з ними?

— Не знаю,— відповів Арнольд.— Можливо, вони вимкнули радіозв'язок у машинах.

— Можливо, це буря,— сказав Малдун.— Від неї радіоперешкоди.

— Вони будуть за двадцять хвилин,— мовив Геммонд.— Краще зателефонуйте до їдальні й перевірте, чи все вже приготували. Діти точно голодні.

Арнольд підняв слухавку — і почув стійке монотонне шипіння.

— Що це? Що відбувається?

— Господи, покладіть слухавку,— сказав Недрі,— ви пошкодите потік даних.

— Ви зайняли усі телефонні лінії? Навіть внутрішні?

— Я зайняв усі зовнішні лінії,— мовив Недрі.— Внутрішній зв'язок має працювати.

Арнольд став натискати всі кнопки одну по одній. Однак скрізь було чути те саме шипіння.

— Схоже, ви всі зайняли.

— Вибачте,— сказав Недрі.— Я звільню кілька каналів наприкінці наступної передачі інформації, приблизно за п'ятнадцять хвилин.— Він позіхнув.— Щось затягнулися в мене вихідні. Мабуть, піду я сам по кока-колу.— Він узяв сумку і попрямував до дверей.— Тільки не чіпайте мою клавіатуру, добре?

Двері зачинилися.

— Що за ледар,— мовив Геммонд.

— Еге ж, — погодився Арнольд, — але гадаю, він знає, що робить.

Уздовж дороги клубочилися хмари вулканічної пари, що затуманювали веселкові спалахи яскравих галогенових ліхтарів. Грант сказав по рації:

— Скільки часу корабель пливе до материка?

— Вісімнадцять годин, — відповів Ед Реджис, — це приблизно. — Він глянув на годинник. — Вони мають прибути завтра вранці, десь об одинадцятій.

Грант нахмурився.

— Ви досі не можете поговорити з диспетчерською?

— Поки що ні.

— А що з Гардінгом? Чи можна зв'язатися з ним?

— Ні, я вже спробував. Можливо, він вимкнув свою рацію.

Малкольм покрутив головою.

— Таким чином, ми єдині, хто знає про тварин на кораблі.

— Я намагаюся викликати когось, — мовив Ед Реджис. — Господи, ми ж не хочемо, щоб ці тварини потрапили на материк!

— Далеко їхати до бази?

— Звідси ще шістнадцять-сімнадцять хвилин, — відповів Ед Реджис.

Уночі вся дорога освітлювалася великими прожекторами. Гранту здавалося, ніби вони їдуть крізь яскраво-зелений листяний тунель. Великі краплі дощу бризкали на лобове скло. Грант відчув, як «ленд-крузер» повільно зупинився.

— Що цього разу?

— Я не хочу зупинятися. Чому ми зупинилися? — мовила Лекс.

А потім усі прожектори зненацька згасли. Дорога поринула в пітьму, і Лекс вигукнула:

— Агов!

— Напевно, просто перебої з електрикою,— сказав Ед Реджис.— Я впевнений, що за хвилину світло знову увімкнеться.

— Що за чортівня? — мовив Арнольд, вилупившись на монітори.

— Що сталося? — сказав Малдун.— Електрика вимкнулася?

— Так, але лише по периметру. Все, що в будинку, працює нормально. Але зовні, у парку, все вимкнулося. Ліхтарі, телекамери — все.

Його дистанційні відеоекрани були чорні.

— А що з двома «ленд-крузерами»?

— Зупинилися десь біля загону з тиранозаврами.

— Добре,— мовив Малдун,— виклич ремонтників, хай полагождать електрику.

Арнольд підняв слухавку одного зі своїх телефонів і почув шипіння: комп'ютери Недрі ще «перемовлялися» між собою.

— Телефони не працюють. Цей клятий Недрі. Недрі! Де він у біса подівся?

Денніс Недрі відчинив двері з написом «ЗАПЛІДНЕННЯ». При вимкненні електрики по периметру картки безпеки не діяли. Всі двері у будинку відчинялися дотиком.

Проблеми з системою безпеки були на першому місці у списку глюків «Парку юрського періоду». Недрі питав себе, чи здогадувався хтось, що ці «глюки» запрограмовані ним самим. Він збудував класичну пастку. Мало хто з програмістів великих комп'ютерних мереж міг встояти перед спокусою залишити для себе таємний хід. Частково це було

викликано міркуваннями здорового глузду: якщо невмілі користувачі заблокують систему і потім покличуть вас ремонтувати, ви завжди матимете можливість усунути безлад. І частково це був свого роду підпис — «Тут був Кілрой»*.

І частково це було страхування на майбутнє. Недрі був роздратований цим проектом; в останній момент «ІнДжен» зажадала широких змін у системі, але не мала бажання платити за них, стверджуючи, що вони входять у вартість контракту. Недрі погрожували судовими позовами, а до його клієнтів написали листи про його ненадійність. Це був шантаж, і зрештою Недрі довелося працювати у парку понаднормово і вносити зміни, потрібні Геммонду.

Зате пізніше, коли до нього підійшов Льюїс Доджсон з «Біосину», Недрі був готовий вислухати його пропозицію. І міг сказати, що дійсно здатен обійти систему безпеки «Парку юрського періоду». Він міг потрапити до будь-якої кімнати, будь-якої системи, будь-якого місця в парку. Тому що він усе запрограмував таким чином. Про всяк випадок.

Він зайшов до кімнати запліднення. У лабораторії було порожньо; як він і очікував, увесь персонал пішов на обід. Недрі розстібнув сумку і вийняв бляшанку крему для гоління «Жилетт». Відкрутив дно і побачив усередині ряд циліндричних пазів.

Він надягнув важкі захисні рукавички і відчинив малу низькотемпературну камеру з написом «МІСТИТЬ ЖИВИЙ БІОЛОГІЧНИЙ МАТЕРІАЛ. ЗБЕРІГАТИ ПРИ ТЕМПЕРАТУРІ НЕ МЕНШЕ 10°C». Холодильник був завбільшки з невелику стінну шафу, з полицями від стелі до підлоги. На більшості полиць стояли реагенти й рідини

* Малюнок-графіті, що був популярний у англомовних країнах Заходу з початку 1940-х до кінця 1950-х років.

у поліетиленових мішках. З одного боку Недрі побачив меншу холодильну камеру з важкими керамічними дверцятами, що охолоджувалася рідким азотом. Він відчинив її, і звідти в білій хмарі рідкого азоту висунулися стійки невеликих трубок.

Ембріони були систематизовані за видами: стегозаври, апатозаври, гадрозаври, тиранозаври. Кожен з них був у тонкому скляному контейнері, загорнутому у срібну фольгу і запаяному в поліетилен. Недрі швидко взяв по два з кожного виду і запхав їх у бляшанку з-під крему для гоління. Потім пригвинтив дно і закрутив покритку. Усередині почулося сичання газу, і бляшанка замерзла в його руках. Доджсон казав, що охолоджувача вистачить на тридцять шість годин — більш ніж достатньо, щоб дістатися Сан-Хосе.

Недрі вийшов з морозильника і повернувся до головної лабораторії. Кинув бляшанку до своєї сумки і застібнув блискавку.

Він ішов назад коридором. Крадіжка зайняла менш як дві хвилини. Він уявив, який переляк панує нагорі у диспетчерській, щойно там почали розуміти, що трапилось. Усі їхні коди безпеки зашифровані, а телефонні лінії зайняті. Без його допомоги увесь цей безлад довелося б розгрібати кілька годин, але за кілька хвилин Недрі повернеться до диспетчерської і все налагодить.

І ніхто й ніколи не запідозрить, що він зробив.

Посміхаючись, Денніс Недрі спустився на перший поверх, кивнув охоронцеві й рушив до підвалу. Пройшовши повз акуратні ряди електричних «ленд-крузерів», він підійшов до джипа з бензиновим двигуном, припаркованого навпроти стіни. Заліз у нього і помітив дивну сіру трубу на пасажирському сидінні. Схоже на гранатомет, подумав він, повернув ключ запалювання і завів джип.

Недрі глянув на годинник. Звідси до східного причалу їхати три хвилини. І стільки ж назад до диспетчерської.

Простіше простого.

— Дідько! — лаявся Арнольд, клацаючи по клавішах. — Нічого не працює!

Малдун стояв біля вікна, вдивляючись у парк. Ліхтарі згасли по всьому острову, за винятком території навколо головних будівель. Він бачив, як кілька співробітників поспішають сховатися від дощу, але, здається, ніхто з них не розумів, що щось сталося. Малдун глянув на будиночок для відвідувачів, де яскраво горіло світло.

— О-о-ох, — зітхнув Арнольд, — здається, ми встряли у серйозну халепу.

— Що таке? — спитав Малдун. Він відвернувся від вікна і тому не побачив, як з підземного гаража виїхав джип і рушив на схід через парк.

— Цей ідіот Недрі вимкнув усі системи безпеки, — мовив Арнольд. — Весь будинок відчинений. Жодні двері тепер не зачиняються.

— Я повідомлю охоронців, — сказав Малдун.

— Це ще дрібниці, — провадив Арнольд. — При вимкненні системи безпеки вимикаються і всі паркани.

— Паркани? — перепитав Малдун.

— Електричні загорожі, — відповів Арнольд, — вони вимкнені по усьому острову.

— Ти хочеш сказати...

— Саме так, — мовив Арнольд. — Тепер тварини можуть вибратися назовні. — Арнольд запалив цигарку. — Можливо, нічого й не станеться, але ніколи не знаєш...

Малдун попрямував до дверей.

— Краще я з'їжджу і привезу сюди людей з «ленд-крузерів», — сказав він. — Про всяк випадок.

Малдун швидко спустився в гараж. Власне, найбільше він переймався не через паркани. Більшість динозаврів були у загорожах по дев'ять і більше місяців і вже призвичаїлися до них. Малдун знав, як швидко тварини вчаться уникати шоківих стимулів. Лабораторного голуба можна навчити цього лише за два-три сеанси. Тож навряд чи зараз динозаври підійдуть до парканів.

Набагато більше Малдун переживав за людей у машинах. Що вони зараз робитимуть? Не хотілося б, щоб вони повилізли з автівок, бо щойно увімкнеться струм, машини рушать далі, незалежно від того, будуть там люди чи ні. І люди просто лишаться в парку. Звісно, у таку зливу вони навряд чи вилізуть з машин. Але, все ж таки, ніколи не знаєш...

Він зайшов до гаража і швидко рушив до джипа. Як добре, подумав він, що він задалегідь поклав туди гранатомет. Можна відразу виїхати, і він буде на місці за...

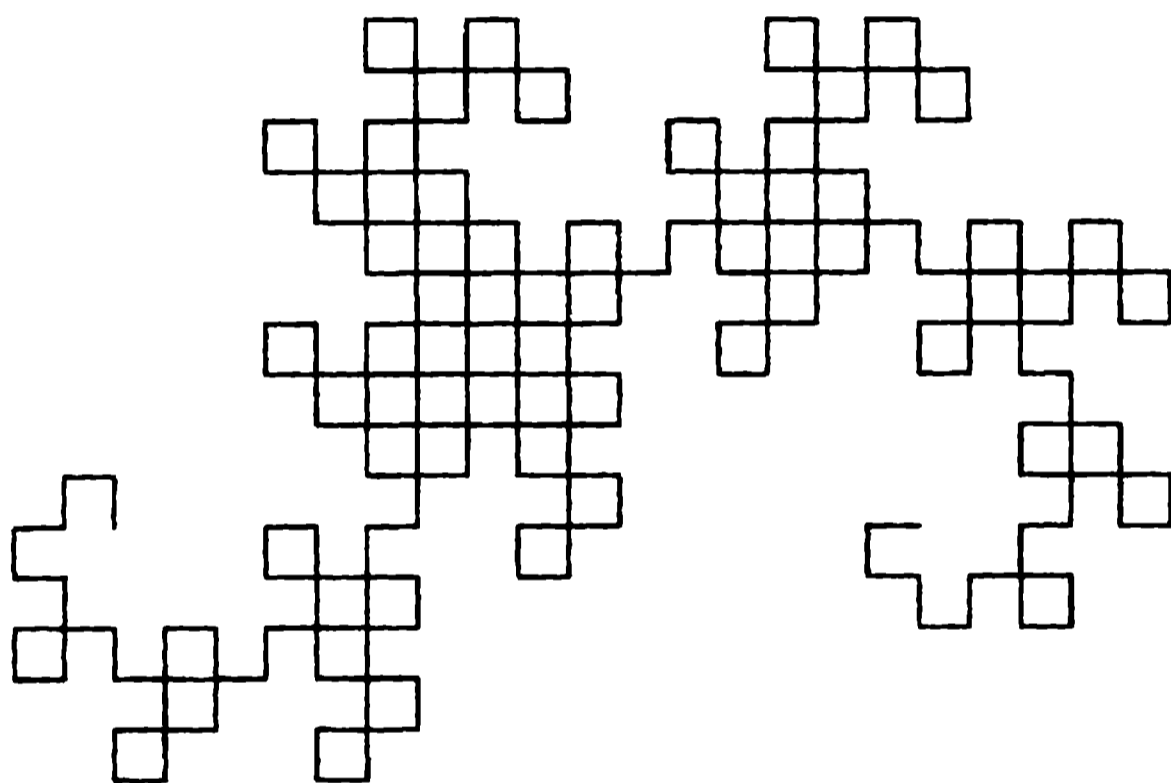
Джипа не було!

— Що за чортівня! — Малдун здивовано глянув на порожнє паркувальне місце.

Джип зник!

Що в дідька відбувається?!

ЧЕТВЕРТИЙ ЦИКЛ

Нестабільності, що лежать в основі
системи, неминуче почнуть проявлятися.

Іян Малкольм

ГОЛОВНА ДОРОГА

Краплі дощу голосно вистукували по даху «ленд-крузера». Тім відчував, як важко тиснуть йому на лоба окуляри нічного бачення. Він потягнувся до ручки біля вуха, щоб відрегулювати інтенсивність. Блимнув короткий фосфоресцентний спалах, а потім у відтінках зеленого й чорного він побачив задній «ленд-крузер», де сиділи доктор Грант і доктор Малкольм. Круто!

Доктор Грант вдивлявся у лобове скло. Тім побачив, як він підняв рацію з панелі приладів. Почулося шипіння, а потім голос доктора Гранта:

— Ви нас бачите?

Тім узяв рацію в Еда Реджиса.

— Так, я вас бачу.

— Все гаразд?

— З нами все гаразд, докторе Грант.

— Залишайтеся у машині.

— Залишатимемося, не турбуйтеся,— він вимкнув рацію.

Ед Реджис пирхнув.

— Дощ переїщить, мов скажений. Ясна річ, ми залишатимемося в машині,— пробурмотів він.

Тім повернувся і глянув на листя збоку від дороги. В окулярах листя здавалося яскраво-зеленим, а за ним видно було зелену сітку огорожі. «Ленд-крузери» зупинилися на схилі пагорба, що мало означати, що вони десь поруч з територією

тиранозаврів. Було би приголомшливо побачити тиранозавра крізь ці окуляри нічного бачення. Справжній кайф. Можливо, тиранозавр підійде до паркана і гляне на них. Тім подумав, чи будуть його очі світитися в темряві, коли він їх побачить. Це було б круто.

Та нічого не було видно, і зрештою йому набридло дивитися. Усі в машині мовчали. Дощ лопотів по даху машини. Вода струмками стікала по бокових вікнах. Тімові важко було роздивитися, що відбувається ззовні, навіть в окуляри.

— Скільки ми вже тут сидимо? — спитав Малкольм.

— Не знаю. Чотири-п'ять хвилин.

— Я здогадуюся, в чому проблема.

— Мабуть, коротке замикання через дощ.

— Але це сталося до того, як почався справжній дощ.

Знову запала тиша. З напругою у голосі Лекс запитала:

— Але ж це не блискавка? — Вона завжди боялася блискавки, і тепер сиділа, нервово стискаючи у руках шкіряні рукавички.

Доктор Грант мовив:

— Що це було? Ми не розчули...

— Це моя сестра балакає...

— А-а-а...

Тім знову пильно подивився на листя, однак нічого не побачив. Точно нічого, що було б завбільшки з тиранозавра. Тім почав міркувати, а чи можуть тиранозаври гуляти вночі? Чи є вони нічними тваринами? Він не пам'ятав напевне, чи писали про це щось у книжках. Однак він відчував, що тиранозаври можуть гуляти в будь-яку погоду, вдень чи вночі. Час доби не має для них значення.

Дощ продовжував лити.

— Чортів дощ, — сказав Ед Реджис, — він все падає й падає.

— Я голодна, — мовила Лекс.

— Я знаю, Лекс,— сказав Реджис,— але ми застрягли тут, дитинко. Автомобілі працюють від електрики, що подається від підземних кабелів, закопаних у дорозі.

— Надовго застрягли?

— Доки не полагодають електрику.

Слухаючи шум дощу, Тім відчув, як починає куняти. Він позіхнув і повернувся, щоб подивитися на пальми з лівого боку дороги, і тут його перелякав раптовий удар, від якого задвигтіла земля. Тім хитнувся назад якраз вчасно, щоб вловити краєчком ока темну фігуру, яка швидко перетнула дорогу між двома машинами.

— Господи!

— Що це?

— Воно було величезне, завбільшки з машину...

— Тіме! Ти там?

Він підняв рацію.

— Так, я тут, докторе Грант.

— Ти це бачив, Тіме?

— Ні,— мовив Тім,— я його прогавив.

— Що ж це в біса було? — сказав Малкольм.

— Ти надягнув окуляри нічного бачення, Тіме?

— Так, я спостерігатиму,— відповів Тім.

— Це був тиранозавр? — спитав Ед Реджис.

— Не думаю. Воно було на дорозі.

— Але ти не роздивився його? — спитав Ед Реджис.

— Ні.

Тіму було кепсько на душі від того, що він прогавив тварину, хай хто це був. Раптом небо розітнула блискавка, відбившись у окулярах яскраво-зеленим спалахом. Він заплющив очі й почав рахувати. «Одна тисяча... Дві тисячі...»

Дуже близько й оглушливо прогуркотів грім. Лекс заплакала:

— О ні...

— Заспокойся, сонечко,— мовив Ед Реджис.— Це лише блискавка.

Тім уважно вдивлявся в узбіччя. Дощ посилився, і листя тремтіло від його важких крапель. Через них здавалося, що все рухається, що все живе. Тім пильно дивився на листя...

Він завмер. За листям щось було.

Тім підняв очі вище.

За листям, за парканом, він побачив товстий тулуб з галькоподібною зернистою поверхнею, схожою на кору дерева. Але це було не дерево. Тім продовжував дивитися, підтягнувши окуляри вгору...

І побачив величезну голову тиранозавра. Той просто стояв, дивлячись через паркан на два «ленд-крузери». Блискавка спалахнула знову, і велика тварина повернула голову, заревівши на яскраве світло. Потім знову запанувала темрява і тиша, порушувана лише стукотом дощових крапель.

— Тіме!

— Так, докторе Грант.

— Ти бачив, що це було?

— Так, докторе Грант.

Тімові здалося, що Грант намагається говорити так, щоб не налякати його сестру.

— Що зараз відбувається?

— Нічого,— відповів Тім, дивлячись на тиранозавра крізь окуляри.— Воно просто стоїть по той бік паркана.

— Я майже нічого звідси не бачу, Тіме.

— Мені добре видно, докторе Грант. Воно просто стоїть там. Лекс продовжувала рюмсати й сопіти.

Настала ще одна пауза. Тім роздивлявся тиранозавра. В нього була величезна голова! Тварина переводила погляд з одного автомобіля на інший. Потім назад. Здавалося, що

вона дивиться просто на Тіма. Крізь окуляри здавалося, що її очі світяться яскраво-зеленим.

У Тіма похололо всередині, коли він глянув на тіло тварини, яке починалося від голови та масивних щелеп, і побачив меншу, передню м'язисту кінцівку. Тварина помахала нею у повітрі, а потім схопилася за паркан.

— Дідько,— сказав Ед Реджис, не відриваючи погляду від вікна.

«Найвідоміший хижак на світі. Найстрашніший напад в історії людства». У глибині свого мозку публіциста Ед Реджис досі писав статтю. Але вже відчував, як безконтрольно трусяться коліна, а штани лопотять, мов стяги на вітру: так він перелякався. Йому хотілося опинитися подалі від цього місця. Серед усіх пасажирів обох машин Ед Реджис був єдиний, хто знав, що таке напад динозавра. Він знав, що може статися з людьми. Він бачив тіла, покалічені атакою рапторів. І міг знову це уявити. А це був рекс! Набагато, набагато більший. Найбільший хижак, що будь-коли ходив по землі.

Господи.

Ревіння тиранозавра було страшне, ніби крик з іншого світу. Ед Реджис відчув, як у його штанях розповзається тепло. Він обмочив штани. Йому було і соромно, і страшно. Але він розумів, що мусить щось робити. Він не міг залишатися тут. Він мусить щось робити. Щось. Його руки, які лежали на панелі приладів, тремтіли...

— Дідько,— знову вимовив він.

— Не лайтеся,— помахала перед ним пальчиком Лекс.

Тім почув, як відчиняються дверцята. Він відвернувся від тиранозавра — окуляри нічного бачення сповзли вбік — якраз вчасно, щоб побачити, як Ед Реджис вилазить з дверцят і пірнає під дощ.

— Агов,— вигукнула Лекс,— ви куди?

Ед Реджис лише розвернувся і побіг у протилежний від тиранозавра бік, зникнувши у лісі. Дверцята «ленд-крузера» лишилися відчиненими, внутрішня обшивка намокла.

— Він утік! — вигукнула Лекс.— Куди він побіг? Він кинув нас самих!

— Зачини дверцята,— цитьнув на неї Тім, але вона почала верещати:

— Він кинув нас! Він кинув нас!

— Тіме, що сталося? — почувся по рації голос доктора Гранта.— Тіме?

Тім нахилився вперед і спробував зачинити дверцята. З заднього сидіння він не міг дотягнутися до ручки. Він знову озирнувся на тиранозавра, коли блискавка білим спалахом на мить висвітила його величезний чорний силует на тлі неба.

— Тіме, що сталося?

— Він кинув нас! Він кинув нас!

Тім моргнув, щоб оговтатися після спалаху. Коли він глянув туди знову, тиранозавр стояв на тому ж самому місці, нерухомий і величезний. Дощ стікав з його щелеп. А передня лапа схопилася за паркан.

І тут Тім зрозумів — динозавр тримався за огорожу. Крізь неї вже не проходив струм.

— Лекс, зачини дверцята!

У рації затріщало.

— Тіме!

— Я тут, докторе Грант.

— Що сталося?

— Реджис утік,— відповів Тім.

— Він... що?

— Він утік. Гадаю, він побачив, що паркан більше не під напругою,— мовив Тім.

— Паркан не під напругою? — перепитав Малкольм по рації.— Це він вам так сказав?

— Лекс,— мовив Тім,— зачини дверцята.

Але Лекс і далі верещала «Він кинув нас, він кинув нас!» — одноманітно й монотонно завиваючи, і Тіму не залишалось нічого іншого, як вилізти з заднього сидіння під нещадний дощ і зачинити дверцята. Знову загуркотів грім, і спалахнула блискавка. Тім глянув угору і побачив, як тиранозавр ламає паркан своєю величезною лапою.

Він стрибнув назад і зачинив дверцята, звук загубився в гуркоті грому.

— Тіме! — озвалася рація.— Ти там?

Він схопив рацію.

— Я тут,— він повернувся до Лекс.— Замкни дверцята, заліз на середину машини. І стули пельку.

Тим часом тиранозавр покрутив головою і зробив несміливий крок уперед. Пазурі його стопи зачепилися за розбитий паркан. Лекс глянула на тварину і зрештою замовкла. Вона дивилася широко розплющеними очима.

Рація затріщала.

— Тіме!

— Так, докторе Грант.

— Залишайтеся в машині. Лежіть, мовчіть, не рухайтесь і не галасуйте.

— Добре.

— Все має бути добре. Не думаю, що він зможе відчинити машину.

— Добре.

— Просто мовчіть, щоб зайвий раз не привертати його увагу.

— Добре.— Тім вимкнув рацію.— Ти чула це, Лекс?

Сестра мовчки кивнула. Вона не відривала очей від динозавра. Тиранозавр заревів. У спалаху блискавки вони

побачили, як він виплутується з паркана і робить крок уперед.

Тепер тиранозавр стояв між двома машинами. Тім більше не міг бачити машину доктора Гранта, бо її затулило собою величезне тіло. Дощ стікав струмками по галькоподібній шкірі та м'язистих задніх лапах. Тиранозавр обійшов машину. Підійшов до того самого місця, де Тім вилізав з машини. Де Ед Реджис вилізав з машини. Тварина зупинилася. Її велика голова нахилилася вниз до грязюки.

Тім подивився на доктора Гранта і доктора Малкольма, які сиділи в задній машині. Їхні обличчя напружено вдивлялися крізь лобове скло.

Величезна голова знову піднялася вгору, роззявивши пащу, а потім зупинилася біля бокових вікон. У спалаху блискавки вони побачили холодний погляд очей-намистин рептилії.

Вона дивилася всередину машини.

Від переляку сестра Тіма стала задихатися. Він потягнувся до неї і стиснув за руку, сподіваючись, що Лекс залишиться спокійною. Динозавр продовжував вдивлятися у бокове вікно. Мабуть, він і справді їх не побачив, подумав Тім. Нарешті голова піднялася, зникнувши з поля зору.

— Тіммі... — прошепотіла Лекс.

— Усе добре, — відповів він. — Думаю, він нас не побачив.

Він озирнувся на доктора Гранта, та тут «ленд-крузер» струснуло від удару, а лобове скло вкрилося павутинням, бо голова тиранозавра врізалася у капот.

Тім злетів з сидіння, окуляри нічного бачення сповзли з чола.

Він швидко підвівся, кліпаючи очима у темряві, у роті стало тепло від крові.

— Лекс?

Сестри ніде не було видно.

Тиранозавр стояв перед «ленд-крузером», його груди здіймалися: він дихав, а передні лапи шкрябали пазурами у повітрі.

— Лекс! — прошепотів Тім. І почув її стогін. Вона лежала на підлозі десь під переднім сидінням.

Тут величезна голова спустилася вниз, повністю затуливши собою розбите лобове скло. Тиранозавр знову вдарив по капоту «ленд-крузера». Тім схопився за сидіння автомобіля, коли той гойднувся на колесах. Динозавр стукнув знизу вдвічі сильніше, зім'явши метал.

Потім підійшов до машини збоку. Величезний хвіст, що піднявся догори, заблокував вид з усіх вікон. Ззаду було чути, як тварина пирхнула, її глухе ревіння змішалось з гуркотом грому. Динозавр втопив свої щелепи у запасне колесо, причеплене ззаду «ленд-крузера» й одним різким рухом голови розірвав його. Задня частина автомобіля на мить піднялася в повітря, а потім знову впала з глухим стуком.

— Тіме! — сказав Грант. — Тіме, ви там?

Тім схопив рацію.

— З нами все гаразд, — мовив він. Пролунав пронизливий металевий скрегіт: це пазурі динозавра пройшлися дахом автомобіля. В Тіма закалатало серце. З правого боку він не бачив нічого, крім галькоподібної шкіри тварини. Тиранозавр притулився до машини, яка з кожним його вдихом розгойдувалася туди-сюди, було чути металеве рипіння пружин.

Лекс знову застогнала. Тім поклав рацію і поповз до переднього сидіння. Тиранозавр заревів, зім'явши металевий дах. Тім відчув гострий біль у голові й упав на підлогу, на коробку передач. Він виявив, що лежить поряд з Лекс, і був у шоці, побачивши, що її голова закривавлена з одного боку. Схоже, сестра знепритомніла.

Машину струснув ще один удар, і на Тіма посипалися шматочки скла. Він відчув, як падає дощ. Глянув угору і побачив, що лобове скло вибите. Залишився тільки зубчастий край, а за ним стирчала велика голова динозавра.

Тварина дивилася на хлопця.

Тім відчув, як у нього похолело всередині, а потім голова посунула на нього, роззявивши пащу. Метал заскреготів під зубами, і Тім відчув гаряче смердюче дихання тварини і товстий язик, що просунувся крізь отвір лобового скла. Динозавр ляскав мокрим язиком усередині машини — Тім відчув його гарячу пінисту слину, — а потім оглушливо заревів...

Голова різко смикнулася назад.

Тім підвівся, тримаючись подалі від вм'ятини у даху. На передньому сидінні з боку пасажирських дверцят ще залишалось місце. Тиранозавр стояв під дощем біля переднього крила. Здавалося, в нього стривожений вигляд. З його щелеп стікала кров.

Нахиливши голову, тиранозавр дивився на Тіма одним великим оком. Він підсунув голову ближче до машини, збоку, і зазирнув усередину. Бризки крові падали на зім'ятий капот «ленд-крузера», змішуючись із дощем.

Він не може дістати мене, подумав Тім. Він занадто великий.

Потім голова відсунулася, й у спалаху блискавки Тім побачив підняту задню лапу. Світ шалено закрутився: «ленд-крузер» гупнувся на бік, хлюпнувши на вікна багнюкою. Тім побачив, як Лекс безпомічно впала навпроти бокового вікна, і сам упав поряд, вдарившись головою. У нього запаморочилося в голові. Потім щелепи динозавра стиснули віконну раму, струснувши «ленд-крузер» і піднявши його в повітря.

— Тіммі! — скрикнула Лекс біля вуха, так що аж заболіло. Вона раптом отямилася, і Тім обійняв її, коли тиранозавр знову кинув машину на землю. Тім відчув різкий біль у боці, а сестра впала на нього згори. Машини знову піднялася,

шалено хитаючись. Лекс закричала «Тіммі!» — і він побачив, як за нею розчинилися дверцята й вона випала з машини в багнюку, але Тім не встиг відповісти, бо наступної миті все шалено захиталося — він побачив, як повз нього промайнули стовбури пальм... десь унизу було видно землю... гарячий рев динозавра... палючі очі... верхівки пальм...

А потім машина з металевим скреготом випала з пащі динозавра, удар був такий, що Тіма знудило, а тоді світ у його очах почорнів і затих.

Малкольм, який сидів у другій машині, скрикнув:

— Господи! Що сталося з машиною?

Грант закліпав очима: спалахнула блискавка.

Інший автомобіль зник.

Грант не міг повірити власним очам. Він вдивлявся в пільму, силкуючись щось побачити крізь лобове скло, залите потоками дощу. Динозавр настільки величезний, що міг просто затулити дорогу...

Ні. Коли блискавка спалахнула ще раз, він чітко побачив: машина зникла.

— Що сталося? — спитав Малкольм.

— Не знаю.

Крізь шум дощу Грант почув слабкий крик дівчинки. Динозавр стояв перед ними у темряві, але їм було достатньо добре видно, що він нахилився, нюхаючи землю.

Або їв щось, що лежало на землі.

— Ви щось бачите? — сказав Малкольм, мружачись.

— Небагато, — відповів Грант. Дощ стукав по даху автомобіля. Грант дослухався, намагаючись почути голос дівчинки, але було тихо. Обидва чоловіки сиділи у машині, дослуховуючись.

— Це була дівчинка? — мовив нарешті Малкольм. — Схоже було на її голос.

— Так,— сказав Грант, відчуваючи, як калатає в нього серце.

— Ясно. А у вас... є якісь пропозиції, що нам далі робити?

— Нічого не спадає на думку,— зізнався Грант.

Малкольм повернув ручку, ногою відчинив дверцята й побіг. Та щойно він це зробив, Грант збагнув, що вже запізно: тиранозавр був занадто близько. Ще раз спалахнула блискавка, і Грант із жахом побачив, як тиранозавр, заревівши, стрибнув уперед.

Грант так і не зрозумів до кінця, що сталося потім. Малкольм біг, хлюпаючи ногами по багнюці. Динозавр підбіг до нього, нахилив свою масивну голову — і Малкольм злетів у повітря, наче маленька лялька.

На ту мить Грант уже виліз із машини, відчуваючи, як холодний дощ хльоскає по обличчю й тілу. Тиранозавр повернувся до нього спиною, величезний хвіст гойдався у повітрі. Грант уже збирався бігти до лісу, коли раптом тиранозавр розвернувся до нього і заревів.

У Гранта пішов мороз по шкірі.

Він стояв поруч з пасажирськими дверцятами «ленд-крузера», що вже наскрізь промокли під дощем. Він був абсолютно незахищений, а тиранозавр стояв не більш ніж за вісім футів від нього. Велика тварина знову заревіла. На такій близькій відстані це було жах як голосно. Грант відчув, як його трусить від холоду й страху. Він притиснув руки, які дуже тремтіли, до металу дверної панелі, щоб заспокоїтися.

Тиранозавр заревів ще раз, але не нападав. Підняв голову, подивився на «ленд-крузер» спочатку одним, потім другим оком. І нічого не робив.

Він просто стояв на місці.

Що відбувалося?

Могутні щелепи розтулялися і стулялися. Тиранозавр сердито заревів, а потім влупив своєю великою задньою лапою

по даху автомобіля; пазурі пройшлися по ній з металевим скреготом, ледь не зачепивши Гранта, який стояв не рухаючись.

Лапа хлюпнулася в багнюку. Повільно нагнувши голову, тварина оглянула машину, принюючись. Динозавр зазирнув крізь лобове скло. Потім, рухаючись до задньої частини машини, він ударив зачинені пасажирські дверцята й рушив туди, де стояв Грант. У Гранта паморочилося в голові від страху, а серце калатало в грудях. Тварина була так близько, що він відчув, як з її пащі тхне гнилим м'ясом і солодкавим запахом крові — це був нудотний дух хижака... Грант напружився, чекаючи неминучого.

Велика голова промайнула повз нього в напрямку задньої частини автомобіля. Грант моргнув.

Що сталося?

Чи можливо, щоб динозавр не помітив його? Схоже, що так. Але чому? Грант озирнувся і побачив, як тварина нюхає запасну шину. Динозавр злегка підштовхнув її мордою, а потім його голова знову опинилася біля Гранта. Цього разу тварина зупинилася, її чорні ніздрі були лише за кілька дюймів. Грант відчув на своєму обличчі її гарячий подих. Але тиранозавр не приюхувався наче собака. Він просто дихав, і схоже, був чимось спантеличений.

Тиранозавр його не бачив! Не бачив, якщо Грант стояв нерухомо. І десь у куточку свого вченого мозку Грант знайшов пояснення чому...

Просто перед ним роззявилася паща, і величезна голова піднялася вгору. Грант стиснув кулаки, відчайдушно прикусив губу, намагаючись стояти нерухомо і не видавати ані звуку.

Тиранозавр заревів у нічне повітря.

Тепер Грант починав розуміти, в чому справа. Динозавр не бачив його, але підозрював, що він десь тут, і намагався налякати Гранта своїм демонстративним ревінням. Грант розумів, що доки він стоятиме на місці, то буде непомітним.

Остаточно розчарувавшись, тиранозавр копнув автомобіль задньою лапою, і Грант відчув пекучий біль і дивовижне відчуття, як його тіло злітає у повітря. Здавалося, все відбувається дуже повільно, і в нього є купа часу, щоб відчутти, як світ стає холоднішим, і роздивитися землю, що несеться йому назустріч і вдаряється в обличчя.

ПОВЕРНЕННЯ

— Прокляття! — мовив Гардінг. — Ви тільки подивіться на це.

Вони сиділи в бензиновому джипі Гардінга, спостерігаючи, як працюють двірники на лобовому склі. У жовтому світлі фар було видно велике дерево, що впало і перекрило дорогу.

— Це, мабуть, блискавка вдарила, — сказав Дженнаро. — Бісове дерево.

— Ми не зможемо його об'їхати, — мовив Гардінг. — Краще я повідомлю Арнольду в диспетчерській. — Він узяв рацію і покрутив ручку каналу. — Привіт, Джоне. Ти мене чуєш?

У відповідь було чути лише шипіння.

— Не розумію, — сказав він. — Схоже, рація не працює.

— Це, мабуть, через шторм, — мовив Дженнаро.

— Можливо, — погодився Гардінг.

— Спробуйте зв'язатися з «ленд-крузерами», — сказала Еллі.

Гардінг перейшов на інші канали, але рація мовчала.

— Нічого, — мовив він. — Напевно, вони вже на шляху до табору і перебувають поза межами нашого маленького діапазону. В будь-якому разі, я не думаю, що нам слід тут залишатися. Минуть години, перш ніж сюди дістанеться бригада і прибере це дерево.

Він вимкнув рацію і розвернув джип назад.

— Що ви збираєтеся робити? — спитала Еллі.

— Повернутися до розвилки і виїхати на службову дорогу. На щастя, в нас є запасна система доріг, — пояснив Гардінг. — Один шлях для відвідувачів, а другий для доглядачів тварин, машин з кормом тощо. Ми виїдемо на цю службову дорогу. Це трохи довше, і навколо не так мальовничо. Але, можливо, вас вона зацікавить. Якщо дощ припиниться, ми мигцем глянемо на деяких тварин поночі. Ми маємо повернутися за тридцять-сорок хвилин, — сказав Гардінг. — Якщо я не заблукав.

Він розвернув джип у темряві та знову поїхав на південь.

Спалахнула блискавка, й усі монітори в диспетчерській згасли. Арнольд нахилився вперед, напружившись усім тілом. О Ісусе, тільки не зараз. Не зараз. Тільки цього йому бракувало — щоб усе вирубалось в шторм. Звісно, всі основні мережі живлення захищені від стрибків напруги, але Арнольд не був упевнений щодо модемів, які використовувалися Недрі для передачі даних. Більшість людей не здогадується, що через модем можна вимкнути всю систему: імпульс від блискавки потрапляє у комп'ютер через телефонну лінію і — бах! — гаплик материнській платі. Гаплик оперативній пам'яті. Гаплик файловому серверу. Гаплик комп'ютеру.

Екрани замерехтіли, а потім, один по одному, увімкнулися.

Арнольд полегшено зітхнув і впав назад у крісло.

Він знову запитав себе, де ж вештається Недрі. П'ять хвилин тому від відіслав охоронців розшукати його в будинку.

Мабуть, цей жирний покидьок сидить у туалеті й читає комікси. Але охоронці не поверталися.

П'ять хвилин. Якщо Недрі в будинку, вони вже мали б його знайти.

— Хтось узяв цей клятий джип, — мовив Малдун, повернувшись до кімнати. — Ви ще не зв'язалися з «ленд-крузерами»?

— Радіозв'язок не працює, — сказав Арнольд. — Я ще спробую скористатися оцим, бо головна панель вийшла з ладу. Це слабкий передавач, але він повинен працювати. Я перепробував усі шість каналів. Я знаю, що в автомобілях є рації, але вони не відповідають.

— Це кепсько, — мовив Малдун.

— Якщо хочете поїхати туди, можете взяти один з ремонтних автомобілів.

— Я взяв би, — сказав Малдун, — але всі вони у східному гаражі, це більш ніж за милю звідси. Де Гардінг?

— Гадаю, він уже їде назад.

— Хтось уже сказав Геммонду, що його дітлахи ще не повернулися?

— Ні, чорт забирай, — відповів Арнольд. — Я не хочу, щоб цей сучий син бігав навколо мене і верещав. Поки що все гаразд. «Ленд-крузери» просто застрягли під дощем. Вони можуть трохи почекати, доки Гардінг не забере їх на зворотному шляху. Або доки ми не знайдемо Недрі й не змусимо цього малого покидька увімкнути всі системи.

— А ви не можете це зробити самі? — спитав Малдун.

Арнольд похитав головою.

— Я намагався. Але Недрі щось зробив із системою. Я не можу зрозуміти, що саме, але якщо я сам влізу в код, це забере не одну годину. Нам потрібен Недрі. Ми повинні знайти цього сучого сина просто зараз.

НЕДРІ

Напис на паркані попереджав: «ПАРКАН ПІД ЕЛЕКТРИЧНИМ СТРУМОМ. 10 ТИСЯЧ ВОЛЬТ. НЕ ТОРКАТИСЯ», але Недрі торкнувся його голіруч і широко відчинив ворота. Він повернувся до джипа, заїхав у ворота, а потім повернувся, щоб зачинити їх по собі.

Тепер він був усередині самого парку, не більше ніж за милю від східної пристані. Він натиснув на газ і, схопившись за кермо, вдивлявся у лобове скло крізь дощ, їдучи вузькою дорогою. Їхав він швидко — занадто швидко, — бо мусив вкластися у свій час. Зусібіч його оточували чорні джунглі, але незабаром з лівого боку мав з'явитися пляж та океан.

Клятий шторм, подумав Недрі. Шторм може все зіпсувати. Бо якщо у східному доку не буде судна Доджсона, то весь план піде під три чорти. Недрі не міг чекати надто довго, бо у диспетчерській могли спохопитися і почати пошуки. Увесь задум був у тому, що Недрі має з'їздити на східну пристань, віддати ембріони і повернутися за кілька хвилин, перш ніж хтось помітить його відсутність. Це був чудовий план, розумний план. Недрі ретельно попрацював над ним, уточнюючи кожну дрібницю. Цей план мав принести йому півтора мільйона доларів, півтора мегабайта. За один раз він отримає свій десятирічний заробіток без усіляких податків, і це змінить його життя. Недрі був страшенно обережний, до такої міри, що навіть змусив Доджсона зустрітися з ним у аеропорту Сан-Франциско

в останній момент нібито для того, щоб побачити гроші. Насправді Недрі хотів записати їхню розмову на плівку і під час запису назвати його на ім'я. На той раз, якщо Доджсон забуде, що винен йому решту грошей, Недрі міг би додати до ембріонів копію плівки. Коротше кажучи, Недрі подбав про все.

Окрім цього клятого шторму.

Щось стрімко пронеслося через дорогу, зблиснувши білим у світлі фар. Схоже на великого щура. Воно побігло у підлісок, тягнучи за собою товстий хвіст. Опусум. Дивовижно, як він узагалі зміг тут вижити. Динозаври вже давно мали б зжерти таку тваринку.

Де ж ця клята пристань?

Недрі їхав швидко, і вже, мабуть, минуло п'ять хвилин. Він уже мав би дістатися східної пристані. Може, він не туди звернув? Та ні, не схоже. Тут узагалі не було видно жодних розвилок.

То де ж тоді ця пристань?

І тут він шоковано побачив, що дорога закінчується перед сірим бетонним бар'єром шість футів заввишки, що потемнів від струмків дощу. Недрі вдарив по гальмах, джип занесло, і в якусь жахливу мить Недрі подумав, що зараз вріжеться в бар'єр — він зрозумів, що от-от розіб'ється, і відчайдушно викрутив кермо. Джип поволі зупинився, коли від фар до стіни залишився лише фут.

Недрі завмер, дослухаючись до ритмічного руху двірників. Зробив глибокий вдих і повільно видихнув. Озирнувся назад. Мабуть, він таки десь звернув не в той бік. Можна було би поїхати по своїх слідах, але це забере дуже багато часу.

Краще спробувати з'ясувати, де ж він у біса опинився.

Він вийшов із джипа, відчувши, як важкі бризки дощу падають йому на голову. Це був справжній тропічний шторм, дощило так сильно, що аж було боляче. Він глянув на годинник і натиснув кнопку, щоб побачити, що там на циферблаті.

Минуло шість хвилин. Де ж він у біса перебуває? Він обійшов бетонний бар'єр і крізь шум дощу почув, як з того боку дзюрчить вода. Може, це океан? Недрі квапливо рушив уперед, його очі потроху звикали до темряви. Зусібіч були густі джунглі. По листю ляскали дощові краплі.

Дзюрчання стало голоснішим, ваблячи Недрі вперед, і раптом він вийшов з гущавини, відчув, як його ноги тонуть у м'якому ґрунті, й побачив темні струмки річки. Річка! Це була річка джунглів!

Дідько, подумав він. Але яка це частина річки? Вона тягнеться через увесь острів не на одну милю. Він знову глянув на годинник. Минуло сім хвилин. «У тебе проблеми, Деннісе», — голосно промовив він. Ніби у відповідь, з лісу почулося м'яке пугукання сича.

Недрі не надав цьому уваги; він непокоївся через свій план. Було ясно, що час вичерпано. Вибору в нього вже не було. Він повинен відмовитися від свого початкового задуму. Лишається тільки повернутися до диспетчерської, відновити роботу комп'ютера і якось спробувати зв'язатися з Доджсоном, щоб домовитися про зустріч на східній пристані наступного вечора. Недрі доведеться помучитися, щоб це зробити, але він вважав, що це йому під силу. Комп'ютер автоматично записував усі телефонні розмови, і тому як він зв'яжеться з Доджсоном, потрібно буде зайти у програму і стерти запис дзвінка. Але в одному він був упевнений — у парку більше лишатися не можна, інакше його відсутність помітять.

Недрі рушив назад, ідучи на світло фар. Він був змоклий і нещасний. Знову пролунало тихе пугукання, і цього разу він зупинився. Це було не схоже на сича. Здавалося, що це десь поруч у джунглях, праворуч від нього.

Дослухавшись, він почув, як щось затріщало у підліску. Потім запала тиша. Він трошки почекав і знову почув цей

звук. Було схоже, ніби щось велике продирається крізь джунглі йому назустріч.

Щось велике. Щось поряд. Великий динозавр.

Треба забиратися звідси.

Недрі побіг. Від нього було чимало шуму, але він усе одно чув, як тварина пробирається крізь хащі. І пугукає.

Вона наближалася.

Спотикаючись у темряві об коріння дерев, продираючись крізь мокрі гілки, він побачив попереду джип, і від світла фар, що падало на бар'єр, йому стало легше. За хвилину він уже буде в машині й забереться звідси к бісовій матері. Він дістався бар'єра і завмер.

Динозавр уже був там.

Але він був неблизько. Динозавр стояв за сорок футів від нього, куди ледве сягало світло фар. Недрі не був на екскурсії, тож не бачив різні типи динозаврів, але цей мав якийсь дивний вигляд. Жовте тіло з чорними плямами, десять футів заввишки, а вздовж голови — пара V-подібних червоних гребенів. Динозавр не зрушив з місця, але знову запугував.

Недрі чекав, чи буде він нападати. Але він не нападав. Можливо, його налякало світло фар від джипа, змушуючи триматися на віддалі, як-от вогонь.

Динозавр глянув на Недрі, а потім швидко смикнув головою. Недрі відчув, як щось вологе впало йому на груди. Він подивився вниз і побачив на своїй змоченій дощем сорочці цівку піни. Не розуміючи, що це, він з цікавістю торкнувся...

Це була слина.

Динозавр плюнув у нього.

Яка гидота, подумав Недрі. Він озирнувся на динозавра і побачив, як той знову смикнув головою — і відразу ж відчув ще один плювок на шиї, трохи вище комірця. Недрі витер його рукою.

Господи, як огидно. Але шкіра на шиї вже почала свербіти і горіти. Те саме було з рукою. Так наче на шкіру крапнуло кислотою.

Недрі відчинив дверцята машини, озирнувшись на динозавра, чи не збирається той нападати, і раптом відчув нестерпний біль в очах, пронизливий, наче в потилицю уп'ялися шипи. Недрі заплющив повіки та скрикнув, затуливши очі руками і відчувши, як з обох боків носа стікає слизька піна.

Слина.

Динозавр плюнув йому в очі.

Не встиг він це усвідомити, як його охопив біль, і Недрі з хрипом упав навколішки, втративши орієнтацію. Він звалився на бік, притиснувшись щокою до вологої землі та, дихаючи з тоненьким свистом, закричав від болю, від якого в очах розходилися кола.

Під ним трусилася земля, і Недрі розумів, що це рухається динозавр; чулося його пугукання, але, незважаючи на біль у очах, Недрі змусив себе розліпити повіки, однак не бачив нічого, крім плям у п'їтьмі. Потроху він почав розуміти, в чому справа.

Він осліп.

Пугукання стало голоснішим, і Недрі насилу зіп'явся на ноги і позадкував до бічної панелі машини, його накрило хвилею нудоти й запаморочилося в голові. Динозавр був близько, Недрі відчував його наближення й усвідомлював, що той пирхає десь поряд.

Але не міг бачити.

Йому нічогісінько не вдавалося побачити, і це його надзвичайно лякало.

Він, витягнувши руки, несамовито розмахував ними у повітрі, намагаючись захиститися від нападу, що от-от мав статися.

А потім його пронизав новий пекучий біль, мов вогняним ножом ткнули в живіт, і Недрі спіткнувся, наосліп

торкнувшись своєї обірваної сорочки, а потім великої слизької маси, напрочуд теплої. Недрі раптом із жахом усвідомив, що тримає у руках власні нутрощі. Динозавр роздер йому живіт, і звідти вивалилися тельбухи.

Недрі впав на землю, торкнувшись чогось лускатого й холодного: це була лапа тварини, — а потім його пронизав біль, немов обценьками стиснуло голову з обох боків. Біль дедалі посилювався, і коли динозавр схопив Недрі за голову і підняв на ноги, той із жахом востаннє подумав: скоріше б це все скінчилося...

БУНГАЛО

— Ще кави? — ввічливо спитав Геммонд.

— Ні, дякую, — відповів Генрі Ву, відкинувшись на стільці. — Мені вже нічого не лізе.

Вони сиділи в їдальні Геммондового бунгало, у віддаленому куточку парку неподалік лабораторій. Ву змушений був визнати, що Геммонд побудував собі елегантне бунгало, з вишуканими, майже японськими обрисами. Й обід був чудовий, враховуючи те, що їдальня ще неповністю укомплектована.

Але у поведінці Геммонда було щось таке, що непокоїло Ву. Старий був якийсь інший... трохи інший. Протягом усієї вечері Ву намагався зрозуміти, що не так. Зокрема, Геммонд перескакував у розмові з одного на інше, повторювався, переповідав старі історії. Почасти це була емоційна нестійкість: він то вибухав гнівом, то ставав слізно сентиментальним. Але

все це можна було зрозуміти, списавши на його вік. Зрештою, Геммонду вже майже сімдесят сім.

Але тут було щось інше. Вперта нещирість, наполягання на своєму. І врешті-решт, відверте небажання розбиратися у ситуації, з якою тепер стикнувся парк.

Бу був вражений доказами (він ще не дозволяв собі вірити, що це доведено) розмноження динозаврів. Потому як Грант запитав про ДНК земноводних, він збирався відразу ж піти до лабораторії і перевірити комп'ютерні записи різних збірок ДНК. Бо якщо динозаври справді розмножуються, то вся справа «Парку юрського періоду» ставиться під сумнів — методи генетичного розвитку, генетичний контроль — одним словом, усе. Навіть лізинова залежність. І якщо ці тварини будуть дійсно розмножуватися, та ще й виживати в дикій природі...

Генрі Ву хотів одразу перевірити дані. Але Геммонд уперто наполягав, щоб він склав йому компанію за обідом.

— А тепер, Генрі, ти мушиш залишити місце для морозива,— мовив Геммонд, відсунувшись від столу.— Марія робить дивовижне імбирне морозиво.

— Добре.— Ву дивився на вродливу мовчазну служницю. Він провів її поглядом, коли вона вийшла з кімнати, а потім глянув на монітор, встановлений на стіні. Екран був темний.

— Ваш монітор вимкнувся,— сказав Ву.

— Вимкнувся? — підвів голову Геммонд.— Це, мабуть, через шторм.— Він потягнувся по телефон, що стояв у нього за спиною.— Зараз перевірю, що там у Джона в диспетчерській.

У слухавці почувся тріск. Геммонд знизав плечима і поклав її на місце.

— Мабуть, телефонний зв'язок перервався,— мовив він.— Або, можливо, Недрі ще здійснює передачу даних. Йому потрібно виправити чимало помилок за ці вихідні. Недрі — геній

у своїй галузі, але ми мусимо тиснути на нього в останні дні, щоб переконатися, що він усе зробив правильно.

— Може, мені слід піти до диспетчерської й перевірити? — сказав Ву.

— Ні-ні, — запевнив його Геммонд. — Нема сенсу. Якби там були якісь проблеми, ми б уже знали.

Марія зайшла до кімнати з двома тарілками морозива.

— Ти мусиш спробувати хоч трошки, Генрі, — мовив Геммонд. — Воно зроблене зі свіжого імбиру, зі східної частини острова. Це морозиво — моя стареча слабкість. Але все-таки...

Ву слухняно занурив ложку. За вікном спалахнула блискавка, і почувся гуркіт грому.

— Зовсім близько, — сказав Ву. — Сподіваюся, шторм не налякає дітей.

— Не думаю, — мовив Геммонд. Він скуштував морозиво. — Але мені важко позбутися деяких страхів щодо парку, Генрі.

Ву відчув, як усередині полегшало. Може, старий таки вирішив глянути фактам в обличчя?

— Яких страхів?

— Знаєш, «Парк юрського періоду» справді створений для дітей. В усьому світі діти люблять динозаврів, і вони будуть у захваті — просто у захваті — від цього місця. Їхні маленькі личка сягатимуть від радощів, коли вони нарешті побачать цих чудових тварин. Але я боюся... Я можу не дожити до цього моменту, Генрі. Я можу не побачити радості на їхніх обличчях.

— Гадаю, в нас є й інші проблеми, — сказав Ву, насупившись.

— Але ніщо мене так не мучить, — відповів Геммонд, — як те, що я можу не дожити до моменту, коли побачу їхні сяючі, радісні личка. Цей парк — наш тріумф. Ми зробили те, що збиралися. І, як ти пам'ятаєш, наш початковий намір полягав у тому, щоб скористатися новою генною технологією для заробляння грошей. Великих грошей.

Ву зрозумів, що Геммонд знову починає одну зі своїх старих промов. Він підніс руку.

— Я вже це чув, Джоне...

— Якби ти заснував біоінженерну компанію, Генрі, з чого б ти почав? Ти розробляв би продукти, які мали б допомогти людству побороти захворювання? Ні, любий. Це жахлива ідея. І дуже вбогий напрямок використання нової технології.

Геммонд сумно похитав головою.

— Хай там як, а ти пам'ятаєш, — мовив він, — перші компанії, що займалися генною інженерією — такі як «Дженінтех» і «Цетус» — усі починали саме з фармацевтичних препаратів. Нові ліки для людства. Шляхетна, благородна мета. На жаль, ліки на своєму шляху стикаються з усіма бар'єрами, що тільки можуть існувати. Лише перевірка в Управлінні з контролю за продуктами й ліками займає від п'яťох до вісьмох років — якщо пощастить. Ще гірше — боротьба між різними силами на ринку. Припустімо, що ти розробив чудові ліки від раку або серцевих хвороб — як «Дженінтех». І хочеш тепер брати по тисячі або дві доларів за дозу. Ти можеш вважати, що це твій привілей. Зрештою, то ж ти винайшов ці ліки, заплатив за те, щоб їх розробили і протестували, й ти можеш правити ту ціну, яку забажаєш. Але невже ти справді думаєш, що уряд дозволить тобі це зробити? Ні, Генрі, дзуськи. Хворі не стануть платити по тисячі за дозу ліків, які їм так потрібні, — вони не подякують, а почнуть обурюватися. І «Синій хрест»* за це не платитиме. Вони верещатимуть, що це грабунок посеред білого дня. Тому потім щось станеться. Твою заявку на патент відхилять. Затримуватимуть видачу дозволів. Щось змусить тебе отямитися — і продавати свій

* «Синій хрест» — тут, імовірно, мається на увазі Асоціація Синього хреста та Синього щита — об'єднання компаній США, що спеціалізуються на медичному страхуванні, утворене 1982 року.

препарат за нижчою ціною. Тож, з комерційної точки зору, допомагати людству — надто ризикована справа. Особисто я за це ніколи б не взявся.

Ву вже чув ці аргументи. І знав, що Геммонд має рацію: деякі біоінженерні компанії, які займалися фармацевтикою, дійсно страждали від незрозумілих затримок і проблем з патентами.

— А тепер, — вів далі Геммонд, — подумай, як усе відрізнятиметься, коли ти займатимешся розвагами. Розваги нікому не потрібні. Це не те питання, куди втручатиметься уряд. Якщо я захочу брати по п'ять тисяч доларів за день перебування у парку, хто мене зупинить? Зрештою, ніхто не зобов'язаний сюди їхати. І це далеко не грабунок серед білого дня, висока ціна лише збільшує привабливість парку. Відвідування стає символом статусу, а це люблять усі американці. Так само і японці, але, звісно, в них грошей набагато більше.

Геммонд доїв своє морозиво, і Марія мовчки забрала тацю.

— Вона не звідси, — сказав він. — Вона гаїтянка. Її мати французенка. Але в будь-якому разі, Генрі, пам'ятай, що перш за все мета моєї компанії в тому, щоб мати свободу від державного втручання в будь-якій точці світу.

— До речі про решту світу...

Геммонд усміхнувся.

— Ми вже взяли в оренду велику ділянку на Азорських островах для європейського «Парку юрського періоду». І як ти сам знаєш, давно отримали острів біля Гуаму для японського «Парку». Будувати ці два парки почнуть на початку наступного року. Протягом чотирьох років усі вони будуть відкриті. На той час прямі доходи перевищать десять мільярдів доларів на рік, а з мерчендайзингом, телебаченням і додатковими правами ця сума має бути вдвічі більша. Я не бачу сенсу бабратися з домашніми тваринами для дітей, яких, на думку Льюїса Доджсона, ми тут нібито будемо розводити.

— Двадцять мільярдів доларів на рік...— прошепотів Ву і похитав головою.

— Це якщо за поміркованими цінами,— мовив Геммонд і усміхнувся.— Немає сенсу спекулювати. Ще морозива, Генрі?

— Ви знайшли його? — накинувся Арнольд на охоронця, коли той зайшов до диспетчерської.

— Ні, містере Арнольд.

— Знайдіть його.

— Я не думаю, що він у будівлі, містере Арнольд.

— Тоді подивіться у будиночку для відвідувачів, у ремонтній майстерні, у апаратній, все обшукайте, але знайдіть його.

— Тут от яка справа...— завагався охоронець.— Містер Недрі — це ж товстун, так?

— Так, він жирний,— сказав Арнольд.— Жирний ледацюга.

— Ну, Джиммі у головному вестибюлі каже, що бачив, як товстун ішов у гараж.

Малдун розвернувся.

— У гараж? Коли?

— Приблизно десять-п'ятнадцять хвилин тому.

— Господи,— мовив Малдун.

Джип зупинився, рипнувши гальмами.

— Перепрошую,— сказав Гардінг.

У світлі фар Еллі побачила стадо апатозаврів, які незграбно перетинали дорогу. Тварин було шестеро, кожна завбільшки з будинок, і дитинча завбільшки з дорослого коня. Апатозаври рухалися тихо й неквапливо, не звертаючи уваги на джип і світло фар. На якусь мить дитинча зупинилося, щоб сьорбнути води з калюжі, а потім рушило далі.

Якби вони зустріли подібне стадо слонів, то ті одразу перелякалися б автомобіля, затрубили б і стали б колом, щоб

захистити дитинча. Але ці тварини не виказували ніякого страху.

— Вони нас не бачать? — спитала вона.

— Не зовсім, — мовив Гардінг. — У буквальному сенсі, звісно, вони нас бачать, але ми для них нічого не означаємо. Ми навряд чи колись їздили тут автомобілем уночі, тож вони просто не стикалися з ними. Ми просто дивний смердючий об'єкт у їхньому середовищі. Об'єкт, який не являє собою ніякої загрози, а отже, ніякого інтересу. Я іноді буваю тут увечері, коли їду до хворої тварини, і на зворотному шляху ці хлопці перекривають мені дорогу на годину чи навіть більше.

— І що ж ви робите?

Гардінг усміхнувся.

— Вмикаю запис з ревінням тиранозавра. Це змушує їх рухатися. Не тому, що вони сильно переймаються через тиранозаврів. Ці апатозаври настільки великі, що не бояться жодних хижаків. Вони можуть зламати тиранозавру шию, лише махнувши хвостом. І вони це знають, як і тиранозаври.

— Але вони бачать нас. Я маю на увазі, якщо ми вийшли б з машини...

Гардінг знизав плечима.

— Мабуть, вони не зреагували б. Динозаври мають чудовий зір, але їхня зорова система така сама, як у амфібій: вони реагують лише на рухомі об'єкти. А нерухомих не бачать узагалі.

Тварини йшли далі, їхня шкіра блищала під дощем. Гардінг поставив машину на передачу.

— Гадаю, ми можемо їхати далі, — сказав він.

— Підозрюю, ви можете виявити, що на ваш парк чинитимуть тиск, так само як і на ліки «Дженінтех», — мовив Ву. Вони з Геммондом перейшли до вітальні й тепер спостерігали за буревієм крізь великі скляні вікна.

— Я не розумію, яким чином,— сказав Геммонд.

— Науковці можуть захотіти стримати вас або навіть зупинити.

— Ну, вони *не зможуть* цього зробити,— відповів Геммонд, погрозивши Ву пальцем.— Знаєш, чому вчені спробують це зробити? Звісно ж, тому що вони хочуть досліджувати. Все, що їм у житті хочеться робити, це досліджувати. Не досягати чогось, не здійснювати прогрес у якійсь галузі. Просто досліджувати. Ну а тут їх чекатиме сюрприз.

— Я не думав про це,— відповів Ву.

Геммонд зітхнув.

— Я певен, що такі дослідження їх би зацікавили. Але ти сам розумієш, що ці тварини просто занадто дорогі, щоб використовувати їх для дослідів. Це чудова технологія, Генрі, але разом з тим жахливо дорога. Справа в тому, що її можна використовувати лише для розваг. Це єдиний спосіб.

— Але якщо будуть спроби припинити роботу...

— Глянь в обличчя клятим фактам, Генрі,— роздратовано мовив Геммонд.— Це не Америка. Це навіть не Коста-Рика. Це мій острів. Я ним володію. І ніщо не завадить мені відкрити тут «Парк юрського періоду» для всіх дітей світу,— він захихотів.— Або принаймні для дітей багатіїв. І кажу тобі, їм це сподобається.

Сидячи на задньому сидінні джипа, Еллі Сетлер вдивлялася у вікно. Останні двадцять хвилин вони їхали крізь джунглі, політі дощем, і нічого не бачили після того, як апатозаври перетнули їм дорогу.

— Зараз ми біля ріки джунглів,— сказав Гардінг, ведучи машину.— Вона ліворуч від вас.

Він знову різко натиснув на гальма, й автомобіль зупинився перед зграйкою невеликих зелених тварин.

— Ну, сьогодні увечері у вас справжнє шоу,— мовив він.— Це компі.

Прокомпсогнатида, подумала Еллі, воліючи, щоб і Грант побачив їх. Це була та сама тварина, яку вони бачили на факсі ще у Монтані. Маленькі темно-зелені прокомпсогнатида швидко перебігли на той бік дороги, потім встали на задні лапи, щоб глянути на машину, і трохи пощобетали, перш ніж побігти у темряву.

— Дивно,— сказав Гардінг.— Цікаво, що це з ними сталося? Знаєте, компі зазвичай не пересуваються в нічний час. Вони видираються на дерева і чекають, доки зійде сонце.

— Тоді чому вони зараз гуляють? — спитала Еллі.

— Не уявляю. Знаєте, компі харчуються падлом, як канюки. Їх приваблює тварина, яка помирає, і нюх у них надзвичайно чутливий. Вони можуть почути запах такої тварини за милі.

— То вони зараз ідуть до вмираючої тварини?

— Так, або до вже мертвої.

— Чи не варто нам поїхати за ними? — спитала Еллі.

— Мені було б цікаво,— мовив Гардінг.— Чому б і ні? Гляньмо, куди вони йдуть.

Він розвернув машину і попрямував назад до компі.

ТІМ

Тім Мерфі лежав у «ленд-крузері», притиснувшись щокою до ручки дверцят машини. Він повільно отямлювався. Йому хотілося лише спати. Він ворухнувся — і відчув біль у вилиці,

там, де вона притискалася до металевих дверцят. Боліло все тіло. Руки, ноги, а найбільше голова — у ній калатав страшний біль. Від усього цього болю хотілося знову спати.

Тім підвівся на лікоть, розплющив очі, і його знудило. Блювота залила всю сорочку. Він відчув гіркий присмак жовчі й витер рот зворотом долоні. У голові пульсувало, він відчував запаморочення і нудоту, ніби весь світ рухався, а він розгойдувався туди-сюди на човні.

Тім застогнав і перевернувся на спину, відвернувшись від калюжі блювоти. Головний біль змушував його дихати неглибокими, дрібними вдихами. Його досі нудило, все ніби пливло перед очима. Він розплющив очі й озирнувся, намагаючись зорієнтуватися.

Він перебував усередині «ленд-крузера». Але автомобіль, мабуть, перекинувся на бік, бо Тім лежав на пасажирських дверцятах, дивлячись на кермо і гілки, що гойдалися від вітру. Дощ майже припинився, але краплі води ще падали на Тіма крізь розбите лобове скло.

Він з цікавістю дивився на шматочки скла. Ніяк не міг згадати, як воно розбилось. Він не міг згадати нічого, крім того, що вони припаркувалися на дорозі й розмовляли з доктором Грантом, коли до них підійшов тиранозавр. Це було останнє, що Тім запам'ятав.

Він знову відчув нудоту і заплющив очі, доки вона не минула. Він знав це ритмічне рипіння — так риплять снасті на кораблі. Долаючи запаморочення і нудоту, він відчував, ніби вся машина рухається під ним. Та коли розплющив очі знову, то побачив, що це так і є — «ленд-крузер» лежав на боці, хитаючись туди-сюди.

Уся машина рухалася.

Тім нерішуче звівся на ноги. Стоячи на пасажирських дверцятах, він із-за панелі приладів визирнув у розбите скло. Спочатку побачив лише густе листя, що хиталося від вітру. Але між листям то там, то тут виднілися прогалини і земля, що була...

Була внизу, за двадцять футів від нього.

Тім здивовано дивився туди. «Ленд-крузер» лежав на боці на гілках великого дерева, на висоті двадцятьох футів над землею, і гойдався від вітру.

— От лайно,— вилаявся Тім. Що йому тепер робити? Він зіп'явся навшпиньки і визирнув, тримаючись за кермо і намагаючись побачити якнайбільше. Кермо вільно крутнулося у його руці — й «ленд-крузер» зсунувся з місця, опустившись на кілька футів у гіллі дерева. Тім дивився крізь розбите скло пасажирських дверцят на землю внизу.

— От лайно. От лайно,— повторював він.— От лайно. От лайно.

Ще один гучний тріск — і «ленд-крузер» штовхнуло ще на фут вниз.

Тіму потрібно вилізати звідси.

Він глянув під ноги. Він і досі стояв на ручці дверцят. Тім присів, щоб глянути на неї. В темряві було видно не дуже добре, але він міг сказати, що дверцята пом'яті ззовні, тож ручку неможливо було повернути. Він ніколи не відчинить дверцят. Він спробував опустити шибку, але вікно теж заклинило. Тоді він згадав про задні дверцята. Можливо, вдасться відчинити їх. Він перехилився через переднє сидіння, і «ленд-крузер» накренився через порушення рівноваги.

Тім обережно простягнув руку назад і покрутив ручку на задніх дверцятах.

Її також заклинило.

Як же йому звідси вибратися?

Він почув якесь форкання і глянув униз. Під ним пройшла темна постать. Це був не тиранозавр. Постать була пузата і сопіла, неспішно шкандибаючи повз машину. Хвіст мотався туди-сюди, і Тім зміг розрізнити на ньому шипи. Це був стегозавр, який, мабуть, оговтався від своєї хвороби. Тім

замислився, де інші люди — Дженнаро, Сетлер, ветеринар. Востаннє він бачив їх біля стегозавра. Скільки часу минуло?

Він подивився на годинник, але циферблат був розбитий, і цифр не було видно. Тім зняв годинник і кинув його вбік.

Стегозавр форкнув і рушив далі. Тепер було чути лише шум вітру в деревах і рипіння «ленд-крузера», що хитався туди-сюди.

Тім мусить звідси вибратися.

Він схопився за ручку, намагаючись повернути її, але вона міцно застрягла. Вона не зрушить. І тут Тім зрозумів, що не так: задні дверцята на замку! Тім натиснув на штифт і повернув ручку. Задні дверцята відчинилися, впершись у гілку, що була за кілька футів під ними.

Прохід був вузький, але Тім вирішив, що зможе пролізти. Затамувавши подих, він повільно поповз на заднє сидіння. «Ленд-крузер» зарипів, але утримався на місці. Хапаючись за одвірки з обох боків, Тім повільно спустився вниз крізь вузький отвір. Незабаром він лежав на животі на похилих дверцятах, його ноги стирчали з автомобіля. Тім махнув ногою у повітрі — й торкнувся чогось твердого — якоїсь гілки — і сперся на неї. Щойно він це зробив, гілка нахилилася, і дверцята відчинилися ширше, випускаючи його з «ленд-крузера», і Тім випав... листя дряпало обличчя... тіло кидало з гілки на гілку... поштовх... пекучий біль... яскраве світло в голові...

Різкий удар — і все припинилося, Тіма хитнуло вітром. Тім лежав на великій гілці, зігнувшись удвоє, у животі пекло.

Він знову почув тріск і глянув угору на «ленд-крузер» — величезний темний обрис, що був за п'ять футів над ним.

Ще один тріск. Машина зсунулася.

Тім змусив себе ворухнутися і почав злізати вниз. Раніше він любив лазити на дерева. Він добре це вмів. І це було гарне

дерево для лазання, гілки тісно припасовані одна до одної, ніби сходи...

Хрусь...

Машина точно рухалася.

Тім швидко спускався, ковзаючи мокрими гілками, відчуваючи, як до рук липне смола. Він спустився лише на кілька футів, коли «ленд-крузер» рипнув востаннє, а потім повільно, дуже повільно, почав падати. Тім побачив велику зелену решітку радіатора і передні фари, що гойдалися вгорі, а потім «ленд-крузер» полетів, набираючи швидкість, і вдарився об гілку, де щойно сидів Тім...

І застряг.

Тімове обличчя було лише за кілька дюймів від пом'ятої решітки, увігнутої всередину, мов зла паща, а фари нагадували очі. На обличчя Тіма крапало масло.

До землі досі залишалось дванадцять футів. Він перебрався нижче, знайшов іншу гілку і рушив униз. Вище він побачив гілку, що вгиналася під вагою машини, потім вона тріснула, і «ленд-крузер» полетів униз, просто на Тіма, і хлопець зрозумів, що не встигне злізти, тож просто стрибнув.

Решту шляху він пролетів.

Він летів, перекидаючись і б'ючись об гілки, відчуваючи біль у всьому тілі, а за ним, мов хижак, нісся «ленд-крузер». А потім плече Тіма торкнулося м'якої землі, й він, зібравши усі сили, перекотився і притиснувся до стовбура, і тут на землю з металевим гуркотом упав автомобіль, обпікши шкіру гарячим снопом електричних іскор, що засичали довкола, падаючи на мокру землю.

Тім повільно звівся на ноги. У темряві почулося сопіння, і він побачив, як повертається стегозавр, якого, мабуть, привабило падіння «ленд-крузера». Динозавр рухався мовчки,

висунувши вперед низьку голову, на загривку були два ряди хрящових пластин. Він поводився, наче черепаха-переросток. Такий самий тупий і повільний.

Тім підняв камінь і жбурнув.

— Геть!

Камінь з глухим звуком відскочив від пластин. Стегозавр ішов собі далі.

— Забирайся! Геть!

Тім жбурнув ще одну каменюку, і та влучила стегозаврові в голову. Той зарохкав, повільно розвернувся і пішов собі у зворотному напрямку.

Тім притулився до пом'ятого «ленд-крузера» і роззирнувся. Він мав повернутися до решти, але не хотів загубитися. Він знав, що перебуває десь у парку, ймовірно, неподалік головної дороги. Якби ж тільки щось почути! В темряві багато не побачиш, але...

І тут він згадав про нічні окуляри.

Крізь розбите лобове скло він заліз у «ленд-крузер» і знайшов там окуляри нічного бачення та рацію. Рація була розбита і мовчала, тож він залишив її. А окуляри досі працювали. Він увімкнув їх і побачив знайоме зображення, що заспокоювало своїм зеленим флуоресцентним світлом.

Одягнувши окуляри, він побачив порвану загорожу і рушив туди. Паркан був дванадцять футів заввишки, але динозавр легко його розчавив. Тім поквапився через нього, продираючись крізь густе листя, і вийшов на головну дорогу.

Крізь окуляри він побачив інший «ленд-крузер», що лежав на боці. Тім побіг до машини, відсапався і зазирнув усередину. Там було порожньо. Ніяких ознак доктора Гранта і доктора Малкольма.

Куди вони пішли?

Куди всі поділися?

Раптом він відчув, як його охоплює паніка через те, що він стоїть сам-один серед ночі на дорозі у джунглях біля порожньої машини. Він закрутився на місці, а разом з ним закружляв і яскраво-зелений світ у окулярах. На узбіччі йому впало в око щось біле. Це був бейсбольний м'яч Лекс. Він витер з нього багнюку.

— Лекс!

Тім кричав щосили, не переймаючись тим, що тварини теж можуть його почути. Він дослухався, але чув лише вітер і дріботіння крапель, що падали з дерев.

— Лекс!

Він туманно пам'ятав, що вона була у машині, коли напав тиранозавр. Чи залишилася вона там? А може, їй вдалося втекти? Картини нападу переплуталися в голові. Він не міг напевно згадати, що сталося, навіть думати про це було важко. Він стояв на дорозі, задихаючись від паніки.

— Лекс!

Здавалося, ніч накрила все навколо. Відчуваючи жалощі до себе, Тім сидів у холодній дощовій калюжі на дорозі й рюмсав. Коли він зрештою заспокоївся, то почув, як рюмсає хтось інший. Звук був слабкий і йшов звідкись далі по дорозі.

— Коли це було? — мовив Малдун, повернувшись до диспетчерської. В руках він тримав чорну металеву валізку.

— Півгодини тому.

— Джип Гардінга вже мав би бути тут.

Арнольд загасив цигарку.

— Я впевнений, що вони от-от приїдуть.

— Досі жодних ознак Недрі? — спитав Малдун.

— Поки що ні.

Малдун відкрив валізку, де було шість портативних рацій.

— Я роздам це людям у будівлі,— він вручив одну Арнольду.— Візьми ще й зарядний пристрій. Це наші аварійні рації, але ніхто їх, ясна річ, не заряджав. Потримай їх на зарядці близько двадцятьох хвилин, а потім спробуй зв'язатися з машинами.

Генрі Ву відчинив двері з написом «ЗАПЛІДНЕННЯ» і зайшов до темної лабораторії. Всередині нікого не було — мабуть, усі лаборанти ще були на вечері. Ву підійшов просто до комп'ютерного терміналу і відразу ж вивів на екран журнали обліку ДНК. Вони повинні були зберігатися у комп'ютері. Молекула ДНК настільки велика, що на кожен вид потрібно виділяти по десять гігабайтів на жорсткому диску. Він збирався перевірити усі п'ятнадцять видів. Це був величезний обсяг інформації.

Ву досі не міг зрозуміти, чому Грант вважає, що жаб'яча ДНК має значення. Сам Ву часто не міг відрізнити ДНК одного виду від іншого. Зрештою, ДНК більшості живих істот однакова. Це неймовірно давня речовина. Людські істоти, які гуляють вулицями сучасних міст, гойдаючи своїх рожевощокких немовлят, навряд чи замислюються над тим, що речовина, яка перебуває в центрі всього — речовина, що з неї почався танок життя,— хімічно майже така сама стара, як і наша планета. Молекула ДНК настільки стара, що її еволюція, по суті, завершилася понад два мільйони років тому. Відтоді в ній мало що змінилося. Лише кілька пізніх комбінацій старих генів, не більше.

Якщо порівняти ДНК людини та ДНК скромної бактерії, то виявиться, що у них відрізняються лише близько десятих відсотків ниток. Цей природний консерватизм ДНК заохочував Ву використовувати будь-які зразки. Створюючи своїх динозаврів, Ву поводився з ДНК, наче скульптор з глиною чи мармуром. Він вільно творив.

Він запустив комп'ютерну пошукову програму, знаючи, що це забере дві-три хвилини. Потім підвівся і пройшовся лабораторією, за давньою звичкою перевіряючи інструменти. Кинув погляд на реєстратор на дверях морозильника, що відстежував температуру морозильної камери. На графіку був сплеск. «Дивно», — подумав він. Це означало, що хтось був у морозильнику, причому нещодавно — десь із півгодини тому. Але хто міг зайти сюди вночі?

Комп'ютер подав звуковий сигнал, показуючи, що перший пошуковий алгоритм завершено. Ву підійшов до монітора і, глянувши, забув про морозильник і сплеск на графіку.

АЛГОРИТМ ЛЕЙЦКЕ ПОШУКУ ДНК

ДНК: Критерії пошуку за версіями:

Жаби (усі, довжина фрагмента 0)

ДНК: Включаючи фрагменти роду жаб	Версії
--	---------------

Майазаври	2.1-2.9
-----------	---------

Прокомпсогнатиди	3.0-3.7
------------------	---------

Отніелії	3.1-3.3
----------	---------

Велоцираптори	1.0-3.0
---------------	---------

Гіпсилофодонтиди	2.4-2.7
------------------	---------

Результат був зрозумілий: усі види динозаврів, які розмножувалися, включали жаб'ячу ДНК. У інших видів її не було. І все одно Ву не міг зрозуміти, як це могло стати причиною розмноження. Але він уже не міг заперечувати, що Грант мав рацію. Динозаври розмножувалися.

Він поквалівся до диспетчерської.

ЛЕКС

Вона лежала скрутившись усередині метрової дренажної труби, що проходила під дорогою. Затиснувши в роті бейсбольну рукавичку, Лекс розгойдувалася туди-сюди, вдаряючись головою об стінку труби. Усередині було темно, але Тім бачив її в окуляри. Вона здавалася неушкодженою, і він відчув, як сильно йому полегшало.

— Лекс, це я. Тім.

Вона не відповіла, продовжуючи стукатися головою об трубу.

— Виходь.

Вона похитала головою, показуючи «ні». Було видно, що вона сильно налякана.

— Лекс,— сказав він,— якщо ти вийдеш, я дам тобі поносити ці окуляри нічного бачення.

Вона лише похитала головою.

— Дивись-но, що в мене є,— мовив він, піднявши руку. Вона здивовано глянула на нього. Мабуть, було надто темно, щоб вона могла щось побачити.— Це твій м'яч, Лекс. Я його знайшов.

— То й що.

Тім спробував інший підхід.

— Тобі ж там має бути незручно. Та й холодно. Ти не хотіла б вилізти звідти?

Вона знову продовжила стукатися головою об трубу.

— Чому ти не хочеш?

— Там звірі.

Це на хвилю вразило Тіма. Вона ніколи не казала «звірі».

— Звірі пішли,— сказав він.

— Звір був великий. Тиранозавр рекс.

— Він пішов.

— Куди?

— Не знаю, але тут поблизу його нема,— мовив Тім, сподіваючись, що це правда.

Лекс не рухалася. Він знову почув, як вона зупинилася. Тім сів у траві зовні труби, щоб сестра могла його бачити. Земля в цьому місці була мокра. Він обійняв коліна і став чекати. Він не міг думати ні про що інше.

— Я просто посиджу тут,— сказав він.— І відпочину.

— А тато там є?

— Ні,— мовив Тім, почуваячись якимось дивно.— Він удома, Лекс.

— А матуся?

— Ні, Лекс.

— А хтось іще з дорослих? — спитала Лекс.

— Поки що нікого. Але я впевнений, що вони незабаром приїдуть. Вони напевно вже на шляху до нас.

Потім він почув, як сестра шарудить усередині труби і вилазить назовні. Лекс тремтіла від холоду, на лобі виднілася засохла кров, але в іншому все було гаразд.

Сестра здивовано роззирнулася і спитала:

— А де доктор Грант?

— Не знаю.

— Ну, просто він тут був.

— Був? Коли?

— *Раніше*,— сказала Лекс,— я бачила його, коли сиділа у трубі.

— Куди він пішов?

— А я звідки знаю? — мовила Лекс, зморщивши носа. Вона почала гукати. — Аго-о-ов! Аго-о-ов! Докторе Грант! Докторе Грант!

Тімові стало не по собі від цього галасу — на нього міг повернутися тиранозавр, але за мить він почув крик у відповідь. Голос долинав справа, з боку «ленд-крузера», що його Тім залишив кілька хвилин тому. Крізь окуляри Тім з полегшенням побачив, що до них іде доктор Грант. На плечі в нього була сильно розпахана сорочка, але в цілому він мав нормальний вигляд.

— Слава Богу, — сказав доктор. — Я вас шукаю.

Тремтячи, Ед Реджис зіп'явся на ноги і витер холодну грязюку з рук та обличчя. Він пролежав лише півгодини, сховавшись між великих брил на схилі пагорба нижче дороги. Він розумів, що це кепська схованка, але був охоплений панікою і не надто добре тямив, що до чого. Він лежав у цьому холодному брудному місці, намагаючись узяти себе в руки, але динозавр не виходив йому з голови. Той динозавр, що наближався до нього. До машини.

Ед Реджис не дуже добре пам'ятав, що сталося після цього. Він пам'ятав, що Лекс щось кричала, але він не зупинився, не міг зупинитися, лише продовжував бігти й бігти. За дорогою він втратив рівновагу і покотився схилом, доки не зупинився між якимись брилами. Здається, він заповз між ними і сховався, місця там було достатньо. Задихаючись і не тямлячи себе від жаху, не думаючи ні про що, тільки про те, як утекти від тиранозавра. І нарешті, коли він втиснувся між цими брилами, наче щур, він трохи заспокоївся, і його охопив жах і сором через те, що він кинув дітей напризволяще, просто втік, аби врятуватися. Він розумів, що має повернутися на дорогу, має рятувати їх, бо завжди уявляв себе хоробрим і крутим у стресових ситуаціях, але тільки-но намагався взяти себе

в руки і змусити повернутися туди, нічого не міг удіяти. Він почав відчувати паніку, задихатися і не міг зрушити з місця.

Він казав собі, що це все одно безнадійно. Якщо діти досі там, на дорозі, то навряд чи вони могли вижити, і, звісно, Ед Реджис для них уже нічого не зробить, тож може залишитися тут. Окрім нього, ніхто не дізнається про те, що сталося. А він нічого не може вдіяти. Нічого не може вдіяти. Тому Реджис просидів посеред брил ще півгодини, намагаючись здолати паніку і не думати про те, чи загинули діти і що скаже Геммонд, коли про це дізнається.

Зрештою його змусило поворухнутися якесь дивне відчуття у роті. З одним боком рота коїлося щось дивне, він ніби онімів і свербів, і Реджис подумав, чи не забився він під час падіння. Реджис торкнувся свого обличчя і відчув якийсь розпухлий шматочок на тому боці. Дивно, але боляче не було. Потім Реджис зрозумів, що цей розпухлий шматочок — це п'явка, що розжиріла, смокчучи кров з його губи. Вона практично залізла до в нього в рот. Відчуваючи, як його трусить і нудить, Реджис смикнув п'явку, вона відірвалася від губи, і до рота струменем потекла тепла кров. Він сплюнув і з огидою жбурнув п'явку в ліс. Потім побачив ще одну п'явку на передпліччі й зняв її, залишивши темну криваву смугу. Господи, та він, мабуть, весь вкритий ними! Це через те, що він котився вниз по схилу. На цих тропічних пагорбах повно п'явок. Так само, як і у темних скелястих ущелинах.

Що казали робітники? П'явки заповзають під нижню білизну. Вони люблять теплі місця. Вони люблять заповзати тобі просто під...

— Аго-о-ов!

Він зупинився. Цей голос принесло вітром.

— Аго-о-ов! Докторе Грант!

Господи, це ж дівчинка.

Реджис дослухався до її голосу. Не схоже, щоб вона була налякана чи їй було боляче. Вона просто наполегливо кликала. І йому почало повільно доходити, що мало щось статися: тиранозавр, мабуть, пішов геть — або принаймні не напав — й інші люди можуть бути живі. Грант і Малкольм. Усі можуть бути живі. Це усвідомлення вмить змусило Реджиса взяти себе в руки: так людина тверезіє, коли копи тягнуть її до відділку. І йому стало легше, бо тепер він знав, як має діяти. Вибираючись із-за брил, він уже продумав, що робитиме далі, що скаже і як поверне ситуацію на свою користь.

Реджис витер багнюку з обличчя та рук — це були докази того, що він ховався. Його не бентежило, що він переховувався, але тепер він мусив узяти на себе відповідальність. Він видерся назад на дорогу, та коли вийшов з гущавини, то на хвилю розгубився. Машин взагалі не було видно. Він чомусь опинився у нижній частині пагорба. «Ленд-крузери» мають бути аж нагорі.

Він рушив угору, назад до «ленд-крузерів». Було тихо. Ноги хлюпали в каламутних калюжах. Дівчинку більше не було чути. Чому вона припинила кричати? Дорогою він почав думати, що з нею, мабуть, щось трапилось. Тоді йому не слід повертатися. Може, там досі вештається тиранозавр. Реджис уже був у нижній частині пагорба, а це набагато ближче до бази.

І ця тиша. Така зловісна тиша.

Ед Реджис розвернувся і пішов назад до бази.

Алан Грант обмацав кінцівки дівчинки, легко натискаючи на руки й ноги. Їй, схоже, зовсім не було боляче. Це було дивовижно — якщо не брати до уваги поріз на голові, в неї все було гаразд.

— Я ж вам казала, все нормально, — мовила вона.

— Ну, я мав перевірити.

Хлопчику пощастило набагато менше. Тімів ніс набряк і болів; Грант підозрював, що він зламаний. Праве плече було в синцях і опухло. Але з ногами, здається, все було гаразд. Обоє дітей могли йти. Це було найважливіше.

Сам Грант теж не постраждав, за винятком подряпини праворуч на грудях, де його зачепив пазуром тиранозавр. Вона пекла при кожному подиху, але, здається, не була серйозною і не обмежувала його рухів. Він подумав, чи бува не знепритомнів, бо дуже погано пам'ятав події, що передували тому моменту, коли він зі стогоном присів у лісі за десять ярдів від «ленд-крузера». Спочатку з грудей цебеніла кров, тож він прикладав до рани листя, і вона потроху вщухла. Тоді він став ходити навколо, шукаючи Малкольма й дітей. Грант не міг повірити, що й досі живий, і коли розсіяні картинки стали повертатися до свідомості, й намагався з'ясувати, в чому ж справа. Тиранозавр міг би легко їх усіх убити. Чому він цього не зробив?

— Я зголодніла, — сказала Лекс.

— Я теж, — відповів Грант. — Ми мусимо дістатися цивілізації. І розповісти їм про корабель.

— Ми єдині, хто про це знає? — спитав Тім.

— Так. Ми повинні повернутися і розповісти їм.

— Тоді ходімо по дорозі до готелю, — мовив Тім, показуючи вниз. — Так ми зустрінемо їх, коли вони вийдуть нас шукати.

Грант думав про це. Але йому не давало спокою ще одне — маленька постать, яка проскочила перед машинами ще до початку нападу. Що це була за тварина? Він міг думати лише про один варіант — про маленького тиранозавра.

— Не варто, Тіме, — сказав він. — Дорога оточена обабіч високими парканами. Якщо далі по дорозі є один з тиранозаврів, ми опинимося в пастці.

— Тоді ми повинні чекати тут? — мовив Тім.

— Так, — відповів Грант. — Просто почекаймо, доки хтось не прийде.

— Я голодна, — сказала Лекс.

— Сподіваюся, що ми тут ненадовго, — заспокоїв її Грант.

— Я не хочу тут залишатися, — мовила Лекс.

Тут знизу пагорба почувся людський кашель.

— Залишайтеся тут, — сказав Грант і побіг уперед, щоб глянути зі схилу.

— Залишайся тут, — мовив Тім і побіг за ним.

Лекс побігла за братом.

— Не лишайте мене, не лишайте мене тут, хлопці...

Грант затиснув їй рот долонею. Вона з усіх сил намагалася протестувати. Він похитав головою і вказав униз, щоб вона подивилася.

Біля підніжжя пагорба Грант побачив Еда Реджиса, який стояв не рухаючись. У лісі навколо них запанувала мертва тиша. Постійне гудіння цикад і кумкання жаб різко припинилося. Було чути лише слабкий шелест листя й завивання вітру. Лекс почала говорити, але Грант притягнув її до стовбура найближчого дерева, пірнувши вниз серед важких кострубатих коренів біля основи. Тім відразу ж упав праворуч від них. Грант приклав руки до губ, показуючи, щоб він поводився тихо, а потім повільно визирнув з-за дерева.

Дорога вниз була темна, і коли гілки великих дерев колихалися від вітру, місячне світло, що пробивалося крізь них, створювало плямистий рухливий візерунок. Ед Реджис зник. Гранту знадобилося трохи часу, щоб визначити, де він. Журналіст притиснувся до стовбура великого дерева, обіймаючи його. Реджис не рухався взагалі.

Ліс залишався мовчазним.

Лекс нетерпляче смикнула Гранта за сорочку; їй хотілося знати, що відбувається. Потім десь дуже близько почулося тихе пирхання, трохи гучніше за вітер. Лекс теж це почула, тому припинила чинити опір. Звук долинув знову — тихий, мов зітхання. «Майже як дихання коня», — подумав Грант.

Грант подивився на Реджиса і побачив рухливі тіні, що відбивалися при місячному світлі на стовбурі дерева. А потім Грант зрозумів, що є ще одна тінь, яка накладається на інші, але не рухається: сильна вигнута шия і квадратна голова.

Знову почувся видих.

Тім обережно нахилився вперед, щоб подивитися. Те саме зробила й Лекс.

Почувся тріск зламаної гілки, і на дорогу вийшов тиранозавр. Це був підліток: близько вісьмох футів заввишки, він рухався з незграбністю молоді тварини, майже як цуценя. Молодий тиранозавр човгав по дорозі, зупиняючись на кожному кроці, щоб понюхати повітря, перш ніж рухатися далі. Він пройшов повз дерево, де ховався Реджис і, схоже, не помітив його. Грант побачив, як тіло Реджиса трохи розслабилося. Реджис повернув голову, намагаючись спостерігати за тиранозавром з того боку дерева.

Тепер тиранозавр був поза полем зору, бо пішов униз по дорозі. Реджис почав розслаблятися, звільняючи дерево від своїх обіймів. Але джунглі зберігали мовчання. Реджис притискався до стовбура ще з півхвилини. Потім звуки лісу повернулися: спершу кумкнула жаба, потім загула цикада, а потім зазвучав увесь хор. Реджис відійшов від дерева, знизуючи плечима, послаблюючи напругу. Він вийшов на середину дороги, поглядаючи в той бік, куди пішов тиранозавр.

Напад стався зліва.

Тиранозавр заревів, хитнувши головою і збивши Реджиса з ніг. Той закричав і схопився на ноги, але тиранозавр налетів

на нього і вже мав притиснути його задньою лапою, бо Реджис чомусь не рухався, а лише сидів на стежці, репетуючи і махаючи руками, ніби міг налякати динозавра. Молодий динозавр, здається, був збитий з пантелику тими звуками й рухами його крихітної жертви. Він нахилив над Реджисом голову і з цікавістю принюхався, а Реджис гамселив його кулаками по пиці.

— Відійди від мене! Відвали! Давай, відвали! — закричав Реджис на повну силу своїх легенів, і динозавр позадкував, дозволивши йому зіп'ятися на ноги. Реджис кричав: — Так! Ти мене чув! Відвали! Відійди! — і відходив від динозавра. Той продовжував з цікавістю витріщатися на дивну й галасливу маленьку тварину перед ним, та коли Реджис відійшов на кілька кроків, динозавр зробив випад і знову збив його з ніг.

«Він грається з ним», — подумав Грант.

— Гей! — закричав Реджис, впавши, але тварина не переслідувала його, дозволяючи встати на ноги. Отож Реджис схопився на ноги і продовжив відступати. — Назад, бовдуре! Назад! Чуєш мене, назад! — кричав він, наче приборкувач левів.

Тварина заревіла, але не атакувала, і тепер Реджис дістався дерев і густого листя праворуч. Ще кілька кроків — і він буде у схованці.

— Назад! Ти! Назад! — закричав він, а потім динозавр налетів на нього і звалив горілиць. — Припини! — заволав Реджис, але тварина нахилила голову, і він закричав знову. Ніяких слів, просто пронизливий вереск.

Раптом крик обірвався, і коли динозавр підняв голову, Грант побачив у його пащі шматок вирваного м'яса.

— О ні, — прошепотіла Лекс. Тім, який стояв поруч з нею, відвернувся, бо його відразу знудило. Його окуляри нічного бачення зіслизнули з чола і з металевим дзенькотом впади на землю.

Молодий тиранозавр підвів голову і подивився на вершину пагорба.

Тім підняв свої окуляри, а Грант схопив обох дітей за руки і побіг разом з ними.

ДИСПЕТЧЕРСЬКА

У темряві було видно, як узбіччям кудись поспішають компі. Джип Гардінга йшов за ними на невеликій відстані. Еллі вказала далі по дорозі:

— Це світло?

— Можливо, — відповів Гардінг, — майже схоже на фари.

Раптом загула й затріщала рація. Почувся голос Джона Арнольда:

— Ви там?

— А ось і він, — сказав Гардінг. — Нарешті. — Він натиснув кнопку. — Так, Джоне, ми тут. Ми біля річки, ідемо за компі. Це досить цікаво.

У відповідь — ще сильніший тріскіт. Потім: «...ібна твоя машина...»

— Що він сказав? — спитав Дженнаро.

— Щось про машину, — відповіла Еллі. Під час Грантових розкопок у Монтані Еллі відповідала за радіотелефонний зв'язок. За кілька років вона навчилася розрізняти спотворені передачі. — Гадаю, він каже, що йому потрібна ваша машина.

Гардінг натиснув кнопку:

— Джоне! Ти тут? Ми не дуже добре тебе чуємо! Джоне!
На рації заблимав вогник, потім почувся тривалий шум радіоперешкод, а тоді напружений голос Арнольда:

—е ви?

— Ми за милю від загону з гіпсилофодонтами. Поруч з річкою, їдемо за якимись компі.

— Ні... дідько... добре... повертайтеся сюди... араз!

— Схоже, що в нього проблеми,— мовила Еллі, насупившись. Напруга в його голосі не залишала сумнівів.— Мабуть, нам потрібно повертатися.

Гардінг знизав плечима.

— У Джона часто бувають якісь проблеми. Ви ж знаєте цих інженерів. Вони хочуть, щоб усе було за інструкцією.— Він натиснув кнопку на рації.— Джоне? Повтори ще раз, будь ласка...

Ще більший тріск.

Більше перешкод. Гучний тріск блискавки. Потім:

— Малдуну... потрібна... твоя машина...

Дженнаро нахмурився.

— Він каже, що Малдуну потрібна наша машина?

— Схоже на те,— сказала Еллі.

— Ну це взагалі якась дурниця,— мовив Гардінг.

— ...інші... застрягли... Малдуну потрібна машина...

— Я зрозуміла,— сказала Еллі.— Інші машини застрягли на дорозі через шторм, і Малдун хоче поїхати до них.

Гардінг знизав плечима.

— Чому тоді Малдун не бере іншу машину? — Він натиснув кнопку.— Джоне! Скажи Малдуну, хай візьме іншу машину. Вона у гаражі.

Рація знову затріщала:

— ...ні... слухайте... довбні... машина...

Гардінг натиснув кнопку.

— Я кажу, вона в гаражі, Джоне. Машина в гаражі.

Знову перешкоди.

— ...едрі... ав... іншу...

— Боюся, це нам нічого не дасть, — мовив Гардінг. — Добре, Джоне. Ми вже їдемо. — Він вимкнув рацію і розвернув машину. — Хотів би я знати, чого ж їм так припекло.

Гардінг перемкнув передачу, і вони з шумом рвонули у темряву. Минуло ще десять хвилин, перш ніж вони побачили привітні вогні готелю. А коли Гардінг в'їхав на стоянку перед центром для відвідувачів, вони побачили, як до них іде Малдун. Він кричав і розмахував руками.

— Чорт забирай, Арнольде, сучий ти син! Чорт забирай, поверни парк у нормальний режим! Бігом! Привези сюди моїх онуків! Негайно! — Геммонд стояв у диспетчерській, репетував і тупотів своїми маленькими ніжками. Він волав уже хвилини зо дві, в той час як Генрі Ву стояв у кутку, приголомшено спостерігаючи за цією сценою.

— Добре, містере Геммонд, — сказав Арнольд. — Малдун уже їде туди саме для цього.

Арнольд відвернувся і запалив наступну цигарку. Геммонд був такий самий, як і всі керівники, з якими Арнольд стикався за своє життя. Хоч у «Диснейленді», хоч у ВМС, керівництво завжди поводилося однаково. Вони ніколи не розумілися на технологічних питаннях і думали, що вереском завжди можуть досягти результату. І, можливо, й намагалися, коли кричали на своїх секретарок, щоб їм подали лімузин.

Але крики нічого не міняли у проблемах, з якими зараз стикнувся Арнольд. Комп'ютеру байдуже, кричать на нього чи ні. Електромережі це теж байдуже. Технічні системи абсолютно байдужі до усіх цих вибухів людських емоцій.

У будь-якому разі, кричати було контрпродуктивно, бо тепер Арнольд був майже впевнений, що Недрі вже не повернеться, а це означало, що йому самому доведеться розбиратися у комп'ютерному коді й намагатися з'ясувати, що пішло не так. Це буде копітка робота, і він має бути спокійний і обережний.

— Чому б вам не піти до кафетерію, — мовив Арнольд, — і не взяти собі філіжанку кави? Ми зателефонуємо вам, коли матимемо більше новин.

— Мені не потрібен тут ефект Малкольма, — відповів Геммонд.

— Не турбуйтеся про ефект Малкольма, — сказав Арнольд. — Дозвольте мені стати до роботи?

— Чорт вас забирай! — лайнувся Геммонд.

— Я зателефоную вам, сер, коли в нас будуть новини від Малдуна, — запевнив його Арнольд.

Він натиснув клавіші на своїй консолі й побачив, як змінилася знайома картинка на екрані управління.

```
*/ Основні модулі Парку юрського періоду/
```

```
*/
```

```
*/ Call Libs
```

```
Include: biostat.sys
```

```
Include: sysrom.vst
```

```
Include: net.sys
```

```
Include: pwr.mdl
```

```
*/
```

```
*/Initialize
```

```
SetMain [42]2002/9A{total CoreSysop %4 [vig. 7*tty]}
```

```
if ValidMeter(mH) (**mH).MeterViS return
```

```
Term Call 909 c.lev {void MeterVis $303} Random(3#*MaxFid)
```

```
on SetSystem(!Dn) set shp_val.obj to lim(Val{d}SumVal
```

```
if SetMeter(mH) (**mH).ValididMeter(Vdd) return
```

```
on SetSystem(!Telcom) set mxcpl.obj to lim(Val{pdl}NextVal
```

Арнольд уже не керував комп'ютером. Тепер він пішов за лаштунки, щоб передивитися код — рядки інструкцій, що вказували комп'ютеру, як той має поводитися. На жаль, Арнольд знав, що повна програма «Парку юрського періоду» містить понад півмільйона рядків коду, більшість із яких не документовані й не мають жодних пояснень.

До нього підійшов Ву.

— Що ви робите, Джоне?

— Перевіряю код.

— Вручну? Та це ж триватиме вічність!

— Можете не розповідати, — мовив Арнольд. — Можете не розповідати.

ДОРОГА

Малдун дуже швидко крутнув кермо, джип ковзнув по багнюці. Сидячи поруч з ним, Дженнаро стиснув кулаки. Вони мчали дорогою, що йшла вздовж скелі, високо над річкою, схованою в темряві. Малдун набирав швидкість. Його обличчя було напружене.

— Скільки ще їхати? — спитав Дженнаро.

— Дві, можливо, три милі.

Еллі й Гардінг повернулися в центр для відвідувачів. Дженнаро запропонував Малдуну свій супровід. Машину крутнуло.

— Вже годину, — сказав Малдун, — годину ми не чуємо ні слова від інших машин.

— Але ж у них є рації,— мовив Дженнаро.

— Ми не можемо з ними зв'язатися,— відповів Малдун.

Дженнаро насупився.

— Якби я сидів у машині під дощем цілу годину, я б уже спробував когось викликати по рації.

— Я теж,— погодився Малдун.

Дженнаро похитав головою.

— Ви справді думаете, що з ними могло щось статися?

— Скоріше за все,— сказав Малдун,— з ними все гаразд, але я буду щасливіший, коли нарешті побачу їх. Це може статися щохвилини.

Дорога вигнулася, а потім побігла вгору по схилу. Біля підніжжя пагорба Дженнаро помітив якийсь білий предмет, що лежав серед папоротей на узбіччі.

— Зачекайте,— мовив Дженнаро, і Малдун пригальмував.

Дженнаро вистрибнув і побіг у світло фар, щоб подивитися, що це таке. Було схоже на шматок ганчірки, але це було...

Дженнаро зупинився.

Навіть з відстані у шість футів він добре бачив, що це. Він рушив уперед вже не так швидко.

Малдун вистромився з машини і спитав:

— Що це?

— Це нога,— відповів Дженнаро.

Шкіра на нозі була бліда, з синюватим відтінком, а там, де було коліно, виднівся рваний кривавий кінець. Нижче ікри було видно білу шкарпетку й коричневий черевик без шнурків. Це було взуття Еда Реджиса.

На той момент Малдун уже вийшов з машини, пробіг повз Дженнаро і присів біля ноги.

— Господи.

Він підняв ногу з листя, щоб роздивитися її у світлі фар, і кров з обрубка хлюпнула йому на руки. Дженнаро досі стояв

за три фути від нього. Він швидко нахилився, поклав руки на коліна, заплющив очі та глибоко вдихнув, намагаючись не виблювати.

— Дженнаро,— різко прозвучав голос Малдуна.

— Що?

— Відійдіть. Ви затуляєте світло.

Дженнаро затамував подих і відійшов. Коли він розплющив очі, Малдун досі уважно роздивлявся обрубок.

— Розірвано за сухожиллям,— сказав він.— Він не вкусив, а просто крутнув і розірвав. Просто відірвав йому ногу.— Малдун підвівся, тримаючи відрізану ногу так, що кров витікала з неї на папороть. Коли він схопився за кісточку, його скривавлена рука замазала білу шкарпетку. Дженнаро знову відчув, як його нудить.

— Немає жодних сумнівів у тому, що сталося,— вів далі Малдун.— Його схопив тиранозавр.— Малдун подивився на пагорб, а потім знову на Дженнаро.— З вами все гаразд? Можете йти?

— Так, можу,— відповів Дженнаро.

Малдун рушив назад до джипа разом з ногою.

— Гадаю, нам краще взяти це з собою,— мовив він,— неправильно залишати це тут. Господи, ми ж забруднимо машину. Подивіться, чи є там щось у багажнику? Брезент або газета...

Дженнаро відчинив задні дверцята й понишпорив за сидінням. Він був радий хоч мить подумати про щось інше. Питання, у що загорнути відірвану ногу, заповнило весь його мозок, витіснивши решту думок. Він знайшов полотняний мішок з набором інструментів, обід колеса, картонну коробку і...

— Два шматки брезенту,— сказав він. Вони були акуратно складені у поліетиленовий пакет.

— Дайте мені один,— мовив Малдун, досі стоячи за автомобілем. Він обмотав ногу і передав тепер уже безформний згорток Дженнаро. Тримаючи його в руці, той здивувався, наскільки він важкий.

— Просто покладіть його назад,— сказав Малдун.— Якщо можливо, то якось заclinіть його, самі розумієте, щоб він не катався туди-сюди...

— Добре,— Дженнаро поклав згорток назад, і Малдун сів за кермо. Він натиснув на газ, колеса закрутилися, зариваючись у багнюку. Джип рушив угору, і якусь мить фари вихоплювали з темряви лише листя, а потім їх хитнуло, і Дженнаро побачив дорогу.

— Боже,— зронив Малдун.

Дженнаро побачив самотній «ленд-крузер», що лежав на боці посеред дороги. Другої машини взагалі не було видно.

— Де друга машина?

Малдун швидко озирнувся і махнув ліворуч.

— Он вона.

Другий «ленд-крузер» лежав за двадцять футів, зім'ятий, біля дерева.

— Що він там робить?

— Його туди тиранозавр закинув.

— Закинув?

Обличчя Малдуна було похмуре.

— Закінчуємо з цим,— сказав він, вилазячи з джипа. Вони поспішили до другого «ленд-крузера». Їхні ліхтарики гойдалися у темряві.

Коли вони підійшли ближче, Дженнаро побачив, наскільки автомобіль розбитий. Дженнаро був настільки захоплений, що пропустив Малдуна вперед.

— Я б не став турбуватися,— мовив Малдун.— Малоімовірно, що ми когось знайдемо.

— Не знайдемо?

— Ні,— сказав він. Він пояснив, що під час перебування в Африці на його очах відбулося півдесятка нападів тварин на людей у буші*. Один напад леопарда — звір розірвав уночі намет і витяг звідти трирічну дитину. Потім один напад буйвола в Амбаселі; два напади левів; один напад крокодила на півночі, в Меру. В усіх випадках після цього залишалося на диво мало слідів.

Недосвідчені люди уявляють жахливі свідчення нападу тварин: розірвані кінцівки в наметі, криваві сліди, що ведуть у кущі, закривавлений одяг біля табору. Але насправді нічого такого взагалі не буває, особливо якщо жертва була маленька, наприклад, немовля чи дитина. Здається, що людина просто зникла: пішла у зарості й не повернулася. Хижак може вбити дитину, просто схопивши її за шию і струснувши. Зазвичай у таких випадках не буває ніякої крові.

І в більшості випадків ви ніколи не знайдете жодних решток жертв. Іноді гудзик від сорочки, шматочок підошви від взуття. Але здебільшого не залишається нічого. Тому Малдун вважав, що вони навряд чи знайдуть хоч якісь рештки дітей.

Та коли він подивився ще раз, то був здивований.

— Хай мені грець,— вимовив він.

Малдун спробував уявити те, що відбулося. Лобове скло «ленд-крузера» було розтрощене, але скалок поблизу було небагато. Він помітив скалки позаду на дорозі. Отже, скло було розбите ще там, до того, як динозавр підняв машину і жбурнув її сюди. Але авто було сильно побите. Малдун по-світив усередину.

* Буш — місцевість в Африці, заросла чагарником або низькими деревами.

— Порожньо? — спитав напружено Дженнаро.

— Не зовсім, — відповів Малдун. Світло ліхтарика відбилося від розчавленої рації, а на підлозі він побачив щось іще, вигнуте й чорне. Передні дверцята були пом'яті й заклинені, але він заліз через задні дверцята й переліз через спинку сидіння, щоб підняти чорний предмет.

— Це годинник, — мовив він, роздивляючись знахідку у світлі ліхтарика. Дешевий електронний годинник з пресованим гумовим ремінцем. Рідкокристалічний дисплей був розбитий, Малдун подумав, що, можливо, цього годинника носив хлопчик, хоча хтозна. Але схоже на годинник, який могла б носити дитина.

— Що це — годинник? — спитав Дженнаро.

— Так. Ще тут є рація, але вона зламана.

— Це важливо?

— Так. І є щось іще... — Малдун пригнувся. У середині машини пахло чимось кислим. Він посвітив навколо, доки не побачив блювотиння, що крапало з бічної панелі дверей. Він торкнувся пальцем: ще свіже. — Хтось із дітей може бути досі живий, — сказав Малдун.

Дженнаро покосився на нього.

— Що змушує вас так думати?

— Годинник, — мовив Малдун. — Годинник є доказом.

Він подав годинник Дженнаро, який покрутив його у руках під світлом ліхтарика.

— Циферблат розбитий, — сказав Дженнаро.

— Правильно, — мовив Малдун, — а ремінець непошкоджений.

— Що це означає?

— Що хтось із дітей зняв його.

— Це могло статися будь-коли, — заперечив Дженнаро. — Будь-коли перед нападом.

— Ні,— сказав Малдун.— Ці рідкі кристали міцні. Потрібен потужний удар, щоб їх розтрощити. Циферблат годинника розбитий під час нападу.

— Тому хлопець його і зняв.

— Самі поміркуйте,— мовив Малдун,— якщо на вас напав би тиранозавр, чи зупинилися б ви для того, щоб зняти годинник?

— Можливо, годинник зірвало.

— Майже неможливо зірвати годинник із зап'ястя, не розірвавши ремінець. А ремінець цілий. Ні,— сказав Малдун.— Хлопець сам його зняв. Він глянув на годинник, побачив, що той розбитий, і зняв його. Він мав на це час.

— Коли?

— Це могло бути лише після нападу,— мовив Малдун.— Він ще мав бути тут, у машині. Рація була зламана, тож її він теж тут залишив. Це кмітливий хлопець, і він розумів, що від цих речей не буде жодної користі.

— Якщо він такий кмітливий,— сказав Дженнаро,— то куди ж він подівся? Я б на його місці залишався тут і чекав, доки мене підберуть.

— Так,— погодився Малдун,— але, можливо, він не міг тут залишатися. Можливо, повернувся тиранозавр. Або інша тварина. В будь-якому разі, щось змусило його піти.

— То куди ж він тоді пішов? — мовив Дженнаро.

— Погляньмо, чи зможемо ми це визначити,— відповів Малдун і попрямував до головної дороги.

Дженнаро спостерігав, як Малдун вдивляється у землю, світячи ліхтариком. Його обличчя було лише за кілька дюймів від грязюки, він був налаштований на пошуки. Малдун справді вірив, що з'ясує, чи бодай хтось із двох дітей залишився живим. На Дженнаро все це не справило враження.

Шок від знайденої ноги залишив у ньому похмуру рішучість закрити і знищити парк. Незалежно від того, що сказав Малдун, Дженнаро не поділяв його необґрунтованого ентузіазму й оптимізму, і...

— Ви бачите ці сліди? — спитав Малдун, досі дивлячись на землю.

— Які сліди? — спитав Дженнаро.

— Ці сліди — бачите, вони ідуть від нас до дороги? — це сліди дорослого. Якась гумова підошва. Зверніть увагу на характерний малюнок.

Дженнаро бачив тільки багнюку. Світло ліхтариків відбивалося у калюжах.

— Бачите, — провадив Малдун, — сліди дорослого підходять сюди, де приєднуються до інших слідів. Малих і середнього розміру... рухаються по колу, перекриваючи одні одних... майже як якби вони стояли разом, розмовляючи... Але тепер вони, здається біжать, — він показав напрямок. — Туди. У парк.

Дженнаро похитав головою.

— У цій багнюці можна побачити що завгодно.

Малдун зіп'явся на ноги і відступив назад. Подивився вниз на землю і зітхнув.

— Кажіть, що хочете, але я ладен закластися, що бодай хтось із дітей вижив. А може, й обоє. Можливо, навіть і дорослий, якщо ці сліди належать комусь іншому, крім Реджиса. Нам доведеться обшукати парк.

— Посеред ночі? — мовив Дженнаро.

Але Малдун його не слухав. Він відійшов у бік м'якого земляного насипу поряд зі стічною трубою для дощу. І знову присів.

— Що носить дівчинка?

— Боже, — сказав Дженнаро, — та звідки ж я знаю.

Повільно просуваючись, Малдун рухався в бік дороги. А потім почувся якийсь звук, схожий на хрипіння. Це точно була тварина.

— Слухайте, — мовив Дженнаро, відчуваючи, як його охоплює паніка. — Я гадаю, нам краще...

— Тс-с, — сказав Малдун.

Він зупинився, дослухаючись.

— Це лише вітер, — мовив Дженнаро.

Хрипіння почулося знову, цього разу чіткіше. Це був не вітер. Звук долинав з листя просто перед ними, на узбіччі дороги. Це не було схоже на тварину, але Малдун рушив уперед обережно. Він порухав світлом і крикнув, але хрипіння не змінило характер. Малдун відсунув пальмову гілку долонею.

— Що це? — спитав Дженнаро.

— Це Малкольм, — відповів Малдун.

Іян Малкольм лежав горілиць, його шкіра була сіро-біла, рот розслаблено розтулений. Дихав Іян з хрипами. Малдун віддав ліхтарик Дженнаро і нахилився, щоб оглянути непритомного.

— Не можу знайти поранень, — сказав він. — Голова ціла, груди, руки...

Тоді Дженнаро спрямував ліхтарик на ноги.

— Він наклав джгут.

Малкольмів пасок був щільно намотаний на праве стегно. Дженнаро посвітив нижче. Права щиколотка випнулася під дивним кутом, холоші були закасані й просяклі кров'ю.

Малдун обережно торкнувся кісточки, і Малкольм застогнав.

Малдун відійшов, намагаючись вирішити, як діяти далі. Малкольм міг мати інші поранення. У нього може бути зламаний хребет, і якщо його зрушити з місця, то це може його вбити. Але якщо залишити його тут, то він просто

помре від шоку. Лише цілковите самовладання дозволило йому поставити джгут і не сплисти кров'ю до смерті. Він фактично приречений. Тому, напевно, треба ризикнути й забирати його.

Дженнаро допоміг Малдуну підняти пораненого, незграбно поклавши його на плечі. Малкольм застогнав і став задихатися.

— Лекс,— мовив він,— Лекс... пішла... Лекс...

— Хто така Лекс? — спитав Малдун.

— Дівчинка,— відповів Дженнаро. Вони занесли Малкольма до джипа, поклавши на заднє сидіння. Дженнаро затягнув джгут у нього на нозі. Малкольм знову застогнав.

Малдун підкотив штанину вгору і побачив розчавлене м'ясо, з якого стирчали уламки кістки.

— Нам доведеться відвезти його на базу,— сказав Малдун.

— Ви хочете поїхати звідси без дітей? — мовив Дженнаро.

— Якщо вони пішли в парк, це двадцять квадратних миль,— сказав Малдун, похитавши головою.— Єдиний спосіб щось там знайти — це датчики руху. Якщо діти живі й ходять навколо, датчики помітять їх, і тоді ми зможемо поїхати просто до них і привезти назад. Але якщо ми не заберемо доктора Малкольма просто зараз, він помре.

— Тоді нам доведеться повернутися,— погодився Дженнаро.

— Саме так.

Вони залізли в машину. Дженнаро мовив:

— Ви збираєтеся сказати Геммонду, що діти загубилися?

— Ні,— відповів Малдун,— це зробите ви.

ДИСПЕТЧЕРСЬКА

Дональд Дженнаро дивився на Геммонда, який сидів у спорожнілому кафетерії. Чоловік длубався ложкою у морозиві, спокійно ласуючи ним.

— То Малдун вважає, що діти десь у парку?

— Так, він так думає.

— Тоді я впевнений, що ми їх знайдемо.

— Сподіваюся, що так, — мовив Дженнаро. Він спостерігав, як неквапливо їсть старий, і відчув, як його починає тіпати.

— О так, я впевнений, що ми їх знайдемо. Зрештою, я всім кажу, що цей парк створено для дітей.

— Ви ж розумієте, що вони загубилися, сер.

— Загубилися? — перепитав Геммонд. — Звісно, я розумію, що вони загубилися. Я ж не маразматик якийсь. — Він зітхнув і знову змінив тон. — Послухай, Дональде, — сказав Геммонд. — Не варто зациклюватися на цьому. У нас невеличка аварія через шторм або що, і через це ми постраждали від прикрого нещасного випадку. Ось і все, що сталося. Ми впорасмося з цим. Арнольд наведе лад з комп'ютерами. Малдун забере дітей, і я не сумніваюся, що заки ми доїмо морозиво, він уже повернеться з ними. Тож, може, ми почекаємо і подивимося, що буде далі?

— Як скажете, сер, — погодився Дженнаро.

— Навіщо? — спитав Ву, дивлячись на монітор.

— Бо я вважаю, Недрі щось зробив з кодом, — мовив Арнольд. — Ось чому я й перевіряю його.

— Добре, — сказав Ву, — а ви пробували інші варіанти?

— Наприклад?

— Не знаю. А хіба системи безпеки ще не працюють? Перевірка вводу? Або інші?

— Господи, — вигукнув Арнольд, клацнувши пальцями. — Вони мають працювати. Системи безпеки не можна вимкнути інакше, ніж з головної панелі.

— Добре, — мовив Ву, — якщо перевірка вводу працює, то ви зможете відстежити, що саме він робив.

— Напевно, що зможу, чорт забирай, — сказав Арнольд. Він почав натискати на кнопки. Чому він не подумав про це раніше? Це ж так очевидно! У комп'ютерну систему «Парку юрського періоду» вбудовано кілька рівнів системи безпеки. Одним з них була програма перевірки вводу, що контролювала всі натискання клавіш, здійснені операторами, які мали доступ до системи. Спочатку її встановили для виявлення помилок, а потім залишили з міркувань безпеки.

За мить на екрані з'явилися коди клавіш, які Недрі тиснув ще вдень:

13,42,121,32,88,77,19,13,122,13,44,52,77,90,13,99,13,100,13,10
9,55,103

144,13,99,87,60,13,44,12,09,13,43,63,13,46,57,89,103,122,13,44,
52,88,9

31,13,21,13,57,98,100,102,103,13,112,13,146,13,13,13,77,67,88,
23,13,13

system

nedry

goto command level

nedry

```
040/#xy/67&  
mr goodbytes  
security  
keycheck off  
safety off  
sl off  
security  
whte_rbt.obj
```

— Оце і все? — мовив Арнольд. — Схоже, він тут годинами байдики бив.

— Можливо, просто вбивав час, — сказав Ву, — доки не взявся до справи.

Початковий список цифр являв собою коди клавіатури ASCII, що їх Недрі вводив зі своєї консолі. Ці цифри показували, що у цей момент він мав доступ до комп'ютера як звичайний користувач. Тож спочатку Недрі просто приглядався — досить дивно як на програміста, який створив цю систему.

— Можливо, перш ніж увійти в систему, він просто намагався побачити, чи будуть якісь зміни, — припустив Ву.

— Можливо, — мовив Арнольд. Тепер він переглядав список команд, що дозволяли йому простежити, як Недрі рядок по рядку заходив у систему. — Принаймні ми знаємо, що він робив.

Ввівши «system», Недрі залишив інтерфейс рядового користувача й увійшов у систему, щоб отримати доступ до програми. Комп'ютер спитав його ім'я, і він ввів: «nedry». Це ім'я дозволяло отримати доступ до програми, тому комп'ютер дозволив йому увійти в систему. Недрі запитав про доступ до командного рівня «goto» — найвищого рівня управління комп'ютером. Цей рівень потребував додаткової безпеки і попросив Недрі ввести ім'я, номер доступу 7 і пароль.

nedry
040/#xy/67&
mr goodbytes

Ці вводи дозволили Недрі потрапити на командний рівень. Звідси він хотів увійти до систем безпеки. А оскільки він уже був авторизований, то комп'ютер надав йому доступ. Уже перебуваючи на рівні безпеки, Недрі спробував три варіанти:

keycheck off
safety off
sl off

— Він хотів вимкнути системи безпеки,— сказав Ву.— Він не хотів, аби хтось бачив, що саме він збирається робити.

— Точно,— мовив Арнольд,— і, судячи з усього, він не знав, що вже неможливо вимкнути системи безпеки, окрім як натиснувши перемикачі вручну на головній панелі.

Після трьох невдалих спроб комп'ютер автоматично почав непокоїтися щодо Недрі. Але оскільки Недрі зайшов, маючи належний дозвіл, комп'ютер припустив, що Недрі розгубився і намагається зробити щось, чого не може зробити з того місця, де опинився. Тож комп'ютер знову запитав Недрі, куди той хоче увійти, і Недрі відповів: «security». Йі отримав дозвіл залишитися у цьому місці.

— Нарешті,— сказав Арнольд,— он у чому справа. Він показав на останню з команд, введених Недрі.

White_rbt.obj

— Що це, чорт забирай? — мовив Арнольд.— «Білий кролик»*? Це що, його жарт?

* Тут гра слів: White_rbt.obj розшифровується як «White rabbit object» — «об'єкт білий кролик».

— Тут розширення «об'єкт»,— сказав Ву. Об'єктом у комп'ютерній термінології називається частина програми, що її можна перенести в інше місце і там скористатися, ніби стільцем у кімнаті. Об'єкт може являти собою набір команд, щоб намалювати картину, або оновити екран, або для виконання певних обчислень.

— Погляньмо, де він у програмі,— мовив Арнольд.— Можливо, ми зможемо зрозуміти, що він робить.

Він перейшов до програмних утиліт і задав об'єкт у пошуку. Комп'ютер відповів, що нічого не знайдено.

— Його не існує,— сказав Арнольд.

— Тоді пошукайте у переліку програм,— відповів Ву. Арнольд ввів пошуковий запит.

На екрані замерехтіли рядки коду. Це тривало майже хвилину, а потім різко зупинилося.

— Ось воно,— мовив Ву.— Це не об'єкт, це — команда.

На екрані з'явилася стрілка, що вказувала на єдиний рядок коду.

```

curv = GetHandl {ssm.dt} tempRgn {itm.dd2}.
curh = GetHandl {ssd.itli} tempRgn2 {itm.dd4}.
on DrawMeter(!gN) set shp-val.obi to lim(Val{d})-Xval.
if ValidMeter(mH) (**mH).MeterVis return.
if Meterband](vGT) ((DrawBack(tY)) return.
limitDat.4 = maxbits (%33) to {limit 04} set on.
limitDat.5 = setzero, setfive, 0 {limit.2-var(szb)}.
on white-rbt.obi call link.sst {security, perimeter} set to off.
Vertrange={maxrange+setlim} tempVgn(fdn- amp;bb+$404).
Horrange={maxRange-setlim/2} tempHgn(fdn- amp;dd+$105).
void DrawMeter send-screen.obj print.

```

— Сучий син,— вилаявся Арнольд.

— Це аж ніяк не помилка у програмі,— похитав головою Ву.

— Ні,— сказав Арнольд.— Це секретний вхід. Цей товстий вилупок зробив так, що це схоже на виклик об'єкта, але насправді це команда, що з'єднує системи безпеки й периметра, а потім вимикає їх. І дає повний доступ до всього парку.

— Тоді ми, ймовірно, зможемо все знову ввімкнути.

— Еге ж, ми мусимо.— Арнольд насупився, дивлячись на екран.— Усе, що нам потрібно зробити, це вирахувати команду. Я відстежу ланцюжок її виконання. Подивимося, куди він нас приведе.

Ву підвівся зі стільця.

— Між іншим,— мовив він,— між іншим, приблизно годину тому хтось залазив до холодильника. Тож, мабуть, краще я піду й порахую свої ембріони.

Еллі в кімнаті збиралася змінити мокрий одяг, коли у двері хтось постукав.

— Алан? — спитала вона, та коли відчинила, то побачила Малдуна, який тримав у руці якийсь пакунок, загорнутий у поліетилен. Малдун також був наскрізь мокрий, з одягу стікали патьоки бруду.

— Перепрошую, але мені потрібна ваша допомога,— квалливо сказав Малдун,— годину тому «ленд-крузери» зазнали нападу. Ми привезли назад Малкольма, але він у шоковому стані. В нього серйозно травмована нога. Він досі не отямився, але я поклав його на ліжко в своїй кімнаті. Гардінг уже їде сюди.

— Гардінг? — перепитала вона.— А що з іншими?

— Ми ще не знайшли інших, докторе Сетлер,— тепер уже повільно вимовив Малдун.

— О Боже.

— Але ми думаємо, що доктор Грант і діти ще живі. І вважаємо, що вони пішли у парк, докторе Сетлер.

— Пішли у парк?

— Так, ми так думаємо. Але Малкольму потрібна допомога. Я вже викликав Гардінга.

— А чому б вам не викликати лікаря?

— На острові немає лікаря. Гардінг — це найкраще, що в нас є.

— Але ж ви, напевно, можете викликати лікаря з... — говорила вона.

— Ні, — похитав головою Малдун. — Телефонний зв'язок не працює. Ми не можемо нікуди зателефонувати. — Він переклав пакет, що був у його руці.

— Що це? — спитала вона.

— Нічого. Просто пройдіть у кімнату і допоможіть Гардінгу, якщо можете.

Після цього Малдун пішов.

Шокована, вона присіла на ліжко. Еллі Сетлер була не з тих жінок, які надто піддаються паніці, й вона знала, що Грант уже виплутувався з небезпечних ситуацій. Якимось він загубився у бедленді аж на чотири дні, коли під ним провалилася скеля і його вантажівка впала у провалля сто футів завглибшки. Грант зламав тоді праву ногу. В нього не було води. Але і зі зламаною ногою він усе одно вибрався звідти.

З іншого боку, діти...

Вона похитала головою, відганяючи погані думки. Діти, мабуть, разом із Грантом. І якщо Грант у парку, то... яка людина краще зможе витягнути їх звідти, ніж фахівець із динозаврів?

У ПАРКУ

— Я втомилася, — сказала Лекс. — Понесіть мене, докторе Грант.

— Ти вже заважка, щоб тебе на руках носити, — мовив Тім.

— Але я втомилася, — сказала вона.

— Добре, Лекс, — мовив Грант, піднімаючи її. — У-уф, а ти й правда важка.

Була майже дев'ята година вечора. Повний місяць розмило туманом, що плив навколо, а неясні тіні линули через відкрите поле в бік темного лісу. Грант замислився, намагаючись зрозуміти, де ж він перебуває. Оскільки вони спочатку вийшли за паркан, що його перекинув тиранозавр, то тепер, Грант був певен, вони десь усередині загорожі. А це місце, де йому аж ніяк не хотілося бути. Він згадував, як комп'ютер відстежував переміщення тиранозаврів — щільні хвилясті лінії на маленькій території. Тепер вони з дітьми опинилися саме там.

Але разом з тим Грант пригадав, що тиранозаври ізольовані від усіх інших видів тварин, а отже, коли Грант з дітьми перетнуть бар'єр — паркан, рів з водою, або і те, і те, вони точно знатимуть, що вийшли з території тиранозаврів.

Але поки що він не бачив жодних бар'єрів.

Дівчинка поклала голову йому на плече і закрутила пальцями волосся. Незабаром вона вже хропіла. Тім плентався поруч з Грантом.

— Як ти, Тіме? Тримаєшся?

— Все нормально, — сказав хлопець. — Але я думаю, ми можемо бути на території тиранозаврів.

— Я впевнений, що ми там і є. Сподіваюся, ми виберемося звідси найближчим часом.

— Ви збираєтеся йти в ліс? — спитав Тім. Що ближче вони підходили до лісу, то темнішим і страшнішим він здавався.

— Так, — відповів Грант. — Гадаю, ми зможемо орієнтуватися за номерами датчиків руху.

Датчики руху являли собою зелені ящики, встановлені на висоті близько чотирьох футів від землі. Деякі з них стояли окремо, але більшість була прикріплена до дерев. Жоден з них не працював, бо струм, мабуть, ще й досі вимкнений. У центрі кожного такого ящика був встановлений скляний об'єктив, а під ним намальований кодовий номер. Попереду, в затуманеному місячному світлі, Грант побачив ящик з номером T/S/04.

Вони увійшли в ліс. Величезні дерева неявно вимальовувалися у тумані з обох боків. У місячному сяйві низький туман притиснувся до землі, скручуючись навколо коріння дерев. Це було красиво, але робило пересування небезпечним. А Грант спостерігав за датчиками. Схоже, вони були пронумеровані у зворотному порядку. Він пройшов повз T/S/03 і T/S/02. Врешті-решт досягли T/S/01. Грант утомився нести дівчинку і сподівався, що цей датчик збігається з межею заго-ну для тиранозаврів, але це був просто ще один ящик посеред лісу. Наступний після нього мав позначку T/N/01, а після нього ішов T/N/02. Грант зрозумів, що номери повинні бути географічно розташовані навколо центральної точки, як на компасі. Люди рухалися з півдня на північ, тому цифри стали менші, коли вони досягли центру, а потім знову почали зростати.

— Принаймні ми йдемо в правильному напрямку,— мовив Тім.

— От і добре,— сказав Грант.

Тім усміхнувся і перечепився в тумані об якусь повзучу рослину. Він швидко підвівся на ноги. Деякий час ішли мовчки.

— Мої батьки розлучаються,— сказав Тім.

— Угу,— відповів Грант.

— Татко переїхав минулого місяця. Тепер має власне житло у Міл-Веллі.

— Угу.

— Він більше не носить мою сестру на руках. Узагалі не бере її на руки.

— І каже, що в тебе самі динозаври в голові,— мовив Грант.

— Так,— зітхнув Тім.

— Сумуєш за ним? — спитав Грант.

— Не зовсім,— сказав Тім.— Іноді. Вона за ним більше сумує.

— Хто, твоя мама?

— Ні, Лекс. У мами є хлопець. З роботи.

Вони ще трохи пройшли мовчки, проминувши датчики T/N/03 та T/N/04.

— Ти з ним уже зустрічався? — спитав Грант.

— Ага.

— І як він тобі?

— Нормальний,— відповів Тім.— Молодший за тата, але вже лисий.

— Як він до тебе ставиться?

— Не знаю. Добре. Гадаю, він просто старається завоювати мою прихильність. Не знаю, що буде далі. Іноді мама каже, що нам доведеться продати будинок і переїхати. Іноді вони з мамою борються, пізно вночі. Я сиджу в кімнаті й граюся за комп'ютером, але все одно все чую.

— Угу,— підтакнув Грант.

— А ви розлучені?

— Ні,— відповів Грант,— моя дружина померла дуже давно.

— І зараз ви разом з доктором Сетлер?

Грант усміхнувся у темряві.

— Ні, вона — моя учениця.

— Вона досі вчиться у школі?

— Так, у науковій школі*,— Грант зупинився, щоб перекласти Лекс на друге плече, а потім вони пішли далі, повз датчики T/N/05 і T/N/06. Десь удалині гуркотів грім. Шторм пересунувся на південь. У лісі майже не було чути звуків, за винятком дзижчання цикад і кумкання жаб.

— У вас є діти? — спитав Тім.

— Ні,— відповів Грант.

— А ви не плануєте одружуватися з доктором Сетлер?

— Ні, наступного року вона планує одружитися з чудовим доктором з Чикаго.

— Овва,— мовив Тім. Здається, його це здивувало. Якусь мить вони ішли мовчки.— А з ким тоді одружитесь ви?

— Не думаю, що я ще з кимсь одружуся,— відповів Грант.

— І я теж,— сказав Тім.

Вони ще трохи помовчали. Тім мовив:

— То ми будемо йти всю ніч?

— Не думаю, що я стільки витримаю,— відповів Грант.— Нам доведеться зупинитися, бодай на кілька годин.— Він глянув на годинник.— У нас усе добре. Маємо ще майже п'ятнадцять годин для того, щоб встигнути назад, перш ніж корабель допливе до материка.

* В оригіналі гра слів — «school» і «graduate school» (останній термін означає навчання, після закінчення якого присвоюється науковий ступінь — аналог нашої аспірантури або докторантури).

— Де ми зупинимося? — відразу ж запитав Тім.

Грант саме над цим і міркував. Першою думкою було залізу на дерево і поспати там. Але щоб до них не дісталися тварини, лізти довелося б надто високо, та й Лекс уві сні може звалитися з дерева. До того ж гілки на деревах жорсткі, на них неможливо відпочити. Принаймні сам Грант не зміг би.

Потрібне справді безпечне місце. Він подумки повернувся до планів, які передивлявся на літаку під час подорожі. Там були зовнішні будівлі для кожного з підрозділів. Грант не знав, який вони мають вигляд, бо плани окремих будівель не були включені. І він не міг точно пригадати, де вони розташовані, але пам'ятав, що вони розкидані по всьому парку. Десь поблизу можуть бути такі будівлі.

Але це вже зовсім інша справа, ніж просто перетнути бар'єр і вибратися з загорожі для тиранозаврів. Щоб знайти будівлю, потрібна якась стратегія пошуку. І найкращою стратегією є...

— Тіме, можеш потримати свою сестру? Я залізу на дерево і роздивлюся навколо.

З висоти було добре видно ліс, верхівки дерев тягнулися ліворуч і праворуч. Край лісу виявився зовсім близько — просто попереду за деревами виднілася галявина з електрифікованим парканом і білим бетонним ровом. За ним було велике відкрите поле, що, як припустив Грант, є загорожею для завроподів. Далі знову росли дерева, а ще далі тьмяне місячне світло виблискувало на поверхні океану.

Звідкись почулося ревіння динозавра, але це було далеко. Грант надів Тімові окуляри нічного бачення і знову роззирнувся. Пройшовшись очима по сірій кривій рову, нарешті побачив те, що шукав: темну стрічку службової дороги, яка вела до плаского прямокутника даху. Дах був піднятий,

хоч і трохи, над рівнем землі. І він був недалеко. Можливо, за чверть милі від дерева.

Коли Грант спустився, Лекс хлюпала носом.

— Що сталося?

— Я чула звіра.

— Він нас не потурбує. Ти вже прокинулася? То пішли.

Він підвів її до паркана. Той був дванадцять футів заввишки, з колючим дротом на верхівці, закрученим у спіраль. У місячному світлі здавалося, що він далеко вгорі. Рів починався відразу ж за парканом.

Лекс із сумнівом подивилася на паркан.

— Зможеш перелізти? — спитав її Грант.

Вона простягнула йому рукавичку і бейсбольний м'яч.

— Певна річ. Заввиграшки.— Вона почала залазити.— Але готова закластися, що Тіммі не зможе.

— Стули пельку,— розлючено розвернувся до неї Тім.

— Тіммі боїться висоти.

— Не боюся!

Вона піднялася вище.

— Та невже?

— Не боюся!

— Ну тоді залізь і дістань мене!

Грант обернувся до Тіма, у темряві було видно, як хлопець зблід. Він не рухався з місця.

— Ти впораєшся з парканом, Тіме?

— Певна річ.

— Може, тобі потрібно допомогти?

— Тіммі боягуз! — крикнула Лекс.

— Що за дурепа,— сказав Тім і поліз нагору.

— *Холодно*,— мовила Лекс. Вони стояли по пояс у смердючій воді на дні глибокого бетонного рову. Паркан вони подолали

без пригод, хіба що Тім порвав сорочку об колючий дрiт на горі. Потім вони зісковзнули в рiв, а тепер Грант шукав способу звідти вибратися.

— Принаймні я допомогла вам переправити Тіма через паркан,— сказала Лекс.— Здебільшого він дійсно боїться.

— Дякую за допомогу,— з сарказмом відповів Тім. У місячному світлі видно було, як по воді плавають якісь грудки. Тім пройшовся вздовж рову, роздивляючись стінку на тому боці. Бетон був гладкий, і піднятися ним було неможливо.

— Фе-е-е,— мовила Лекс, вказуючи на воду.

— Воно тобі не зашкодить.

Зрештою Грант знайшов місце, де бетон потріскався і до води спускалася лоза. Він потягнув за лозу, і вона витримала його вагу.

— Рушаймо, діти.

І вони почали видиратися нагору по лозі. Їм знадобилося лише кілька хвилин, щоб перетнути поле і дістатися насипу, що вів до службової дороги, прокладеної нижче рівня землі, й до технічної будівлі праворуч. Вони пройшли повз два датчики руху, і Грант із деяким занепокоєнням зауважив, що прилади й досі не працюють, як і ліхтарі. Минуло вже понад дві годин відтоді, як вимкнулася електрика, а постачання й досі не відновили.

Десь на віддалі почулося ревіння тиранозавра.

— Він десь поблизу? — захвилювалася Лекс.

— Ні,— відповів Грант.— Ми в іншій секції парку.

Вони спустилися зарослим травом насипом і рушили до бетонної будівлі. У темряві вона мала непривітний вигляд і була схожа на якийсь бункер.

— Що це за місце? — спитала Лекс.

— Тут безпечно,— сказав Грант, сподіваючись, що так і є.

Вхідні ворота були такі великі, що можна було заїхати вантажівкою. На них виднілися важкі ґрати. Всередині будівля виявилася сараєм, де посеред устаткування купами лежали трава й сіно.

Ворота були замкнені на важкий навісний замок. Поки Грант роздивлявся його, Лекс прослизнула боком між ґратами.

— Ну ж бо, хлопці.

Тім проліз за нею.

— Гадаю, ви теж пролізете, докторе Грант.

Він мав рацію: хоч отвір і був трохи тісний, але Грант зміг пролізти між ґратами і потрапити у сарай. Щойно він опинився всередині, його накрило хвилею виснаження.

— Гадаю, тут є щось поїсти,— мовила Лекс.

— Лише сіно.

Грант розкрив брикет і розсипав сіно по бетону. У центрі сіно було тепле. Вони вляглися на нього, відчуваючи тепло. Лекс скрутилася калачиком в Гранта за спиною і заплющила очі. Тім обійняв її. Здалеку почулося тихе сурмління завроподів.

Ніхто з дітей не розмовляв. Вони майже відразу ж захропіли. Грант підняв руку, щоб глянути на годинник, але було надто темно. Грант відчув тепло дітей, які лежали біля нього. Він заплющив очі й заснув.

ДИСПЕТЧЕРСЬКА

Малдун і Дженнаро увійшли до диспетчерської, якраз коли Арнольд сплеснув у долоні, вигукнувши:

— Попався, малий сучий син!

— Що там? — спитав Дженнаро.

Арнольд показав на екран:

```
Vg1 = GetHandl {dat.dt} tempCall {itm.temp}
Vg2 = GetHandl {dat.itl} tempCall {itm.temp}
if Link(Vg1,Vg2) set Lim(Vg1,Vg2) return
if Link(Vg2,Vg1) set Lim(Vg2,Vg1) return
on white_rbt.obj link set security (Vg1), perimeter (Vg2)
limitDat.1 = maxbits (%22) to {limit.04} set on
limitDat.2 = setzero, setfive, 0 {limit.2-var(dzh)}
on fini.obj call link.sst {security, perimeter} set to on
on fini.obj set link.sst {security, perimeter} restore
on fini.obj delete line rf white_rbt.obj, fini.obj
Vg1 = GetHandl {dat.dt} tempCall {itm.temp}
Vg2 = GetHandl {dat.itl} tempCall {itm.temp}
limitDat.4 = maxbits (%33) to {limit.04} set on
limitDat.5 = setzero, setfive, 0 {limit.2-var(szh)}
```

— Ось і все, — задоволено сказав Арнольд.

— Що це? — спитав Дженнаро, дивлячись на екран.

— Я нарешті знайшов команду для відновлення оригінального коду. Команда під назвою «fini.obj» скидає пов'язані параметри, а саме — напругу на паркані й загальне електропостачання.

— Добре,— мовив Малдун.

— Але вона робить і ще дещо,— сказав Арнольд.— Вона стирає рядки коду, що посилаються на неї. І таким чином знищує усі докази свого існування. Хитра вигадка.

Дженнаро похитав головою.

— Я не дуже розуміюся на комп'ютерах.

Насправді ж він знав достатньо, щоб зрозуміти, що це означає, коли високотехнологічна компанія повертається до вихідного коду. Це означає величезні проблеми.

— Добре, гляньте тоді сюди,— мовив Арнольд і ввів команду: FINI.OBJ

Екран блимнув, і картинка на ньому відразу ж помінялася:

```
Vg1 = GetHandl {dat.dt} tempCall {itm.temp}
Vg2 = GetHandl {dat.itl} tempCall {itm.temp}
if Link(Vg1,Vg2) set Lim(Vg1,Vg2) return
if Link(Vg2,Vg1) set Lim(Vg2,Vg1) return
limitDat.1 = maxbits (%22) to {limit.04} set on
limitDat.2 = setzero, setfive, 0 {limit.2-var(dzh)}
Vg1 = GetHandl {dat.dt} tempCall {itm.temp}
Vg2 = GetHandl {dat.itl} tempCall {itm.temp}
limitDat.4 = maxbits (%33) to {limit.04} set on
limitDat.5 = setzero, setfive, 0 {limit.2-var(szh)}
```

Малдун вказав на вікна.

— Дивіться!

По всьому парку загорілися великі галогенові ліхтарі. Вчені підійшли до вікон і визирнули.

— Дідько! — вирвалося в Арнольда.

— Це означає,— спитав Дженнаро,— що з'явилася й напруга на парканах?

— Б'юся об заклад, що так! — сказав Арнольд.— Потрібно ще кілька секунд, щоб відновити живлення повністю, бо в нас п'ятдесят миль паркана, і генератору потрібно зарядити

конденсатори по всьому периметру. Але за півхвилини ми вже будемо господарями ситуації.— Арнольд вказав на вертикальну прозору мапу парку.

На ній було видно, як від електростанції розходяться яскраво-червоні лінії, рухаючись по всьому парку, що свідчило про зростання напруги.

— А датчики руху? — спитав Дженнаро.

— І вони теж працюють. Мине кілька хвилин, перш ніж комп'ютер усе порахує. Але все працює,— мовив Арнольд.— Ще тільки пів на десяту, а ми вже налагодили й запустили усю цю чортівню.

Грант розплющив очі. Крізь ґрати до будівлі пробивалося яскраво-блакитне світло. Це було галогенове світло: електрика знову ввімкнулася! Він тихенько глянув на годинник. Було лише пів на десяту. Він устиг поспати хіба кілька хвилин. Можна поспати ще кілька хвилин, а потім вийти в поле до датчиків руху і покрутитися перед ними. У диспетчерській помітять його і вишлють машину по нього й дітей. Він скаже Арнольду, щоб той відкликав корабель постачання, й усі вони завершать цю ніч у ліжках в готелі.

Він зробить це просто зараз. Ще кілька хвилин. Він позіхнув і знову заплющив очі.

— Непогано,— сказав Арнольд у диспетчерській, дивлячись на мапу, що уся світилася.— В усьому парку лише три відімкнені ділянки. Набагато краще, ніж я сподівався.

— Відімкнені? — спитав Дженнаро.

— Секції паркана, де відбулося коротке замикання, автоматично вимикаються,— пояснив він.— Одну з них видно ось тут, у дванадцятому секторі, біля головної дороги.

— Це там, де тиранозавр зламав паркан,— мовив Малдун.

— Саме так. І ось ще одна в одинадцятому секторі. Біля службової будівлі у загоні для завроподів.

— А там у чому причина? — спитав Дженнаро.

— Бог його зна, — відповів Арнольд. — Можливо, пошкодження через бурю, або дерево впало. Невдовзі ми зможемо перевірити це на моніторі. Третя ділянка — біля річки джунглів. Так само не відомо, в чому там проблема.

Дивлячись на мапу, Дженнаро помітив, що вона дедалі ускладнюється, вкриваючись зеленими цяточками і цифрами.

— Що це?

— Тварини. Датчики руху знову працюють, і комп'ютер починає розпізнавати розташування всіх тварин у парку. І декого ще.

Дженнаро вдивлявся в мапу.

— Ви маєте на увазі Гранта й дітей?

— Так. Ми підняли кількість об'єктів пошуку до чотирьохсот, — сказав Арнольд. — Тож якщо вони десь там пересуваються, комп'ютер порахує їх як додаткових тварин. — Він глянув на карту. — Але поки що я ніяких додаткових цифр не бачу.

— Чому на це потрібно стільки часу? — спитав Дженнаро.

— Ви маєте зрозуміти, містере Дженнаро, — мовив Арнольд, — що там багато сторонніх рухів. Вітер гойдає гілки, навколо літають птахи, інші дрібниці. Комп'ютер має усунути усі фонові рухи. Це забере... А от і все. Підрахунок завершено.

— Ви не бачите дітей? — сказав Дженнаро.

Арнольд крутнувся у кріслі та знову глянув на мапу.

— Ні, — мовив він, — зараз на мапі взагалі немає ніяких додаткових об'єктів. Усе, що там пораховано, це динозаври. Ймовірно, люди сидять на дереві або ще десь, де ми не можемо їх бачити. Я б не хвилювався через це. Датчики

не побачили кілька тварин, таких як великий рекс. Можливо, це тому, що вони десь сплять і не рухаються. Люди теж можуть спати. Ми поки що просто не знаємо.

Малдун похитав головою.

— Берімося ліпше до роботи,— сказав він.— Потрібно відремонтувати паркани і повернути тварин назад у заго-ни. За підрахунками комп'ютера, у нас п'ятеро таких тварин. Я візьму з собою аварійні бригади.

Арнольд обернувся до Дженнаро.

— Може, ви хочете глянути, як там доктор Малкольм? Скажіть Гардінгу, що за годину він буде потрібен Малдуну, щоб проконтролювати збирання тварин. А я повідомлю містера Геммонда про те, що ми вже починаємо остаточну зачистку.

Дженнаро проминув залізні ворота й увійшов у центральні двері будиночка для сафарі. Він побачив у коридорі Еллі Сетлер, яка несла рушники і каструлю з окропом.

— З того боку є кухня,— мовила вона.— Ми користуємося нею, щоб кип'ятити воду для перев'язок.

— Як він? — спитав Дженнаро.

— На диво добре,— відповіла вона.

Дженнаро пішов з Еллі до Малкольма і був вражений, почувши звідти сміх. Математик лежав горілиць, а Гардінг ставив йому крапельницю.

— Тож інший чоловік каже: «Скажу тобі чесно, Білле, це мені не сподобалося. І я повернувся по туалетний папір!»

Гардінг засміявся.

— Непогано, еге ж? — усміхнувся Малкольм.— О, містер Дженнаро. Ви прийшли мене навідати. Тепер ви знаєте, що буває, коли намагаєшся взяти ситуацію в свої руки, а з ногами все вкрай погано.

Дженнаро нерішуче зайшов.

— Я вколов йому чималу дозу морфіну,— сказав Гардінг.

— Не таку вже й велику, скажу вам,— відповів Малкольм.— Господи, він дуже скупий зі своїми ліками. Інших ще не знайшли?

— Ще ні,— мовив Дженнаро.— Але я радий бачити, що ви в доброму гуморі.

— А що ж мені ще робити,— сказав Малкольм,— з відкритим переломом ноги, що, мабуть, септичний і починає пахнути... гм... досить пікантно? Але я завжди кажу, якщо ви не здатні зберегти почуття гумору...

Дженнаро усміхнувся.

— Ви пам'ятаєте, що з вами сталося?

— Звісно, пам'ятаю,— відповів Малкольм.— Чи ви думаете, це легко забути, що тебе вкусив тиранозавр рекс? Ні, скажу вам, про таке решту життя пам'ятатимеш. У моєму випадку, можливо, не надто довго. Але я таки ще пам'ятаю.

Малкольм розповів, як він вискочив з «ленд-крузера» під дощем і тікав, а за ним гнався тиранозавр.

— Це була моя власна помилка, він був надто близько, і я запанікував. У всякому разі, він таки схопив мене своїми щелепами.

— Як? — спитав Дженнаро.

— За тулуб,— відповів Малкольм, і підняв сорочку. Від плеча до пупа його тілом проходило широке півколо синців від укусів.— Він підняв мене у своїх щелепах, сильно розгойдав і кинув на землю. Зі мною все було гаразд — перелякався, звісно, але все було гаразд — аж доки він мене не кинув. Я зламав ногу, падаючи. Тож укус у порівнянні з цим — це ще півбіді. Відносно, певна річ.

— Більшість хижаків не має сильних щелеп,— мовив Гардінг.— Справжня їхня сила — у м'язах шиї. Щелепами

вони лише тримають жертву, в той час як шия використовується, щоб викручувати їй дерти. Але таку маленьку істоту, як доктор Малкольм, тварина просто трусить, а потім кидає на землю.

— Боюся, що так,— сказав Малкольм.— Сумніваюся, що я вижив би, якби цей здоровань зайнявся мною всерйоз. Чесно кажучи, він напав на мене досить незграбно як на тварину, яка нападає на щось менше за автомобіль чи невеликий будинок.

— Думаєте, він атакував упівсили?

— Мені боляче про це казати,— мовив Малкольм,— але я відчуваю, що він не приділив мені належної уваги. На відміну від мене. Але ж він важить вісім тонн, а я ні.

Дженнаро, обернувшись до Гардінга, сказав:

— Зараз збираються полагодити паркани. Арнольд каже, що Малдуну буде потрібна ваша допомога під час загання тварин.

— Добре,— відповів Гардінг.

— Тільки за умови, що ви залишите тут доктора Сетлер і достатньо морфіну,— мовив Малкольм.— І тоді тут не буде ефекту Малкольма.

— Що це за ефект Малкольма? — здивувався Дженнаро.

— Скромність забороняє мені,— сказав Малкольм,— розкривати вам деталі феномена, названого моїм іменем.— Він знову позіхнув, заплющив очі й за хвилину вже спав.

Еллі вийшла в коридор з Дженнаро.

— Не дозволяйте ввести себе в оману,— мовила вона,— для нього це велике навантаження. Коли сюди прибуде гвинтокрил?

— Гвинтокрил?

— Щоб вилікувати його ногу, потрібен хірург. Викличте гвинтокрил і заберіть його з цього острова.

ПАРК

Портативний генератор з тріскотом і ревінням повернувся до життя, і на кінцях телескопічних стовпів засвітилися галогенові прожектори. За кілька ярдів на північ Малдун чув м'яке дзюрчання річки джунглів. Він розвернувся до ремонтного фургона і побачив, як один з робітників вилазить звідти з потужною пилою.

— Ні, ні,— сказав він.— Лише мотузки, Карлосе. Нам не потрібно нічого пиляти.

Він розвернувся назад, щоб глянути на паркан. Вимкнену секцію ледве знайшли, бо її важко було розгледіти: на паркан впало маленьке деревце протокарпуса. Це було одне з кількох дерев, висаджених у цій частині парку для того, щоб приховати за пухнастими гілками загорожу.

Але це дерево підтримувалося розтяжками та гвинтовими муфтами. Розтяжку обірвало під час шторму, і гвинтові муфти впали на паркан, викликавши коротке замикання. Звісно, нічого цього не мало статися; озеленювачі мали використовувати розтяжки з пластиковим покриттям і керамічні муфти. Але сталося те, що сталося.

Хай там як, а роботи має бути небагато. Все, що потрібно зробити, це зняти дерево з паркана, видалити металеві кріплення і зробити позначки для садівників, щоб ті вранці все виправили. Роботи хвилин на двадцять. І це добре, бо Малдун знав, що дилофозаври завжди вештаються близько

до річки. Хоча робітників від річки відділяв паркан, він не врятував би їх від плювків цих динозаврів, що могли засліпити.

До нього підійшов Рамон, один з робітників.

— Сеньйоре Малдун,— мовив він.— Ви бачите вогні?

— Вогні?

Рамон показав на схід у бік джунглів.

— Я побачив їх, коли ми вийшли. Он там, ледве видно. Бачите? Схоже на фари автомобіля, але він не рухається.

Малдун примружився. Це могли бути і якісь допоміжні ліхтарі. Зрештою, освітлення вже увімкнулося.

— Подбаємо про це пізніше,— сказав він.— А зараз прибираймо дерево з паркана.

Настрій в Арнольда був чудовий. У парку майже повністю навели лад. Малдун ремонтував паркани. Геммонд поїхав разом з Гардінгом проконтролювати, як тварин заганятимуть назад. Незважаючи на втому, Арнольд почувався добре; він навіть не відмовив собі у задоволенні побалакати з юристом, Дженнаро.

— Ефект Малкольма? — спитав він.— Вас це непокоїть?

— Мені просто цікаво,— мовив Дженнаро.

— Ви маєте на увазі, що хотіли б почути мою думку, чому Іян Малкольм неправий?

— Звісно.

Арнольд запалив іншу цигарку.

— Це технічне питання.

— І все ж таки спробуйте.

— Добре,— відповів Арнольд.— Теорія хаосу описує нелінійні системи. Зараз вона перетворилася на теорію, яку широко використовують для вивчення всього — починаючи від фондового ринку й до бунтівного натовпу чи мозкових хвиль

при епілепсії. Це дуже *модна* теорія. Занадто модна, щоб застосовувати її для будь-якої складної системи, де може статися щось непередбачуване. Розумієте?

— Так,— сказав Дженнаро.

— Іян Малкольм — математик, який спеціалізується на теорії хаосу. Досить цікавий і милий, але здебільшого його робота полягає в тому, щоб вбиратися в чорне й використовувати комп'ютери для моделювання поведінки складних систем. А Джон Геммонд полюбляє усілякі наукові фішки, тому він і запросив Малкольма моделювати систему в «Парку юрського періоду». Що Малкольм і зробив. Усі моделі Малкольма — це фазово-просторові фігури, що їх можна побачити на екрані комп'ютера. Ви бачили їх?

— Ні,— відповів Дженнаро.

— Ну, вони схожі на дивний покручений корабельний гвинт. За Малкольмом, поведінка будь-якої системи схожа на поверхню гвинта. Уявляєте?

— Не зовсім,— мовив Дженнаро.

Арнольд підніс руку.

— Припустімо, я крапнув води на зворот своєї долоні. Крапля має стекти вниз. Можливо, вона потече у бік зап'ястя. Можливо, до великого пальця, а може, протече між іншими пальцями. Я не впевнений, куди вона попрямує, але точно знаю, що вона кудись потече з долоні. Їй доведеться.

— Ясно,— сказав Дженнаро.

— Теорія хаосу трактує поведінку всієї системи як краплю води, що рухається складною гвинтовою поверхнею. Крапля може текти по спіралі або напряду скотитися до краю. Вона може рухатися у різний спосіб, залежно від обставин. Але вона завжди рухатиметься поверхнею гвинта.

— Зрозуміло.

— Моделі Малкольма, як правило, мають виступ, або гострий кут нахилу, де крапля води рухатиметься значно швидше. Він скромно називає цей прискорювальний рух ефектом Малкольма. Вся система може раптово розвалитися. Саме це він і казав про «Парк юрського періоду». Що він має внутрішню нестійкість.

— Внутрішню нестійкість,— повторив Дженнаро.— І що ви зробили, коли отримали його звіт?

— Звісно ж, ми з ним не погодилися і проігнорували,— відповів Арнольд.

— І це було розумно?

— Певна річ,— мовив Арнольд.— Врешті-решт, ми маємо справу з живими системами. Це життя, а не комп'ютерні моделі.

У різкому світлі галогенових ламп було видно зелену голову гіпсофодонта, що нависала над ременями, його язик вивалився вниз, очі потьмяніли.

— Обережно! Обережно! — закричав Геммонд, коли кран почав піднімати динозавра.

Гардінг щось пробурмотів і послабив голову на шкіряних ременях. Він не хотів перекрити сонну артерію. Кран засичав, піднявши тварину в повітря і поставивши на бортову вантажівку, що стояла поруч. Гіпсі, як її називали, була невеликим дріозавром, сім футів завдовжки, і важила п'ятсот фунтів. Її темно-зелений тулуб був укритий коричневими плямами. Тварина дихала повільно, але, схоже, з нею все було добре. Кілька хвилин тому Гардінг влучив у неї з пістолета з транквілізатором і, схоже, вгадав правильну дозу. Вибрати кількість снодійного для такої великої тварини — це завжди напружений момент. Підбереш надто мало, і вони просто втечуть у ліс, десь упадуть, і вже їх не знайдеш. Забагато — відразу ж

зупиниться серце. Ця спробувала підстрибнути і впала. Точне дозування.

— Дивіться за нею! Обережніше! — кричав Геммонд на робітників.

— Містере Геммонд, — сказав Гардінг. — Я вас прошу...

— Ну, їм слід бути обережнішими...

— Вони працюють обережно, — мовив Гардінг. Він виліз у кузов вантажівки і вдягнув на динозавриху зброю, що обмежувала рухи. Потім Гардінг одягнув на неї кардіографічний датчик, щоб стежити за серцебиттям, узяв електронний термометр завбільшки з кухонну спринцівку і запхав їй у пряму кишку. Термометр запищав: 96,2 градуса.

— Як вона? — знервовано запитав Геммонд.

— З нею все гаразд, — відповів Гардінг. — Температура впала лише на 1,5 градуса.

— Це забагато, — сказав Геммонд. — Надто низько.

— Ви ж не хочете, щоб вона прокинулася і вистрибнула з вантажівки? — огризнувся Гардінг.

До приходу в парк Гардінг працював головним ветлікарем у зоопарку Сан-Дієго і був провідним світовим експертом з догляду за птахами. Він облітав увесь світ, консультуючи зоопарки Європи, Індії та Японії, як доглядати за екзотичними птахами. Тож коли до нього прийшов цей дивакуватий коротун і запропонував місце у приватному парку розваг, Гардінг не виявив особливого зацікавлення. Та коли дізнався, що саме вдалося зробити Геммонду... Повз таке неможливо було пройти. Гардінга завжди вабила наука, і він не зміг встояти перед перспективою написання першого підручника з терапії хвороб динозаврів. Наприкінці ХХ століття ветеринарна медицина далеко просунулася у науковому плані — найкращі ветклініки у зоопарках малочим відрізнялися від людських лікарень. Нові підручники

лише уточнювали те, що було написано у старих. Для практика світового класу, такого як він, уже не було що підкорювати. А от стати першим, хто лікуватиме абсолютно новий клас тварин, це вже щось.

Гардінг ніколи не шкодував про своє рішення. Він отримав чималий досвід роботи з динозаврами й аж ніяк не хотів зараз дослухатися до Геммонда.

Гіпсі пирхнула і смикнулася. Вона досі неглибоко дихала; був відсутній зіничний рефлекс. Але треба було рушати.

— Всі на борт,— крикнув Гардінг.— Доправимо цю дівчинку до її загону.

— Живі системи,— мовив Арнольд,— не схожі на механічні. Вони ніколи не перебувають у стані рівноваги. Для них характерна нестабільність. Вони можуть здаватися стабільними, але це не так. Усе рухається і міняється. У певному сенсі, все перебуває на межі колапсу.

Дженнаро насупився.

— Але ж є багато речей, які не міняються. Температура тіла, наприклад, інші величини...

— Температура тіла постійно змінюється,— сказав Арнольд.— Постійно. Вона міняється циклічно протягом доби: найнижчою вона є вранці, а найвищою — опівдні. Вона змінюється залежно від настрою, хвороб, фізичних вправ, зовнішньої температури, їжі. Вона постійно коливається вгору і вниз, утворюючи крихітні відхилення на графіку. Адже у будь-який момент одні сили піднімають температуру вгору, а інші тягнуть її донизу. Вона нестабільна. І кожен інший аспект живих систем теж.

— То ви кажете, що...

— Малкольм — просто ще один теоретик,— мовив Арнольд.— Сидячи в своєму кабінеті, він розробив чудову

математичну модель, і йому ніколи не спадало на думку, що те, що він вважав недоліками, насправді є необхідними властивостями. Ось послухайте. Коли я працював з ракетами, ми стикалися з явищем, яке мало назву «резонансне відхилення». Це означало, що коли ракета стартує бодай з невеликим відхиленням, вона безнадійна. Вона неминуче вийде з-під контролю, і це незворотній процес. Це одна з властивостей механічних систем. Невеличке відхилення ставатиме дедалі більшим, доки система не розвалиться. Але для живих систем такі відхилення мають важливе значення. Вони означають, що система здорова і реагує на впливи. Малкольм ніколи цього не розумів.

— Ви впевнені, що він не розумів? Здається, він чітко усвідомлював відмінність між живим і неживим...

— Дивіться,— сказав Арнольд.— Доказ просто перед вами,— він вказав на екрани.— Менш ніж за годину парк повернеться до звичного життя. Єдине, з чим я ще не розібрався, це телефонні лінії. З якоїсь причини вони досі не працюють. Але все інше працюватиме. І це не теорія, а факт.

Голка увійшла глибоко в шию, і Гардінг увів медрин самиці дріозавра, яка лежала на землі під наркозом. Тварина відразу ж почала оговтуватися, смикаючи задніми лапами.

— Всі назад,— мовив Гардінг, відходячи.— Відступіть.

Дінозавриха стала на ноги, похитуючись, наче п'яна. Вона похитала своєю ящірковою головою, подивилася на людей, що стояли у світлі галогенових ліхтарів, і моргнула.

— В неї слина тече,— стурбовано сказав Геммонд.

— Це тимчасово,— заспокоїв Гардінг.

Дріозавриха покахикала, а потім повільно пішла полем подалі від вогнів.

— Чому вона не стрибає?

— Стрибатиме,— мовив Гардінг.— Їй потрібно ще близько години, щоб цілком оговтатися. З нею все добре.— Він обернувся до машини.— Ну що, хлопці, поїхали тепер по стегозавра.

Малдун дивився, як у землю забивають останній стовпчик. Розтяжки натягнули, і протокарпус знову стояв на місці. Малдун побачив почорнілі, обвуглені смуги на сріблястому паркані, де сталося коротке замикання. У нижній частині паркана згоріло кілька керамічних ізоляторів. Їх потрібно замінити. Але перш ніж це зробити, Арнольд має замкнути всі огорожі у єдину мережу.

— Диспетчерська! Це Малдун. Ми готові почати ремонт.

— Добре,— сказав Арнольд.— Зараз я вимкну вашу секцію.

Малдун глянув на годинник. Десь удалині почулося м'яке пугукання. Це було схоже на сову, але він добре знав, що це дилофозаври. Він підійшов до Рамона і мовив:

— Завершуймо. Я ще хочу зайнятися іншими секціями огорожі.

Минула година. Дональд Дженнаро дивився на карту в диспетчерській, аж раптом цифри і точки на ній почали блимати і мінятися.

— Що зараз відбувається?

Арнольд працював за комп'ютером.

— Я намагаюся увімкнути телефонний зв'язок. Так ми зможемо зателефонувати і повідомити про Малкольма.

— Ні, я маю на увазі оце.

Арнольд глянув на карту.

— Схоже, що вони завершують перевозити тварин і розібралися з двома секціями. Як я вам і казав, парк знову під

контролем. Без якогось там катастрофічного ефекту Малкольма. Фактично, лише третя секція...

— Арнольде! — почувся голос Малдуна.

— Так?

— Ви бачили цей закривавлений паркан?

— Хвилинку.

На одному з моніторів Дженнаро побачив, як камера з високої точки знімає луг, де трава гойдається від вітру. Вдалині було видно низький бетонний дах.

— Це одне з допоміжних приміщень, що ми використовуємо для обладнання, зберігання кормів тощо. Вони є по всьому парку, у кожному з загонів.— Зображення на моніторі стало мінятися.— Тепер ми повернемо камеру, щоб глянути на паркан...

Дженнаро побачив металеву сітку, яка виблискувала у світлі ліхтарів. Одна з секцій була розтоптана і лежала на землі. Саме там стояли джип Малдуна і його бригада.

— Ого,— сказав Арнольд,— схоже, рекс прорвався до загону завроподів.

— Так, він сьогодні чудово повечеряє,— відповів Малдун.

— Нам доведеться виганяти його звідти,— мовив Арнольд.

— Як? — сказав Малдун.— У мене з собою нічого немає. Я полагоджу загорожу, але не поткну туди носа, доки сонце не зійде.

— Геммонду це не сподобається.

— Поговоримо про це, коли я повернуся,— мовив Малдун.

— Скільки завроподів уб'є рекс? — сказав Геммонд, ходячи приміщенням контрольного посту.

— Мабуть, лише одного,— відповів Гардінг.— Завроподи великі; одного рексу може вистачити на кілька днів.

— Ми маємо сьогодні ж поїхати і забрати його звідти, — мовив Геммонд.

Малдун похитав головою.

— Я не піду туди, доки не зійде сонце.

Геммонд то зводився навшпиньки, то опускався. Він робив так завжди, коли був сердитий.

— Чи ви забули, що працюєте на мене?

— Ні, містере Геммонд, не забув. Але там дорослий динозавр. Як ви збираєтеся його витягти?

— У нас є пістолети з транквілізаторами.

— Так, у нас є пістолети з транквілізаторами, що стріляють ампулами на двадцять кубиків, — відповів Малдун. — Це нормально для тварин вагою чотириста-п'ятсот фунтів. А цей тиранозавр важить вісім тонн. Він навіть не відчує, що в нього влучили.

— Ви замовляли більшу зброю...

— Так, три штуки, містере Геммонд. Але ви скоротили фінансування, і нам дісталася лише одна. Та й ту забрав із собою Недрі, коли тікав.

— Це ж безглуздя! Хто дозволив, щоб таке сталося?

— Недрі — це не мій клопіт, містере Геммонд, — зауважив Малдун.

— То ви хочете сказати, — не вгамовувався Геммонд, — що зараз немає жодного способу зупинити тиранозавра?

— Саме так, — відповів Малдун.

— Це обурливо, — провадив Геммонд.

— Це ваш парк, містере Геммонд. Ви не хотіли, щоб хтось завдав шкоди вашим дорогоцінним динозаврам. Що ж, тепер рекс у завроподів, і ви абсолютно нічого не можете вдіяти. — Сказавши це, Малдун вийшов з приміщення.

— Хвилинку, — мовив Геммонд, поспішаючи за ним.

Дженнаро втупився в монітори, слухаючи сварку, що відбувалася в коридорі.

— Я так розумію, — обернувся він до Арнольда, — що ви досі не контролюєте парк.

— Не обманюйте себе, — мовив Арнольд, запаливши ще одну цигарку. — Все під контролем. За кілька годин буде світанок. Ми можемо втратити кілька динозаврів, перш ніж виженемо звідти рекса, але повірте, з парком все добре.

СВІТАНОК

Грант прокинувся від гучного скреготу, а потім пролунав механічний брязкіт. Грант розплющив очі й побачив брикет сіна, що піднімався повз нього на стрічці конвеєра кудись під стелю. За ним їхали ще два. Потім брязкіт обірвався так само раптово, як і почався, й у бетонній будівлі знову запанувала тиша.

Грант позіхнув. Він потягнувся спросоння, скривився від болю і присів.

У бічні вікна вливалось м'яке жовтувате світло. Був ранок: Грант проспав усю ніч! Він швидко глянув на годинник — п'ята. Ще майже шість годин до того моменту, коли корабель ще можна відкликати. Грант перекинувся на спину, крекчучи. В голові пульсувало, тіло боліло, ніби його побили. З-за рогу почулося рипіння, наче від іржавого колеса. А потім долинуло хихотіння Лекс.

Грант повільно підвівся, роздивляючись будівлю. Тепер, за денного світла, він побачив, що це якесь службове приміщення, з брикетами сіна та інших припасів. На стіні він

помітив сірий металевий ящик і трафаретний напис «ЗАВРОПОДИ. СЛУЖБОВЕ ПРИМ. 4». Це, мабуть, загін завроподів, як він і думав. Він відчинив ящик і побачив там телефон, та коли підняв слухавку, почув лише шипіння. Вочевидь, телефони ще й досі не працювали.

— Пережовуй їжу,— говорила Лекс.— Не будь поросям, Ральфе.

Грант зайшов за ріг і побачив Лекс біля ґрат, де вона простягала жмутки сіна тварині, що стояла за воротами, була схожа на велику рожеву свиню і видавала саме ті звуки, що їх чув Грант. Насправді це було дитинча трицератопса, завбільшки з поні. Воно ще не мало рогів, лише випнутий кістяний «комірець», що стирчав за великими лагідними очима. Тваринка просунула свій писок крізь ґрати до Лекс, спостерігаючи, як та годує її сіном.

— Отак краще,— сказала Лекс.— Тут повно сіна, не турбуйся.— Вона погладила дитинча по голові.— Ти ж любиш сіно, правда, Ральфе?

Лекс озирнулася і побачила Гранта.

— Це Ральф,— мовила вона.— Він мій друг і любить сіно. Грант зробив крок уперед і зупинився, скривившись від болю.

— У вас поганий вигляд,— сказала Лекс.

— Я погано почуваюся.

— Тім теж. У нього весь ніс розпух.

— А де він?

— Пісяє,— відповіла вона.— Не хочете допомогти мені погодувати Ральфа?

Маленький трицератопс подивився на Гранта. Обабіч його пащі стирчало сіно і сипалося вниз, коли він жував.

— Він дуже неакуратний їдець,— мовила Лекс.— І дуже голодний.

Маля закінчило жувати й облизало губи. Воно роззявило пащу, чекаючи добавки. Грант побачив тонкі гострі зуби і дзьобоподібну верхню щелепу, наче в папуги.

— Добре, хвилиночку,— сказала Лекс, підібравши з бетонної підлоги більше соломи.— Чесно кажучи, Ральфе, в мене враження, що твоя мама тебе ніколи не годувала.

— Чому ти називаєш його Ральфом?

— Бо він схожий на Ральфа, зі школи.

Грант підійшов ближче й обережно торкнувся його шиї.

— Все нормально, можете його пестити,— мовила Лекс.— Він любить, коли його пестять, правда ж, Ральфе?

Шкіра була суха й тепла, за текстурою схожа на футбольний м'яч. Ральф трохи писнув, коли Грант погладив його. Було видно, як його товстий хвіст мотіляється туди-сюди від задоволення.

— Він дуже ручний.

Ральф жував, дивлячись то на Гранта, то на Лекс, і не виказував ознак страху. Це нагадало Гранту, що динозаври не мають усталених реакцій на людей.

— Можливо, я зможу його осідлати,— сказала Лекс.

— Краще не треба.

— Впевнена, що він мені це дозволить,— мовила Лекс.— Це було б кумедно — поїздити верхи на динозаврі.

Грант дивився крізь ґрати на відкрите поле загону завропадів. З кожною хвилиною ставало світліше. Треба вийти звідси, подумав Грант і глянув на один з датчиків руху, що висів над полем. Зрештою, людям з диспетчерської може знадобитися година, щоб дістатися до них. Йому дуже не подобалося, що телефони досі мовчали...

Він почув голосне форкання, наче наблизився великий кінь, і малюк захвилювався. Він спробував витягти голову назад через ґрати, але зачепився краєм свого «комірця» і завищав з переляку.

Знову почулося форкання. Тепер воно було ближче.

Ральф встав на задні лапи, з усіх сил намагаючись вилізти з-за ґрат. Він смикав головою туди-сюди, тручись об них.

— Розслабся, Ральфе,— сказала Лекс.

— Виштовхни його,— мовив Грант. Він простягнув руку до голови Ральфа, штовхаючи тварину вбік і назад. Комірець вискочив з-за ґрат, і малюк впав біля воріт на бік, втративши рівновагу. Потім малюка накрила тінь, і вони побачили величезну ногу, товщу за стовбур дерева. На стопі було п'ять вигнутих нігтів, як у слона.

Ральф подивився вгору і писнув. Показалася голова: шість футів завдовжки, з трьома довгими білими рогами, два — над кожним з карих очей і менший — на кінчику носа. Це був дорослий трицератопс. Велика тварина подивилася на Лекс і Гранта, повільно блимаючи, а потім звернула увагу на Ральфа. Облизала малюка. Ральф писнув і задоволено потерся об величезну ногу.

— Це його матуся? — сказала Лекс.

— Схоже на те,— відповів Грант.

— Її теж слід нагодувати? — спитала Лекс.

Але велика трицератопсиха вже підштовхувала Ральфа своїм писком, відпихаючи подалі від воріт.

— Гадаю, що ні.

Малюк відвернувся від ґрат і пішов за мамою. Коли вони вийшли в поле, час до часу велика матуся підштовхувала дитину, спрямовуючи вбік.

— Бувай, Ральфе,— мовила Лекс, помахавши малюку на прощання. З тіні будівлі вийшов Тім.

— Ось що,— сказав Грант,— я хочу вилізти на пагорб, щоб на мене зреагували датчики руху: так у центрі знатимуть, де нас шукати. А ви двоє залишайтеся тут і почекайте на мене.

— Ні,— мовила Лекс.

— Чому? Залишайтеся, тут безпечно.

— Ми без вас не лишимося,— сказала Лекс.— Правда, Тіммі?

— Так,— відповів Тім.

— Добре,— мовив Грант.

Вони пролізли крізь ґрати й вийшли назовні.

До світанку залишалось зовсім трохи.

Повітря було тепле і вологе, небо залили ніжні рожеві й фіолетові барви. Білий туман повз, чіпляючись за землю. Трохи далі видно було, як трицератопсиха з малюком ідуть до стада великих качконосих гадрозаврів, що їли листя з дерев на краю лагуни.

Деякі з гадрозаврів стояли по коліна у воді. Вони пили, нахилиючи голови і зустрічаючись із власними відображеннями у воді. Потім озиралися, піднімаючи голови. Один з малюків зважився зайти у воду, писнув і відскочив, а дорослі поблажливо дивилися на нього.

Ще далі на південь інші гадрозаври їли нижню рослинність. Іноді вони ставали на задні лапи і спиралися на стовбури дерев, щоб ухопити листя на високих гілках. А вдалині над деревами стояв гігантський апатозавр, його крихітна голова оберталася на довгій шії. Сцена була настільки мирна, що Гранту важко було уявити хоч якусь небезпеку.

— Ой! — скрикнула Лекс, пригнувшись. Повз них пролетіли дві гігантські червоні бабки з шестифутовим розмахом крил.— Що це?

— Бабки,— відповів він.— Юрський період — це доба велетенських комах.

— Вони кусаються? — сказала Лекс.

— Не думаю,— відповів Грант.

Тім простягнув руку. Одна з бабок присіла на неї. Він відчув вагу цієї велетенської комахи.

— Вона збирається тебе вкусити, — попередила Лекс.

Але бабка просто змахнула прозорими крилами з червоними прожилками, а потім, коли Тім поворушив рукою, полетіла геть.

— Куди ми йдемо? — спитала Лекс.

— Туди.

Вони рушили через поле і підійшли до чорного ящика, встановленого на важкій металевій тринозі, — першого з датчиків руху. Грант зупинився і помахав перед ним рукою, але нічого не відбулося. Якщо телефони не працюють, то, можливо, й з датчиками те саме.

— Спробуємо ще один, — мовив він, вказуючи через поле. Десь здалеку почулося ревіння великої тварини.

— Ет, дідько б його забрав, — пробурчав Арнольд. — Я не можу нічого знайти.

Він сьорбав каву і каламутними очима вдивлявся в екрани. Він від'єднав від комп'ютера усі відеомонітори і, сидячи у диспетчерській, намагався розібратися з комп'ютерним кодом. Він був виснажений, бо працював уже дванадцять годин поспіль. Арнольд обернувся до Ву, який прийшов з лабораторії.

— Що знайти?

— Телефони досі не працюють. Я ніяк не можу їх увімкнути. Гадаю, Недрі утнув з ними якусь штуку.

Ву підняв слухавку одного з апаратів і почув там шипіння.

— Схоже на модем.

— Але це не він, — сказав Арнольд. — Бо я спустився у підвал і вимкнув усі модеми. Те, що ви чуєте, це білий шум, а звучить як передача даних через модем.

— Отже, телефонні лінії заглушені?

— По суті, так. Недрі дуже добре їх заглушив. Він вставив у програмний код якийсь блокування, і я тепер не можу його знайти, бо ввів відновлювальну команду, яка стерла частину програмних списків. Але, мабуть, команда на вимкнення телефонів і досі залишається в пам'яті комп'ютера.

— То й що з того? — знизав плечима Ву. — Просто зробить перезавантаження: вимкніть систему, і пам'ять очиститься.

— Я ніколи цього раніше не робив, — мовив Арнольд. — І мені важко зважитися на це. Може, при запуску всі системи увімкнуться, а може, й ні. Я не фахівець із комп'ютерів, та й ви теж. А без телефонного зв'язку ми не зможемо зв'язатися ні з ким, хто на цьому розуміється.

— Якщо ця команда в оперативній пам'яті, то ви не побачите її у коді. Ви можете подивитися зміст оперативної пам'яті й пошукати її там, але ж ви не знаєте, що саме шукати. Гадаю, все, що ви можете зробити, це перезавантаження.

До приміщення увірвався Дженнаро:

— У нас і досі не ввімкнулися телефони!

— Ми працюємо над цим.

— Ви працюєте над цим з опівночі, а Малкольму дедалі гірше. Йому потрібна медична допомога.

— Це означає, що мені доведеться все вимкнути, — сказав Арнольд. — Я не певен, що все потім знову увімкнеться.

— Послухайте, — мовив Дженнаро. — Там, у будинку, лежить хворий. Йому потрібен лікар, в іншому разі він помре. Ви не зможете викликати лікаря, доки не працює телефонний зв'язок. Четверо людей, можливо, вже загинули. Тож вимкніть систему й увімкніть телефони!

Арнольд завагався.

— Ну що?! — вибухнув Дженнаро.

— Ну, просто... системи безпеки не дозволяють вимкнути комп'ютер...

— Ну то вимкніть ті чортові системи! Чи ви не доганяєте, що він помре, якщо не отримає допомоги?

— Добре,— сказав Арнольд.

Він підвівся і підійшов до головної панелі. Відчинив кришку, під якою були вимикачі, затулені металевими ковпачками. Понатискав їх один по одному.

— Ви самі про це попросили,— мовив Арнольд.— Як скажете.

Він клацнув головним вимикачем.

У диспетчерській стало темно. Всі монітори згасли, і троє чоловіків опинилися у темряві.

— Довго нам чекати? — спитав Дженнаро.

— Тридцять секунд,— відповів Арнольд.

— Фе-е,— сказала Лекс, коли вони перетнули поле.

— Що таке? — мовив Грант.

— Цей запах! — скривилася Лекс.— Смердить, мов гниле сміття.

Грант завагався. Він глянув у бік дерев на тому краю поля, очікуючи побачити якийсь рух. Але нічого не відбувалося. Легкий вітерець ледве ворушив гілки. Панувала тиха й мирна ранкова атмосфера.

— Гадаю, це лише твоя уява,— сказав він.

— Ні...

І тут він почув якесь гелготіння. Звук лунав від зграї качконосних гадрозаврів, що вже лишилася позаду. Спочатку один, потім ще, ще, аж поки ціла зграя не здійняла страшний галас. Качконосі хвилювалися, крутилися в усі боки, вилізли з води, кружляючи навколо дитинчат, щоб захистити їх...

Вони теж чують цей запах, подумав Грант.

З-за дерев, що росли за п'ятдесят ярдів, біля лагуни, з ревінням вискочив тиранозавр. Величезними кроками він побіг через відкрите поле. Тварина не звернула на людей жодної уваги, вона бігла просто до зграї гадрозаврів.

— А я вам що казала! — заверещала Лекс. — Ніхто мене не слухає!

На відстані було видно, як загелготіли і побігли качконосі. Грант відчув, як двигтять земля під ногами.

— Тікаймо, діти!

Він схопив Лекс на руки і побіг разом з Тімом по траві. Швидко озирнувся на тиранозавра. Той уже кидався на качконосих, які махали своїми великими хвостами, намагаючись захиститися, і голосно та безперервно гелготіли. Почувся хрускіт дерев, шелестіння листя, і глянувши ще раз, Грант побачив, що качконосі тікають.

У темній диспетчерській Арнольд глянув на годинник. Тридцять секунд уже минули. Пам'ять мала очиститися. Він знову натиснув головний вимикач.

Нічого не сталося.

В Арнольда похололо всередині. Він знову натиснув на вимикач, потім ще раз його увімкнув. Знову нічого не сталося. Він відчув, як на лобі виступив піт.

— Що не так? — спитав Дженнаро.

— От дідько, — лайнувся Арнольд. І тут він згадав, що потрібно увімкнути системи безпеки перед тим, як зробити перезавантаження. Він натиснув три вимикачі й знову надів на них ковпачки. Потім, затамувавши подих, увімкнув головний вимикач.

У приміщенні знову увімкнулося світло, писнув комп'ютер, загули екрани.

— Слава Богу,— мовив Арнольд. Він поспішив до головного монітора. На екрані були ряди позначок:

Дженнаро підійшов до телефону, але у слухавці було тихо. Навіть шипіння не чулося.

— Що це таке?

— Дайте мені секунду,— сказав Арнольд.— Після перезавантаження усі системні модулі потрібно вмикати вручну.

Він відразу ж узявся до роботи.

— Чому вручну? — спитав Дженнаро.

— Дайте мені попрацювати, заради Христа!

— Система не розрахована на те,— мовив Ву,— щоб її вимикали. Тож якщо її вимикають, вона сприймає це так, ніби десь виникла проблема. І вимагає від вас, щоб ви все запускали вручну. Інакше, якщо десь виникне коротке замикання, система буде безкінечно вмикатися і вимикатися.

— Чудово,— сказав Арнольд.— Зв'язок працює.

Дженнаро підняв слухавку і почав набирати номер, але раптом зупинився.

— Господи, гляньте на це, — він показав на один з відеомоніторів.

Але Арнольд не слухав, він дивився на карту, де біля лагуни точки щільно зібралися докупі і почали рухатися разом. Вони пересувалися швидко, ніби їх підхопив вихор.

— Що відбувається? — спитав Дженнаро.

— Качконосі, — мовив Арнольд. — Вони кудись панічно тікають.

Качконосі тікали з дивовижною швидкістю, притиснувшись один до одного своїми величезними тілами, гелготіли та ревли, малюки верещали, намагаючись не потрапити під ноги дорослим. Стадо здійняло велику хмару жовтого пилу. Грант не бачив тиранозавра.

Качконосі бігли просто до них.

Тримаючи Лекс, Грант мчав разом з Тімом до скелі, біля підніжжя якої росли великі хвойні дерева. Вони бігли щодуху, відчуваючи, як під ногами двигтять земля. Зграя наближалася з оглушливим звуком, що нагадував літак на злітній смuzі. Цей звук заповнив собою повітря, аж вуха позакладало. Лекс щось кричала, але Грант не міг нічого розчути, і коли вони вдерлися на скелю, зграя наздогнала їх.

Грант побачив величезні ноги перших гадрозаврів, які пробігли повз них, кожна тварина важила п'ять тонн, а потім їх оточила така щільна хмара пилу, що нічого не було видно. Він бачив обриси величезних тіл, гігантських кінцівок, чув, як тварини ревуть від болю, крутячись навколо. Один качконосний буцнув каменюку, і та покотилася повз них кудись у поле.

У щільній хмарі пилу не було видно майже нічого, крім скель. Грант і діти чіплялися за брили, слухаючи крики, гелготіння й загрозливе ревіння тиранозавра. Лекс уп'ялася пальцями в плече Гранта.

Інший гадрозавр стукнув великим хвостом об скелі, залишивши патьоки гарячої крові. Грант почекав, поки звуки бойовища не пересунуться ліворуч, а тоді підштовхнув дітей і поліз із ними на найвище дерево. Вони швидко вдерлися нагору, намацуючи гілки, а тварини в паніці крутилися серед пилюки. Грант з дітьми піднявся на двадцять футів, а потім Лекс вчепилася в нього і відмовилася лізти далі. Тім теж був утомлений, і Грант вирішив, що вони й так високо залізли. Крізь куряву було видно широкі спини тварин, які крутилися та штовхалися. Грант сперся на шорстку кору стовбура, кашлянув, вдихнувши пил, заплющив очі й став чекати.

Арнольд налаштував камеру, коли зграя вже побігла далі. Пилюка повільно осідала на землю. Він побачив, що гадрозаври розбіглися, а тиранозавр припинив їх переслідувати, що могло означати лише одне — він уже когось уполював. Тепер тиранозавр був біля лагуни. Арнольд глянув на монітор і сказав:

— Було б добре відіслати туди Малдуна подивитися, наскільки там усе погано.

— Я йому скажу, — відповів Дженнаро і вийшов з кімнати.

ПАРК

Почувся слабкий тріск, ніби вогню в коминку. Щось тепле й вологе полоскотало щиколотку Гранта. Він розплющив очі й побачив величезну бежеву голову, що звужувалася до плоского рота, наче качиний дзьоб. Очі, які виступали над ним, були ніжні й м'які, як у корови. Рот роззявився і почав жувати гілки на дереві, де сидів Грант. Він побачив великі пласкі зуби. Теплі губи знову торкнулися його щиколотки: тварина жувала.

Качконосий гадрозавр. Грант був приголомшений, побачивши його так близько. Не тому, що боявся; усі види качконосих динозаврів травоїдні, а цей поводився точнісінько як корова. Незважаючи на те, що він був величезний, його манери були настільки заспокійливими і мирними, що Грант не відчував жодної загрози. Він залишався на своїй гілці, намагаючись не рухатися, і спостерігав, як тварина їсть.

Грант був зачарований цією твариною ще й тому, що почувався деякою мірою її власником: це, ймовірно, був майазавр з пізнього крейдяного періоду в штаті Монтана. Разом із Джоном Горнером Грант був перший, хто описав цей вид. Верхня губа в майазаврів була піднята вгору, що створювало враження, ніби вони усміхаються. Назва означала «ящірка хороша мати»; вважалося, що майазаври захищали свої яйця, доки діти не народяться і не навчаться піклуватися про себе.

Грант почув наполегливе щебетання, і велика голова пірнула вниз. Він посунувся і побачив, що біля ніг дорослого

гадрозавра бігає малюк. Дитинча було темно-бежевого кольору з чорними плямами. Дорослий нахилив голову і став чекати, не рухаючись, доки малюк звівся на задні лапи, поклавши передні на мамин пісок, і почав їсти гілки, що стирчали з її рота.

Мати терпляче почекала, поки малюк доїсть і знову стане на всі чотири лапи. Потім її велика голова знову повернулася до Гранта.

Гадрозавр продовжував їсти лише за кілька футів від нього. Грант дивився на дві витягнуті ніздрі у верхній частині плоского дзьоба. Очевидно, що динозавр ніяк не міг йому усміхатися. І хоча його ліве око дивилося просто на Гранта, з якоїсь причини тварина не реагувала на нього.

Грант згадав, як учора ввечері його не зміг побачити тиранозавр. Грант зважився на експеримент.

Він кахикнув.

Гадрозавр відразу ж завмер, велика голова застигла на місці, а щелепи припинили жувати. Лише очі рухалися, шукаючи джерело звуку. Потім, за деякий час, коли тварині здалося, що вже немає небезпеки, вона продовжила жувати.

Дивно, подумав Грант.

Тут Лекс, яка сиділа в нього на руках, розплющила очі й мовила:

— О, що це таке?

Гадрозавр тривожно засурмив, звук був настільки голосний і дзвінкий, що Лекс мало не впала з дерева. Тварина забрала голову від гілки і знову засурмила.

— Не дражни її,— сказав Тім, який сидів на гілку вище.

Малюк щебетав і плутався під ногами матері, коли гадрозавриха відійшла від дерева. Мати схилила голову і з цікавістю подивилася на гілку, де сиділи Грант і Лекс. Зі своїми піднятими усміхненими губами динозавриха мала комічний вигляд.

— Вона дурна? — спитала Лекс.

— Ні,— відповів Грант,— ти просто її здивувала.

— Добре,— мовила Лекс,— але вона дозволить нам злізти чи як?

Гадрозавриха відійшла від дерева на десять футів. Знову засурмила. У Гранта склалося враження, що самиця хоче їх налякати. Але, здається, динозавриха дійсно не знала, що робити. Тварина заплуталася і була збентежена. Вони мовчки чекали, і за хвилину гадрозавриха знову підійшла до гілки, рухаючи щелепами в передчутті смачненького. Вона явно збиралася продовжити сніданок.

— Дзуськи,— сказала Лекс,— я не збираюся тут залишатися.

Вона почала спускатися з гілки. Побачивши, як вона рухається, динозавриха знову засурмила.

Грант був здивований. «Вона справді не може нас бачити, коли ми не рухаємося,— подумав він.— А за хвилину вже й забуває, що ми тут». Це було схоже на тиранозавра — ще один класичний приклад того, як влаштована зорова кора амфібій. Дослідження жаб показали, що амфібії здатні бачити лише рухливі об'єкти, такі як комахи. Якщо об'єкт не рухається, вони його просто не бачать. Схоже, те саме стосується й динозаврів.

У будь-якому разі, майазавр тепер, здається, вирішив, що ці дивні істоти, які злазять з дерева, надто надокучливі. Воспанне просурмивши, мати підштовхнула дитинча і повільно й незграбно попленталася геть. На якусь мить вона зупинилася, озирнувшись на людей, а потім пішла далі.

Вони стали на землю. Лекс обтрусилася. Обоє дітлахів були покриті шаром дрібної куряви. Уся трава навколо них була витолочена. На ній виднілися сліди крові, а у повітрі панував кислий запах.

Грант глянув на годинник.

— Нам уже краще йти, діти,— мовив він.

— Тільки не мені,— сказала Лекс.— Я більше нікуди не піду.

— Треба.

— Чому?

— Тому що ми мусимо розповісти про корабель,— мовив Грант.— Оскільки нас, здається, не бачать на датчиках руху, нам доведеться пройти весь шлях пішки. Це єдиний вихід.

— Чому б нам не скористатися човном? — спитав Тім.

— Яким човном?

Тім махнув рукою в бік низької бетонної будівлі, де вони провели ніч.

— Я бачив там човна,— сказав він.

Грант відразу ж зрозумів переваги. Була вже сьома ранку, а їм треба подолати щонайменше вісім миль. Попливши на човні по річці, вони дісталися б набагато швидше, ніж сухоходом.

— Так і зробимо,— мовив Грант.

Арнольд увімкнув режим візуального пошуку і дивився, як монітори почали сканування усього парку. Зображення мінялися щодві секунди. Спостерігати за цим було важко, але це — найшвидший шлях знайти джип Недрі, й Малдун на поліг на цьому. Він пішов з Дженнаро подивитися на панічну втечу гадрозаврів, але вимагав, щоб машину знайшли. Йому була потрібна зброя.

Писнув селектор.

— Містере Арнольд, я можу з вами поговорити?

Це був Геммонд. Він промовляв, наче Господь Бог.

— Ви хочете зайти сюди, містере Геммонд?

— Ні, містере Арнольд,— сказав Геммонд.— Зайдіть до мене. Я у генетичній лабораторії з доктором Ву. Ми чекаємо на вас.

Арнольд позіхнув і відірвався від екранів.

Спотикаючись, Грант ішов похмурими закутками будівлі. Він відштовхував п'ятигалонні контейнери з гербіцидами, обладнання для обрізки дерев, запасні шини від джипа, катушки металевої сітки, стофунтові мішки з добривами, стоси коричневих керамічних ізоляторів, порожні банки з-під моторного мастила, світильники й кабелі.

— Я не бачу ніякого човна.

— Йдемо далі.

Мішки цементу, мідні труби, зелена сітка... і два пластикові весла, закріплені на бетонній стіні.

— Добре, — мовив він. — Але де ж човен?

— Він має бути десь тут, — сказав Тім.

— Ти ж не бачив човна?

— Ні, я лише припустив, що він тут.

Покопирсавшись серед мотлоху, Грант так і не побачив ніякого човна. Але знайшов безліч планів — скручених у трубку, строкатих від цвілі й запханих у металеву шафу на стіні. Він розгорнув їх на підлозі, змахнувши великого павука, і довго роздивлявся.

— Я голодна...

— Хвилиночку.

Це були детальні топографічні мапи основної частини острова — тої, де вони зараз перебували. Згідно з ними, лагуна звужувалася у річку, що її вони вже бачили раніше, і та, звиваючись, прямувала на північ, текла через пташник і проходила в межах півмилі від будиночка для відвідувачів.

Грант погортав сторінки назад. Як дістатися лагуни? Згідно з кресленнями, у задній частині цієї будівлі мають бути двері. Грант підняв очі й побачив, що двері втоплені у бетонну стіну. Вони були досить широкі, щоб крізь них могла проїхати машина. Відчинивши їх, він побачив брукований шлях, що біг просто до лагуни. Він був споруджений нижче рівня землі,

тож згори його не було видно. Це мала бути ще одна службова дорога. І вона вела до пристані на березі лагуни, де виднівся чіткий напис на будівлі: «СКЛАД ЧОВНІВ».

— Гей,— мовив Тім,— гляньте-но на оце.— Він простягнув Гранту металеву скриньку.

Відчинивши її, Грант побачив пневматичний пістолет і тканий пояс, у якому були дротики. Їх було шість, кожен завтовшки з палець. На всіх було маркування «MORO-709».

— Хороша робота, Тіме.— Грант повісив пояс на плече і засунув пістолет у штани.

— Це пістолет з транквілізатором?

— Мабуть, так.

— А що з човном? — спитала Лекс.

— Мабуть, він на пристані,— сказав Грант, і вони рушили дорогою. На плечі він ніс весла.

— Сподіваюся, це великий човен,— мовила Лекс,— бо я не вмю плавати.

— Не хвилюйся,— відповів він.

— Може, ми зловимо рибу,— сказала вона.

Вони йшли по дорозі між двома похилими насипами. Почулося глибоке ритмічне пирхання, але Грант ніяк не міг зрозуміти, звідки воно лине.

— Ви впевнені, що там є човен? — спитала Лекс, зморщивши носа.

— Скоріш за все,— мовив Грант.

Ритмічне пирхання ставало дедалі голоснішим, але разом з ним чулося і якесь монотонне дзижчання. Коли вони дісталися невеликої бетонної пристані, Грант завмер, шокований.

Просто там виявився тиранозавр.

Він сидів вертикально в тіні дерева, витягнувши вперед задні ноги. Очі були розплющені, але він не рухався, хіба що з кожним пирханням піднімалася й опускалася голова.

Дзижчання ішло від хмари мух, що оточували його й повзали по морді й розслаблених щелепах, скривавлених іклах і червоному шматку туші вбитого гадрозавра, що лежала збоку.

Тиранозавр був лише за двадцять ярдів від людей. Грант був упевнений, що той повинен їх бачити, але велика тварина не реагувала. Вона просто сиділа на місці. За якусь мить Грант зрозумів: тиранозавр спить. Спить сидячи.

Він зробив знак, щоб Тім і Лекс лишалися на місці, а сам повільно рушив на пристань, проминаючи тиранозавра. Велика тварина й далі спала, було чути, як вона тихо хропе. Ближче до краю пристані стояв сарай, пофарбований у зелений колір, щоб не вирізнятися на тлі листя. Грант тихо відчинив двері й зазирнув усередину. Побачив півдюжини помаранчевих рятувальних жилетів, що висіли на стіні, кілька рулонів дротяної сітки для огорожі, кілька мотків мотузки і два великі гумові куби, поставлені на підлогу. Куби були міцно перев'язані плоскими гумовими ременями.

Це були човни.

Грант озирнувся на Лекс.

Вона прошепотіла самими губами: «Човнів немає?»

Він кивнув: «Є».

Тиранозавр підняв передню лапу, щоб відігнати мух, які кружляли в нього над писком. Але далі не ворушився. Грант витягнув один з кубів на пристань. Той був на диво важкий. Грант розстібнув ремені, знайшов балончик зі стисненим повітрям. З голосним сичанням човен почав надуватися, а потім — хлоп! — і влігся на пристані. Цей звук у їхніх вухах лунав надто голосно.

Грант озирнувся на динозавра.

Тиранозавр крякнув і пирхнув. Ворухнувся. Грант приготувався бігти, але тварина повернула свій важкий тулуб, а потім сперлася спиною на стовбур дерева, голосно відригнувши.

Лекс з огидою глянула на неї, помахавши рукою перед обличчям.

Грант весь спітнів від напруги. Він протягнув гумовий човен через пристань і штовхнув у воду. Той впав з гучним сплеском.

Динозавр продовжував спати.

Грант прив'язав човен до причалу і повернувся у сарай, витяг звідти два рятувальні жилети. Поклав їх до човна, а потім махнув дітям рукою, щоб ті ішли до нього. Бліда від страху, Лекс похитала головою.

Він жестом показав: «Так».

Тиранозавр і далі спав.

Грант знову помахав дітям. Лекс мовчки підійшла, і він жестом показав їй, щоб сідала у човен, потім підійшов Тім, і вони обидва вдягли рятувальні жилети. Грант теж заліз у човен, і вони попливли. Човен безшумно вийшов з лагуни. Грант узяв весла і вставив їх у кочети. Вони відходили все далі від пристані.

Лекс відкинулася назад і голосно, з полегшенням зітхнула. Потім перелякалася і затулила рота рукою. Її тіло тремтіло, було чути глухі звуки: вона намагалася придушити кашель.

Вона завжди кахикала у непотрібний момент!

— Лекс, — сердито прошепотів Тім, озираючись на берег.

Вона з нещасним виглядом похитала головою, вказуючи на горло. Він зрозумів, що вона хотіла сказати: в неї дерло в горлі. Їй був потрібен ковток води. Грант веслував, і Тім нахилився через борт, зачерпнувши води в жменю і піднісши її Лекс. Вона вибухнула голосним кашлем. Для Тіма він пролунав, наче постріл з рушниці.

Тиранозавр голосно позіхнув і почухав задньою лапою за вухом, наче собака. Потім знову позіхнув. Він ще оговтувався після своєї великої трапези і повільно прокидався. На човні Лекс видавала звуки, схожі на булькання.

— Лекс, припини! — мовив Тім.

— Я не можу, — прошепотіла вона і знову кахикнула. Грант веслував щосили, спрямовуючи човен у центр лагуни.

На березі тиранозавр зіп'явся на ноги.

— Я нічого не можу вдіяти, Тіммі! — зойкнула Лекс. — Нічого не можу вдіяти!

— Тс-с!

Грант гріб щосили.

— Усе одно це не має значення, — сказала Лекс. — Ми вже далеко. Він не вміє плавати.

— Звісно, вміє, мала дурепо! — гримнув на неї Тім.

Тиранозавр зійшов з причалу і занурився у воду, рішуче рухаючись до них.

— Ну звідки я мала про це знати? — мовила вона.

— Всі знають, що тиранозаври вміють плавати! Це в усіх книжках пишуть! Хай там як, усі рептилії вміють плавати!

— Змії не вміють.

— Звісно, вміють. Ідіотка!

— Заспокойтеся, — сказав Грант. — Краще тримайтеся за щось.

Грант спостерігав, як пливе тиранозавр. Він був уже по груди у воді, але тримав свою величезну голову високо над поверхнею. Тоді Грант зрозумів, що тварина не пливе, а просто йде, бо за якусь мить з води стирчала лише верхівка голови — очі й ніздрі. Тепер він був схожий на крокодила і поплив як крокодил, розмахуючи великим хвостом туди-сюди, так що за ним спінювалася вода. За головою було видно горб спини і гребені на хвості, що зрідка виринав на поверхню.

«Точнісінько як крокодил, — подумав Грант, — найбільший крокодил на світі».

— Вибачте, докторе Грант, — заголосила Лекс. — Я не хотіла...

Грант озирнувся через плече. Лагуна була не більш ніж сто ярдів завширшки, і вони вже майже досягли центру. Якщо вони попливуть далі, то знову потраплять на міліну. Тиранозавр зможе йти по дну і рухатися швидше. Грант розвернув човен і почав гребти на північ.

— Що ви робите?

Тепер тиранозавр був лише за кілька ярдів від них. Наближаючись, Грант чув його дихання. Грант глянув на свої весла, але вони були з легкого пластику — хіба ж це зброя...

Тиранозавр закинув голову і широко роззявив пащу, показуючи ряди вигнутих зубів, а потім одним ривком кинувся вперед до човна, ледь не схопивши гумовий фальшборт. Величезний череп ляснув об воду, а човен загойдався на хвилях.

Тиранозавр занурився у воду, залишивши після себе бульбашки. Лагуна була спокійною. Лекс стиснула ручки на борту й озирнулася.

— Він потонув?

— Ні,— мовив Грант. Він бачив, як на поверхню піднімалися бульбашки, все ближче до човна...

— Тримайтеся! — крикнув він, коли під гумою з'явилася голова і, вигнувши човен, підняла його в повітря й шалено закрутила, перш ніж він ляпнувся вниз.

— Робіть щось! — кричала Лекс.— Робіть!

Грант витяг із-за ременя пневматичний пістолет. У його руках він мав жалюгідно маленький вигляд, але давав шанс влучити у якусь чутливе місце тварини — в око чи ніс...

Тиранозавр сплив поруч з човном, роззявив пащу і заревів. Грант прицілився і вистрілив. Дротик блиснув на сонці й ляснув об щоку. Тиранозавр мотнув головою і знову заревів.

І тут долинуло ревіння у відповідь, що розляглося по воді. Озирнувшись, Грант побачив на березі молодого тиранозавра, який зігнувся над убитим завроподом, заявляючи, що ця

здобич його. Молодик надірвав зубами тушу і знову заревів. Великий тиранозавр теж побачив його і миттєво зреагував — розвернувся назад і рішуче поплив до берега, щоб захистити свою здобич.

— Він забирається! — заверещала Лекс, плескаючи в долоні.— Він забирається! Ха-ха-ха! Тупий динозавр!

З берега зухвало заревів молодий динозавр. Розлютившись, дорослий тиранозавр вилетів з лагуни на повній швидкості й помчав повз пристань вгору по схилу, вода стікала з його величезного тіла. Молодий нахилив голову і побіг, тримаючи в зубах шматок м'яса. Дорослий тиранозавр рвонув за ним, проминувши мертвого завропода, і зник за пагорбом. Востаннє почувся його загрозливий рев, а потім човен рушив на північ, навколо вигину в лагуні, до річки.

Знесилений від веслування, Грант упав назад, груди важко здіймалися. Він не міг віддихатися і лежав на дні човна.

— З вами все добре, докторе Грант? — спитала Лекс.

— З цього моменту ти просто робитимеш те, що я скажу, добре?

— До-обре,— зітхнула вона, ніби він щойно висунув їй найнесправедливішу вимогу на світі. Вона занурила руку у воду.— Ви перестали гребти,— сказала вона.

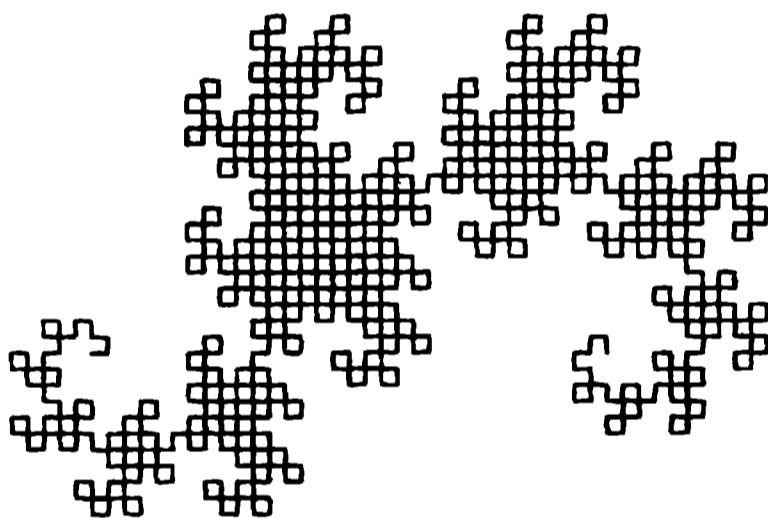
— Я втомився,— відповів Грант.

— Тоді чому ми досі рухаємося?

Грант трохи піднявся. А вона мала рацію. Човен дрейфував строго на північ. «Тут, мабуть, є течія». Ця течія несла їх на північ, до готелю. Він глянув на годинник і здивувався, що вже 7.15. Відтоді як він востаннє глянув на годинник, минуло лише п'ятнадцять хвилин. А здавалося, ніби дві години.

Грант відкинувся на гумове поруччя, заплющив очі й заснув.

П'ЯТИЙ ЦИКЛ

Тепер дефекти в системі стануть серйознішими.

Іян Малкольм

ПОШУКИ

Дженнаро сидів у джипі, слухаючи дзижчання мух, і дивився на пальми вдалині, що гойдалися посеред спеки. Він був вражений побаченим. Це було схоже на поле бою: трава була витолочена на сотні ярдів у всіх напрямках. Одна велика пальма була вирвана з землі з корінням. На траві та скелястому виступі праворуч від них виднілися великі калюжі крові.

Малдун, який сидів позаду, мовив:

— Рексі був серед гадрозаврів, навіть не сумнівайтесь.— Він зробив ще один ковток віскі й закрутив пляшку.— Чортові мухи,— лайнувся він.

Вони чекали та спостерігали.

Дженнаро побарабанив пальцями по панелі приладів.

— Чого ми чекаємо?

Малдун відповів не відразу:

— Рекс десь там,— сказав він, примружившись від вранішнього сонця і глянувши навколо,— а в нас немає ніякої пристойної зброї.

— Ми у джипі.

— Ет, він запросто може обігнати джип, містере Дженнаро,— відповів Малдун, хитаючи головою.— Щойно ми залишимо цю дорогу і виїдемо на відкриту місцевість, максимум, що ми зможемо витиснути з повнопривідної машини, це тридцять-сорок миль на годину. Він відразу ж нас дожене. Це для нього не проблема,— Малдун

зітхнув.— Але я не бачу зараз якогось руху. Ви готові випробувати долю?

— Так,— відповів Дженнаро.

Малдун завів двигун, і, почувши раптовий звук, просто перед ними з переплетеної трави вистрибнули дві маленькі отніелії. Малдун поставив машину на передачу. Зробив широке коло довкруз затоптаної ділянки, потім став рухатися всередину концентричними колами, доки нарешті не потрапив на місце, звідки вискочили отніелії. Потім вийшов і пішов по траві подалі від джипа. Раптом він зупинився, й у повітря піднялася щільна хмара мух.

— Що там? — спитав Дженнаро.

— Принесіть рацію,— відповів Малдун.

Дженнаро виліз із машини і побіг до нього. Ще здалеку він почув солодкуватий трупний сморід. Побачив у траві темну постать, вкриту засохлою кров'ю, з перекрученими ногами.

— Молодий гадрозавр,— мовив Малдун, дивлячись на тушу.— Зграя в паніці кинулася тікати, а один молодий відділився, і рекс його схопив.

— Звідки ви знаєте? — спитав Дженнаро. Туша була розірвана, видно, її кусали не один раз.

— Це видно з екскрементів,— відповів Малдун.— Бачите у траві маленькі шматочки, білі наче крейда? Це послід гадрозавра. Сечова кислота робить його білим. А подивіться туди,— він показав на велику купу, що піднімалася з трави до коліна,— оце послід тиранозавра.

— А як ви можете знати, що тиранозавр не прийшов пізніше?

— Сліди від укусів,— сказав Малдун.— Бачите оці маленькі? — він показав на живіт тварини.— Це від отніелій. Вони не кровоточать. Це укуси, зроблені після смерті, тими, хто харчується падлом. Це зробили отніелії. Але гадрозавр помер

від укусу на шиї — бачите великий косий надріз отам, над лопатками? — це рекс, жодних сумнівів.

Дженнаро зігнувся над тушею, дивлячись на незграбні розтоптані кінцівки і не вірячи своїм очам. Тим часом Малдун, який стояв біля нього, увімкнув рацію:

— Диспетчерська!

— Так, — відгукнувся Джон Арнольд.

— Ми знайшли ще одного вбитого гадро, молодого, — Малдун пірнув у рій мух і глянув на шкіру на підшві правої ступні. Там було витатуйовано номер. — Зразок під номером HD/09. Рація писнула.

— Я маю дещо для тебе, — мовив Арнольд.

— Справді? Що саме?

— Я знайшов Недрі.

Джип прорвався крізь шереду пальм уздовж східної дороги і виїхав на вузлу службову дорогу, що вела до річки джунглів. У цій частині парку було спекотно і смерділо від джунглів. Малдун марнував час з бортовим комп'ютером джипа, де тепер було видно карту місцевості з накладеною сіткою ліній.

— Вони знайшли його на відео, — сказав він. — Сектор 1104. Це просто перед нами.

Трохи далі на шляху Дженнаро побачив бетонний бар'єр, а поруч з ним — припаркований джип.

— Мабуть, він не туди звернув, — мовив Малдун. — Малий покидьок.

— Що він вкрав? — спитав Дженнаро.

— Ву каже, що п'ятнадцять ембріонів. Знаєте, скільки це коштує?

Дженнаро похитав головою.

— Десь від двох до десятих мільйонів, — сказав Малдун, похитавши головою. — Великі гроші.

Коли вони підїхали ближче, Дженнаро побачив труп, що лежав за машиною. Тіло було важко розрізнити на зеленому тлі, та коли джип загальмував, зелені фігурки розбіглися.

— Компі,— мовив Малдун.— Його знайшли компі.

З десяток прокомпсогнатів, тендітних хижаків завбільшки з качку, стояли на краю джунглів. Побачивши людей, що вилізли з машини, вони схвильовано защебетали.

Денніс Недрі лежав горілиць, його повнощоче хлоп'яче обличчя тепер було червоне і роздуте. Навколо розтуленого рота, з якого вивалився товстий язик, кружляли мухи. Тіло було спотворене — кишківник розірваний, одну ногу повністю зжерли. Дженнаро швидко відвернувся, щоб подивитися на маленьких компі, які присіли на задні ноги неподалік і з цікавістю спостерігали за людьми. Він помітив, що на лапах маленьких динозаврів було по п'ять пальців. Вони витирали свої писки й підборіддя, що надавало їм моторошної схожості з людьми...

— Чорти б мене взяли,— сказав Малдун.— Це були не компі.

— Що?

Малдун похитав головою.

— Бачите ці плями на його сорочці й обличчі? Чуєте запах, солодкуватий, наче старе засохле блювотиння?

Дженнаро закотив очі. Він і правда чув запах.

— Це слина дило,— пояснив Малдун.— Плювок дилофозавра. Подивіться на пошкодження рогівки ока, вона уся почервоніла. Для очей це боляче, але не смертельно. Протягом двох годин око можна вимити протиотрутою; про всяк випадок ми тримаємо її по всьому парку. Але для цього покидька це не мало значення. Вони засліпили його, а потім розірвали навпіл. Не найкращий спосіб піти з життя, скажу вам. Може, на світі все ж таки є справедливість.

Прокомпсогнати заверещали й застрибали, коли Дженнаро відчинив задні дверцята й дістав з машини трубу з сірого металу та валізу з нержавіючої сталі.

— Все на місці, — мовив він і вручив Дженнаро два темні циліндри.

— Що це? — спитав Дженнаро.

— Те, що бачите, — відповів Малдун. — Ракети. — Побачивши, як відсахнувся Дженнаро, він глузливо сказав: — Обережніше, якщо не хочете кудись вляпатися.

Дженнаро обережно обійшов тіло Недрі. Малдун заніс трубу до іншого джипа, поклав її на заднє сидіння і сів за кермо.

— Їдьмо, — мовив він.

— А з ним що робити? — сказав Дженнаро, показуючи на тіло Недрі.

— А що з ним? — спитав Малдун. — Нам ще є чим зайнятися. — Він увімкнув передачу. Озирнувшись назад, Дженнаро побачив, як компі відновили свою трапезу. Один з них стрибнув на роззявлений рот Недрі й відкусив шматок носа.

Річка джунглів стала вужчою. Береги з обох боків зближувалися, аж доки листя з пальм, що росли біля води, не затулило сонце. Тім почув крики птахів і побачив, як серед гілок із цвірінчанням стрибають маленькі динозаври. Але інших звуків не було, вони й далі пливли під покровом дерев, вдихаючи гаряче повітря.

Грант глянув на годинник. Була вже восьма.

Човен мирно плив за течією у цятках сонячного світла. В усякому разі, тепер він, схоже, рухався швидше. Грант лежав на спині й дивився на гілки над головою. Раптом він побачив, як Лекс простягнула руку.

— Агов, що це ти робиш? — мовив він.

— Як думаєте, ці ягоди можна їсти? — спитала вона, вказуючи на дерева. Деякі з гілок схилилися так, що до них можна було дотягтися. Тім побачив на них кетяги червоних ягід.

— Ні,— сказав Грант.

— Чому? Он ці динозаврики їх їдять,— вона показала на малих динозаврів, що носилися по деревах.

— Ні, Лекс.

Вона зітхнула, невдоволена його владним голосом.

— Ех, був би тут татко,— мовила вона.— Він завжди знає, що робити.

— Що ти верзеш? — сказав Тім.— Він ніколи не знає, що робити.

— Ні, знає,— зітхнула вона. Лекс дивилася на дерева, що пропливали повз них, їхнє велике коріння скручувалося у напрямку води.— Це тому, що ти не його улюбленець...

Тім відвернувся, нічого не мовивши.

— Але не переживай, він і тебе любить. Навіть якщо ти й закоханий у комп'ютери і не займаєшся спортом.

— Тато реально схиблений на спорті,— пояснив Тім Гранту.

Грант кивнув. Угорі над ними стрибали з дерева на дерево невеличкі блідо-жовті динозаври, лише два фути заввишки. Їхні голови були з дзьобами, наче в папуг.

— Знаєш, як їх називають? — сказав Тім.— Мікроцера-топси.

— Теж мені новина,— зневажливо кинула Лекс.

— Я гадав, тобі цікаво.

— Лише малеча цікавиться динозаврами,— мовила Лекс.

— Хто це таке каже?

— Татко.

Тім почав кричати, але Грант підняв руку.

— Діти, замовкніть,— сказав він.

— Чому? — обурилася Лекс.— Я можу робити, що хочу, якщо...

І тут вона замовкла, бо теж почула цей звук. Звук, від якого холола кров і який долинав десь із пониззя річки.

— Ну і де в біса цей клятий рекс? — бурчав Малдун, розмовляючи по рації.— Ми його не бачимо.— Вони повернулися до загону завроподів, приглядаючись до зім'ятої трави, де пробігли перелякані гадрозаври. Тиранозавра ніде не було.

— Зараз перевірю,— мовив Арнольд і відключився.

Малдун повернувся до Дженнаро.

— «Зараз перевірю»,— в'їдливо повторив він.— Чому ж він раніше не перевірів, хай йому грець? Чому він не відстежував його?

— Не знаю,— відповів Дженнаро.

— Його ніде не видно,— сказав Арнольд за хвилю.

— Як це не видно?

— Його немає на моніторах. Датчики руху його не бачать.

— Дідько,— мовив Малдун.— От тобі й датчики руху.

А Гранта з дітьми ти бачиш?

— Ні, датчики їх теж не фіксують.

— Ну то що ж нам тепер робити? — спитав Малдун.

— Чекати,— відповів Арнольд.

— Дивіться! Дивіться!

Просто перед ними виросло велике склепіння пташника. Раніше Грант бачив його лише здалеку; тепер він зрозумів, що будівля величезна — чверть милі, ба й більше у діаметрі. Крізь туман було видно каркас, і перша думка, що майнула в нього в голові — скло має важити тонну. Та коли вони наблизилися, виявилось, що ніякого скла немає, лише каркас, а між розпірками — тонка сітка.

— Він недобудований,— сказала Лекс.

— Гадаю, що його так і задумали,— заперечив Грант.

— Тоді усі птахи зможуть вилетіти звідти.

— Ні, якщо це великі птахи,— мовив Грант.

Річка піднесла їх під край склепіння. Вони дивилися вгору. Тепер вони опинилися усередині будівлі, як і раніше, пливучи за течією. Та за якісь хвилини склепіння опинилося так високо, що його ледве можна було розрізнити у тумані.

— Здається, тут є другий готель,— сказав Грант. Невдовзі він побачив дах будівлі, що піднімався над верхівками пальм з півночі.

— Ви хочете зупинитися? — спитав Тім.

— Може, там є телефон. Або датчики руху.— Грант розвернув човен до берега.— Нам потрібно спробувати зв'язатися з диспетчерською. Час іде.

Вони вилізли, ковзаючи по багнюці на березі, й Грант витяг човен з води. Потім прив'язав мотузку до дерева, і вони рушили, продираючись крізь густий пальмовий ліс.

ПТАШНИК

— Я просто нічого не розумію,— мовив Арнольд, розмовляючи по телефону.— Я не бачу ані рекса, ані Гранта з дітьми.

Він сидів біля моніторів і сьорбав ще одну чашку кави. Навколо нього по всій диспетчерській валялися паперові тарілки і недоїдені сандвічі. Арнольд був виснажений. Була вже субота, восьма ранку. Протягом чотирнадцятьох годин відтоді, як

Недрі знищив комп'ютер, що керував парком, Арнольд терпляче запускав одну по одній системи управління.

— Всі системи в парку запуснені та працюють правильно. Телефони справні. Я вже викликав для вас лікаря.

На тому кінці дроту почувся кашель Малкольма. Арнольд зателефонував до його готельного номера.

— Але у вас виникли проблеми з датчиками руху?

— Ну, я не можу знайти те, що шукаю.

— Як рекса, наприклад?

— Так, його й досі не видно. Він з'явився на півночі хвилин двадцять тому, пройшов уздовж берега лагуни, а потім я його загубив. Не знаю чому, хіба що він знову влігся спати.

— І ви не можете знайти Гранта й дітей?

— Ні.

— Гадаю, це дуже просто, — відповів Малкольм. — Датчики руху охоплюють недостатню площу.

— Недостатню? — розсердився Арнольд. — Та вони охоплюють дев'яносто два...

— Дев'яносто два відсотки поверхні острова, я пам'ятаю, — сказав Малкольм. — Але якщо ви позначите решту площі на карті, то гадаю, побачите, що ці вісім відсотків топологічно з'єднані, тобто всі ці території є суміжними. По суті, тварина може вільно пересуватися в будь-якому місці в парку й уникати виявлення, пересуваючись службовою дорогою або річкою джунглів, берегом чи водою.

— Навіть якщо це й можливо, — мовив Арнольд, — тварини надто дурні, щоб це розуміти.

— Це ще не відомо, наскільки вони дурні, — заперечив Малкольм.

— То ви думаєте, що Грант з дітьми саме так і роблять?

— Необов'язково, — сказав Малкольм. — Грант не бовдур якийсь. Він хоче, щоб ви його знайшли. Мабуть, вони

з дітьми махають рукою кожному датчику, що трапляється їм на шляху. Можливо, в них якісь інші проблеми, про які ми не знаємо. Або вони біля річки.

— Мені важко це уявити. Там дуже вузькі береги. Вздовж річки неможливо пройти.

— А вони могли б повернутися назад річкою?

— Так, але цей шлях не з безпечних, він проходить через пташник.

— А чому пташник не включили до маршруту? — спитав Малкольм.

— У нас виникли з ним проблеми. Спочатку планувалося зробити будиночок на висоті, звідки відвідувачі могли б спостерігати за польотом птеродактилів. Зараз у нас у пташнику чотири дактилі — взагалі-то їх називають цеародактилями, це великі рибоїдні дактилі.

— І що з ними?

— Ну, поки ми завершували будівництво пташника, ми помістили їх туди, щоб вони акліматизувалися. Це була велика помилка, бо наші риболови мають власницькі почуття.

— Власницькі?

— Так, ще й які,— мовив Арнольд.— Вони б'ються між собою за територію. І нападають на будь-яку тварину, що потрапить у їхні володіння.

— Нападають?

— Це справляє неабияке враження,— сказав Арнольд.— Дактилі злітають до найвищої точки вольєра, складають крила і падають униз. Ця тридцятифунтова тварина може вдарити людину внизу з такою ж силою, що й тонна цегли. Вони завдавали робітникам серйозних травм, аж ті неприпомніли.

— А самі дактилі при цьому не травмувалися?

— Не дуже.

— Тож якщо діти у пташнику...

— Їх там нема,— перебив його Арнольд.— Принаймні я на це сподіваюся.

— Оце і є готель? — мовила Лекс.— Що за халабуда.

Готель «Птератопс» був побудований під склепінням пташника, на дерев'яних пілонах високо над землею, посеред ялин. Але будиночок був незавершений і непофарбований, вікна були забиті. Дерев'я і сама будівля були вкриті широкими білими смугами.

— Мабуть, його з якихось причин не добудували,— сказав Грант, приховуючи розчарування. Він глянув на годинник.— Усе, повертаємося до човна.

Поки вони йшли, визирнуло сонце, зробивши ранок веселішим. Глянувши на гратчасту тінь від склепіння, Грант помітив, що земля й листя забризкані тою ж самою білою речовиною, що й будинок. У ранковому повітрі стояв кислий запах.

— Тут смердить,— мовила Лекс.— А що це за біла штука?

— Схоже на послід рептилій. А можливо, птахів.

— Чому ж не добудували готель?

— Не знаю.

Вони зайшли на галявину, всіяну дикими квітами. Почувся довгий тихий свист. У відповідь пролунав свист з інших куточків лісу.

— Що це?

— Не знаю.

Потім Грант побачив на траві темний силует, ніби від хмари. Тінь швидко рухалася. За мить вона пронеслася над ними. Він підвів голову і побачив величезний темний силует, що літав над ними, затуляючи сонце.

— Ого! — вигукнула Лекс.— Це птеродактиль?

— Так,— відповів Тім.

Грант не відповів. Він був зачарований польотом величезної істоти. У небі над ними птеродактиль, присвистуючи, граційно описував кола, повертаючись до них.

— Чому ж їх не було на екскурсії? — сказав Тім.

Грант теж над цим міркував. Летючі динозаври рухалися і повітрі так гарно, з такою грацією! Спостерігаючи за небом, Грант побачив, як з'явився другий птеродактиль, за ним третій і четвертий.

— Може, через це й не добудували готель, — мовила Лекс.

Грант подумав, що це не звичайні птеродактилі. Надто вони вже великі. Це мали бути цеародактилі, величезні летючі рептилії з раннього крейдяного періоду. На висоті вони були схожі на маленькі літаки. Коли ж знизилися, то стало видно, що розмах крил у тварин близько п'ятнадцятьох футів, тулуб укритий шерстю, а голови схожі на крокодилячі. Грант згадав, що вони харчувалися рибою і жили у Південній Америці та Мексиці.

Лекс, примруживши очі, подивилася у небо.

— Вони можуть нам зашкодити?

— Не думаю. Вони харчуються рибою.

Один з дактилів знизився до них, рухаючись по спіралі, та миготливою темною тінню пронісся повз, війнувши теплим повітрям і кислим запахом.

— Ого! — вигукнула Лекс. — А вони справді великі. — А потім сказала: — Ви впевнені, що вони нас не зачеплять?

— Упевнений.

На них налетів другий дактиль, рухаючись швидше, ніж перший. Він промайнув просто над їхніми головами. Грант устиг побачити його зубастий дзьоб і пухнастий тулуб. «Наче велетенський кажан», — подумав Грант. Він був вражений тендітним виглядом тварин. Їхні величезні крила мали ніжну рожеву мембрану, настільки тонку, що вона просвічувалася. Все підкреслювало тендітність дактилів.

— Ой! — скрикнула Лекс, схопившись за волосся.— Він мене вкусив!

— Що?

— Він мене вкусив! Вкусив!

Коли вона підняла руку, він побачив кров на пальцях.

Високо в небі ще два дактилі склали крила, перетворившись на маленькі чорні цятки, і з пронизливим вереском різко пірнули вниз.

— Швидше! — крикнув Грант, схопивши дітей за руки. Вони побігли через луг, чуючи наближення криків, і в останній момент Грант упав на землю, потягнувши дітей за собою. Зі свистом і вереском над ними пронеслися два дактилі, ляскаючи крилами.

Грант відчув, як пазурі розірвали сорочку в нього на спині.

Потім він піднявся, допоміг Лекс підвестися і разом з Тімом пробіг ще кілька футів, коли ще два дактилі з криками кинулися на них. Він штовхнув дітей на землю, і великі тіні промайнули повз, ляскаючи крилами.

— Фе,— з відразою мовила Лекс. Він побачив на ній білі смуги пташиного посліду.

Грант підвівся на ноги.

— Вперед! — скомандував він.

Він був би вже кинувся тікати, аж тут Лекс скрикнула від жаху. Обернувшись, він побачив, що один з дактилів схопив її за плечі своїми задніми пазурами. Величезні шкірясті крила тварини, що здавалися напівпрозорими у сонячному промінні, майоріли обабіч дівчинки. Дактиль намагався злетіти, але Лекс була для нього заважкою, і він одночасно штовхав її в голову своєю загостреною щелепою.

Лекс верещала, несамовито розмахуючи руками. Грант зробив єдине, що міг. Він підбіг і стрибнув на пухнасту спину дактиля, зваливши його на землю. Дактиль кричав і клацав

дзьобом; Грант ухилився від його щелеп і відсунувся назад, бо навколо нього тріпотіли велетенські крила. Він почувався, ніби у наметі під час бурі: нічого не бачив і не чув, крім криків і тріпотіння шкірястих мембран. Пазуристі лапи щосили дряпали йому груди. Лекс верещала. Грант відсахнувся, і динозавр заверещав і захлопав крилами, намагаючись піднятися. Зрештою він склав крила, наче кажан, перекинувся, сперся на пазурі, що були на крилах, і пішов. Грант вражено зупинився.

Дактиль здатен ходити на крилах! Ледерер мав рацію! Але раптом інші дактилі кинулися на них, і в Гранта запаморочилося в голові. Він втратив рівновагу і з жахом дивився, як тікає Лекс, розмахуючи руками над головою... Тім кричав на всю силу своїх легенів.

Коли перший з дактилів налетів на них, Лекс щось кинула в нього, той свиснув і піднявся вгору. Інші відразу ж піднялися й полетіли за ним. Четвертий дактиль незграбно заплескав крилами, приєднавшись до решти. Примружившись, Грант дивився вгору, намагаючись зрозуміти, що сталося. Три дактилі з сердитими криками гналися за четвертим. Вони залишилися самі.

— Що сталося? — спитав Грант.

— Вони забрали мою рукавичку, — мовила Лекс. — Спеціальну, «Деріл Стробері».

Грант з дітьми знову рушив уперед. Тім поклав сестрі на плече руку:

— З тобою все добре?

— Так, дурнику, — сказала вона, прибираючи його руку. Вона глянула вгору. — Сподіваюся, вони вдаляться й здохнуть, — мовила вона.

— Ага, — сказав Тім. — Я теж.

Попереду вони побачили біля берега човен. Грант глянув на годинника. 8.30. У них лишилося дві з половиною години, щоб повернутися.

Лекс зраділа, коли вони відпливли від срібного склепіння пташника. Потім з обох боків насунулися береги річки, над головами знову схилилися дерева. Річка стала вужчою, ніж досі, в деяких місцях вона була всього десять футів завширшки, і течія бігла дуже швидко. Лекс встигала лише торкатися гілок, пропливаючи повз. Грант відкинувся і слухав, як дзюрчить вода, вдаряючись у теплу гуму.

Тепер вони рухалися швидше, гілки пролітали в них над головами. Це було приємно, бо створювало легкий вітерець посеред задухи, а ще означало, що вони повернуться набагато швидше.

Грант не міг вирахувати, скільки вони вже пропливли, але це мало бути принаймні кілька миль від будівлі завроподів, де вони провели ніч. Можливо, чотири-п'ять миль. Може, навіть більше. Це означало, що їм залишиться пройти лише годину до готелю, щойно вони зійдуть з човна. Але після того, що було в пташнику, Грант не поспішав сходити на берег. Поки що вони встигають.

— Цікаво, як там Ральф, — мовила Лекс. — Може, він загинув абощо.

— Впевнений, що в нього все чудово.

— Гадаю, він би дозволив себе осідлати, — сказала Лекс, позіхнувши. — Було б кумедно поїздити на Ральфі.

Тім глянув на Гранта.

— Пам'ятаєте стегозавра? Вчора ввечері?

— Так.

— Чому ви спитали про жаб'ячу ДНК?

— Через розмноження, — відповів Грант. — Ніхто не може пояснити, чому динозаври розмножуються після того, як їх опромінюють, та й усі вони — самиці.

— Правильно.

— Так от, опромінювання, як відомо, річ ненадійна і, мабуть, не спрацьовує. Гадаю, що зрештою це стане ясно. Але є

ще одна заковика, адже усі динозаври — самиці. Як вони можуть розмножуватися, якщо всі — жіночої статі?

— Так, — мовив Тім.

— У тваринному світі існують різні, надзвичайно різноманітні варіанти статевого розмноження.

— Тім дуже цікавиться сексом, — докинула своє Лекс.

Вони обидва не звернули на неї уваги.

— Наприклад, — провадив Грант, — багато тварин розмножується статевим способом без того, що ми б назвали сексом. Самець випускає сперматофор — капсулу, що містить сперму, а самиця за якийсь час її ловить. Обмін у такий спосіб не вимагає великих фізичних відмінностей між самцем і самицею, як ми зазвичай вважаємо. Самці й самиці в деяких тварин більше схожі одне на одного, ніж у людей.

Тім кивнув.

— Але як щодо жаб?

Раптом Грант почув крики з дерев над ними, по гілках тривожно застрибали мікроцератопси. Ліворуч крізь листя висунулася велика голова тиранозавра і заклацала зубами біля човна. Лекс заверещала від страху, а Грант погріб до протилежного берега, але річка була завширшки лише десять футів. Тиранозавр застряг у хащах — він вдарився головою, крутнувся і заревів. Потім забрав голову назад.

Крізь дерева, що вишикувалися вздовж берега, було видно темну постать тиранозавра, яка рухалася на північ, шукаючи прогалину в деревах. Усі мікроцератопси перебралися на протилежний берег, звідки кричали й підстрибували. На човні Грант, Лекс і Тім безпорадно дивилися, як тиранозавр знову намагався прорватися. Але дерева росли вздовж річки дуже щільно. Він знову рушив за течією, випереджаючи човен і люто смикаючи гілки. Але йому знову не вдалося пролізти.

Потім він відійшов, рушивши далі за течією.

— Ненавиджу його,— сказала Лекс.

Грант сидів у човні, приголомшений тим, що бачив. Якщо тиранозавр прорвався сюди, то їх нічого не врятує. Річка була настільки вузька, що човен ледве просувався нею. Гумові борти часто зішкрібали намул, коли човен несло стрімкою течією.

Грант глянув на годинник. Уже дев'ята. Човен і далі плив униз за течією.

— Гей,— мовила Лекс.— Слухайте!

Почулося гарчання, що чергувалося з пугуканням. Звуки долинали з-за повороту, що був перед ними. Грант дослухався і знову почув пугукання.

— Що це? — спитала Лекс.

— Не знаю,— відповів Грант.— Але їх там більше, ніж один.

Він підплив до протилежного берега і схопився за гілку, щоб зупинити човен. Гарчання повторилося. Потім пролунало пугукання.

— Схоже, ніби там згряя пугачів,— сказав Тім.

Малкольм застогнав.

— Чи не час вколоти ще морфіну?

— Ще ні,— відповіла Еллі.

Малкольм зітхнув.

— Скільки у нас тут води?

— Не знаю. Тут її скільки завгодно тече з-під крана...

— Ні, я маю на увазі, скільки її зберігається?

Еллі знизала плечима.

— Ніскільки.

— Пройдіться по кімнатах на цьому поверсі,— мовив Малкольм.— І наповніть ванни водою.

Еллі насупилася.

— Ще,— провадив Малкольм,— у нас є якісь рації, ліхтарі, сірники? Якісь плити або що?

— Я пошукаю. Ви що, до землетрусу готуетесь?

— Щось на зразок цього,— відповів Малкольм.— Ефект Малкольма передбачає катастрофічні зміни.

— Але Арнольд каже, що всі системи працюють чудово.

— От саме в такий момент все й відбувається,— сказав Малкольм.

— Ви невисокої думки про Арнольда, еге ж? — спитала Еллі.

— Ні, з ним усе гаразд. Він інженер. Ву теж. Вони обидва техніки. В них немає інтелекту. В них є те, що я називаю «інтелектиком». Вони бачать поточну ситуацію, вузько мислять і називають це «фокусуванням». Вони не бачать того, що навколо, не бачать наслідків. Отак цей острів і вийшов таким, як є. Через вузьке мислення. Бо неможливо створити тварину й очікувати від неї, що вона не діятиме, як жива істота. Не буде непередбачуваною, не втече нікуди. А вони цього не розуміють.

— А ви не думаєте, що це просто людська природа? — мовила Еллі.

— Господи, ні,— сказав Малкольм,— це все одно що сказати, ніби яєчня з беконом на сніданок — людська природа. Нічого подібного. Це однозначно західна система освіти, і велику частину решти світу нудить на саму думку про це.— Він зморщився від болю.— Морфін робить з мене філософа.

— Хочете води?

— Ні. Я скажу вам, у чому біда інженерів і науковців. Науковці склали ретельно продуманий ланцюжок нісенітниць про те, як вони прагнуть дізнатися правду про природу. Так і є, але не тільки це рухає ними. Нікого не мотивують абстракції на кшталт «пошуку істини». Насправді науковці зайняті досягненнями. Тому вони зосереджуються на тому, чи можуть чогось досягти. І ніколи не зупиняються, щоб запитати себе, чи слід їм це робити. Такі міркування їм зручніше

відкинути як безглузді. Як вони цього не зроблять, то зробить хтось інший. Вони вірять, що відкриття неминуче. Тож вони просто намагаються зробити його першими. Така собі гра в науку. Навіть суто наукове відкриття є агресивним актом втручання. Воно потребує великого обладнання і дійсно пізніше змінює світ. Прискорювачі часток висушують землю і залишають радіоактивні відходи. Астронавти сміються на Місяці. Завжди є якісь докази того, що науковці були в певному місці, роблячи свої відкриття. Відкриття завжди є насиллям над природою. Завжди.

Науковці завжди здійснюють їх у такий спосіб. Вони завжди мають кудись захвати свої інструменти. Вони повинні залишити свій слід. Вони не можуть просто спостерігати. Не можуть просто бути вдячними за те, що мають, просто вписатися у природний порядок речей. Вони обов'язково мусять зробити так, щоб трапилося щось неприродне. Це і є робота вчених, і тепер ми маємо цілі спільноти, які намагаються бути науковими, — він зітхнув і знову відкинувся на бік.

— Вам не здається, що ви перебільшуєте? — мовила Еллі.

— Який вигляд матиме одне з місць ваших розкопок за рік?

— Кепський, — зізналася Еллі.

— Ви не засаджуєте місцевість рослинами, не відновлюєте землю після розкопок?

— Ні.

— Чому?

Еллі знизала плечима.

— Гадаю, на це немає грошей...

— Тобто грошей достатньо лише для того, щоб копати, а для відновлення — ні?

— Ну, просто ми працюємо у бедленді...

— Просто у бедленді, — мовив Малкольм, похитавши головою. — Просто сміття. Просто відходи. Просто побічні

ефекти. Я намагаюся сказати вам, що науковці прагнуть діяти саме таким чином. Їм потрібні відходи, сміття, рубці й побічні ефекти. Це спосіб самозаспокоєння. Він лежить у самій суті науки і веде до катастрофи.

— То який тоді вихід?

— Звільнитися від тих, у кого інтелектик замість інтелекту. Відняти в них владу.

— Але тоді ми втратимо всі наші досягнення...

— Які ще досягнення? — роздратовано мовив Малкольм. — Попри всі досягнення, кількість годин, які жінки витрачають на хатню роботу, з 1930 року так і не змінилася. Всі ці пилосмоки, пралки з сушарками, ущільнювачі сміття, сміттєпроводи, хімчистки... Чому ж прибирання будинку і досі займає стільки ж часу, як і 1930 року?

Еллі не змогла нічого відповісти.

— Бо в цій галузі нема ніяких досягнень, — сказав Малкольм. — А втім, ні. Тридцять тисяч років тому, коли люди робили наскальні малюнки в Ласко, вони працювали по двадцять годин на тиждень, щоб забезпечити себе харчами, житлом і одягом. Решту часу вони могли гратися, спати, робити все, що заманеться. І вони жили в природному світі, з чистим повітрям, чистою водою, гарними деревами і заходами сонця. Поміркуйте над цим. Двадцять годин на тиждень. Тридцять тисяч років тому.

— Ви хочете повернути час назад?

— Ні, — мовив Малкольм. — Я хочу, щоб люди прокинулися. Сучасній науці чотириста років, і нам слід уже розуміти, що в ній добре, а що — ні. Прийшов час для змін.

— Перш ніж ми знищимо планету? — спитала вона.

Він позіхнув і заплющив очі.

— О люба, — сказав він. — Це останнє, про що я непокоївся б.

У темному тунелі річки джунглів Грант просувався повільно, тримаючись за гілки, обережно рухаючи човен вперед. Досі було чути лише звуки. Й от він побачив динозаврів.

— Це не ті, що отруйні?

— Ті,— мовив Грант.— Дилофозаври.

На березі річки стояли два дилофозаври. Їхні тіла десять футів заввишки були поцятковані жовтими й чорними плямами. Знизу животи були яскраво-зелені, як у ящірок. Уздовж верхньої частини голови, від очей до носа, бігли два гребені, утворюючи над головою літеру V. Схожість з птахами підкріплювалася тим, як дилофозаври рухалися, нахиляючись по воду до річки, а потім, піднявши голову, гарчали й пугукали.

— Нам не слід вилізти і пройтися? — прошепотіла Лекс.

Грант похитав головою. Дилофозаври були менші за тиранозавра і могли прослизнути крізь хащі на березі. Вони здавалися спритними, коли гарчали й пугукали один на одного.

— Але ми не можемо проплисти повз них човном,— сказала Лекс.— Вони ж отруйні.

— Яюсь доведеться,— відповів їй Грант.

Дилофозаври продовжували пити воду й пугукати. Здавалося, що вони виконують якийсь дивний ритуал. Динозавр ліворуч нахилявся пити, роззявляючи пащу й оголюючи ряди гострих зубів, а потім пугукав. Динозавр праворуч пугукав у відповідь і нахилявся, повторюючи рухи першого, мов у дзеркалі. Потім ця послідовність так само повторювалася.

Грант помітив, що динозавр, який стояв праворуч, був менший, з дрібнішими плямами на спині, а його гребінь був не такий яскравий.

— Трясця,— мовив він.— Це ж ритуал спарювання.

— Ми можемо пробратися повз них? — спитав Тім.

— Не зараз. Вони дуже близько від води.

Грант знав, що тварини проводять часто такі ритуали годинами — без їжі, ні на кого не звертаючи уваги... Він глянув на годинник. 9.20.

— То що ж нам робити? — спитав Тім.

— Гадки не маю, — зітхнув Грант.

Він присів у човні, й раптом дилофозаври почали схвильовано гелготати і ревіти. Він глянув угору. Тварини дивилися у протилежний бік від річки.

— Що це? — спитала Лекс.

Грант усміхнувся.

— Гадаю, що до нас прийшла допомога. — Він відштовхнув човен від берега. — Ляжте на дно, діти. Ми пропливемо повз якнайшвидше. Але пам'ятайте: хай що станеться, нічого не кажіть і не рухайтесь. Гарзд?

Човен почав плисти вниз за течією, до дилофозаврів. Він набирав швидкість. Лекс лежала на ногах у Гранта, витріщившись на нього переляканими очима. Вони наближались до дилофозаврів, які досі дивилися у протилежний бік. Але про всяк випадок Грант таки витяг пневматичний пістолет.

Човен продовжував плисти, і вони відчули дивний запах, солодкуватий і нудотний водночас. Він був схожий на висохле блювотиння. Пугукання динозаврів стало голоснішим. Човен пройшов останній поворот, і Грант затамував подих. Дилофозаври були всього за кілька футів від них, гелготіли в хащах за річкою.

Як і підозрював Грант, вони гелготали через тиранозавра. Той намагався пробитися крізь хащі, а дилофозаври пугукали і тупотіли ногами по грязюці. Човен проплив повз них. Від запаху нудило. Тиранозавр заревів — мабуть, побачив човен. І раптом...

Поштовх.

Човен припинив рухатися. Він сів на мілині, навпроти берега, лише за кілька футів нижче за течією від дилофозаврів.

Лекс прошепотіла:

— Оце так...

Човен повільно зарипів у намулі й знову рушив далі. Вони пливли вниз по річці. Тиранозавр востаннє заревів і пішов геть; один з дилофозаврів здивовано глянув і запугукав, інший запугукав у відповідь.

Човен поплив униз за течією.

ТИРАНОЗАВР

Джип їхав, підстрибуючи у сліпучому промінні сонця. Малдун сидів за кермом, Дженнаро — поруч з ним. Вони їхали у відкритому полі, віддаляючись від щільної лінії листяних і пальмових дерев, що позначали русло річки за сотню ярдів на схід від них. Підїхали до підніжжя пагорба, і Малдун зупинив машину.

— Боже, яка спека, — зронив він, зворотом долоні витираючи піт з чола. Потім ковтнув віскі з пляшки, що стояла в нього між колін, і запропонував випити Дженнаро.

Той похитав головою. Він роздивлявся краєвид, що блищав у ранковій спеці. Потім глянув на бортовий комп'ютер і монітор, встановлений на панелі приладів. На екрані було видно парк з віддалених камер. Але жодних ознак Гранта й дітей там не було. Як і тиранозавра.

Затріщала рація.

— Малдуне...

Малдун підняв трубку.

— Так.

— Ви увімкнули бортовий комп'ютер? Рекс у квадраті 442, прямує до 443-го.

— Хвилиночку,— мовив Малдун, налаштовуючи монітор.— Так, я його бачу. Йде вздовж річки.

Динозавр, прямуючи на північ, крався вздовж дерев, що вишикувалися по обидва береги.

— Обережніше з ним. Просто знерухомте його.

— Не турбуйся,— відповів Малдун, мружачись від сонця.— Боляче йому не буде.

— Пам'ятайте,— сказав Арнольд,— що тиранозавр — це наш головний туристичний атракціон.

Малдун вимкнув рацію.

— Ох і телепень,— мовив він.— Досі думає про туристів. Що ж, поїхали глянемо на Рексі й дамо йому дозу.

Джип з поштовхом рушив з місця.

— Бачу, вам нетерпеливись це зробити,— сказав Дженнаро.

— Так,— мовив Малдун,— давно хочеться загнати голку цьому великому покидьку. А от і він.

Джип смикнувся і зупинився. Крізь лобове скло Дженнаро побачив тиранозавра, який просто перед ними рухався серед пальм уздовж річки.

Малдун допив пляшку віскі та жбурнув її на заднє сидіння. Потягнувся назад по свою трубу. Дженнаро глянув на монітор, де було видно їхнє авто і тиранозавра. Десь позаду мала бути прихована камера.

— Якщо хочете допомогти,— сказав Малдун,— розпакуйте ящики, що у вас під ногами.

Дженнаро нахилився і відчинив галібертонівський кейс із нержавіючої сталі. Всередині були прокладки з пінопласту, а між ними лежали чотири циліндри, кожен завбільшки з квартову пляшку молока. На всіх був напис «МОРО-709». Він узяв один з них.

— Відламайте кінчик і прикрутіть до нього голку,— пояс-
нив Малдун.

Дженнаро знайшов поліетиленовий пакет з великими гол-
ками, кожна завтовшки з палець, і прикрутив одну до цилін-
дра. З протилежного його кінця був свинцевий кружечок.

— Це поршень, він спрацьовує при ударі,— Малдун нахи-
лився вперед, тримаючи на колінах пневматичну гвинтівку.
Вона була зроблена з сірого трубчастого металу, і Дженнаро
здалося, ніби це базука або гранатомет.

— Що таке «МОРО-709»?

— Стандартний транквілізатор для тварин,— відповів
Малдун,— використовується в усіх звіринцях світу. Для по-
чатку спробуємо ін'єкцію в тисячу кубиків.

Малдун розкрив камеру, доволі велику — в неї запросто
можна було вставити кулак, засунув туди циліндр і закрив.

— Це повинно подіяти,— мовив Малдун,— Звичайному
слону достатньо двісті кубиків, але він і важить лише дві або
три тонни. Вага тиранозавра вісім тонн, і він набагато зліший.
А це й визначає дозу.

— Чому?

— Почасти доза залежить від ваги тварини, почасти —
від її темпераменту. Ви можете вгатити одну й ту саму дозу
«709» у слона, гіпопотама, носорога. Слона ви паралізуєте,
і він просто застигне, мов статуя. Гіпопотама вона сповіль-
нить, він стане сонним, але й далі рухатиметься. А носоріг
просто полізе в бійку. Але, з іншого боку, якщо поганяєтеся
за ним на машині хвилин п'ять, то він просто здохне від адре-
налінового шоку. Бо в ньому дивом поєднуються і товстош-
кірість, і тендітність.

Малдун повільно під'їхав до річки, ближче до тиранозавра.

— Але все це ссавці. Ми багато знаємо про те, як їх при-
ручати, бо зоопарки побудовані, щоб приваблювати публіку

до великих ссавців — левів, тигрів, ведмедів, слонів. Про рептилій ми знаємо набагато менше. А про динозаврів узагалі нічого. Бо це нові тварини.

— Ви вважаєте їх рептиліями? — спитав Дженнаро.

— Ні,— сказав Малдун, перемикаючи швидкість,— динозаври не пасують під існуючі категорії.— Він звернув убік, щоб об'їхати скелю.— По суті, ми виявили, що динозаври — настільки ж різноманітні, як і ссавці. Одні — ручні й милі, інші — зlobні й огидні. Деякі мають добрий зір, інші — ні. Одні — дурні, інші — дуже й дуже розумні.

— Як раптори? — спитав Дженнаро.

Малдун кивнув.

— Раптори розумні. Дуже розумні. Повірте мені, усі проблеми, які ми маємо зараз, здадуться дрібницями, якщо з загрози вирвуться раптори... Ну от. Гадаю, ми достатньо близько, щоб влучити в Рексі.

Попереду них тиранозавр просовував голову крізь гілки, вдивлячись у бік річки. Він намагався пролізти. Потім він пройшов кілька футів і знову зробив те саме.

— Як ви думаєте, що він там побачив? — спитав Дженнаро.

— Важко сказати,— відповів Малдун.— Може, він намагається дістатися мікроцератопсів, які стрибають по гілках. Вони влаштують йому веселі перегони.

Малдун зупинив джип десь за п'ятдесят ярдів від тиранозавра і розвернув автомобіль, залишивши двигун працювати.

— Сідайте за кермо,— мовив він,— і застібніть ремінь безпеки.

Він узяв інший циліндр і поклав у кишеню сорочки, а потім вийшов.

Дженнаро сів за кермо.

— Ви часто таке робили?

Малдун відригнув.

— Узагалі ще не робив. Я постараюся влучити відразу за слуховим проходом. Побачимо, як це на нього вплине.

Він пройшов десять ярдів за джипом і присів у траві на одне коліно. Встановив гранатомет поближче до плеча і витяг телескопічний приціл. Націлився на тиранозавра, який досі ігнорував їх.

З рушниці вилетіла хмарка білого газу, і Дженнаро побачив, як до тиранозавра летить циліндр, залишаючи по собі білу смугу. Але, схоже, нічого не сталося.

Потім тиранозавр повільно обернувся і дивно глянув на них. Він метляв головою, ніби дивився на них іншими очима.

Малдун опустив гранатомет і став заряджати другий циліндр.

— Ви влучили? — спитав Дженнаро.

Малдун похитав головою.

— Промазав. Кляті лазерні приціли. Подивіться, чи є у кейсі акумулятор.

— Що? — перепитав Дженнаро.

— Акумулятор, — відповів Малдун. — Великий, завбільшки з палець. Із сірим маркуванням.

Дженнаро нахилився до сталевого кейса. Він відчував вібрацію джипа від двигуна, що працював на холостому ході. Акумулятора не було. Почулося ревіння тиранозавра.

Цей звук, що вихопився з грудей тварини, перелякав Дженнаро і рознісся довкола. Дженнаро різко випростався і потягнувся до керма, поклав руку на важіль перемикання передач. З рації почувся голос:

— Малдуне, це Арнольд. Забирайтеся звідти. Забирайтеся.

— Я знаю, що роблю, — сказав Малдун.

Тиранозавр кинувся на них.

Малдун стояв на своєму. Незважаючи на тварину, що мчала до нього, він повільно підняв гранатомет, прицілився

і вистрілив. Дженнаро знову побачив хмарку диму і білу смугу, яка рухалася за циліндром. Але нічого не сталося. Тиранозавр так і наближався.

Тепер Малдун підхопився на ноги і з криками «Їдь! Їдь!» підбіг до джипа. Дженнаро ввімкнув передачу, і Малдун кинувся до бічних дверцят; авто вже рвонулося вперед. Тиранозавр швидко наближався, і Малдун, відчинивши дверцята, застрибнув усередину.

— Їдь, хай йому грець! Їдь!

Дженнаро втиснув педаль у підлогу. Джип ризиковано підстрибнув — так, що вони деякий час бачили крізь лобове скло лише небо, — а потім знову грюкнув об землю і рвонув уперед. Дженнаро попрямував до дерев ліворуч, аж потім побачив, що тиранозавр, проревівши востаннє, відвернувся від них.

Дженнаро знизив швидкість.

— Господи.

Малдун похитав головою.

— Готовий поклястися, що вдруге я в нього влучив.

— А б сказав, що ні, — заперечив Дженнаро.

— Може, голка зламалася раніше, ніж спрацював поршень? — мовив Малдун.

— Зізнайтеся, ви таки промазали.

— Авжеж, — сказав Малдун, зітхнувши. — Я промазав. У клятому лазерному прицілі здох акумулятор. Це моя провина. Я мав перевірити його після ночі. Повертаймося назад і візьмемо ще ампул.

Джип попрямував на північ, до готелю. Малдун узяв рацію.

— Диспетчерська!

— Так, — відгукнувся Арнольд.

— Ми повертаємося на базу.

Тепер річка стала дуже вузькою і текла стрімко. Човен плів дедалі швидше. Подорож ставала схожою на поїздку в парку розваг.

— А-а-ай! — закричала Лекс, тримаючись за фальшборт. — Швидше, швидше!

Грант примружився, дивлячись уперед. Річка була ще вузька й темна, але далі він уже бачив, що дерева закінчуються, а за ними видно яскраве сонячне світло і долинає якийсь звук, схожий на ревіння. Здавалося, річка раптово обривається якоюсь пласкою лінією...

Човен плів дедалі швидше.

Грант схопився за весла.

— Що це?

— Водоспад, — відповів він.

Човен виносило з тіні, що нависала над ними, на яскраве сонячне світло, він швидко мчав до водоспаду. У вухах стояв гуркіт води. Грант веслував щосили, але все, що йому вдавалося, це крутити човен навколо власної осі. Човен невблаганно плів до краю.

Лекс притулилася до Гранта.

— Я не вмю плавати!

Грант бачив, що вона не застібнула жилет, але нічого не міг удіяти: вони зі страшною швидкістю мчали до водоспаду, який, здавалося, ревів на весь світ.

Грант застромив весло у воду, воно застрягло і затримало їх просто на краю. Гумовий човен здригнувся від течії, але вони не перекинулися. Грант наліг на весло і, дивлячись через край, побачив за п'ятдесят футів унизу чашу водоспаду.

А у чаші, чекаючи на них, стояв тиранозавр.

Лекс у паніці закричала, а потім човен розвернувся, і його задній кінець провалився вниз, витрусивши людей у ревучу воду. Грант змахнув руками у повітрі, й увесь світ раптом став мовчазним і повільним.

Гранту здалося, що він летів дуже довго; він устиг побачити Лекс, яка схопилася за помаранчевий жилет і летить разом з ним; встиг подивитися на Тіма, який провалювався на дно; встиг подивитися на застиглу білу стіну водоспаду і побачити, як під ним у чаші булькає вода, поки він повільно й мовчки падає.

Потім з гучним виляском Грант занурився у холодну воду, оточений білими бульбашками. Він упав і, перевернувшись, побачив ногу тиранозавра, повз яку його пронесло течією і винесло з чаші. Грант поплив до берега, схопився за теплі скелі, зіслизнув, схопився за гілку і нарешті вибрався з сильної течії. Задихаючись, він на животі виповз на скелі й глянув на річку саме вчасно, щоб побачити, як повз нього пролетів коричневий надувний човен. Потім він побачив Тіма, який боровся з течією, простягнув йому руку і витягнув його, поставивши поряд із собою. Хлопчик тремтів і кашляв. Грант обернувся до водоспаду і побачив, що тиранозавр занурив голову просто у воду біля його ніг. Він трусив головою, бризки летіли в усі боки. У його пащі щось було.

А потім тиранозавр підняв голову. З його пащі визирав рятувальний жилет Лекс.

За хвилю біля величезного хвоста динозавра з'явилася й сама дівчинка. Її тіло лежало на воді долілиць і неслося вниз за течією. Грант пірнув за нею у воду, а вона вже знову занурилася у спінений потік. За хвилину він підняв її на скелі, обм'яклу й бездиханну. Її обличчя було сіре, з рота виливалася вода.

Грант нахилився над нею, щоб зробити дихання «рот у рот», але вона закашляла. Потім виблювала жовто-зеленою рідиною і знову закашляла. Її повіки затріпотіли.

— Привіт, — мовила вона і слабо усміхнулася. — Нам вдалося.

Тім розплакався. Вона знову закашлялася.

— Припини! Чому ти плачеш?

— Тому що.

— Ми переживали через тебе, — сказав Грант.

Річкою пливли маленькі білі шматочки. Тиранозавр розірвав рятувальний жилет. Він досі дивився не на них, а на водоспад. Але щохвилини міг обернутися.

— Ходімо, діти, — мовив Грант.

— Куди ми йдемо? — спитала Лекс, кашляючи.

— Ходімо.

Грант шукав місце, де можна сховатися. Вниз за течією було видно лише рівнину, порослу травою, жодного прихистку. Вгору був тиранозавр. Тоді Грант побачив стежку вздовж річки. Схоже, вона вела до водоспаду. В багнюці він помітив відбиток черевика.

Зрештою тиранозавр з ревінням обернувся і глянув у бік трав'янистої рівнини. Здається, він зрозумів, що здобич утекла. Він шукав їх униз за течією. Грант з дітьми пірнув у зарості папороті, що росла вздовж берегів. Він обережно повів дітей угору проти течії.

— Куди ми йдемо? — спитала Лекс. — Ми ж повертаємося.

— Я знаю.

Вони наблизилися до водоспаду, ревіння стало гучнішим. Каміння стало слизьким, стежка — замуленою. Тут постійно висів туман, схожий на рухливу хмару. Стежка, здавалося, вела просто до водного потоку, та коли вони підійшли ближче, то виявилось, що насправді вона пірнає під водоспад.

Тиранозавр досі стояв спиною до них, дивлячись униз за течією. Вони поквапилися до водоспаду, і коли вже майже пірнули під воду, Грант побачив, що динозавр обернувся. Але вони вже були майже під водоспадом, і Грантові не видно було крізь сріблястий потік води.

Грант здивовано роззирнувся. Це було невеличке заглиблення, трохи більше за шафу, заповнене різним обладнанням: насосами, що гули, й великими фільтрами та трубами.

— Він нас бачив? — спитала Лекс. Їй доводилося перекрикувати шум води.— Де ми? Що це за місце? Він нас бачив?

— Хвилинку,— мовив Грант. Він роздивлявся обладнання. Це явно були машини парку. Щоб їх запустити, потрібна була електрика, тож, можливо, був і телефон для зв'язку. Він порився серед фільтрів і труб.

— Що ви робите? — крикнула Лекс.

— Шукаю телефон.

Було вже близько десятої ранку. В них залишалось трохи більше години, щоб зв'язатися з кораблем, перш ніж він досягне материка. У глибині виїмки Грант виявив металеві двері з написом «ТЕХОБСЛУГОВУВАННЯ 04», але вони були замкнені. Тут був отвір для перепустки. Поруч з дверима Грант побачив ряд металевих коробок. Він відчинив їх одну по одній, але там були тільки перемикачі й таймери. Ані телефону, ані чогось, щоб відчинити двері.

Грант мало не прогавив коробку ліворуч від дверей. Відчинивши її, він виявив пульт з дев'ятьма кнопками, вкритий плямами зеленої цвілі. Схоже, ним можна було відчинити двері, й Грант відчував, що з того боку має бути телефон. На коробці були видряпані цифри «1023». Він набрав їх на пульті.

Двері з сичанням відчинилися. За ними була темрява й бетонні сходинки, що вели униз. На задній стіні Грант побачив напис, зроблений трафаретом: «СПЕЦТРАНСПОРТ 04/22 ЗАРЯДКА», і стрілку, що вказувала вниз. Може, це означає, що там є якась машина?

— Ходімо, діти.

— Навіть не думайте,— сказала Лекс.— Я туди не піду.

— Годі, Лекс,— мовив Тім.

— І не думайте,— вперлася вона.— Там немає ліхтарів. Я туди не піду.

— Добре,— сказав Грант. Часу для суперечок вже не було.— Залишайтеся тут, я повернуся.

— Куди ви? — стривожилася Лекс.

Грант зайшов у двері. Пролунав потужний звуковий сигнал, і вони зачинилися за ним за допомогою пружини.

Грант поринув у повну темряву. Після хвилини здивування він розвернувся до дверей і відчув їхню вологу поверхню. Не було ні ручки, ні засувки. Він обернувся до стін обабіч дверей, намагаючи вимикач, блок управління, хоч щось...

Там не було нічого.

Він уже почав боротися з панікою, коли його пальці зімкнулися на металевому холодному циліндрі. Він намацав його опуклий край, пласку поверхню... ліхтарик! Натиснув. Промінь був напрочуд яскравий. Грант озирнувся на двері, але побачив, що вони не відчиняться. Доведеться чекати, поки їх розблокують діти. Тим часом...

Він почав спускатися сходами. Вони були вологі та слизькі, вкриті цвіллю, тож він обережно рухався вниз. Пройшовши частину шляху, він почув форкання і шкрябання пазурів, що дряпали бетон. Грант витягнув пістолет і обережно продовжив іти.

Сходи завернули за ріг, і коли він посвітив ліхтариком, то побачив якесь дивне відображення у світлі, а потім зрозумів: це машина. Це був електромобіль, схожий на гольф-кари, який стояв перед довгим тунелем, що, здавалося, тягнувся на милі. Кермо автомобіля випромінювало яскраво-червоне світло, тож, можливо, він уже був заряджений.

Грант знову почув форкання, обернувся і побачив біду істоту, що кинулася на нього, роззявивши пащу. Не довго думаючи, він вистрілив. Тварина впала на нього, збивши його

з ніг, і він щосили змахнув ліхтариком. Вона не рухалася, і він відчув себе телепнем, коли глянув на неї.

Це був велоцираптор, але дуже малий, йому було менше року. Він був близько двох футів заввишки, як собака середніх розмірів, і лежав на землі, глибоко дихаючи. З-під його щелепи стирчав дротик. Мабуть, для такого маленького тільця анестетику було забагато, і Грант швидко витягнув дротик. Велоцираптор глянув на нього злегка осклянілими очима.

Грант ясно відчував розумність цієї істоти і якусь м'якість, що дивно контрастувала з загрозою, що її Грант відчував від дорослих у загорожі. Він погладив голівку велоцираптора, сподіваючись заспокоїти його. Потім глянув на тільце, що злегка тремтіло від дії транквілізатора. І побачив, що це самець.

Молодий самець. У цьому не було жодних сумнівів. Це був велоцираптор, що виріс у дикій природі.

Схвильований цим відкриттям, Грант поспішив назад, сходами нагору. Підсвічуючи ліхтариком, він оглянув пласку, зовсім рівну поверхню дверей і внутрішні стіни. Обмацуючи двері, він почав розуміти, що замкнений усередині й не зможе їх відчинити, якщо тільки в дітей не вистачить самовладання, щоб допомогти йому. З того боку дверей до нього ледве долинали їхні голоси.

— Докторе Грант! — кричала Лекс, стукаючи в двері. — Докторе Грант!

— Заспокойся, — мовив Тім. — Він повернеться.

— Але куди він пішов?

— Послухай, доктор Грант знає, що робить, — сказав Тім. — Він повернеться за хвилину.

— Він повинен повернутися зараз, — мовила Лекс, ударивши кулаками по стегнах і широко розставивши лікті. А тоді сердито тупнула ногою.

А потім пролунало ревіння, і крізь товщу води до них прорвалася голова тиранозавра.

Тім з жахом дивився на роззявлену пащу. Лекс скрикнула і кинулася на землю. Голова хитнулася туди-сюди і знову вилізла. Але Тім бачив крізь воду її тінь.

Він втягнув Лекс глибше до виїмки якраз тоді, коли паща знову з ревінням прорвалася до них, а товстий язик совався туди-сюди. Від голови навсібіч бризкала вода. А потім вона знову забралася геть.

Лекс, притулившись до Тіма, тремтіла.

— Ненавиджу його, — сказала вона.

Вона забилася назад, але виїмка була лише кілька футів заглибшки і зайнята машинами. Там не було де сховатися.

Голова знову пройшла крізь воду, але цього разу повільно, і паща зупинилася перепочити на землі. Тиранозавр пирхав, роздуваючи ніздрі, вдихаючи повітря. Але його очі досі були за межами водоспаду.

Тім подумав: «Він нас не бачить. Він знає, що ми тут, але не може побачити нас крізь воду». Тиранозавр принюхався.

— Що він робить? — знову запитала Лекс.

— Тс-с.

Щелепи з гарчанням розтулилися, і звідти виліз язик. Він був товстий і синьо-чорний, з невеликим заглибленням, роздвоєний на кінці. Язик був завдовжки чотири фути і легко сягав дальньої стінки виїмки. З грубим скреготом він пройшовся по циліндрах фільтрів. Тім і Лекс притиснулися спиною до труб.

Язик повільно рушив ліворуч, потім праворуч, волого лясаючи об механізми. Його кінчик згорнувся навколо труб і клапанів, намагаючи їх. Тім побачив, що він рухається, наче хобот слона. Язик посунувся вздовж правого боку кімнатки і потягнувся до ніг Лекс.

— Фе-е, — мовила вона.

Язик зупинився, а потім, наче змія, почав підніматися вздовж її тіла...

— Не ворушися,— прошепотів Тім.

...повз обличчя, а потім вгору по Тімовому плечу і нарешті обернувся навколо його голови. Тім примружився, коли слизькі м'язи затулили обличчя. Язик був гарячий, вологий і смердів сечею.

Обкрутившись навколо хлопчика, язик почав повільно тягнути його до роззявленої пащі.

— Тіммі...

Тім не міг їй відповісти: його рот був затулений пласким чорним язиком. Хлопець усе бачив, але не міг говорити.

Лекс потягнула його за руку.

— Давай, Тіммі!

Язик тягнув його до пащі, звідки чулося пирхання. Тім відчув на ногах гаряче дихання. Лекс смикала його, але в неї не вистачало сил. Тім відпустив її й обіруч схопився за язик, намагаючись підняти його над головою. Але не міг зрушити його з місця. Вперся ногами в глинистий ґрунт, але все одно його тягнуло вперед.

Лекс обняла його за пояс і тягнула назад, щось кричала, але він був безсилий що-небудь вдіяти. Перед очима закружляли зірки. Його охопив своєрідний спокій, відчуття неминучості.

— Тіммі?

Раптом язик розслабився і розгорнувся. Тім відчув, як він зіслизнув з обличчя. Щелепи клацнули, прикусивши язик. Хляпнула кров, змішуючись із брудом. Ніздрі зробили ще один уривчастий видих.

— Що він робить?! — закричала Лекс.

А потім повільно, дуже повільно, голова почала вилазити з виїмки, залишаючи по собі довгий слід у багнюці. І нарешті зовсім зникла, залишивши перед ними лише срібне полотно водоспаду.

ДИСПЕТЧЕРСЬКА

— Чудово, — сказав Арнольд, сидячи в диспетчерській. — Рекс виведений з ладу.

Він відкинувся на спинку стільця й усміхнувся, запаливши останню цигарку і зіжмакавши пачку. Це нарешті зроблено: останній крок для приведення парку до ладу. Тепер усе, що їм потрібно зробити, це вийти і перевезти тиранозавра.

— Сучий син, — мовив Малдун, дивлячись на монітор. — Я таки його дістав. — Він обернувся до Дженнаро. — Знадобилася година, аби сгодієне подіяло.

Генрі Ву насупився, глянувши на екран.

— Але в такому положенні він міг потонути...

— Такий не потоне, — сказав Малдун. — Ніколи ще не бачив тварини, яку було б так важко вбити.

— Гадаю, час вийти і перевезти його, — мовив Арнольд.

— Так і зробимо, — сказав Малдун без ентузіазму.

— Це цінна тварина.

— Та знаю я, що він цінний, — відмахнувся Малдун.

Арнольд обернувся до Дженнаро. Йому важко було опиратися відчуттю тріумфу.

— Звертаю вашу увагу на те, — мовив він, — що парк повністю повернувся до нормального життя. Хай що там каже про це математична модель Малкольма. Все знову повністю під контролем.

Дженнаро вказав на екран в Арнольда за головою і зронив:

— Що це?

Арнольд обернувся. В правому верхньому куті екрана відкрите було вікно статусу системи. Зазвичай воно було порожнє. Арнольд був здивований, побачивши, що тепер воно блимає жовтим: «ДОПОМІЖНА ПОТУЖНІСТЬ ЗНИЖЕНА».

Спочатку він нічого не зрозумів. Чому допоміжна потужність має знижуватися? Вони працюють на основному генераторі, а не на допоміжному. Можливо, подумав він, це просто стандартна перевірка стану допоміжного генератора, може, перевірка рівня палива або заряду батареї...

— Генрі, — мовив Арнольд. — Гляньте-но на це.

— Чому ви запустили допоміжний генератор? — спитав той.

— Та не запускав я нічого.

— Схоже, що запустили.

— Не може бути.

— Роздрукуйте журнал статусу системи, — сказав Ву. В журналі були записи статусу системи за останні кілька годин.

Арнольд натиснув кнопку, і вони почули гудіння принтера в кутку. Ву підійшов до нього.

Арнольд втупився в екран. Напис у вікні змінився і став червоним: «ДОПОМІЖНА ПОТУЖНІСТЬ ВІДСУТНЯ». Цифри почали зворотній відлік від двадцятьох.

— Що в біса відбувається? — вигукнув Арнольд.

Тім ґрунтовою стежкою обережно пройшов кілька ярдів до сонячного світла. Визирнув з-за водоспаду і побачив тиранозавра, який лежав на боці, плаваючи в басейні.

— Сподіваюся, він здох, — мовила Лекс.

Але Тім бачив, що це не так: груди динозавра досі здіймалися, й одне передпліччя сіпалося в судомах. Але щось із ним було не так. Потім Тім побачив білий циліндр, що застряг у задній частині голови, за вухом.

— У нього поцілили дротиком, — сказав він.

— Чудово,— відповіла Лекс.— Він ледве нас не з'їв.

Тім спостерігав за тим, як важко дихає динозавр. Несподівано для себе він засмутився, дивлячись на цю приборкану величезну тварину.

— Це не його провина,— мовив він.

— Авжеж,— в'їдливо мовила Лекс,— він нас ледь не зжер, і він ні в чому не винний.

— Він — хижак. Він робить те, до чого звик.

— Ти б цього не казав,— відповіла Лекс,— якби сидів зараз у його шлунку.

Раптом шум водоспаду змінився. Оглушливий рев пом'якшав і став стихати. Величезне полотно води тоншало, аж доки не перетворилося на цівочку...

І зупинилося.

— Тіммі, водоспад зупинився,— мовила Лекс.

Тепер згори просто падали краплі, ніби з крана, який не до кінця закрутили. Басейн біля водоспаду поки що був повний. Вони стояли біля краю, у виїмці, заповненій механізмами, і дивилися вниз.

— Водоспади не повинні зупинятися,— сказала Лекс.

Тім похитав головою.

— Це, мабуть, через електрику... Хтось вимкнув живлення. Насоси й фільтри, що були в них за спинами, замовкли один по одному, світло замерехтіло, і техніка повністю затихла.

А потім пролунав глухий стукіт електромагнітного клапана, і двері з написом «ТЕХОБСЛУГОВУВАННЯ 04» відчинилися.

Грант вийшов і, кліпаючи від сонячного світла, мовив:

— Гарна робота, діти. Ви відчинили двері.

— Ми нічого не робили,— сказала Лекс.

— Електрика вимкнулася,— пояснив Тім.

— Байдуже,— мовив Грант.— Ідть-но, гляньте, що я знайшов.

Арнольд у шоці дивився в одну точку.

Один по одному згасли монітори, а потім і світло в кімнаті, зануривши диспетчерську в темряву й сум'яття. Всі відразу ж почали кричати. Малдун відчинив жалюзі й впустив світло, а Ву приніс роздруківку.

— Погляньте, — мовив він.

Час	Подія	Статус системи [Код]
05:12:44	Безпека 1 Вимк.	Діє [AV12]
05:12:45	Безпека 2 Вимк.	Діє [AV12]
05:12:46	Безпека 3 Вимк.	Діє [AV12]
05:12:51	Вимкнення управління	Вимк. [-AV0]
05:13:48	Увімкнення управління	Вимк. [-AV0]
05:13:55	Безпека 1 Увімк.	Вимк. [-AV0]
05:13:57	Безпека 2 Увімк.	Вимк. [-AV0]
05:13:59	Безпека 3 Увімк.	Вимк. [-AV0]
05:14:08	Запуск управління	Увімк. — Доп. потуж. [-AV1]
05:14:18	Монітор гол.	Діє — Доп. потуж. [-AV04]
05:14:19	Безпека гол.	Діє — Доп. потуж. [-AV05]
05:14:22	Управління гол.	Діє — Доп. потуж. [-AV06]
05:14:24	Лабораторія гол.	Діє — Доп. потуж. [-AV08]
05:14:29	Телеком	Діє — Доп. потуж. [-AV09]
05:14:32	Схема заг.	Діє — Доп. потуж. [-AV09]
05:14:37	Огляд	Діє — Доп. потуж. [-AV09]
05:14:44	Контроль стану Пер.	Діє — Доп. потуж. [-AV09]
05:14:57	Попередження: Статус огорожі [NB]	Діє — Доп. потуж. [-AV09]
09:11:37	Попередження: Доп. потуж. паливо (20%)	Діє — Доп. потуж. [-AVZZ]
09:33:19	Попередження: Доп. потуж. паливо (10%)	Діє — Доп. потуж. [-AVZ1]
09:53:19	Попередження: Доп. потуж. паливо (1%)	Діє — Доп. потуж. [-AVZ2]
09:53:39	Попередження: Доп. потуж. паливо (0%)	Вимк. [-AV0]

— О 5.13 вранці відбулося вимкнення, — пояснив Ву, — а коли ви почали перезавпуск, то запустили замість основного генератора допоміжний.

— Господи, — сказав Арнольд. Мабуть, головний генератор так і не увімкнувся після перезавпуску. Коли Арнольд почав перезавпуск, увімкнувся лише допоміжний. Арнольд подумав, що це дивно, а потім зрозумів, що нічого дивного в цьому немає. Так і повинно було статися. Це мало сенс: допоміжний генератор увімкнувся першим, тож і був використаний для включення основного генератора, оскільки для його запуску було потрібно чимало енергії. Так була розроблена ця система.

Але в Арнольда ніколи раніше не бувало випадків, щоб головний генератор був вимкнений. І коли світло й екрани увімкнулися, йому й на думку спасти не могло, що головна потужність не увімкнулася.

Але сталося саме так, і весь той час, поки вони шукали рекса і робили інші речі, парк працював на допоміжному генераторі. І в цьому не було нічого доброго. По суті, наслідки тільки почали впливати на них...

— Що означає цей рядок? — мовив Малдун, вказуючи на список.

05:14:57 Попередження: Статус огорожі [NB] Діє — Доп. потуж. [-AV09]

— Це означає, що попередження про статус системи було виведене на монітори в диспетчерській, — сказав Арнольд. — Попередження про загорожу.

— Ви його бачили?

Арнольд похитав головою.

— Ні. Мабуть, я розмовляв з вами по рації. У всякому разі, я його не бачив.

— Що це означає: «Попередження: Статус огорожі»?

— Ну, я не знав цього у той момент, але ми працювали на резервному живленні,— мовив Арнольд.— А струму від допоміжного генератора недостатньо для електрифікованих парканів, тож вони автоматично вимикалися.

Малдун насупився.

— Загорожі були вимкнені?

— Так.

— Усі? З п'ятої ранку? Всі останні кілька годин?

— Так.

— І загорожа велоцирапторів?

— Так,— зітхнув Арнольд.

— Боже мій,— сказав Малдун.— П'ять годин. Ці тварини вже могли розбігтися.

А потім, десь на віддалі, вони почули крик. Малдун почав говорити дуже швидко. Він ходив кімнатою, роздаючи портативні радіопередавачі.

— Містер Арнольд іде на електростанцію і запускає основний генератор. Докторе Ву, залишайтеся в диспетчерській. Ви єдиний, хто може працювати з комп'ютерами. Містере Геммонд, вам варто повернутися до готелю. Не сперечайтеся зі мною, йдіть негайно. Зачиніть ворота і залишайтеся там, доки не почуєте мене. Я допоможу Арнольду впоратися з рапторами.— Він обернувся до Дженнаро.— Не хочете знову полоскотати нерви?

— Не дуже,— відповів той. Він був дуже блідий.

— Добре. Тоді йдіть з іншими до готелю.— Малдун відвернувся.— От і все. Рухаємося.

— А що ви зробите з моїми тваринами? — заскиглив Геммонд.

— Ви неправильно ставите питання, містере Геммонд,— відповів Малдун.— Питання в тому, що вони зроблять з нами.

Він вийшов за поріг поспішив коридором до свого кабінету. Дженнаро пішов слідом за ним.

— Передумали? — буркнув Малдун.

— Вам знадобиться допомога, — мовив Дженнаро.

— Можливо.

Малдун зайшов до кімнати з написом «НАГЛЯДАЧ ЗА ТВАРИНАМИ», схопив сірий гранатомет і відчинив дверцята в стіні за столом. Там було шість циліндрів і шість порожніх ємностей.

— Проблема з цими клятими динозаврами в тому, — сказав Малдун, — що вони мають децентралізовану нервову систему. Будова тіла в них міцна, і через товсті ребра робити постріл у серце ризиковано, лапи чи задню частину тіла теж важко покалічити. Вони повільно спливають кров'ю і довго вмирають. — Він відкривав циліндри один по одному і кидав їх у ємності. Потім кинув перетинчастий ремінь Дженнаро. — Вдягніть це.

Дженнаро затягнув ремінь, і Малдун передав йому заряди.

— Все, на що ми можемо сподіватися, це відокремити їх один від одного. На жаль, у нас тут лише шість зарядів. А у загорожі вісім рапторів. Ходімо. Тримайтеся поруч. У вас заряди.

Малдун вийшов і побіг коридором, дивлячись вниз із балкона на доріжку, що вела до електростанції. Дженнаро хекав поруч. Вони дісталися підвального поверху і зайшли у скляні двері. Малдун зупинився.

Арнольд стояв спиною до електростанції. До нього підійшли три раптори. Він підняв палицю, почав махати нею та кричати. Раптори підійшли ближче. Один стояв у центрі, два інші заходили з боків.

Скоординовані. Спритні. Дженнаро здригнувся.

Зграйна поведінка.

Малдун уже присів, поставивши гранатомет на плече.

— Заряджайте, — мовив він.

Дженнаро пхнув снаряд ззаду в гранатомет. Пролунав електричний зумер, але нічого не сталося.

— Господи, та ви ж його задом наперед запхали, — сказав Малдун, нахиливши ствол так, щоб снаряд випав у руки Дженнаро. Той швидко зарядив знову.

Раптори вже гарчали на Арнольда, коли раптом тварина ліворуч просто вибухнула: верхня частина тулуба злетіла у повітря, кров забризкала стіни, ніби сік від розчавленого помідора. Нижня частина впала на землю, дригаючи ногами й ляскаючи хвостом.

— Це приведе їх до тями, — мовив Арнольд.

Він побіг до дверей електростанції. Раптори розвернулися й рушили до Малдуна та Дженнаро. Вони наближалися, заходячи з різних боків. Здалеку, з боку готелю, почулися крики.

— Це катастрофа, — зронив Дженнаро.

— Заряджайте, — відповів йому Малдун.

Генрі Ву почув вибухи і подивився в бік дверей диспетчерської. Він покружляв навколо консолей, потім зупинився. Хотів вийти, потім зупинився. Він розумів, що мусить сидіти тут. Якщо Арнольду вдасться увімкнути електрику — хоч на хвилину, — Ву зможе перезапустити основний генератор. Ву повинен залишатися в кімнаті.

Почувся крик. Схоже на Малдуна.

Малдун відчув нестерпний біль у щиколотці, впав на огорожу і вдарився об землю. Озирнувшись, він побачив Дженнаро: той біг в іншому напрямку, до лісу. Раптори не звернули на нього уваги і побігли за Малдуном. Тепер вони були менш ніж за двадцять ярдів від нього. Малдун загорлав щосили і помчав, не дуже розуміючи, куди в біса бігти. Бо усвідомлював, що в запасі в нього секунд із десять, доки вони його не доженуть.

Десять секунд. А може, й менше.

Еллі довелося допомогти Малкольму перевернутися, щоб Гардінг устромив у нього голку і ввів морфін. Малкольм зітхнув і звалився назад. Здавалося, він слабшав з кожною хвилиною. По рації почулися крики та приглушені вибухи, що лунали з боку центру для відвідувачів. До кімнати зайшов Геммонд і запитав:

— Як він?

— Тримається, — відповів Гардінг. — Трохи марить.

— Нічого такого, — заперечив Малкольм. — Я при пам'яті. — Вони послухали рацію. — Схоже, там війна.

— Раптори вирвалися на волю, — мовив Геммонд.

— Невже, — сказав Малкольм, неглибоко дихаючи. — Як це могло статися?

— Прорахунок у системі. Арнольд не знав, що працює на допоміжному генераторі, й огорожа була вимкнена.

— Та що ви кажете...

— Іди до біса, ти, зарозумілий покидьку!

— Якщо я правильно пам'ятаю, — провадив Малкольм, — я передбачав те, що цілісність огорожі буде порушено.

Геммонд зітхнув і важко присів.

— Чорт забирай, — мовив він, хитаючи головою. — Напевно, ви не зрозуміли, що в основі того, що ми тут намагаємося зробити, лежить надзвичайно проста ідея. Ми з колегами кілька років тому встановили, що можна клонувати ДНК вимерлої тварини і виростити її. Це здавалося нам чудовою ідеєю, своєрідною подорожжю в часі — єдиною такою подорожжю на світі. Повернути динозаврів до життя, так би мовити. А оскільки це було захопливо і цілком можливо, ми вирішили піти далі. Ми придбали цей острів і продовжили нашу роботу. Все було дуже просто.

— Просто? — зронив Малкольм. Якимось чином він знайшов у собі сили присісти на ліжку. — Просто? Та ви більший дурень, ніж я думав. А я й так вважав вас повним бовдуром!

— Докторе Малкольм, — мовила Еллі, намагаючись опустити його на подушки. Але Малкольм і слухати не хотів. Він вказав на рацію, звідки було чути крики й голосіння.

— Що це там відбувається, га? — поцікавився він. — Це ваша проста ідея. Проста. Ви створили нові форми життя, про які ви нічого ніколи не знаєте. Ваш доктор Ву навіть не знає назв істот, яких він створює. Він не переймається такими дрібницями, як назви тварин, не кажучи вже про них самих. Ви створили їх чимало за дуже короткий час, ви нічого про них не дізналися, однак ви очікуєте, що вони вас слухатимуться, бо це ви їх створили і тому вважаєте, ніби володієте ними; ви забули про те, що це — живі істоти, що в них власний інтелект, що вони можуть не підкорятися вам, і ви забули, як мало знаєте про них, наскільки некомпетентно ви робите те, що ви так легковажно називаєте простим. О Господи...

Він відкинувся назад, кашляючи.

— Ви знаєте, що не так із силою науки? — мовив він. — Це форма успадкованого багатства. А ви знаєте, якими телепнями бувають вроджені багатії.

— Що він верзе? — спитав Геммонд.

Гардінг на мигах показав — він марить. Малкольм підморгнув йому.

— Я поясню вам, що я верзу. Більшість видів могутності вимагають істотних жертв від того, хто цієї влади домагається. Існує учнівство, дисципліна, що триває багато років, хай якої могутності вам закортить: стати президентом компанії, отримати чорний пояс із карате, зробитися духовним гуру. Незалежно від того, що ви шукаєте, вам доведеться докласти час, практику, зусилля. Ви повинні багато від чого відмовитися, щоб досягти мети. Вона повинна бути для вас дуже важливою. І коли ви її досягли, це ваша сила. Вона не може бути комусь віддана: вона всередині вас. Це в буквальному сенсі результат вашої дисципліни.

Що цікаво в цьому процесі — це те, що на ту мить, коли хтось досягає можливості вбивати голіруч, він також дозріває до того, щоб не використовувати свої вміння нерозсудливо. Таким чином, такий вид сили має вбудований контроль. Дисципліна привчає людину не зловживати отриманою могутністю.

Але могутність науки — це як багатство, що дісталось у спадок — отримане без жодної дисципліни. Ви читаете про те, що зробили інші, й робите наступний крок. Ви можете домогтися цього замолоду. Можете досягти прогресу дуже швидко. Тут не потрібно багато років практикувати самодисципліну. Немає й поняття майстра — на старих учених не зважають. Немає покори перед природою. Є лише прагнення швидко забагатіти, зробити собі ім'я якнайшвидше. Шахрайство, брехня, фальсифікації — все це не має значення. Ні для вас, ні для ваших колег. Ніхто вас не критикуватиме. Ніхто не має будь-яких стандартів. Всі намагаються зробити те ж саме: здійснити щось видатне, і то швидко.

А оскільки ви стоїте на плечах гігантів, ви можете чогось швидко досягти. Ви навіть не знаєте точно, що ви зробили, а ви вже повідомили про це, запатентували і продали. А в покупця ще менше дисципліни, ніж у вас. Він просто купує силу, як і будь-який товар. Покупець може навіть не розуміти, що потрібна якась дисципліна.

— Ви розумієте, про що він каже? — спитав Геммонд.

Еллі кивнула.

— Я й гадки не маю, — сказав Геммонд.

— Я поясню простіше, — мовив Малкольм. — Майстер карате не вбиває людей голіруч. Він не втрачає самовладання і не вбиває свою дружину. Людина, яка вбиває, це людина, яка не має ніякої дисципліни, ніяких запобіжників, яка придбала свою силу задешево. І це та сила, яку наука заохочує і дозволяє. І ось чому ви думаете, що збудувати таке місце — це просто.

— Це було просто,— наполягав Геммонд.

— Тоді чому ж усе пішло не так?

В Арнольда паморочилося в голові від напруги, коли він відчинив двері електростанції і зайшов у темряву. Боже, тут було темнісінько. Він мав би подумати про те, що світла не буде. Він відчув холодне повітря, печерні розміри приміщення, що тягнулося на два підземні поверхи. Йому потрібно було знайти місток і бути обережним, щоб не скрутити собі в'язи.

Місток.

Він шукав навпомацки, наче сліпий, поки не зрозумів, що це марно. Треба було якось освітлити приміщення, він повернувся до дверей і відчинив їх на чотири дюйми. Світла стало цілком достатньо. Але як притримати двері? Арнольд швидко скинув черевик і встромив його у двері.

Підійшов до містка, відразу ж його помітивши. Арнольд ішов рифленим металом, відчуваючи відмінність між двома ногами — одною гупав, другою м'яко наступав. Але принаймні йому було видно. Попереду були сходи, що вели до генераторів. Ще десять ярдів.

Темрява.

Світло зникло.

Арнольд подивився на двері й побачив, що світло затулив велоцираптор. Динозавр нахилився й обережно понюхав черевик.

Генрі Ву походжав туди-сюди. Він мацав комп'ютерні консолі, торкався екранів, був у постійному русі. Він божеволів від напруженості.

Він думав про те, що зробить, коли з'явиться струм. Діяти слід швидко. Наблизитися до першого екрана і натиснути...

— Ву! — затріскотіла рація.

Генрі схопив її.

— Так, я тут.

— Цей клятий струм уже з'явився?

Це був Малдун. Щось у його голосі було дивне, з'явилася якась порожнеча.

— Ні,— відповів Ву й усміхнувся, зрадивши, що Малдун живий.

— Гадаю, Арнольд таки дістався електростанції,— сказав Малдун.— А що сталося далі, не знаю.

— Де ви? — спитав Ву.

— Я у пастці.

— Що?

— Застряг у клятій трубі,— мовив Малдун.— І користуюся зараз великою популярністю.

«Мене радше заклинило у трубі»,— подумав Малдун. Позаду центру для відвідувачів була купа дренажних труб, і він заліз до найближчої з них, мов якийсь волоцюга. Метрові труби виявилися для нього дуже тісними, зате тварини не могли туди пролізти. Принаймні після того, як він застрелив одного з рапторів, коли смердючий покидьок підійшов занадто близько. Один раптор утік, скиглячи, а решта тепер поводитися шанобливо. Єдине, про що шкодував Малдун, це про те, що не дочекався, щоб побачити його пику в кінці труби, а відразу натиснув на гачок. Ну нічого, може, в нього ще буде шанс, бо навколо ще ходять і гарчать три або чотири звірюки.

— Так, я дуже популярний,— сказав він по рації.

— В Арнольда є рація? — спитав Ву.

— Не думаю,— відповів Малдун.— Просто посидьте на місці. Перечекайте.

Він не бачив, який вигляд має другий кінець труби, бо заліз надто швидко і вже не міг роздивитися. Він був щільно

затиснутий. Залишалося сподіватися, що другий кінець не відкритий. Боже, йому й думати не хотілося, що один з цих виродків вчепиться в нього ззаду.

Арнольд задкував по містку. Велоцираптор був уже футів за десять від нього, переслідуючи його, прямуючи в темряву. Арнольд чув, як клацають по металу його смертоносні пазурі.

Але він пересувався повільно. Він знав, що тварина може добре бачити, але решітка містка, незнайомі запахи змушували її бути обережною. «Ця обережність — мій єдиний шанс», — подумав Арнольд. Якби він зміг дістатися сходів, а потім спуститися на поверх нижче...

Він був упевнений, що велоцираптори не вміють ходити сходами. Особливо вузькими та крутими. Арнольд озирнувся через плече. Сходи були всього за кілька футів від нього. Ще декілька кроків...

Ось і вони! Досягнувши перил, він почав спускатися вниз майже вертикальними сходишками. Його ноги торкнулися бетонної поверхні. Раптор розчаровано загарчав, стоячи за двадцять футів над ним на містку.

— Прикро, друже, — мовив Арнольд. Він відвернувся. Тепер він був дуже близько до допоміжного генератора. Ще кілька кроків, і він побачить його, навіть у цьому тьмяному світлі...

Позаду нього почувся глухий удар.

Арнольд обернувся.

На бетонній підлозі стояв раптор і гарчав.

Він зістрибнув.

Арнольд швидко роззирнувся в пошуках зброї, але знагла був збитий з ніг і впав на підлогу. На груди йому стало щось важке, було неможливо дихати, і він зрозумів, що на ньому стоїть динозавр, Арнольд відчув, як великі пазурі роздирають

шкіру, відчув і неприємний запах, що йшов від голови, яка рухалася над ним, і розтулив рота, щоб закричати.

Еллі, тримаючи в руках рацію, дослухалася. До готелю забігло двоє робітників, здавалося, вони знали, що тут безпечно. Але останні кілька хвилини нікого більше не було чути. І зовні стало значно тихіше.

— Скільки вже минуло часу? — сказав Малдун по рації.

— Чотири або п'ять хвилин, — відповів Ву.

— Арнольд уже мав би все зробити, — мовив Малдун. — Якщо добіг туди. Маєте якісь ідеї?

— Ні, — відповів Ву.

— Щось чути від Дженнаро?

Дженнаро натиснув кнопку.

— Я тут.

— Де в біса «тут»? — гиркнув Малдун.

— Я йду до технічного блоку, — сказав Дженнаро. — Побажайте мені успіху.

Дженнаро присів у хащах і дослухався.

Перед ним була обсаджена деревами стежка, що вела до центру для відвідувачів. Дженнаро знав, що технічний блок десь на схід. Чулося, як на деревах щебечуть пташки. Плив м'який туман. Заревів один з рапторів, але це було на віддалі. Звук пролунав десь праворуч. Дженнаро вийшов, залишивши стежку, і занурився у хащі.

Любиш ризик?

Не зовсім.

Він не любив ризику, але мав план. Або принаймні якийсь шанс, що план спрацює. Тримаючись північніше від головного комплексу будівель, він міг дістатися технічного блоку ззаду. Всі раптори, ймовірно, зараз біля інших будинків, на півдні. Їм нема чого робити у джунглях.

Принаймні він на це сподівався.

Він рухався тихо, як тільки міг, але, на жаль, усе одно здіймав багато шуму. Він змусив себе сповільнити кроки, відчуваючи, як калатає серце. Листя було дуже щільне, і далі, ніж на відстань шістьох-сімох футів, нічого не було видно. Дженнаро захвилювався, що може проскочити технічний блок. Але потім побачив над пальмами дах будівлі.

Він наблизився до неї, обійшов збоку. Відшукав двері, відчинив їх і прослизнув усередину. Було дуже темно. Він об щось спіткнувся.

Це був чоловічий черевик.

Дженнаро насупився. Він підпер двері, щоб вони не зачинилися, і рушив углиб приміщення. Просто перед собою він побачив місток. Раптом він зрозумів, що не знає, куди йти. А рацію він не взяв.

Дідько!

Десь тут, у технічному блоці, може бути рація. Або краще просто пошукати генератор. Дженнаро знав, який вигляд має генератор. Мабуть, він десь на нижньому поверсі. А ось і сходи, що ведуть униз.

Унизу було темно, хоч в око стрель. Дженнаро йшов уздовж труб, виставивши руки, щоб не гупнутися об щось головою.

Зненацька він почув гарчання тварини і завмер. Дослухався, але звук більше не повторився. Дженнаро обережно рушив уперед. Щось крапало йому на плече й оголену руку. Тепле, наче вода. Він торкнувся в темряві.

Краплі були липкі. Він приюхався.

Кров.

Він підвів голову. Раптор сидів на трубах, всього за кілька футів над головою. З його пазурів крапала кров. З дивним відчуттям відчуженості Дженнаро подумав, чи динозавр

не поранений. А потім побіг. Але раптор стрибнув йому на спину, зваливши з ніг.

Дженнаро був дужий; він підвівся, скинувши з себе тварину, так що та покотилася по бетону. Озирнувшись, Дженнаро побачив, що раптор упав на бік і лежав, важко дихаючи.

Так, він був поранений. Десь пошкодив лапу.

Треба його добити.

Дженнаро скочив на ноги, шукаючи зброю. Раптор досі важко дихав, лежачи на бетоні. Дженнаро відчайдушно обдивлявся все навколо, прагнучи знайти хоч щось, що можна використати як зброю. Коли він відвернувся, раптор підвівся.

Він загарчав, звук луною полетів у темряві. Дженнаро розвернувся, махаючи витягнутими руками. А потім відчув гострий біль у правій руці.

Зуби.

Динозавр укусив його.

Раптор смикнув головою, штовхнувши Дональда Дженнаро, і той упав.

Лежачи в ліжку, просяклому потом, Малкольм слухав, як тріскотить рація.

— Як справи? — спитав Малдун. — Хоч щось є?

— Ані слова не чути, — мовив Ву.

— Дідько, — лайнувся Малдун.

Запала тиша.

Малкольм позіхнув.

— Не можу дочекатися, — сказав він, — коли почую про його новий план.

— Я хотів би, — мовив Малдун, — щоб ми всі зібралися у готелі й перегрупувалися. Але не знаю, як це зробити.

— Перед центром для відвідувачів стоїть джип, — сказав Ву. — Якщо я до вас під'їду, ви зможете туди застрибнути?

— Мабуть, так,— відповів Малдун.— Але ж вам тоді доведеться залишити диспетчерську.

— Мені все одно немає що тут робити.

— Бачить Бог, так і є,— мовив Малкольм.— Диспетчерська без електрики — не диспетчерська.

— Добре,— сказав Малдун.— Спробуймо. Бо, схоже, ситуація складається кепська.

Лежачи у ліжку, Малкольм мовив:

— Ні, це не кепська ситуація, це катастрофа!

— Раптори нас переслідуватимуть,— сказав Ву.

— Краще вимкніть зв'язок,— мовив Малкольм.— І йдіть.

Рація вимкнулася. Малкольм заплющив очі й повільно ди- хав, зберігаючи сили.

— Просто розслабтеся,— сказала Еллі.— І заспокойтеся.

— Ви розумієте, про що ми насправді тут говоримо,— мовив Малкольм.— Про всі ці спроби контролювати... Ми говоримо про західний менталітет, якому вже п'ятсот років. Він бере початок тоді, коли італійська Флоренція була найважливішим міс- том на світі. Основний принцип науки — те, що це новий спо- сіб дивитися на світ, що вона об'єктивна і не залежить від ваших вірувань або національності, що вона раціональна,— ця ідея тоді була захопливою і свіжою. Вона обіцяла перспективи і надії у майбутньому і змела стару середньовічну систему, що існува- ла сотні років. Середньовічний світ феодальної політики, релі- гійних догм і огидних забобонів упав перед наукою. Але, якщо чесно, то сталося це тому, що середньовічний світ просто вичер- пав себе. Він не працював економічно й інтелектуально, не впи- сувався у той новий світ, що тільки народжувався.

Малкольм кашлянув.

— Але тепер,— провадив він,— науковий світогляд — це система, якій уже сотні років. І як колись середньовічна система, вона не вписується у цей світ. Наука досягла такої

могутності, що її практичні межі стають очевидними. Багато в чому завдяки науці мільярди людей живуть в одному маленькому світі, щільно упаковані та пов'язані між собою. Але наука не може допомогти нам вирішити, що робити з цим світом або як жити. Наука здатна створити ядерний реактор, але не здатна відмовити нас від його будівництва. Наука здатна створити пестициди, але не здатна переконати нас не користуватися ними. І наш світ стає тотально забрудненим — вода, повітря, ґрунт — через некеровану науку, — зітхнув він. — Це очевидно для всіх.

Запала тиша. Малкольм лежав із заплющеними очима, важко дихаючи. Еллі здалося, що він нарешті заснув. Та раптом він знову присів.

— У той сам час зникло велике інтелектуальне обґрунтування науки. З часів Ньютона й Декарта наука відверто пропонує нам картину тотального контролю. Наука претендує на контроль над усім, що є на світі, через своє розуміння законів природи. Але у ХХ столітті ці претензії були вщент розбиті й уже не підлягають відновленню. По-перше, принцип невизначеності Гейзенберга встановив обмеження на те, що ми можемо знати про внутрішній світ атома. Гаразд, скажемо ми. Ніхто з нас не живе всередині атома, це не має ніякого практичного стосунку до нашого життя. Тоді теорема Геделя встановлює аналогічні обмеження в математиці, офіційній мові науки. Математики звикли думати, що їхня мова несе якусь особливу істину, отриману з законів логіки. Тепер ми знаємо, що те, що ми називаємо «розумом», просто довільна гра. В ньому немає нічого особливого, як ми раніше вважали.

А тепер теорія хаосу доводить, що в наше повсякденне життя вбудована непередбачуваність. Це щось так само земне, як злива, яку ми не здатні передбачити. І велика мрія науки, якій уже сотні років, мрія про тотальний контроль у нашому

столітті померла. А разом з нею і більша частина обґрунтування — обґрунтування, яке науковці використовували для своєї діяльності. Наука завжди стверджувала, що не здатна пізнати все і зараз, але зрештою пізнає. Але тепер ми бачимо, що це не так. Це хвастощі. Нерозумні й самооманливі — так само дитина стрибає з будівлі, вважаючи, що вміє літати.

— Ну це вже занадто, — сказав Геммонд, хитаючи головою.

— Ми спостерігаємо кінець наукової епохи. Наука, як і інші застарілі системи, руйнує себе. Здобуваючи силу, вона доводить свою неспроможність з нею впоратися. Бо події розвиваються дуже швидко просто зараз. П'ятдесят років тому всі подуріли через атомну бомбу. Це була сила. Ніхто не міг уявити нічого потужнішого. Але за десять років після цього ми почали досягати могутності у генетиці. І ця генетична сила є набагато потужнішою за атомну енергію. Вона буде в кожного, навіть у комплектах для садівників.

Експерименти для школярів. Дешеві лабораторії для терористів і диктаторів. Це змусить кожного ставити одне й те саме питання: «Що я повинен робити зі своєю силою?» — питання, на яке сама наука, як вона стверджує, не може відповісти.

— То що ж станеться? — запитала Еллі.

Малкольм знизав плечима.

— Зміни.

— Які зміни?

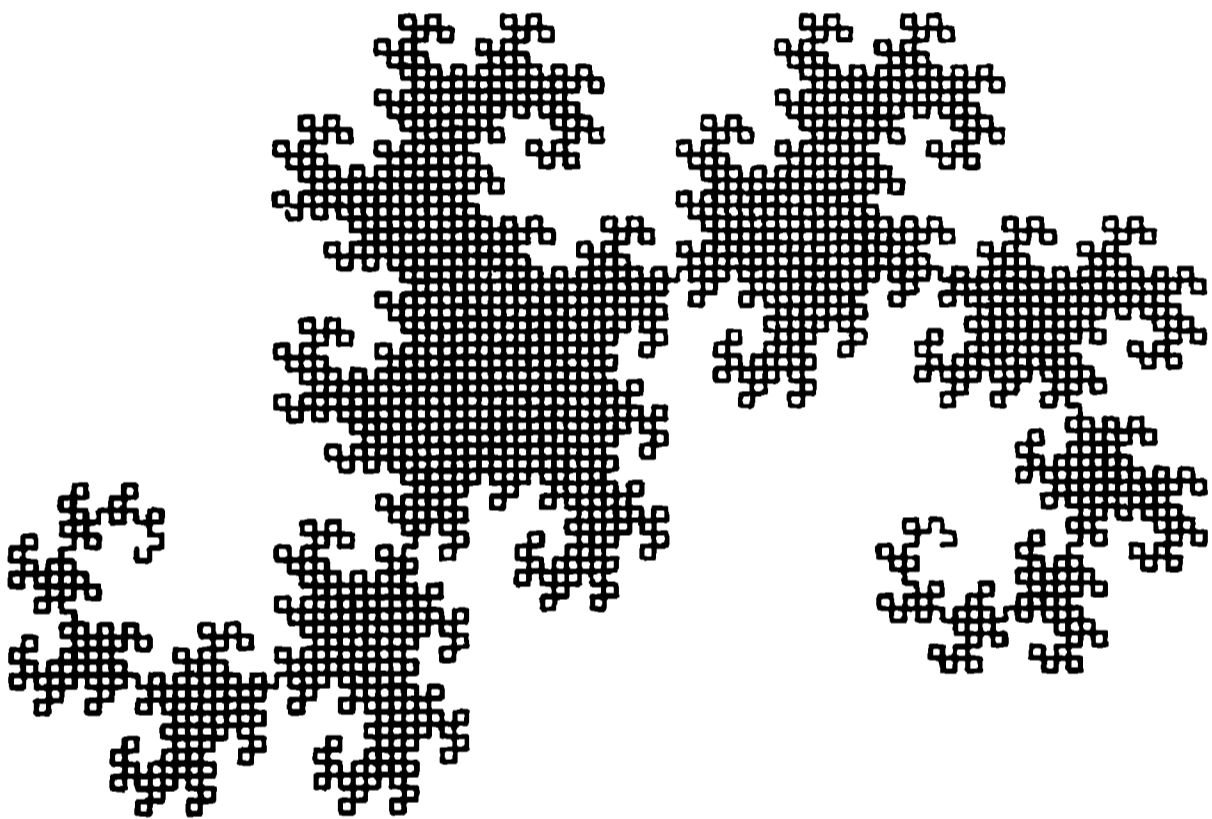
— Всі фундаментальні зміни схожі на смерть, — мовив він. — Ви не можете побачити, що по той бік, доки там не опинитеся. — І він заплющив очі.

— Бідолашний, — сказав Геммонд, хитаючи головою.

Малкольм зітхнув.

— Ви взагалі уявляєте, — мовив він до Геммонда, — наскільки мала ймовірність того, що ви або хтось із нас залишить цей острів живим?

ШОСТИЙ ЦИКЛ

Відновлення системи може
виявитися неможливим.

Іян Малкольм

ПОВЕРНЕННЯ

Задзижчав електричний двигун, і авто помчало темним підземним тунелем. Грант керував ним, звисивши ноги вниз. Тунель не мав ніяких орієнтирів, хіба що з'являлися над головою вентиляційні шахти, захищені від опадів, і таким чином усередину потрапляло трохи світла. Але Грант помітив, що у багатьох місцях був затверділий білий послід. Вочевидь, тут багато тварин.

Сидячи за ним в електромобілі, Лекс посвітила ліхтариком туди, де лежав велоцираптор.

— Чому він важко дихає?

— Бо я влучив у нього транквілізатором,— сказав Грант.

— Він помре?

— Сподіваюся, що ні.

— Навіщо ми веземо його з собою? — спитала Лекс.

— Щоб довести людям у центрі, що динозаври справді розмножуються,— відповів Грант.

— Звідки ви знаєте, що вони розмножуються?

— Бо цей ще молодий,— мовив Грант.— І він хлопчик.

— Правда? — сказала Лекс, глянувши на промінь ліхтарика.

— Правда,— відповів Грант.— А тепер посвіти вперед, добре? — Він простягнув до неї годинник.— Котра там вже?

— Вже... П'ятнадцять по десятій.

— Добре.

— Це означає, що у нас лише сорок п'ять хвилин, щоб зв'язатися з кораблем,— мовив Тім.

— Ми вже маємо бути на місці,— сказав Грант.— Гадаю, що зараз ми потрапимо просто до центру для відвідувачів.

Він не був упевнений, але відчував, що тунель поступово піднімається, ведучи до поверхні, і...

— Ого! — вигукнув Тім.

Вони вирвалися на денне світло з приголомшливою швидкістю. Легкий туман частково затуляв будівлю перед ними. Грант відразу зрозумів, що то центр для відвідувачів. Вони зупинилися просто перед гаражем!

— Ура! — кричала Лекс.— Нам вдалося! Ура!

Вона підстрибувала на сидінні, поки Грант паркував електромобіль у гаражі. Вздовж однієї стіни стояли клітки для тварин. Вони поклали до однієї з них велоцираптора і поставили миску з водою. А потім рушили сходами на перший поверх центру для відвідувачів.

— Я з'їм гамбургер! І картоплю-фрі! І шоколадний шейк! Більше ніяких динозаврів! Ура!

Вони зайшли у хол, відчинивши двері.

І замовкли.

У фойє були розбиті скляні двері, й холодний сірий туман гуляв порожнім приміщенням. Напис «КОЛИ ДИНОЗАВРИ ПРАВИЛИ ЗЕМЛЕЮ» тримався на одній петлі, порипуючи від вітру. Великий робот-тиранозавр був перекинутий і валявся догори дригом, з його нутрощів випали металеві трубки. Надворі крізь шибку виднілися ряди пальм, що темніли в тумані.

Тім і Лекс притулилися до металевого столу охоронця. Грант узяв звідти рацію і пройшовся по всіх каналах.

— Алло, це Грант. Тут хтось є? Алло, це Грант.

Лекс не відводила погляду від тіла охоронця, що лежав праворуч на підлозі. Їй не було видно нічого, крім його ніг.

— Алло, це Грант. Алло...

Лекс нахилилася вперед, зазираючи за край столу. Грант схопив її за рукав.

— Агов, припини.

— Він мертвий? Що це на підлозі? Кров?

— Так.

— Як це? Вона ж не яскраво-червона.

— Ти зовсім з глузду з'їхала,— мовив Тім.

— Ні, все гаразд.

Рація затріскотіла.

— Боже мій,— пролунав голос,— Гранте, це ви?

А потім:

— Алане! Алане! — Це була Еллі.

— Я тут,— сказав Грант.

— Слава Богу,— мовила Еллі.— З вами все гаразд?

— Так, усе добре.

— А що з дітьми? Ви їх бачили?

— Вони зі мною,— сказав Грант.— З ними все гаразд.

— Слава Богу.

Лекс поповзла навколо столу. Грант лягнув її по щиколотці.

— Повернися.

Рація знову затріщала.

— То де ви?

— У фойє головного корпусу.

По рації почувся голос Ву:

— Боже мій. Вони тут.

— Послухайте, Алане,— мовила Еллі.— Раптори вирвалися на волю. Вони здатні відчиняти двері й можуть бути в тій самій будівлі, де й ви.

— Чудово,— буркнув Грант.— А де ви?

— У готелі.

— А де інші? — розпитував Грант.— Малдун, решта?

— Ми загубили кількох людей. Але інші в готелі.

— Телефони працюють?

— Ні. Вся система вимкнена. Нічого не працює.

— Як її увімкнути?

— Ми намагаємося.

— Ми повинні її увімкнути,— сказав Грант.— Негайно. Якщо ми цього не зробимо, за півгодини раптори будуть на материку.

Він почав розповідати про човен, але Малдун обірвав його.

— Гадаю, ви не розумієте, докторе Грант. У нас уже немає цих тридцятьох хвилин.

— Тобто?

— Частина рапторів переслідує нас. Двоє просто зараз на даху.

— То й що? Будівля неприступна.

Малдун відкашлявся.

— Вочевидь, ні. Ніхто не очікував, що тварини зможуть вилізти на дах.— Рація затріщала.— Мабуть, ми посадили дерева занадто близько до паркана. Раптори перелізли через паркан і видерлися на дах. Звісно, сталеві ґрати на склепіннях електрифіковані, але струму тепер немає. Раптори прогризають ґрати.

— Прогризають ґрати? — здивувався Грант. Він насупився, намагаючись це уявити.— І швидко?

— Так,— мовив Малдун.— Їхні щелепи мають тиск п'ятнадцять фунтів на квадратний дюйм. Вони, як гієни, здатні перегризти сталь і...— Зв'язок на мить перервався.

— Наскільки швидко? — повторив Грант.

— Я думаю,— сказав Малдун,— у нас ще є десять-п'ятнадцять хвилин, перш ніж вони прогризуть ґрати повністю і залізуть до будинку крізь дах. І щойно вони... Ех, хвилиночку, докторе Грант.

Рація вимкнулася.

Крізь скляний дах над ліжком Малкольма було видно, як раптори догризають перший прут від ґрат. Один з рапторів схопився за кінець прута і смикнув, відігнувши його назад. Потім поставив свою сильну задню лапу на скло, і воно тріснуло, осипавшись на ліжко. Еллі потягнулася і прибрала найбільші уламки.

— Боже, які ж вони потворні,— мовив Малкольм, глянувши вгору.

Тепер, коли шибку розбили, стало чути, як форкають і гарчать раптори, як скреготять об метал їхні зуби, коли вони гризуть ґрати. Погризені ними секції блищали, мов срібло. Піниста слина падала на уламки скла й тумбочку.

— Принаймні вони ще не можуть потрапити всередину,— сказала Еллі.— Доки не згризуть останній прут.

— Якщо Грант не зможе якось дістатися технічного блоку...— почав був Ву.

— Чорт забирай,— мовив Малдун. Він кульгав по кімнаті, бо розтягнув зв'язки на щиколотці.— Він не зможе туди швидко дістатися. І не зможе швидко увімкнути струм. Цього не зупинити.

Малкольм кашлянув.

— Так...

Його було ледве чути за хрипом.

— Що він сказав? — запитав Малдун.

— Так...— повторив Малкольм.— Можна...

— Що можна?

— Відвернути їхню увагу...— Він скривився від болю.

— Яким чином?

— Підійти до паркана...

— До паркана? І що далі?

Малкольм слабо посміхнувся.

— Просунути руки крізь огорожу...

— Господи! — вигукнув Малдун і відвернувся.

— Зачекайте,— мовив Ву.— Він має рацію. Тут нагорі лише двоє рапторів. Це означає, що назовні вештаються ще як мінімум чотири. Ми можемо вийти і приманити їх.

— І що потім?

— А потім Грант зможе без перешкод пройти до технічного блоку й увімкнути генератор.

— А потім повернутися до диспетчерської і запустити систему?

— Саме так.

— У нас немає часу,— заперечив Малдун.— Немає.

— Але якщо ми зможемо виманити рапторів звідси,— сказав Ву,— можливо, навіть змусити їх спуститися з даху... Це може спрацювати. Варто спробувати.

— Приманка,— мовив Малдун.

— Точно.

— І хто ж буде приманкою? З мене користі мало. Моя щиколотка «підстрелена».

— Це зроблю я,— сказав Ву.

— Ні,— мовив Малдун.— Ви — єдиний, хто знає, як працювати з комп'ютером. Вам потрібно буде розмовляти з Грантом під час запуску.

— Тоді я,— сказав Гардінг.

— Ні,— мовила Еллі.— Ви потрібні Малкольму. Це зроблю я.

— Дідько, ні! — вигукнув Малдун.— Тут раптори скрізь, на даху...

Але вона вже нахилилася, зашнуровуючи кросівки.

— Тільки не кажіть Гранту,— мовила вона.— Він нервуватиме.

У фойє було тихо, плавав холодний туман. Рація мовчала вже кілька хвилин.

— Чому вони з нами не розмовляють? — спитав Тім.

— Я голодна, — сказала Лекс.

— Вони намагаються вигадати якийсь план, — мовив Грант. Затріщала рація.

— Гранте, ви... — почувся голос Генрі Ву. — Ви там?

— Так, — сказав Грант.

— Слухайте, — провадив Ву, — вам видно задню частину будівлі для відвідувачів, звідки ви прийшли?

Грант подивився крізь задні скляні двері, за ними було видно пальми й туман.

— Так, — відповів він.

— Там є стежка, — повів далі Ву, — що веде між пальмами до технічного блоку. Це місце, де стоїть електрообладнання й генератори. Я думаю, ви бачили вчора цю будівлю?

— Так, — мовив Грант. Він на мить розгубився. Невже це вчора він зазірав до будівлі? Здавалося, відтоді минули роки.

— Тепер послушайте, — сказав Ву. — Ми думаємо, що зможемо заманити всіх рапторів сюди, до готелю, але не впевнені. Тож будьте обережні. Дайте нам п'ять хвилин.

— Гаразд, — мовив Грант.

— Ви можете залишити дітей у кафетерії, з ними все має бути добре. Візьміть із собою рацію.

— Добре.

— Вимкніть її, перш ніж вийти, щоб не було ніякого шуму. І зв'яжіться зі мною, коли дістанетеся технічного блоку.

Грант вимкнув рацію. Лекс повільно відійшла назад.

— Ми йдемо до кафетерію? — спитала вона.

— Так, — відповів Грант. Вони підвелися і рушили крізь заповнений туманом вестибюль.

— Я хочу гамбургер, — сказала Лекс.

— Думаю, там немає електрики, щоб його приготувати.

— Тоді морозиво.

— Тіме, ти побудеш із сестрою і допоможеш їй.

— Добре.

— Мені доведеться залишити вас на якийсь час, — мовив Грант.

— Розумію.

Вони підійшли до входу в кафетерій. Відчинивши двері, Грант побачив квадратні обідні столи та стільці, за ними були двері з нержавіючої сталі. Поруч стояли касовий апарат і стійки з жувальною гумкою та цукерками.

— Добре, діти. Я хочу, щоб ви сиділи тут, незважаючи ні на що. Зрозуміли?

— Залиште нам рацію, — сказала Лекс.

— Не можу. Вона мені потрібна. Просто сидіть тут. Мене не буде хвилин п'ять. Добре?

— Добре.

Грант зачинив по собі двері. У кафетерії стало зовсім темно. Лекс схопила Тіма за руку.

— Увімкни світло, — мовила вона.

— Не можу, — відповів Тім. — Тут немає струму.

Але він натягнув на себе окуляри нічного бачення.

— Добре тобі. А мені що робити?

— Просто тримай мене за руку. Зараз пошукаємо якусь їжу.

Він повів сестру вперед. У зеленому світлі було видно столи й стільці. Праворуч стояв касовий апарат, що світився зеленим, а також стійка з жуйкою та цукерками. Тім схопив жменю шоколадних батончиків.

— Я ж тобі казала, що хочу морозива, а не шоколаду, — закапризувала Лекс.

— Бери, що є.

— Ну, Тіме...

— Добре, добре.

Тім сховав цукерки до кишені й повів Лекс далі. Вона потягнула його за руку.

— Ні фіга не бачу,— сказала вона.

— Просто йди за мною. Тримай мене за руку.

— Тоді йди повільніше.

За столами і стільцями були двері на завісах з маленькими круглими віконцями. Мабуть, вони вели до кухні. Тім штовхнув одну стулку, і двері відчинилися.

Вийшовши з готелю, Еллі Сетлер відчула, як холодний туман огортає обличчя і ноги. Серце шалено калатало, хоч вона й розуміла, що поки перебуває за парканом, вона у безпеці. Просто перед собою, у тумані, вона побачила важкі пруті ґрат.

Але вона не могла бачити далеко за межі паркана. Двадцять ярдів, а далі — молочно-білий туман. І жодних рапторів. Панувала справжня тиша.

— Агов! — нерішуче гукнула вона в туман.

Малдун притулився до одвірка.

— Сумніваюся, що це подіє,— мовив він.— Доведеться здійснити *галас*.

Він пошкандибав і приніс сталевий прут з внутрішньої конструкції. А потім ударив ним по ґратах, ніби у гонг.

— Ідіть сюди! Обід готовий!

— Дуже смішно,— сказала Еллі. Вона знервовано глянула на дах. Жодних рапторів.

— Вони не знають англійської,— усміхнувся Малдун.— Але, гадаю, основний зміст їм зрозумілий...

Вона досі нервувала, її дратував його гумор. Вона глянула в бік будівлі для відвідувачів, схованої в тумані. Малдун продовжив стукати по загорожі. У межах поля зору, в тумані, Еллі побачила примарну бліду тварину. Раптор.

— Перший покупець,— мовив Малдун.

Раптор зник, потім повернувся, але ближче не підходив. Схоже було, що він на диво байдужий до гуркоту, який линув від готелю. Еллі почала турбуватися. Якщо не вдасться приманити рапторів до готелю, Грант буде в небезпеці.

— Ви здійняли забагато галасу,— сказала Еллі.

— Чорт забирай,— лайнувся Малдун.

— Так...

— Я знаю цих тварин.

— Ви п'яні,— мовила вона.— Давайте я сама все зроблю.

— І що ви зробите?

Вона не відповіла і підійшла до воріт.

— Кажуть, що раптори розумні.

— Так. Щонайменше, як шимпанзе.

— Вони добре чують?

— Так, чудово.

— Можливо, вони впізнають цей звук,— сказала вона і відчинила ворота. Металеві петлі, що заіржавіли від постійного туману, голосно зарипіли. Вона знову зачинила й відчинила ворота. А потім залишила їх відчиненими.

— Я б цього не робив,— мовив Малдун.— Якщо ви вже збираєтеся так робити, то дозвольте мені взяти гранатомет.

— Візьміть.

Він зітхнув, згадавши.

— Заряди у Дженнаро.

— Добре,— сказала вона.— Тоді пильнуйте.— І вийшла за ворота. Її серце билось так сильно, що вона ледь відчувала багнюку, що липнула до ніг. Еллі відійшла від паркана, і він з жахливою швидкістю розчинився у тумані. Невдовзі паркан залишився позаду.

Як і слід було очікувати, Малдун у п'яному хвилюванні почав її кликати.

— Чорт забирай, дівчинко, не роби цього,— гримав він.

— Не називайте мене дівчинкою,— прокричала вона у відповідь.

— Я називатиму тебе як хочу, чорт забирай,— крикнув Малдун.

Вона не слухала його. Повільно поверталася навколо, напружившись усім тілом. Тепер вона була щонайменше за двадцять ярдів від паркана і бачила, як туман пливе крізь зарості, мов дрібний дощ. Вона обійшла хащі стороною, рухаючись крізь світ усіх відтінків сірого. М'язи ніг і плечей боліли від напруги. Вона щосили напружувала зір, щоб хоч щось побачити.

— Ти мене чуєш, чорт забирай?! — крикнув Малдун.

«Наскільки розумні ці тварини? — міркувала вона.— Чи настільки, що здатні відрізати мені шлях до відступу? Від паркана не так далеко, нереально...»

Вони напали.

Без жодного звуку.

Перша тварина вистрибнула з хащ біля стовбура дерева ліворуч від Еллі. Раптор стрибнув уперед, і вона розвернулася, щоб тікати. Другий атакував з іншого боку, явно маючи намір зловити її на бігу, і підстрибнув у повітря, піднявши пазурі для нападу. Вона метнулася, наче легкоатлет, і динозавр плюхнувся у багнюку. Тепер вона бігла, не наважуючись озирнутися, важко дихаючи. З туману з'явилася огорожа, й Еллі побачила, як Малдун забіг у відчинені ворота, з криками добіг до неї, схопив її за руку і так смикнув, що вона впала на землю. Вона обернулася вчасно, щоб побачити, як спочатку один, потім другий і третій раптори вдарилися об паркан і загарчали.

— Добра робота,— вигукнув Малдун. Він дражнив тварин, наслідуючи їхнє гарчання, і ті шаленіли від люті. Вони кинулися на паркан, стрибнувши вперед, і один з рапторів ледь

не перестрибнув його.— Боже, так близько! Ці покидьки вміють стрибати!

Еллі зіп'ялася на ноги, дивлячись на садна і забиті місця, по нозі цебеніла кров. У голові крутилася одна думка: тут три динозаври. Ще два на даху. Отже, один ще десь бігає.

— Ну, допоможи мені! — гукнув Малдун.— Треба тримати їхню увагу.

Грант вийшов з центру для відвідувачів і швидко рухався вперед, у туман. Він знайшов шлях серед пальм і пішов на північ. Попереду з туману з'явилася прямокутна будівля технічного блоку.

Грант не побачив жодних дверей. Пройшовся далі, за ріг. Ззаду, за деревами, угледів бетонну платформу для вантажівок. Видерся на неї і підійшов до дверей з гофрованої сталі. Вони були зачинені. Грант зістрибнув і попрямував далі. Попереду, праворуч, побачив звичайні двері, підперті чоловічим черевиком.

Грант зайшов усередину, примружившись у темряві. Він дослухався, але нічого не почув. Тоді увімкнув рацію.

— Це Грант,— мовив він.— Я всередині.

Ву подивився на дах. Два раптори ще зазирали в кімнату до Малкольма, але, здається, їхню увагу відвертав галас зовні. Ву підійшов до вікна. Надворі три велоцираптори ще продовжували штурмувати паркан. Еллі бігала туди-сюди, почуваячись безпечно по той бік огорожі. Але раптори, схоже, вже не намагалися схопити її. Здається, тепер вони майже гралися, з гарчанням стрибаючи на паркан, а потім припадаючи до землі. Їхня поведінка була схожа на якусь демонстрацію, а не на атаку.

— Наче птахи,— сказав Малдун.— Улаштували шоу.

Ву кивнув.

— Вони розумні. Бачать, що не можуть дотягтися до неї.
І не намагаються.

Рація затріщала.

— ...середині.

Ву схопив рацію.

— Повторіть, докторе Грант.

— Я всередині,— мовив Грант.

— Докторе Грант, ви у технічному блоці?

— Так,— відповів Грант. І додав: — Може, вам варто зва-
ти мене Аланом?

— Добре, Алане. Якщо ви стоїте відразу за східними две-
рима, перед вами багато різних труб і трубок.— Ву заплющив
очі, намагаючись відтворити картину.— Просто перед вами є
великий втоплений колодязь, що йде вниз на два підземні по-
верхи. Ліворуч — металевий місток з перилами.

— Бачу.

— Ідіть по містку.

— Вже йду.— У динаміку почувся слабкий стукіт черевни-
ків по металу.

— Потому як пройдете двадцять або тридцять футів, ви
побачите інший місток, що веде праворуч.

— Бачу,— сказав Грант.

— Ідіть по ньому.

— Добре.

— Коли підете далі,— мовив Ву,— то підійдете до сходів
з лівого боку. Спустіться ними в яму.

— Бачу.

— Ідіть сходами вниз.

Запала тиша. Ву прочесав пальцями своє довге волосся,
Малдун напружено насупився.

— Гарзд, я вжевнизу,— сказав Грант.

— Добре,— мовив Ву.— Тепер просто перед вами мають бути дві великі жовті цистерни з написом «Займиста речовина».

— Тут написано «Вогненебезпечно». А потім нижче ще щось іспанською.

— Це вони,— сказав Ву.— Це два паливні баки для генератора. Один з них уже порожній, тож нам потрібно перемкнутися на інший. Якщо ви глянете на дно резервуарів, то побачите, що з них стирчить біла труба.

— Чотиридюймова з полівінілхлориду?

— Так. З полівінілхлориду. Ідіть вздовж труби.

— Добре. Йду... Ой!

— Що сталося?

— Нічого. Вдарився головою.

Запала тиша.

— З вами все гаразд?

— Так, усе добре. Просто голову забив. Ідіот.

— Рухайтесь вздовж труби.

— Добре, добре,— мовив Грант. У його голосі чулося роздратування.— Добре. Труба йде до великого алюмінієвого ящика з вентиляційними отворами з боків. На ньому напис «Хонда». Схожий на генератор.

— Так,— сказав Ву.— Це і є генератор. Якщо ви підійдете до нього з боку, то побачите панель з двома кнопками.

— Бачу. Жовта й червона?

— Правильно,— мовив Ву.— Натисніть спочатку жовту, а потім, тримаючи її — червону.

— Зробив.

Запала пауза, що тривала майже хвилину. Ву й Малдун дивилися один на одного.

— Алане?

— Він не працює,— відповів Грант.

— Ви натиснули спочатку жовту, а потім червону? — спитав Ву.

— Саме так, — роздратовано відповів Грант. — Я зробив точнісінько так, як ви сказали. Було гудіння, а потім клацання, клацання, клацання, а потім гудіння зупинилося і більше нічого.

— Спробуйте ще раз.

— Я вже спробував, — мовив Грант. — Не працює.

— Добре, хвилиночку, — насупився Ву. — Схоже, генератор намагається запуснитися, але з якихось причин не може. Алане?

— Я тут.

— Обійдіть генератор ззаду, там, де в нього заходить пластикова труба.

— Гарзд. — Пауза, потім Грант сказав: — Труба заходить у круглий чорний циліндр, схожий на паливний насос.

— Правильно, — мовив Ву. — Це саме він, паливний насос. Пошукайте на ньому вгорі маленький клапан.

— Клапан?

— Він повинен стирчати у верхній частині, маленький металевий виступ, що його можна повернути.

— Знайшов. Але він збоку, а не нагорі.

— Добре. Крутніть його, щоб він відкрився.

— Звідти виходить повітря.

— Чудово. Зачекайте доки...

— ...тепер виходить рідина. За запахом схоже на бензин.

— Добре, закрийте клапан. — Ву повернувся до Малдуна, похитавши головою. — Насос перестав усмоктувати паливо. Алане?

— Так.

— Спробуйте ще раз натиснути кнопки.

За мить Ву почив слабке кахикання і чхання, ніби генератор запустився, а потім стійкий звук, схожий на буркотіння.

— Увімкнувся,— сказав Грант.

— Чудова робота, Алане! Чудова робота!

— Що тепер? — спитав Грант. Його голос звучав пригнічено й похмуро.— Тут навіть світло не увімкнулося.

— Повертайтеся до диспетчерської, і я поясню вам, як запустити системи вручну.

— Мені й це доведеться зробити?

— Так.

— Добре,— мовив Грант.— Я зв'яжуся з вами, коли туди дістануся.

Рація зашипіла і замовкла.

— Алане?

Рація мовчала.

Тім пройшов крізь двері на задах їдальні й увійшов до кухні. У центрі приміщення стояв великий стіл з нержавіючої сталі, ліворуч від нього — плита з чималою кількістю пальників, а за нею — великі холодильники. Тім почав відчиняти їх, шукаючи морозиво. У вологе повітря з холодильників вривалися хмарки диму.

— А чому плита увімкнена? — сказала Лекс, відпускаючи його руку.

— Вона не увімкнена.

— А он маленькі блакитні вогники.

— Це пальники.

— Що за пальники?

В них удома була електроплита.

— Неважливо,— мовив Тім, відчинивши ще один холодильник.— Але це означає, що я можу тобі щось приготувати.

У цьому холодильнику було чимало всілякої смакоти: картонні коробки з молоком, купа овочів, стейк, риба, але морозива не було.

— Ти досі хочеш морозива?

— Хіба я тобі не казала?

Наступний холодильник був здоровезний — двері з нержавіючої сталі, величезна горизонтальна клямка. Тім потягнув за клямку і відчинив його. Усередині була морозильна камера завбільшки з цілу кімнату. В ній було дуже холодно.

— Тіммі...

— Можеш почекати хвилинку? — роздратовано сказав Тім.— Я намагаюся знайти тобі морозиво.

— Тіммі... тут щось є.

Сестра шепотіла, і Тім не відразу зрозумів два останні слова. Тоді він швидко виліз із морозильника, побачивши, як двері охоплює зелена хмарка. Лекс стояла біля робочого столу й озиралася на двері кухні.

Тім почув тихий звук, схожий на сичання, ніби це велика змія. Звук спершу посилювався, а відтак поступово затих. Тепер його було ледве чути. Це міг бути й вітер, але Тім якось відчував, що це щось інше.

— Тіммі,— прошепотіла сестра,— я боюся.

Тім підкрався до кухонних дверей і визирнув назовні. У затемненій їдальні побачив правильні зелені ряди прямокутних стільниць. А посеред них плавно й безшумно, ніби привид, якщо не рахувати сичання, ішов велоцираптор.

У темряві технічного блоку Грант намацував труби, рухаючись до сходів. Йому важко було йти в темряві, та ще й шум генератора трохи збивав зі шляху. Грант підійшов до сходів і почав підніматися, коли зрозумів, що в кімнаті є щось іще, крім генератора.

Грант зупинився, дослухаючись.

Це кричала людина.

Схоже на Дженнаро.

— Де ви? — гукнув Грант.

— Тут, — озвався Дженнаро. — У вантажівці.

Грант не бачив ніякої вантажівки. Він примружився в темряві, покосився вбік і розгледів зелені фігури, що світилися, рухаючись у темряві. Потім побачив вантажівку й обернувся до неї.

Від тиші в Тіма пішов мороз поза шкурою.

Велоцираптор був шість футів заввишки, міцної статури, хоча його ноги та хвіст ховалися за столами. Тіму було видно лише верхню м'язисту частину тулуба, дві лапи, щільно притиснуті до тіла, та пазурі, що з них стирчали. Він бачив крапчастий візерунок на спині, що переливався, мов райдуга. Велоцираптор був наготові; рухаючись уперед, він озирався то в цей бік, то в той, смикаючи головою, наче птах. Крім того, його голова підстрибувала при русі, що посилювало його схожість із пташкою.

Гігантський, мовчазний хижий птах.

У їдальні було темно, але, мабуть, раптор бачив достатньо добре, щоб просуватися вперед. Час до часу він нахилився, опускаючи голову під столи. Тім чув, як він нюхає. Потім голова піднімалася, смикаючись взад-вперед, мов пташина.

Тім дивився, доки не впевнився, що велоцираптор іде в напрямку кухні. Може, він прямує за їхнім запахом? В усіх книжках писали, що в динозаврів поганий нюх, а в цього, здавалося, з нюхом було все добре. Зрештою, що знали у цих книжках? Перед Тімом був справжній динозавр.

І він рухався до Тіма.

Хлопець пірнув назад на кухню.

— Там щось є? — спитала Лекс.

Тім не відповів. Він штовхнув її під стіл у кутку, за великим сміттевим баком. Нахилився до неї і люто прошепотів:

«Залишайся тут!» А потім побіг до холодильника. Схопив жменю холодних стейків і поквапився назад до дверей. Тихо поклав на підлогу перший стейк, потім, відступивши кілька кроків назад, другий...

Крізь окуляри він побачив, як Лекс визирає з-за бака. Він помахав їй, показуючи, щоб заховалася. Рухаючись углиб кухні, поклав третій стейк, потім четвертий.

Сичання стало голоснішим, а потім з-за дверей з'явилася пазуриста лапа, й обережно визирнула велика голова.

Велоцираптор зупинився біля входу до кухні.

Тім стояв напівпригнувшись у глибині приміщення, біля дальньої ніжки сталевого столу. Але він не встиг сховатися; його голова і плечі ще стирчали над стільницею. Велоцираптор міг його добре бачити.

Тім повільно нахилився, заліз під стіл... Велоцираптор смикнув головою, дивлячись просто на нього.

Тім завмер. Він залишався у полі зору, однак подумки сказав собі: «Не рухатися!»

Велоцираптор нерухомо стояв у дверях.

Він принюхувався.

Тут темніше, подумав Тім. Раптор не може тут бачити добре, і це робить його обережним.

Але тепер Тім відчував запах — затхлий запах великої рептилії, і крізь окуляри побачив, що динозавр мовчки позіхнув, закинувши довгу морду, оголюючи ряди гострих як бритва зубів. Велоцираптор знову дивився вперед, смикаючи головою з боку в бік. Великі очі крутилися в костистих очницях.

Тім відчув, як калатає серце. Як не крути, а зіткнутися з такою твариною на кухні набагато гірше, ніж у лісі. Розмір, швидкість, ядучий запах, сичання...

Зблизька ця тварина була набагато страшніша за тиранозавра. Тиранозавр був величезний і дужий, але особливим

розумом не відзначався. Велоцираптор був завбільшки з людину і явно був спритніший і розумніший за тиранозавра; Тім боявся його метких очей майже так само, як гострих зубів. Велоцираптор принюхався і рушив у напрямку Лекс! Мабуть, він почув її запах, не інакше! В Тіма ще сильніше закалатало серце.

Велоцираптор зупинився і повільно нахилився.

Він знайшов стейк.

Тім хотів нагнутися, щоб зазирнути під стіл, але боявся поворушитися. Він застиг навприсядки, слухаючи хрускіт. Динозавр їв стейк. Разом з кістками.

Відтак раптор звів свою витончену голову і роззирнувся. Він понюхав, побачив другий стейк, швидко рушив уперед і нахилився.

Запала тиша.

Раптор не з'їв м'яса.

Його голова піднялася вгору. В Тіма вже заклакли зігнуті ноги, але він не рухався.

Чому тварина не їсть другий стейк? У голові промайнуло з десяток думок: їй не подобається яловичина, м'ясо холодне, не живе, тварина почула Лекс або Тіма, побачила Тіма...

Тепер велоцираптор рухався дуже швидко. Він знайшов третій стейк, опустив голову, знову підняв і рушив далі.

Тім затамував подих. Динозавр був лише за кілька футів від нього, Тім бачив, як посмикуються м'язи в нього на боці. Було видно і засохлу кров на пазурах, тонку структуру плямистого візерунка і складки шкіри на шиї нижче щелепи.

Велоцираптор понюхав. Смикнув головою і подивився просто на Тіма. Хлопчик мало не задихнувся від переляку. Його тіло напружено застигло. Він спостерігав, як рухалися очі рептилії, оглядаючи кімнату. Динозавр знову принюхався.

«Він мене знайшов», — подумав Тім.

Потім голова сіпнулася назад, щоб глянути перед собою, і динозавр рушив до п'ятого стейка. У Тімовій голові промайнула думка: «Лекс, будь ласка, не рухайся, хай що відбуватиметься, не рухайся...»

Велоцираптор понюхав стейк і рушив далі. Тепер він стояв у відчинених дверях морозильної камери. Тім бачив, як з неї виходить пара, стелячись по підлозі біля ніг тварини. Одна велика пазуриста лапа піднялася, а потім безшумно опустилася. Динозавр завагався. Занадто холодно, подумав Тім. Він туди не піде, занадто холодно, він не піде всередину...

Динозавр зайшов.

Спочатку у морозильнику зникла голова, потім тулуб, а потім жорсткий хвіст.

Тім рвонувся й усім тілом навалився на двері камери з нержавіючої сталі. І затиснув кінчик хвоста! Двері не зачинялися! Велоцираптор жахливо й голосно заревів. Тім ненароком зробив крок назад, і хвіст сховався всередині. Тім захряснув двері й почув, як клацнув замок. Зачинено!

— Лекс! Лекс! — закричав він. Він чув, як раптор гупає зсередини, відчував важкі удари об сталеву поверхню дверей. Він знав, що всередині є маленька пласка ручка, і якщо динозавр її зачепить, то зможе відчинити двері. Слід їх замкнути.

— Лекс!

Лекс була поруч.

— Чого тобі?

Тім притулився до горизонтальної ручки дверей, тримаючи їх зачиненими.

— Там є заціпка! Маленька заціпка! Дістань її!

Велоцираптор гарчав як лев, лише товста сталь приглушувала звук. Він усім тілом вдарився об двері.

— Я нічого не бачу! — крикнула Лекс.

Защіпка висіла під дверною ручкою, гойдаючись на маленькому металевому ланцюжку.

— Вона прямо тут!

— Я її не бачу! — крикнула сестра, а потім Тім зрозумів, що на ній немає окулярів.

— Намацай її!

Він бачив, як її маленька рука потягнулася вгору, торкаючись його, намагаючись заціпнути защіпку. Вона була так близько, що він відчував її переляк і панічне дихання. Велоцираптор стукнув двері, й ті відчинилися — о Господи, відчинилися! — але динозавр не очікував цього і відійшов для нової спроби, тож Тім знову встиг їх зачинити. Лекс відступила назад, тягнучись у темряві.

— Знайшла! — крикнула вона, стискаючи защіпку в руці, та проштовхнула її крізь отвір. Защіпка знову вислизнула.

— Згори! Запхни її згори!

Лекс знову взяла її, піднявши на ланцюгу, і запхнула в отвір.

Двері замкнулися.

Велоцираптор заревів. Тім і Лекс відступили від дверей, коли динозавр знову вривався в них. Важкі сталеві завіси рипіли від кожного удару, але трималися. Тім подумав, що тварина навряд чи відчинить двері. Раптор був замкнений.

Він глибоко зітхнув.

— Ходімо, — мовив він.

Узяв Лекс за руку, і вони побігли.

— Бачили б ви їх, — говорив Дженнаро, коли Грант виводив його з технічного блоку. — Там їх зо два десятки. Компі. Мені довелося залізти у вантажівку, щоб сховатися від них. Вони були по всьому лобовому склу. Просто сиділи і чекали, мов канюки. Але втекли, щойно ви підійшли.

— Стерв'ятники,— сказав Грант.— Вони не нападуть ні на кого, хто рухається або має загрозовий вигляд. Вони нападають на мертві або майже мертві об'єкти. В усякому разі, на нерухомі.

Тепер вони йшли сходами нагору, назад до вхідних дверей.

— Що сталося з раптором, який на вас напав? — спитав Грант.

— Не знаю,— відповів Дженнаро.

— Він пішов?

— Я не бачив. Думаю, я втік, бо він був поранений. Гадаю, Малдун влучив йому в ногу, і в раптора текла кров. А потім... Не знаю. Мабуть, він вийшов з будівлі. А може, здох десь тут. Я не бачив.

— А може, він досі тут,— мовив Грант.

Ву дивився у вікно на рапторів за парканом. Схоже, вони й досі гралися, удавано атакуючи Еллі. Це тривало вже довго, і йому спало на думку: чи не занадто довго? Здавалося, вони намагаються утримати увагу Еллі таким самим чином, як і вона намагається відвернути їхню.

Поведінка динозаврів завжди була для Ву незначним фактором. І правильно: поведінка для ДНК — це ефект другого порядку, як обгортка білкової молекули. Передбачити її по суті неможливо, і контролювати теж, хіба що дуже грубими засобами, наприклад, зробити тварину залежною від харчування за допомогою ферменту. Але загалом поведінкові ефекти за межами розуміння. Подивитися на послідовність ДНК і передбачити поведінку неможливо.

Через це робота Ву з ДНК ставала суто емпіричною. Це була якась халтура — ніби сучасний майстер взявся лагодити старовинний прадідівський годинник. Перед ним був об'єкт з минулого, зроблений зі стародавніх матеріалів

за стародавніми правилами. Неможливо було знати напевно, яким чином він працював, до того ж його протягом мільярдів років багато разів відновлювали й модифікували сили еволюції. Тож так само як майстер, який регулює годинник і дивиться, чи став він працювати краще, Ву робив власні коригування і дивився, чи краще стали поводитися тварини. І він намагався виправити лише грубі помилки: наприклад, коли тварини билися об електрифіковані огорожі чи чухалися об дерева, здираючи шкіру. Це були помилки, що відправляли його назад до креслярської дошки.

Обмежені можливості науки викликали в нього незбагненне відчуття щодо динозаврів у парку. Він узагалі ніколи не був упевнений, чи поведінка тварин історично точна, чи ні. Чи дійсно вони поводяться саме так, як у минулому? Це питання залишалось відкритим і, по суті, не мало відповіді.

І хоча Ву ніколи б цього не визнав, відкриття того, що динозаври здатні розмножуватися, стало неабияким підтвердженням якості його роботи. Це докорінно міняло ситуацію і означало, що Ву правильно зібрав до купи усі фрагменти. Він відтворив тварин, які жили мільйони років тому з такою точністю, що ті можуть тепер самі себе відтворювати.

Та все одно, спостерігаючи за рапторами, він був стурбований їхньою поведінкою. Це були розумні тварини, яким це мало швидко набриднути. Розумні тварини, здатні створювати свої плани...

З кімнати Малкольма у коридор вийшов Гардінг.

— Де Еллі?

— Ще на вулиці.

— Краще їй зайти всередину. Раптори злізли з даху.

— Коли? — спитав Ву, рухаючись до дверей.

— Щойно, — відповів Гардінг.

Ву відчинив центральні двері й крикнув:

— Еллі! Всередину, негайно!

Вона подивилася на нього спантеличено.

— Але ж немає ніяких проблем, все під контролем...

— Миттю!

Вона похитала головою.

— Я знаю, що роблю,— сказала вона.

— Негайно, Еллі, чорт забирай!

Малдунові не подобалося те, що Ву стояв у дверях, і він уже збирався сказати йому про це, коли побачив тінь, що ніби впала зверху, і відразу ж зрозумів, щό сталося. Раптом Ву смикнувся усім тілом, і почувся зойк Еллі. Малдун дістався дверей і побачив, що Ву лежить горілиць, а його тіло вже розпанахане великим пазуром, і раптор смикає головою, витягуючи з нього нутроці, хоча той ще живий і намагається відштовхнути від себе динозавра. Потім Еллі перестала кричати і побігла вздовж внутрішнього боку паркана, а Малдун зачинив двері, не тямлячи себе від жаху. Все сталося так швидко!

— Він зістрибнув з даху? — спитав Гардінг.

Малдун кивнув. Він підійшов до вікна, визирнув надвір і побачив, що три раптори за парканом тікають. Вони не переслідували Еллі.

Вони поверталися до центру для відвідувачів.

Грант підійшов до рогу технічного блоку і глянув уперед, у туман. Почув гарчання рапторів, які, здається, наближалися. От він уже бачить, як вони мчать повз нього, до центру для відвідувачів.

Він озирнувся на Дженнаро. Той похитав головою: ні.

Грант нахилився до нього і прошепотів на вухо:

— У нас немає вибору. Ми повинні запустити комп'ютер.

Грант рушив у туман. За мить Дженнаро пішов за ним.

Еллі навіть на мить не замислилася. Коли раптор стрибнув усередину огорожі, щоб атакувати Ву, вона просто розвернулася і щодуху побігла до дальнього краю паркана. Між загорожею і готелем був простір п'ятнадцять футів завширшки. Еллі бігла, не чуючи тварин, що переслідували її, а лише власне дихання. Вона завернула за ріг, побачила збоку від будівлі дерево й залізла на нього, схопившись за гілку. Вона не відчувала паніки. Її охопило якесь збудження, вона тільки бачила, як її ноги піднімаються на рівень обличчя, а тоді закинула їх на гілку і, напруживши м'язи преса, швидко видерлася нагору.

Вона вже була за дванадцять футів від землі, а раптори досі не переслідували її. В неї вже почав підніматися настрій, аж раптом під деревом з'явився перший хижак. Його паща була закривавлена, між щелеп стирчали шматки м'яса. Еллі полізла далі нагору, перебираючи руками, і вже побачила вершину будівлі. Знову глянула вниз.

Раптори дерлися на дерево.

Тепер Еллі була на рівні даху і могла бачити насипаний на ньому гравій всього за чотири фути від дерева та скляні піраміди світлових ліхтарів, що стирчали з туману. На даху були двері, що вели всередину. Одним рвучким рухом Еллі стрибнула і незграбно приземлилася на гравій. Подряпала обличчя, але все одно відчувала лише приємне збудження, ніби це гра — гра, в якій вона збиралася виграти. Вона побігла до дверей, що вели до сходів. Позаду було чути рапторів, які трусили гілки. Вони досі були на дереві.

Еллі дісталася дверей і смикнула ручку. Зачинено.

За якусь мить її ейфорія зникла. Двері замкнені. Еллі вже на даху, але не може спуститися. Двері замкнені.

Вона розпачливо погупала в двері, потім побігла до дальнього краю даху, сподіваючись побачити там шлях униз, але крізь туман було видно лише зелений контур басейну. Басейн

був оточений бетонним настилом. Десять а чи дванадцять футів бетону. Надто багато, щоб перестрибнути. Жодних дерев чи пожежної драбини, щоб можна було спуститися.

Нічого.

Еллі озирнулася і побачила, як раптори легко перестрибують на дах. Вона побігла на інший кінець будівлі, сподіваючись, що там є ще одні двері, але там нічого не було. Раптори повільно підкрадалися до неї, безшумно ковзаючи серед скляних пірамід. Край басейну був за десять футів від Еллі.

Надто далеко.

Раптори наближалися, розосереджуючись, і в Еллі промайнула нелогічна думка: «Ну чому завжди так? Одна маленька помилка — і все котиться під три чорти». Її досі не відпускало легковажне відчуття, якесть приємне збудження, їй ще не вірилося, що ці тварини зараз доберуться до неї і її життя обірветься таким чином. Це здавалося неможливим. Її досі охоплювала якась захисна бадьорість. Вона просто не вірила, що таке може статися.

Раптори загарчали. Еллі позадкувала, відступаючи у дальній кінець даху. Зітхнула, а потім побігла до краю. Попереду з'явився басейн, вона розуміла, що це надто далеко, але подумала: «Чи не все одно?» — і стрибнула вниз.

І шубовснула у воду.

Вона відразу ж відчула, як її охоплює холод. Вона опинилася під водою. Вдалося! Вона виринула на поверхню, подивилася на дах і побачила ящерів, які дивилися на неї згори вниз. Еллі розуміла, що як вона змогла стрибнути у воду, то й раптори зможуть це зробити. Вона хлюпалася у воді й думала: чи вміють раптори плавати? Напевно, вміють. Як крокодили.

Раптори відвернулися від краю даху. А потім Еллі почула крик Гардінга: «Сетлер!» — і зрозуміла, що він відчинив

двері на даху. Раптори рушили до нього. Вона швидко вилізла з басейну і побігла до готелю.

Гардінг піднявся сходами нагору, перестрибуючи через сходи, і, недовго думаючи, відчинив двері.

— Сетлер! — гукнув він. А потім завмер. Між пірамідами гуляв туман. Рапторів не було видно.— Сетлер!

Гардінг був настільки стурбований через Сетлер, що не відразу усвідомив свою помилку. Він думав, що зможе побачити тварин. А наступної миті пазуриста лапа щосили вдарила збоку, груди пронизав страшний біль, і Гардінг заледве зміг відійти й зачинити двері. Знизу почувся крик Малдуна:

— Вона вже тут, усередині.

З того боку дверей загарчав раптор, Гардінг знову навалився на двері, пазурі сховалися, тож він з металевим брязкотом зачинив двері й, кашляючи, впав на підлогу.

— Куди ми йдемо? — спитала Лекс. Вони перебували на другому поверсі центру для відвідувачів. Скляний коридор ішов уздовж усієї будівлі.

— До диспетчерської,— відповів Тім.

— Де це?

— Десь унизу.

Тім подивився на таблички на дверях. Схоже, це були офіси. «ОХОРОНА ПАРКУ», «ПОСЛУГИ ДЛЯ ГОСТЕЙ», «ГЕНЕРАЛЬНИЙ ДИРЕКТОР», «ГОЛОВНИЙ БУХГАЛТЕР»...

Вони підійшли до скляної перегородки з написом:

ЗАБОРОНЕНА ЗОНА
ВХІД ЛИШЕ ДЛЯ ПЕРСОНАЛУ

У дверях був проріз для перепустки, але Тім просто штовхнув їх, і вони відчинилися.

— Чому вони не замкнені?

— Електрика вимкнена, — мовив Тім.

— То якого ж ми тоді йдемо до диспетчерської? — спитала вона.

— Щоб знайти рацію. Нам потрібно з кимось зв'язатися.

За скляними дверима коридор продовжувався. Тім згадав це місце: він вже бачив його під час екскурсії. Лекс підтюпцем бігла за ним. Здалеку почулося гарчання рапторів. Потім долинуло, як вони грюкають об скло знизу.

— Вони там, — прошепотіла Лекс.

— Не хвилюйся.

— Що вони тут роблять? — спитала Лекс.

— Тепер вже неважливо.

«ІНСПЕКТОР ПАРКУ», «БУХГАЛТЕРІЯ», «ГОЛОВНИЙ КОНТРОЛЬНИЙ ПОСТ»...

— Ось воно! — сказав Тім і відчинив двері.

Головний зал управління анітрохи не змінився. У центрі була консоль з чотирма стільцями і чотирма комп'ютерними моніторами. В кімнаті було зовсім темно, лише на моніторах виднілися якісь кольорові прямокутники.

— То де ж рація? — спитала Лекс.

Але Тім забув про рацію. Він рушив уперед, дивлячись на екрани комп'ютерів. Вони були увімкнені! Це могло означати лише те, що...

— Мабуть, електрику таки увімкнули.

— Фе, — вихопилося в Лекс, яка відсахнулася вбік.

— Що таке?

— Я наступила на чиєсь вухо, — мовила вона.

Тім не бачив ніякого тіла, коли вони увійшли. Він озирнувся й угледів, що на підлозі лежить лише вухо.

— Фе, яка гидота,— сказала Лекс.

— Не звертай уваги,— мовив він і повернувся до моніторів.

— А де ж решта тіла? — спитала вона.

— Хіба не байдуже?

Він уважно подивився на монітор. На екрані були рядки кольорових значків.

— Ти б краще не бавився з цим, Тіммі,— сказала сестра.

— Не бійся, не буду.

Він уже бачив складні комп'ютери — такі, як ті, що були у компанії, де працював його батько. Ті комп'ютери контролювали все, починаючи від ліфтів і систем безпеки та закінчуючи системами опалювання й охолодження. Здебільшого вони були схожі на ці — така сама купа кольорових значків,— але їх, як правило, легше було зрозуміти. І майже завжди там був ярлик довідки, щоб можна було дізнатися про систему. Але тут таких ярликів не було. Тім знову подивився, щоб упевнитися. А потім побачив дещо інше: цифри, що миготіли у верхньому лівому кутку екрана. 10:47:22. Тім зрозумів, що це час. До моменту,

коли корабель допливе до материка, лишилося тринадцять хвилин. Але зараз Тіма більше хвилювали люди у готелі.

Почувся статичний тріск. Тім обернувся і побачив, що Лекс тримає рацію. Вона крутила ручки і натискала на кнопки.

— Як вона працює? — мовила вона. — Я не можу змусити її працювати.

— Дай мені!

— Це моя, це я її знайшла!

— Дай мені, Лекс!

— Я перша!

— Лекс!

Раптом рація затріщала.

— Що в дідька відбувається? — почули вони голос Малдуна. Здивована Лекс впустила рацію на підлогу.

Грант відступив, присівши серед пальм. Крізь туман попереду він бачив, як раптори з гарчанням підстрибують і натикаються на скло центру для відвідувачів. Але час до часу вони замовкали і підводили голови, ніби дослухалися до чогось удалині. А потім тихенько скиглили.

— Що вони роблять? — спитав Дженнаро.

— Схоже, вони намагаються потрапити до кафетерію, — сказав Грант.

— А що там?

— Я залишив там дітей, — відповів Грант.

— Вони можуть розбити це скло?

— Гадаю, що ні.

Грант спостерігав за ними, і тут почувся далекий тріскіт рації. Раптори почали стрибати ще несамовитіше. Один по одному вони підстрибували вище й вище, доки він не побачив, як один з них опинився на балконі другого поверху і рушив звідти всередину центру для відвідувачів.

На другому поверсі у диспетчерській Тім схопив рацію, що її Лекс впустила на підлогу. Він натиснув кнопку:

— Прийом! Прийом!

— ...о ти, Тіме? — почувся голос Малдуна.

— Так, я.

— Де ти?

— У диспетчерській. Електрика увімкнулася!

— Це чудово, Тіме, — мовив Малдун.

— Якщо хтось скаже мені, як запустити комп'ютер, я це зроблю, — сказав Тім. У відповідь запала тиша.

— Алло? — мовив Тім. — Ви мене чуєте?

— Ох, з цим якраз і проблема, — відповів Малдун. — Ніхто з нас тут не знає, як це зробити.

— Ви що — жартуєте? — здивувався Тім. — Ніхто не знає? Це здалося йому неймовірним.

— Ні. — Запала пауза. — Я думаю, що справа в основній системі енергопостачання. Треба її увімкнути. Ти трохи розумієшся на комп'ютерах, Тіме?

Тім пильно придивився до екрана. Лекс підштовхнула його.

— Скажи йому, що ні, Тіммі, — мовила вона.

— Так, трохи розуміюся, — відповів Тім.

— То, може, й спробуєш, — мовив Малдун. — Ніхто з нас не знає, що робити. І Грант теж.

— Добре, — відповів Тім. — Я спробую.

Він вимкнув рацію і вступився в екран, вивчаючи його.

— Тіммі, — сказала Лекс. — Ти ж не знаєш, що робити.

— Знаю.

— Ну, якщо знаєш, тоді зроби щось, — мовила вона.

— Хвилинку.

Для початку Тім підсунув стілець ближче до клавіатури і натиснув клавіші управління курсором. Вони мали

переміщувати курсор по екрану. Але нічого не сталося. Тоді він натиснув інші клавіші. Екран залишився незмінним.

— Ну? — сказала вона.

— Щось тут не так, — мовив Тім, насупившись.

— Та ти просто нічогісінько не знаєш, Тіммі.

Він знову уважно оглянув комп'ютер. Клавіатура мала ряд функціональних клавіш у верхній частині, так само, як звичайна клавіатура ПК, і монітор був великий і кольоровий. Але корпус монітора був дещо незвичайний. Тім глянув на межі екрана і побачив багато точок, що ледь світилися червоним. Червоне світло, все на межах екрана... Що це може бути? Він підніс палець до світла і побачив м'які червоні відблиски на шкірі.

Тім торкнувся екрана — і пролунав звуковий сигнал.

За мить вікно з повідомленням зникло, і на екрані з'явилася та сама картинка, що й була.

— Що сталося? — захвилювалася Лекс. — Що ти наробив? Ти чогось торкнувся.

«Звісно!» — подумав Тім. Він торкнувся екрана. Це був сенсорний екран! Червоні вогники по краях — це інфрачервоні датчики. Тім ніколи не бачив таких екранів, але читав про них у журналах. Він торкнувся напису «ПЕРЕЗАВАНТАЖИТИ / ПОВЕРНУТИСЯ».

Екран миттєво змінився. На ньому з'явилося повідомлення:

**КОМП'ЮТЕР ПЕРЕЗАВАНТАЖЕНО
ЗРОБІТЬ СВІЙ ВИБІР У МЕНЮ НА ГОЛОВНОМУ
ЕКРАНІ**

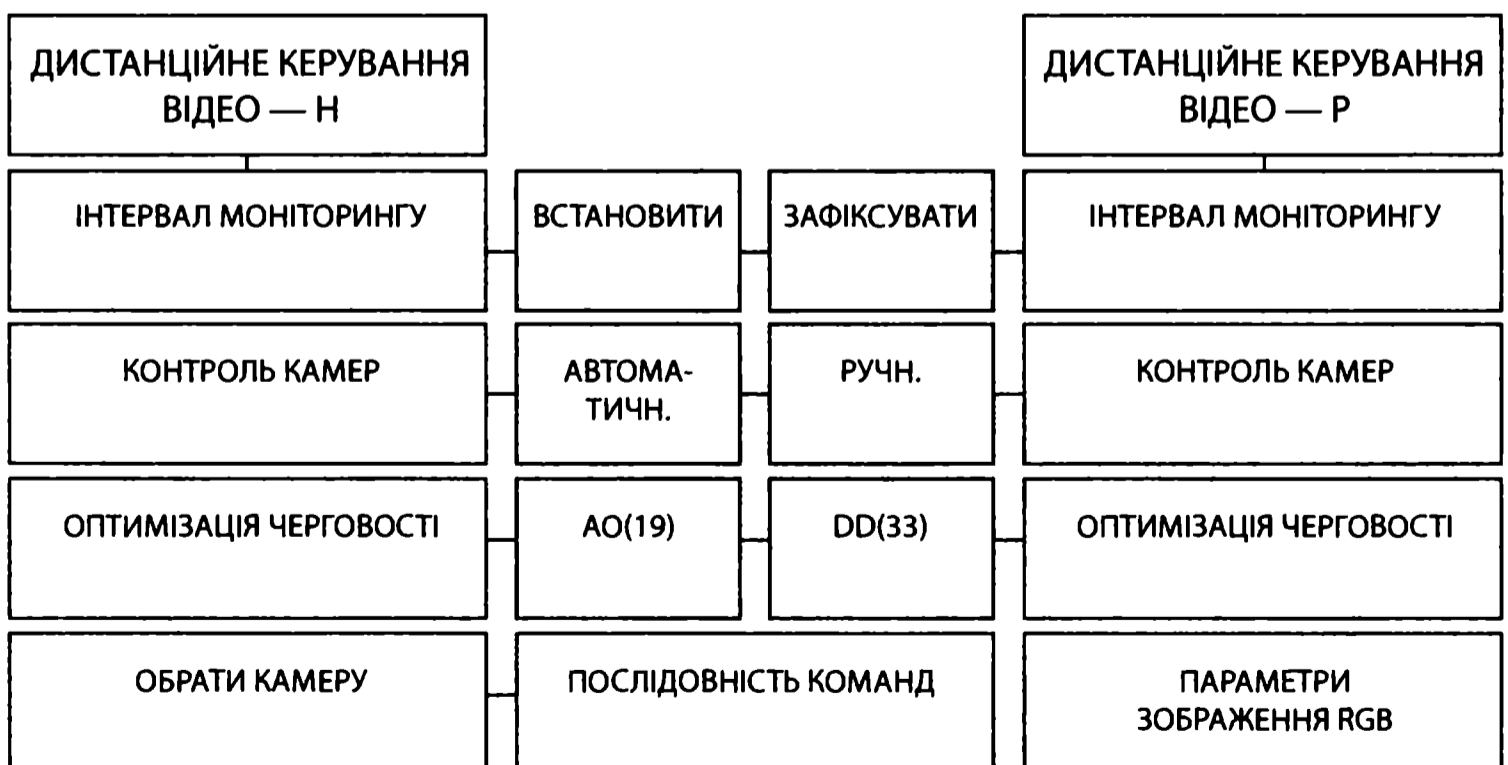
У динаміку рації почулося гарчання рапторів.

— Я хочу глянути,— сказала Лекс.— Натисни «ВІЗУАЛІЗАЦІЮ».

— Ні, Лекс.

— Ну, тоді я натисну,— мовила вона. І не встиг він схопити її за руку, як сестра натиснула «ВІЗУАЛІЗАЦІЮ». Екран змінився.

ПІДПРОГРАМА — ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ВІДЕОІНТЕРФЕЙС ОГЛЯДУ СЕРЕДОВИЩА

— Ого,— зронила сестра.

— Лекс, припини!

— Дивися! — вигукнула вона. — Це спрацювало! Ха!

На моніторах по всій кімнаті почали з'являтися зображення різних частин парку, що швидко мінялися. Більшість із них була туманно-сірого кольору — через туман надворі, але на одному моніторі з'явилося зображення готелю з раптором на даху, а інший перемкнувся на зображення при яскравому сонячному світлі, показуючи ніс корабля...

— Що це було? — спитав Тім, нахилившись вперед.

— Що?

— Оце зображення!

Але картинка на екрані вже змінилася, тепер вони бачили готель зсередини, один номер за іншим, а потім угледіли Малкольма, який лежав на ліжку...

— Зупини, — мовила Лекс. — Я їх бачу!

Тім торкнувся екрана в декількох місцях і відкрив підменю. Потім ще одне підменю.

— Зачекай, — сказала Лекс, — ти все плутаєш...

— Та стули вже ти пельку! Ти ж ні чорта не розумієш у комп'ютерах!

Тепер на екрані з'явився список моніторів. Один з них був позначений як «ГОТЕЛЬ САФАРІ: L2V-4». На іншому було написано «ВІДДАЛЕНА КАМЕРА: БОРТ КОРАБЛЯ (VND)». Тім натиснув на екран кілька разів.

На моніторах у кімнаті з'явилися відео. На одному з них було видно носову частину корабля постачання, а попереду неї — океан. Вдалині Тім побачив будівлі й гавань. Він впізнав її, бо за кілька днів до цього пролітав над нею на гвинтокрилі. Це був Пунтаренас. Судно за кілька хвилин мало зайти в порт.

Але його увага вже була прикута до наступного екрана, що показував дах готелю, оповитий сірим туманом. Рапторів

здебільшого затуляли піраміди, але їхні голови підстрибували, час до часу потрапляючи в об'єктив камери.

А потім, на третьому моніторі, Тім побачив кімнату зсередини. На ліжку лежав Малкольм, а біля нього стояла Еллі. Вони обоє дивилися вгору. В цей час до кімнати зайшов Малдун і приєднався до них, витріщившись угору з виразом неспокою на обличчі.

— Вони нас бачать,— мовила Лекс.

— Не думаю.

Рація затріскотіла. На екрані було видно, як Малдун підніс її до губ.

— Алло, Тіме?

— Я тут,— сказав Тім.

— У нас мало часу,— якимось відчужено мовив Малдун.— Усе-таки непогано було б увімкнути енергосистему.

А потім Тім почув гарчання рапторів і побачив на моніторі, як голова одного з них пробила скло і влізла згори в номер, клацаючи щелепами.

— Поквапся, Тіммі! — сказала Лекс.— Увімкни електрику.

ЕЛЕКТРОМЕРЕЖА

Раптом Тім побачив, що заплутався у меню на моніторах, намагаючись повернутися до головного меню. Більшість операційних систем мала одну кнопку або команду, щоб повернутися до попереднього екрана чи головного меню. Але тут

нічого такого не було — або Тім просто про це не знав. Крім того, він був упевнений, що система мала і команди допомоги, але він і їх не міг знайти, та ще й Лекс змушувала його нервувати, підстрибуючи і горлаючи на вухо.

Врешті-решт він таки дістався головного меню. Він не знав точно, що саме зробив, але в нього це вийшло. Він зупинився, шукаючи команду.

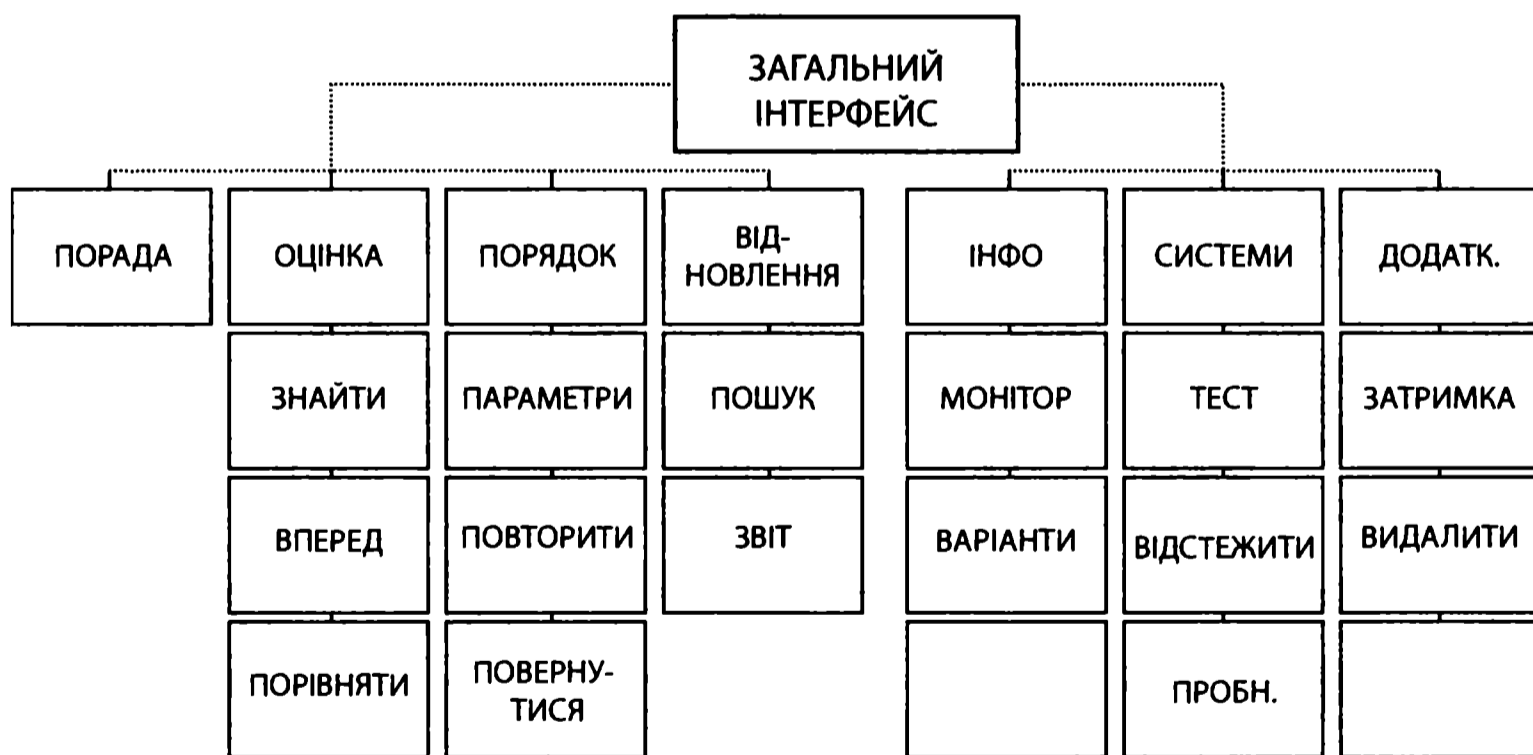
— Зроби що-небудь, Тіммі!

— Та заткнися вже! Я намагаюся...

Він натиснув кнопку «ШАБЛОН ГОЛ.». На екрані з'явилася складна діаграма з квадратиків, що сполучалися між собою стрілками.

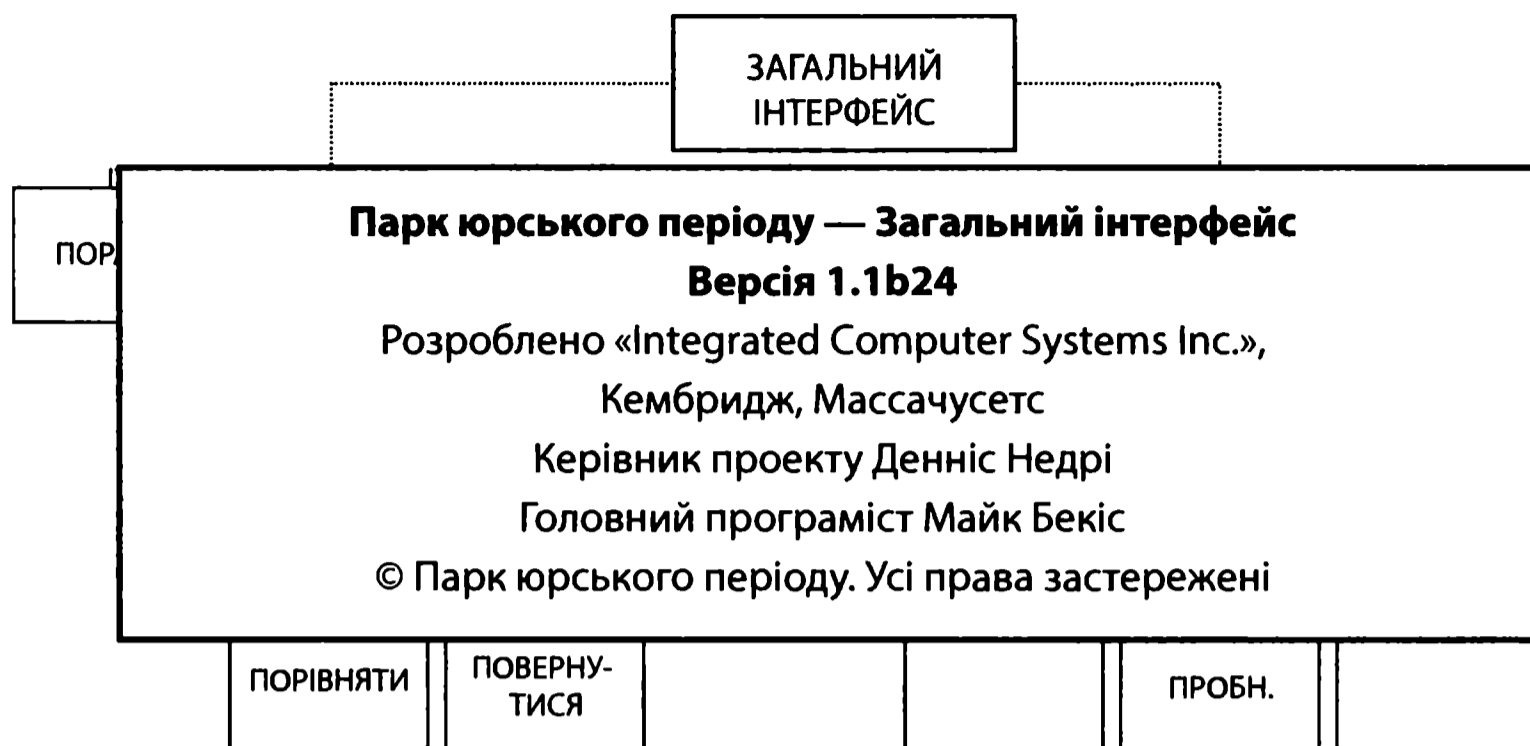
Кепсько. Кепсько.

Він натиснув кнопку «ЗАГАЛЬНИЙ ІНТЕРФЕЙС». Екран змінився:

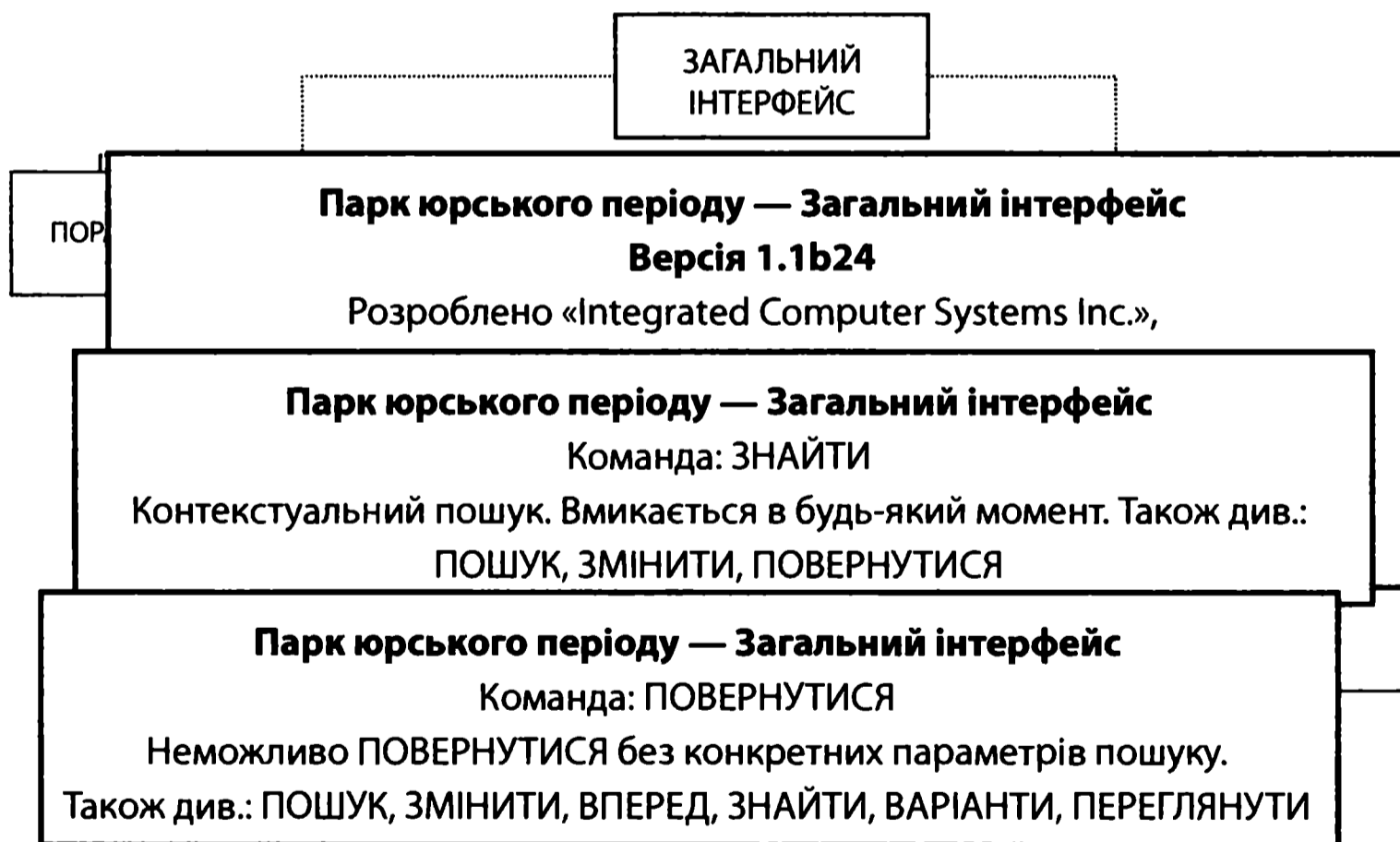

— Що це? — спитала Лекс. — Чому ти не вмикаєш живлення, Тіммі?

Він не звернув на неї уваги. Можливо, довідка у цій системі називається «ІНФО».

— Тіммі-і-і,— застогнала Лекс. Але він вже натиснув «ЗНАЙТИ». Відкрилося ще одне непотрібне вікно. Він натиснув «ПОВЕРНУТИСЯ».

По рації Тім почув голос Малдуна:

— Як там справи, Тіме?

Він не відповів. Несамовитий від переляку, він натискав кнопку по кнопці.

Раптом без жодного попередження на екрані з'явилося головне меню.

Тім роздивився екран. «ЕЛЕКТРИКА ГОЛ.» і «МЕРЕЖІ DNL» могли мати якийсь стосунок до електропостачання. Написи «БЕЗПЕКА / ЗДОРОВ'Я» та «ГОЛОВНІ ЗАМКИ» також могли бути важливими. Почулося гарчання рапторів. Тім повинен зробити вибір. Він натиснув «МЕРЕЖІ DNL» і застогнав, побачивши:

Налаштування мережі DNL

Параметри користувача		Стандартні параметри				
Другорядні параметри (H)						
Напруга головної мережі	A4	B4	C7	D4	E9	
Напруга головної мережі	C9	R5	D5	E3	G4	
Другорядні параметри (P)						
Напруга головної мережі	A2	B3	C6	D11	E2	
Напруга головної мережі	C9	R5	D5	E3	G4	
Напруга головної мережі	A8	B1	C8	D8	E8	
Напруга головної мережі	P4	R8	P4	E5	L6	
Другорядні параметри (M)						
Напруга головної мережі	A1	B1	C1	D2	E2	
Напруга головної мережі	C4	R4	D4	E5	G6	

Він не знав, що робити. Натиснув «СТАНДАРТНІ ПАРАМЕТРИ».

СТАНДАРТНІ ПАРАМЕТРИ

Мережі парку	B4-C6	Зовнішнє живлення	C2-D2
Живлення лабораторій	BB-07	Живлення загорожі	R4-R4
Живлення готелю	F4-D4	Живлення техблоку	E5-L6
Головне живлення	C4-G7	Живлення датчиків	D5-G4
Сервісна мережа	AN-B5	Живлення процесора	A1-C1

Цілісність мереж не перевірялася
Мережі безпеки залишаються автоматичні

Тім у розпачі похитав головою. Але вже за мить зрозумів, що отримав цінну інформацію. Тепер він знав координати електромережі готелю! Він натиснув мережу F4.

МЕРЕЖА F4 (ГОТЕЛЬ САФАРІ)

КОМАНДУ НЕМОЖЛИВО ВИКОНАТИ. ПОМИЛКА 505

(УВІМКНЕННЯ ЖИВЛЕННЯ НЕСУМІСНЕ З КОМАНДОЮ — ПОМИЛКА. Див. Посібник Сторінки 4.09-4.11)

— Не працює, — мовила Лекс.

— Я й сам бачу! — Тім натиснув іншу кнопку. Екран знову почав блимати.

МЕРЕЖА D4 (ГОТЕЛЬ САФАРІ)

КОМАНДУ НЕМОЖЛИВО ВИКОНАТИ. ПОМИЛКА 505

(УВІМКНЕННЯ ЖИВЛЕННЯ НЕСУМІСНЕ З КОМАНДОЮ — ПОМИЛКА. Див. Посібник. Сторінки 4.09-4.11)

Тім намагався зберігати спокій, щоб усе обміркувати. З якоїсь причини він отримував повідомлення про

системну помилку щоразу, коли намагався увімкнути мережу. Комп'ютер повідомляв, що увімкнення живлення несумісне з командою, яку він дає. Але що це означає? Чому увімкнення живлення несумісне?

— Тіммі...— зронила Лекс, смикаючи його за руку.

— Не зараз, Лекс.

— Ні, зараз,— мовила вона і потягнула його подалі від екрана і консолі. А потім він почув гарчання рапторів.

Воно долинало з коридору.

У просвіті над ліжком Малкольма було видно, як раптор майже перекусив другого металевого стрижня. Тепер тварини могли пропхнути свої голови крізь розбите скло і гарчати на людей внизу. За хвилю раптори знову повернулися до справи — догризати ґрати.

— Це триватиме недовго,— сказав Малкольм.— Три, чотири хвилини.— Він натиснув кнопку на рації.— Тіме, ти там? Тіме!

Відповіді не було.

Тім вислизнув за двері й побачив велоцираптора, який стояв на балконі, у дальньому кінці коридору. Тім здивовано дивився на нього. Як він міг вилізти з морозилки?

Потім на балконі з'явився інший раптор, і Тім усе зрозумів. Раптор був не з морозильної камери. Він потрапив ззовні, стрибнувши на балкон з подвір'я. Другий раптор безшумно приземлився на балкон, чудово балансуючи на перилах. Тім не міг повірити своїм очам. Ця велика тварина підстрибнула на десять футів угору. В неї мають бути неймовірно сильні ноги.

— Ти казав, що вони не зможуть...— прошепотіла Лекс.

— Тс-с...— Тім намагався думати, але натомість був наче зачарований страхом і дивився на третього раптора, який

стрибнув на балкон. Якусь мить тварини безцільно кружляли коридором, а потім почали скоординовано рухатися вперед. До Тіма й Лекс.

Хлопець тихо штовхнув двері до диспетчерської, що були в нього за спиною. Але ті не відчинялися. Він натиснув сильніше.

— Ми замкнені, — мовила Лекс. — Дивися, — вона вказала на проріз для перепустки поряд з дверима. Яскраво-червона точка світилася. Якимсь чином система безпеки дверей увімкнулася. — Телепню, ти ж нас замкнув!

Тім глянув у коридор. Він побачив ще кілька дверей, але поруч з усіма світилося червоне світло. Це означало, що всі двері зачинені й усередину не потрапиш.

І тут він побачив тіло, що лежало на підлозі в дальньому кінці коридору. Це був мертвий охоронець. До його пояса було прикріплено білу перепустку.

— Давай, — прошепотів він до сестри. Вони побігли до охоронця. Тім схопив картку і кинувся назад. Але, звісно, раптори побачили їх. Вони загарчали і заступили шлях до диспетчерської. Динозаври почали розходитися по коридору, щоб оточити Тіма й Лекс. Їхні голови ритмічно погойдувалися.

Вони збиралися атакувати.

Тім зробив єдине, що міг. Скориставшись карткою, він відчинив найближчі двері у коридорі й штовхнув туди Лекс. Коли двері почали повільно зачинятися, раптори засичали і кинулися за ними.

ГОТЕЛЬ

Іян Малкольм насолоджувався кожним ковтком повітря, ніби той міг бути останнім. Він спостерігав за рапторами пригаслим поглядом. Гардінг поміряв йому тиск, насупився, перевірив ще раз. Еллі Сетлер загорнулася в ковдру і тремтіла від холоду. Малдун сидів на підлозі, притулившись до стіни. Геммонд дивився вгору і нічого не говорив. Усі дослухалися до рації.

— Що сталося з Тімом? — спитав Геммонд. — Досі ні слова?

— Не знаю.

— Хіба ж вони не потворні? — промовив Малкольм. — Справді потворні.

Геммонд похитав головою:

— Хто міг уявити, що все так піде.

— Вочевидь, Малкольм міг, — мовила Еллі.

— Я цього не уявляв, — сказав Малкольм. — Я це прорахував.

Геммонд зітхнув.

— Не треба цього, будь ласка. Він уже не одну годину торочить: «Я вам казав». Але ж ніхто не хотів, щоб це сталося.

— А це не залежить від того, хотіли ви чи ні, — мовив Малкольм, заплющивши очі. Через морфій він говорив повільно. — Коли мисливець виходить у тропічний ліс шукати їжу для своєї родини, хіба він розраховує, що контролюватиме

природу? Ні. Він знає, що природа існує поза ним. Поза межами його розуміння. Поза його контролем. Можливо, він молиться природі, молиться родючості лісу, який його годує. Молиться, бо знає, що він не контролює лісу. Він залежить від того лісу.

Але ви вирішили, що не залежатимете від влади природи. Ви вирішили контролювати її, і в цю мить ускочили у велику халепу, бо не здатні цього зробити. Але ви створили системи, що вимагають цього від вас. А ви не можете це зробити — і не могли — і не зможете. Не плутайте одне з іншим. Можна створити човен, але не океан. Збудувати літак, але ж не повітря. Ваші сили набагато менші за ваші мрії, у які ви вірите.

— Він мене зовсім заплутав, — сказав Геммонд, зітхнувши. — Куди подівся Тім? Він здавався таким відповідальним хлопчиком.

— Я впевнений, що він намагається взяти ситуацію під контроль, — мовив Малкольм. — Як і всі інші.

— І Грант теж. Що сталося з Грантом?

Грант дістався чорного ходу центру для відвідувачів — тих самих дверей, що їх він залишив двадцять хвилин тому. Він смикнув за ручку. Зачинено. Потім він побачив маленький червоний вогник. Система безпеки запрацювала! Дідько! Він підбіг до центральної частини будівлі та пройшов крізь розбиті входні двері в головному вестибюлі, проминув стіл охоронця, де вже був раніше. Грант чув сухе шипіння рації. Він рушив на кухню у пошуках дітей, але двері були відчинені, діти кудись пішли.

Він піднявся нагору, але зупинився біля скляної панелі з табличкою «ЗАКРИТА ЗОНА» й зачиненими дверима. Щоб іти далі, потрібна була картка безпеки.

Грант не міг потрапити всередину.
З коридору почулося гарчання рапторів.

Жорстка шкіра рептилії торкнулася обличчя Тіма, а пазури розірвали сорочку. Він впав горічерева, зойкнувши з переляку.

— Тіммі! — крикнула Лекс.

Тім знову скочив на ноги. В нього на плечі сидів маленький велоцираптор, панічно цвірінчав і пищав. Тім і Лекс були в білому розпліднику. На підлозі лежали іграшки: жовта куля, лялька, пластикове брязкальце.

— Це малюк, — сказала Лекс, вказуючи на тварину, що схопилася за Тімове плече.

Маленький раптор ткнувся головою в шию Тіма. «Мабуть, зголоднів бідолаха», — подумав Тім.

Лекс підійшла ближче, і малюк стрибнув їй на плече.

— Чому він це робить? — спитала вона. — Він наляканий?

— Не знаю, — відповів Тім.

Вона передала раптора Тіму. Дитинча цвірінчало і пищало, схвильовано підстрибуючи в нього на плечі. Воно крутило головою, роздивляючись навколо. Малюка точно щось схвилювало...

— Тіме, — прошепотіла Лекс.

Двері не зачинилися за ними після того, як вони увійшли. Тепер великі велоцираптори зайшли усередину. Спочатку один, потім другий.

Явно схвильований, малюк зацвірінчав і підстрибнув на плечі в Тіма. Той зрозумів, що повинен тікати. Можливо, дитина їх відволіче. Все ж таки це малий раптор. Тім зірвав динозаврика з плеча і кинув його через усю кімнату. Дитинча забігало поміж ніг дорослих. Перший раптор опустив писк і обережно понюхав малюка...

Схопивши Лекс за руку, Тім потягнув її вглиб. Треба було знайти вихід.

Пролунав пронизливий вереск. Тім озирнувся і побачив дитинча у пащі дорослого раптора. Другий велоцираптор підскочив до нього і схопив малого за лапи, намагаючись відібрати його. Вони боролися за дитинча, а те верещало. На підлогу хлюпала кров.

— Вони його з'їли, — мовила Лекс.

Раптори боролися за рештки дитинчати, смикаючи його і стукаючись головами. Тім знайшов двері, вони були незачинені, й потягнув Лекс у приміщення.

Діти опинилися в іншій кімнаті, й за темно-зеленим світлом Тум зрозумів, що це порожня лабораторія з вилучення ДНК. Тут стояли залишені ряди стереомікроскопів, екрани з високою роздільною здатністю показували застигли гігантські чорно-білі зображення комах. Це були мухи й комарі, які кусали динозаврів мільйони років тому, висмоктуючи кров, що тепер використовувалася для відтворення динозаврів у парку. Діти побігли через лабораторію, і Тім чув форкання й гарчання рапторів, які їх переслідували, а потім увійшов до задньої частини лабораторії і пройшов крізь двері, що, вочевидь, мали сигналізацію, бо у вузькому коридорі відразу ж завила сирена і замиготіло світло. Тім біг коридором, то поринаючи у темряву, то виринаючи з неї. На тлі сирени чулося форкання рапторів. Позаду хникала й стогнала Лекс. Тім побачив попереду інші двері — з синім знаком біологічної небезпеки, штовхнув їх, увійшов — і раптом стикнувся з чимось більшим, а Лекс скрикнула від жаху.

— Розслабтеся, діти, — сказав голос.

Тім закліпав, не вірячи своїм очам. Над ним стояв доктор Грант. А поруч з ним — доктор Дженнаро.

У коридорі Грантові знадобилося майже дві хвилини, щоб зрозуміти, що в мертвого охоронця може бути картка безпеки. Він повернувся, забрав її і вийшов у коридор нагорі, швидко рушив далі. Грант прямував на гарчання рапторів — і нарешті побачив, як вони б'ються у розпліднику. Він був упевнений, що діти пішли до сусідньої кімнати, і відразу ж рушив до лабораторії.

А там зустрів дітей.

Тепер раптори рухалися до них. На якусь мить тварини, здається, завагалися, здивувавшись, що людей стало більше. Грант підштовхнув дітей до Дженнаро і мовив:

— Потримайте їх десь у безпечному місці.

— Але...

— Он там, — сказав Грант, показавши на дальні двері. — Заберіть їх до диспетчерської, якщо зможете. Ви всі маєте бути в безпеці.

— Що ви робитимете? — спитав Дженнаро.

Раптори стояли біля дверей. Грант помітив, що вони зачекали, доки підійдуть інші тварини, а потім рушили разом, як група. Зграйні мисливці. В нього пішов мороз поза шкірою.

— В мене є план, — мовив Грант. — А тепер ідіть.

Дженнаро вивів дітей подалі. Раптори продовжували повільно наближатися до Гранта, проминаючи суперкомп'ютери й монітори, де й досі миготіли численні рядки розшифрованого комп'ютерами нескінченного коду. Вони без вагань рухалися вперед, обнюхуючи підлогу і час до часу нахиляючи голови.

Грант почув, як у нього за спиною клацнули двері, й глянув через плече. Всі стояли по той бік скляних дверей, спостерігаючи за ним. Дженнаро похитав головою. Грант зрозумів, що це означає. З того боку не було входу до диспетчерської. Дженнаро й діти опинилися у пастці.

Тепер усе залежало від Гранта.

Грант повільно рушив по периметру лабораторії, відводячи рапторів від Дженнаро й дітей. Він побачив ще одні двері, ближчі до передніх, де було написано «ДО ЛАБОРАТОРІЇ». Що б це могло означати? В нього виникла ідея, і він сподівався, що все робить правильно. На дверях був синій значок біологічної небезпеки. Раптори наближалися. Грант розвернувся і штовхнув двері, поринувши в атмосферу якоїсь глибокої й теплої тиші.

Він розвернувся.

Так!

Він був саме там, де й хотів — у інкубаторі. Під інфрачервоними лампами стояли довгі столи з рядами яєць, огорнутих низьким туманом. Пристрої, що перевертали яйця, клацали та дзижчали, постійно рухаючись. Туман переливався через край столів і опускався на підлогу, де випаровувався і зникав. Грант побіг просто в глибину інкубатора, де була лабораторія, відокремлена скляною перегородкою, крізь яку було видно ультрафіолетове світло. Його одяг світився синім. Він роздивлявся склянки з реактивами, мензурки, повні піпетки, скляний посуд... усе складне лабораторне обладнання.

Раптори увійшли до кімнати, спочатку обережно, нюхаючи вологе повітря і дивлячись на столи, де переверталися яйця. Динозавр, який був попереду, зворотом лапи витер свої закривавлені щелепи. Раптори тихо йшли між довгими столами. Рухалися скоординовано, час до часу нахиляючись і зазираючи під столи.

Вони шукали Гранта.

Грант пригнувся і рушив у глибину лабораторії. Побачив металевий ковпак, маркований черепом і схрещеними кістками. На знаку було написано: «ОБЕРЕЖНО, БІОГЕННІ ТОКСИНИ! ПОТРІБНІ ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ А4».

Грант згадав слова Реджиса про те, що це сильні отрути. Лише кілька молекул достатньо, щоб миттєво вбити...

Ковпак лежав упритул до поверхні лабораторного столу. Грант не міг підсунути під нього руку. Він спробував відчинити його, але не побачив жодних дверцят чи ручки... Грант повільно підвівся і глянув на головну кімнату. Раптори досі рухалися між столами. Він повернувся до ковпака і побачив дивне металеве пристосування, втоплене в поверхню столу. Воно було схоже на електричну розетку з круглою кришкою. Він перевернув кришку, побачив кнопку, натиснув її.

Ковпак з тихим сичанням піднявся вгору до стелі.

Грант побачив скляні полиці й ряди пляшок, позначених черепом і кістками. Він глянув на етикетки: «ССК-55 ТЕТРА-АЛЬФА СЕКРЕТИН»... «ТИМОЛЕВІН Х-1612»... В ультрафіолетовому світлі рідини світилися блідо-зеленим кольором. Поруч він побачив скляну тацю зі шприцами. Вони були маленькі, в кожному була мізерна кількість зеленої рідини.

Пригнувшись у синій темряві, Грант потягнувся до таці зі шприцами. Голки на них були захищені пластиковими ковпачками. Він зірвав один з них зубами і подивився на тонку голку.

Рушив уперед. У напрямку до рапторів.

Він присвятив усе своє життя вивченню динозаврів. Тепер він побачить, скільки він дійсно про них знає. Велоцираптори були невеликими хижими динозаврами, такими як овіраптори чи дромеозаври, про яких довго думали, що вони крадуть яйця в інших. Деякі сучасні птахи теж ласують чужими яйцями, тож Грант завжди вважав, що й велоцираптори не прогавали б такої можливості.

Він підкрався до найближчого столу з яйцями в інкубаторі, повільно потягнувся і взяв найбільше з них. Яйце було

завбільшки майже з футбольний м'яч, кремового кольору, з ледь помітними рожевими цятками. Він, обережно тримаючи його, проштрикнув голкою шкаралупу і ввів туди вміст шприца. Яйце світилося слабким синім світлом.

Грант знову нагнувся. Під столом він побачив ноги рапторів і туман, що спускався на підлогу. Він штовхнув яйце, що світилося у темряві, в напрямку динозаврів. Почувши слабкий шум, раптори підняли голови і покрутили ними навколо. І продовжили пошуки.

Яйце зупинилося за кілька ярдів від найближчого ящера.

Чорт!

Грант зробив усе спочатку: дістався яйця, впорснув туди отруту, і штовхнув до рапторів. Цього разу воно вдарилося об ногу одного з них. Воно м'яко захиталося, стукнувшись об пазур великого пальця.

Раптор здивовано глянув на цей несподіваний подарунок. Він нахилився і понюхав яйце, що світилося. Якусь мить покатав його писком по підлозі. І більше на нього не зважав.

Велоцираптор знову підвівся і повільно рушив далі, продовжуючи пошуки.

Це не спрацювало.

Грант потягнувся по третє яйце і впорснув туди свіжу отруту. Потримав його в руках і знову покотив. Цього разу воно покотилося швидко, мов куля для боулінгу. Яйце голосно гриміло об підлогу.

Один з динозаврів почув цей звук, нахилився і погнався за рухомим об'єктом, швидко ковзаючи між столами, щоб перехопити яйце. Великі щелепи вчепилися в нього, розкусивши шкаралупу.

Раптор стояв, з його пащі крапав білок. Раптор шумно обливав губи й пирхнув. Потім нахилився і знову злизнув з підлоги те, що залишилося від яйця. Схоже, його аж ніяк

не засмутило те, що воно розбилося. Грант подивився вниз — хотів побачити, що станеться... Раптор угледів його з іншого кінця кімнати. *Він дивився просто на Гранта.*

Велоцираптор грізно загарчав. Рушив до Гранта, долаючи відстань широкими, неймовірно швидкими кроками. Гранта охопила паніка, він завмер і вражено витріщився на динозавра. І раптом у того забулькало в горлянці, він почав задихатися, і важке тіло повільно впало на підлогу. Раптор продовжував задихатися, перериваючи свої хрипи гучними зойками. З його пащі лізла піна. Голова мотлялася туди-сюди. Хвіст стукав об підлогу.

Один готовий, подумав Грант.

Але вмер він не відразу. Здавалося, на те, щоб померти, в нього піде вічність. Грант дістався іншого яйця і побачив, що інші раптори завмерли і стоять на місці. Вони дослухалися до зойків тварини, що билася в агонії. Потім один нахилив голову, за ним інший. Перша тварина підійшла глянути на раптора, що впав.

Тепер умираючий раптор смикався, все його тіло здригалося на підлозі. Він жалібно стогнав. З його пащі вилізло стільки піни, що Грант тепер навіть не бачив його голови. Раптор плюхнувся на підлогу і знову застогнав.

Над ним схилився інший раптор, оглядаючи його. Схоже, його спантеличили ці передсмертні судоми. Він з підозрою подивився на залиту піною голову, потім на шию, ребра, ноги... І вп'явся зубами у задню лапу.

Вмираючий раптор загарчав, зненацька підняв голову і, повернувшись, вчепився у шию своєму нападнику.

Ось і другий, подумав Грант.

Але динозавр вивернувся і встав. З його шиї цебеніла кров. Він черкнув у повітрі пазурами задньої лапи й одним швидким рухом розпоров живіт раптору, який лежав на підлозі.

З черева, мов кубло жирних змій, вивалився жмут кишок. Кімнату заповнили крики присмертного раптора. Нападник відвернувся, ніби ця боротьба завдала йому забагато клопотів.

Пригнувшись, він перетнув кімнату і дістався освітленого яйця. Грант побачив, як раптор укусив його, і з його підборіддя потекли краплі жовтка, що світився у темряві.

Ось тепер два.

Другого раптора отрута вразила майже миттєво. Він закашлявся і впав уперед. Падаючи, він перекинув стіл, і на підлогу висипалися десятки яєць. Грант збентежено дивився на них.

Залишався ще третій раптор.

У Гранта залишився ще один шприц. З такою кількістю яєць, розсипаних на підлозі, треба було вигадати щось інше. Він намагався вирішити, що робити, коли остання тварина роздратовано форкнула. Грант підвів голову. Раптор помітив його.

Останній раптор довго не рухався, лише дивився на нього. А потім повільно і тихо рушив уперед. Підстрибуючи, зиркаючи у першу чергу під столи, а потім понад ними. Він рухався неквапливо, обережно. В ньому не залишилося й краплі тої швидкості, яку він мав у зграї. Залишившись на самоті, динозавр став обережним. Він не зводив очей з Гранта. Грант швидко роззирнувся. Жодного місця, де можна було би сховатися. І зробити нема чого...

Грант не відводив погляду від раптора, який повільно рухався вбік. Грант теж рухався. Він намагався зробити так, щоб між ним і твариною залишилося якнайбільше столів. Повільно, повільно... він перемістився ліворуч...

Раптор рухався у темно-червоних сутінках інкубатора. З його розширених ніздрів з тихим сичанням виходило повітря.

Грант чув, як під ногами хрускотять яйця, до підошов прилипав жовток. Він присів, відчувши в кишені опуклу рацію.

Рація.

Він витягнув її з кишені й увімкнув.

— Алло. Це Грант.

— Алане? — Це була Еллі.— Алане?

— Слухай,— сказав він.— Просто поговори.

— Алане, це ви?

— Порозмовляй зі мною,— мовив він і штовхнув рацію подалі, до раптора, який наступав.

Він присів за ніжку стола і став чекати.

— Алане, говоріть до мене, будь ласка.

Потім потріскування і тиша. Рація мовчала. Раптор про-сунувся далі, м'яко дихаючи.

Рація досі мовчала.

Та що ж з Еллі таке! Невже вона не зрозуміла? У темряві раптор підійшов ще ближче.

— ...Алане?

Металічний голос із рації змусив тварину зупинитися. Раптор понюхав повітря, ніби в кімнаті був ще хтось.

— Алане, це я. Не знаю, чи ви мене чуєте.

Тепер раптор відвернувся від Гранта і рушив до рації.

— Алане... будь ласка...

Чому він не штовхнув рацію подалі? Раптор ішов до неї, але ще був надто близько. Його величезна ступня опинилася зовсім поруч. Грант бачив шкіру з гальковою текстурою, що світилася м'яким зеленим світлом. Патьоки висохлої крові на зігнутому пазурі. Було чути міцний запах рептилії.

— Алане, послушайте мене... Алане!

Раптор схилився над рацією і нерішуче потицяв у неї писком. Він стояв задом до Гранта. Великий хвіст був просто

в Гранта над головою. Грант підняв руку, штрикнув шприцом у хвіст і ввів туди отруту.

Велоцираптор загарчав і стрибнув. З приголомшливою швидкістю він розвернувся до Гранта, роззявивши пащу. Схопив стіл за ніжку і жбурнув його геть. Грант впав горілиць, абсолютно беззахисний. Раптор навис над ним, здіймаючись угору, його голова гойдалася в інфрачервоному світлі, що надавало йому божевільного вигляду.

— Алане?

Раптор відступив назад і підняв свою пазуристу лапу для удару. Грант відкотився вбік, і лапа грюкнула об підлогу, ледь не зачепивши його. Він відчув пекучий гострий біль уздовж лопаток, на сорочку раптом потекла тепла кров. Він покотився по підлозі, розбиваючи яйця, що розмазувалися по руках та обличчю. Раптор ударив знову, розтрощивши рацію, з якої бризнув сніп іскор. Він люто загарчав і вдарив утретє. Грант наблизився до стіни, далі шляху вже не було. А раптор замахнувся востаннє.

І повалився на підлогу.

Динозавр хрипів. З його пащі лізла піна.

Дженнаро і діти зайшли до кімнати. Грант знаком показав їм залишатися на місці. Дівчинка глянула на присмертну тварину і тихо сказала:

— Нічого собі...

Дженнаро допоміг Гранту підвестися. Усі розвернулися і рушили до диспетчерської.

ДИСПЕТЧЕРСЬКА

Тім був вражений, коли побачив, що екран у диспетчерський тепер блимав, то вмикаючись, то вимикаючись.

— Що трапилося? — спитала Лекс.

Тім побачив, як доктор Грант глянув на комп'ютери й обережно потягнувся до клавіатури.

— Ні, я на цьому не розуміюся, — мовив Грант, похитавши головою.

Але Тім уже прослизнув у крісло. Він швидко торкнувся екрана. На моніторах було видно корабель, що рухався до Пунтаренаса. Судно було вже за двісті ярдів від причалу.

На іншому моніторі він побачив готель, де раптори вже звисали зі стелі. По рації було чути, як вони гарчать.

— Зроби щось, Тіммі,— сказала Лекс.

Він натиснув опцію «МЕРЕЖІ DNL», хоча вона блимала. На екрані засвітилася відповідь:

ПОПЕРЕДЖЕННЯ: ВИКОНАННЯ КОМАНДИ ПЕРЕРВАНО (ДОП. ПОТУЖНІСТЬ НИЗЬКА)

— Що це означає? — спитав Тім.

Дженнаро клацнув пальцями.

— Це вже було. Це означає, що закінчується енергія допоміжного генератора. Тобі треба перемкнути систему на основний.

— Мені?

Тім торкнувся напису «ЕЛЕКТРИКА ГОЛ.»

Тім застогнав.

— Що ти робиш? — спитав Грант. Увесь екран почав блимати.

Тім торкнувся прямокутника з написом «ГОЛОВНЕ».

Нічого не сталося. Екран і далі блимав.

Тім натиснув «Гол. мережа Р». Він відчув, як у нього похололо всередині.

ГОЛОВНА МЕРЕЖА ЖИВЛЕННЯ НЕ АКТИВНА /
ЛИШЕ ДОПОМІЖНА

Екран досі блимав. Він натиснув «ВСТАНОВЛЕННЯ ГОЛ. 1».

ГОЛОВНА МЕРЕЖА ЖИВЛЕННЯ АКТИВОВАНА

Усі лампи в кімнаті загорілися. Монітори перестали блимати.

— Ура!

Тім натиснув «ПЕРЕЗАПУСК МЕРЕЖ». Спочатку нічого не відбувалося. Він дивився на відеомонітори, потім на головний екран.

Яку мережу ви хочете перезапустити?

Парк

Гол.

Безпека

Готель

Грант щось сказав, але Тім не розчув його, почув лише напругу в голосі. Грант занепокоєно дивився на Тіма.

Тім відчув, як калатає в грудях серце. На нього кричала Лекс. Він уже не дивився на монітори. Він чув, як вгинаються прутья ґрат у готелі й гарчать раптори. І голос Малкольма: «Господи милостивий...»

Він натиснув напис «ГОТЕЛЬ».

**ВКАЖІТЬ НОМЕР МЕРЕЖІ, ЯКУ ТРЕБА
ПЕРЕЗАПУСТИТИ**

Якусь мить, що здалася вічністю, Тім не міг згадати номер мережі, але потім згадав F4 і натиснув на нього.

ВІДБУВАЄТЬСЯ АКТИВАЦІЯ МЕРЕЖІ F4

Він побачив, як на екрані снопом вибухнули іскри, падаючи зі стелі готельного номера. Монітор став білим. Лекс закричала: «Що ти наробив!» Але зображення майже відразу повернулося, і вони побачили, що раптори, які застрягли між ґрат, корчаться і кричать у каскаді гарячих іскор, а Малдун та інші радіють. Їхні голоси було чути по рації.

— Ось і все,— мовив Грант, плескаючи Тіма по плечу.— Все! Ти це зробив!

Вони всі аж підстрибували на місці. Раптом Лекс сказала:

— А як щодо корабля?

— Що?

— Корабель,— мовила вона, вказавши на екран.

На моніторі було видно, що будівлі на березі стали більшими і рухалися праворуч, а корабель повернув ліворуч і готувався пришвартуватися. Тім бачив, як члени команди ідуть до носа, готуючись прив'язувати канати.

Тім сів у крісло і знову вступився в екран.

Він вивчав меню. Написи «Телеком VBB» та «Телеком RSD», схоже, мали відповідати за телефонний зв'язок. Він натиснув «Телеком RSD»

**ВАС ОЧІКУЮТЬ 23 ВИКЛИКИ
ТА / АБО ПОВІДОМЛЕННЯ
ВИ ХОЧЕТЕ ОТРИМАТИ ЇХ ЗАРАЗ?**

— Може, корабель якраз і є одним з цих викликів,— сказала Лекс.— І таким чином ти міг би дізнатися їхній номер телефону!

Він не звернув на неї уваги.

ВВЕДІТЬ НОМЕР, НА ЯКИЙ ВИ ХОЧЕТЕ ЗАТЕЛЕФОНУВАТИ, АБО НАТИСНІТЬ F7 ДЛЯ ВІДКРИТТЯ КАТАЛОГУ

Тім натиснув клавішу F7, і раптом по всьому екрану розсипалися імена й номери. Каталог був величезний і не в алфавітному порядку, тож хлопцю знадобилося трохи часу, перш ніж він знайшов те, що шукав:

КРБ АННА Б (ФРЕДДІ) 708-3902

Тепер йому лишалося з'ясувати, як набирати номер. Він натиснув ряд кнопок у нижній частині екрана.

НАБРАТИ ЗАРАЗ ЧИ НАБРАТИ ПІЗНІШЕ?

Він натиснув «НАБРАТИ ЗАРАЗ».

ПЕРЕПРОШУЄМО, АЛЕ ВАШ ВИКЛИК НЕ МОЖЕ БУТИ ЗАВЕРШЕНО ЯК НАБРАНИЙ. {ПОМИЛКА-5981}

БУДЬ ЛАСКА, СПРОБУЙТЕ ЩЕ РАЗ

Він спробував знову.

Почувся гудок, а потім короткі сигнали — цифри набиралися в автоматичній послідовності.

— Вийшло? — спитав Грант.

— Дуже добре, Тіммі,— мовила Лекс.— Але вони майже на місці.

На екрані було видно, як корабель наближається до причалу Пунтаренаса. Почувся пронизливий писк, а потім голос промовив:

— О, алло, Джоне, це Фредді. Ти мене чуєш? Прийом.

Тім узяв слухавку на панелі управління, але почув лише звук набору номера.

— Алло, Джоне, це Фредді. Прийом.

— Скажи щось,— мовила Лекс.

Тепер вони кинулися піднімати слухавки всіх телефонів, але чули лише, як набирається номер. Нарешті Тім побачив телефон, встановлений збоку панелі, що світився миготливим світлом.

— Алло, диспетчерська. Це Фредді. Ти мене чуєш?

Тім схопив трубку.

— Алло, це Тім Мерфі, вам потрібно...

— Повтори ще раз, я не розчув, Джоне...

— Не причалюйте! Ви мене чуєте?

Запала пауза. Потім спантеличений голос сказав:

— Схоже, якась бісова дитина бавиться.

Тім мовив:

— Не причалюйте! Повертайтеся на острів!

Голоси звучали віддалено і рипуче.

— Він сказав... Мерфі? — А інший голос відповів.— Я не розчув його імені.

Тім у відчаї подивився на інших. Дженнаро потягнувся до телефону:

— Дозвольте мені це зробити. Ви можете дізнатися його ім'я?

Пролунав різкий тріск статички:

— ...схоже на жарт чи щось таке... якийсь радіолюбитель дурня клеїть... або щось на кшталт.

Тім усівся за комп'ютер. Мабуть, якимось можна з'ясувати, хто ж цей Фредді...

— Ви мене чуєте? — мовив у слухавку Дженнаро. — Якщо чуєте, дайте відповідь. Прийом.

— Синку, — відповів голос, розтягуючи слова, — ми не знаємо, хто ти в біса такий, і ми вже причалюємо, у нас ще чимало роботи. Тож або назвися належним чином або залиш канал.

Тім побачив, як на екрані комп'ютера з'явився напис: «ФАРЕЛЛ, ФРЕДЕРІК Д. (КАП.)».

— Гаразд, капітане Фарелл, — гаркнув у слухавку Дженнаро. — Якщо ви не розвернете корабель і негайно не повернетесь на острів, ви будете звинувачені у порушенні статті 509 Єдиного Морського акту і будете засуджені до позбавлення ліцензії, штрафу на суму понад п'ятдесят тисяч доларів і п'ятьох років в'язниці. Чуєте мене?

Запала тиша.

— Ви мене зрозуміли, капітане Фарелл?

Потім вони почули віддалений голос:

— Зрозумів, — а інший голос сказав: — Усі на корму! — Корабель почав розвертатися назад.

Лекс заплескала в долоні. Тім розвалився в кріслі, витираючи піт з чола. А Грант спитав:

— А що це за Єдиний Морський акт?

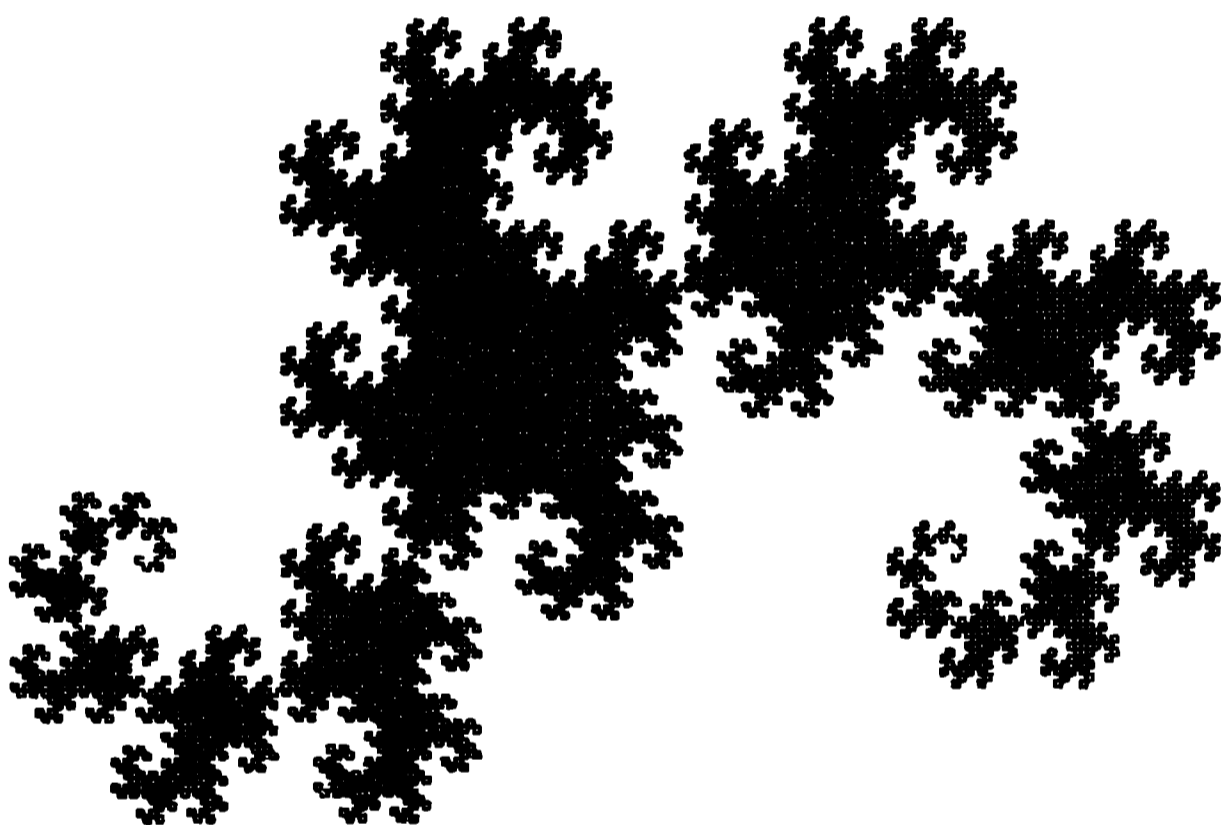
— А чорт його знає, — відповів Дженнаро.

Всі задоволено дивилися на екран. Було чітко видно, як човен рухається від берега.

— Гадаю, що найважче вже позаду, — мовив Дженнаро. Грант похитав головою.

— Ні, — сказав він, — найважче лише починається.

СЬОМИЙ ЦИКЛ

Математика дедалі частіше вимагає мужності,
щоб дивитися в обличчя її наслідкам.

Іян Малкольм

ЗНИЩУЮЧИ СВІТ

Вони перенесли Малкольма до іншої кімнати в готелі, у чисте ліжко. Геммонд, здавалося, піднісся духом і почав метушитися, випроставшись.

— Ну що ж, — мовив він, — принаймні, катастрофа відвернена.

— Яка катастрофа? — спитав Малкольм, позіхнувши.

— Ну як це, — сказав Геммонд, — вони ж не вирвалися на свободу і не розповзлися по всьому світу.

Малкольм підвівся на один лікоть.

— То ви через це хвилювалися?

— Звісно, нам загрожувала така небезпека, — мовив Геммонд. — Ці тварини, позбавлені хижаків, могли б вирватися і захопити всю планету.

— Ви егоїстичний бовдур, — з люттю вимовив Малкольм. — Ви взагалі розумієте, про що ви кажете? Ви гадаєте, що здатні знищити планету? Це ж треба, наскільки ви сп'яніли від влади. — Малкольм ліг на спину. — Ви не здатні знищити планету. І близько не здатні.

— Більшість людей вважає, — холодно вимовив Геммонд, — що планета в небезпеці.

— Ну, це не так, — заперечив Малкольм.

— Усі експерти сходяться на думці, що наша планета перебуває в біді.

Малкольм зітхнув.

— Дозвольте мені розповісти вам про нашу планету, — сказав він. — Нашій планеті чотири з половиною мільярди років. І майже стільки ж на ній існує життя. Три мільярди вісімсот мільйонів років тому з'явилися перші бактерії. А пізніше — перші багатоклітинні тварини, згодом перші складні істоти в морі й на суходолі. А потім настали періоди панування тварин — амфібій, динозаврів, ссавців, кожен з яких тривав мільйони й мільйони років. Великі родини істот, які виникали, розквітали, вимирали. Все це відбувалося на тлі тривалих і суворих потрясінь, виникнення й руйнування гірських хребтів, падіння комет, виверження вулканів, зростання й зникнення океанів, пересування цілих континентів...

Нескінченні, постійні різкі зміни... Навіть сьогодні найбільша географічна особливість планети обумовлена зіткненням двох континентів, що мільйони років тому викривилися й утворили Гімалайський хребет. За свою історію планета пережила все. І безумовно, переживе й нас.

Геммонд насупився.

— Але те, що це тривало так довго, — мовив він, — не означає, що це триватиме вічно. Якщо станеться якась радіаційна катастрофа...

— Припустімо, що це сталося, — сказав Малкольм. — Загинули всі рослини й тварини, а земля сотню тисяч років лишалася розжареною. Життя все одно десь би вижило — під землею, або замерзло б в арктичній кризі. А після усіх цих років, коли планета перестала бути негостинною, життя знову поширилося б на ній. Еволюційний процес почався б від самого початку. Можливо, знадобилося б кілька мільярдів років, щоб життя знову відновило своє нинішнє розмаїття. І звісно, воно б дуже відрізнялося від того, яким є зараз. Земля пережила б наше божевілля. І життя

не загинуло б через нашу дурість. Загинули б лише ми,— мовив Малкольм.

— Ну,— сказав Геммонд,— якщо озоновий шар стане тоншим...

— На поверхню потраплятиме більше ультрафіолетового випромінювання. І що?

— Ну, це може викликати рак шкіри...

Малкольм похитав головою.

— Ультрафіолетове випромінювання добре для життя. Це потужна енергія. Воно сприяє мутаціям, змінам. Багато форм життя процвітатимуть завдяки великій кількості ультрафіолету.

— А багато інших вимруть,— додав Геммонд.

Малкольм зітхнув.

— Ви думаєте, таке відбувається вперше? Хіба ви не знаєте про кисень?

— Я знаю, що він необхідний для життя.

— Це зараз він необхідний,— мовив Малкольм.— А насправді кисень — це метаболічна отрута. Це агресивний газ, як фтор, який використовується для травлення скла. І коли кисень вперше став відходом життєдіяльності деяких рослинних клітин — скажімо, три мільярди років тому,— він створив кризу для всіх інших форм життя на нашій планеті. Ці рослинні клітини забруднювали навколишнє середовище смертельною отрутою. Вони видихали смертельний газ і збільшували його концентрацію в повітрі. Така планета, як Венера, має менше одного відсотка кисню. На Землі концентрація кисню швидко зростає — п'ять, десять і нарешті двадцять один відсоток! Атмосфера Землі являє собою чисту отруту! Несумісну з життям!

Геммонд мав роздратований вигляд.

— То що ви вважаєте? Що до процесу обміну речовин долучаться й сучасні забруднювачі?

— Ні,— сказав Малкольм.— Я вважаю, що життя на Землі може самотійно піклуватися про себе. З погляду людини, сто років — уже довгий час. Сто років тому в нас не було автомобілів і літаків, комп'ютерів і вакцин... Це був зовсім інший світ. Але для Землі сто років — це ніщо. І мільйон теж. Ця планета живе і дихає в набагато більшому масштабі. Ми не можемо уявити її повільні й потужні ритми, й у нас немає смирення, щоб спробувати це уявити. Ми живемо тут одну мить. І якщо завтра нас не стане, Земля за нами не сумуватиме.

— І ми дуже легко можемо щезнути,— пирхнув Геммонд.

— Так,— погодився Малкольм,— дуже легко.

— То що ви хочете цим сказати? Ми не повинні піклуватися про довкілля?

— Ні, звісно.

— А що тоді?

Малкольм кашлянув і вступився в одну точку.

— Спробуймо зрозуміти. Планета не перебуває в небезпеці. В небезпеці перебуваємо ми. У нас немає такої сили, щоб знищити планету — або щоб урятувати її. Але в нас достатньо сили, щоб урятуватися самим.

ПІД КОНТРОЛЕМ

Минуло чотири години. Була друга половина дня, сонце потроху сідало за обрій. У диспетчерській знову увімкнувся кондиціонер і нормально запрацював комп'ютер. Наскільки можна було приблизно визначити, з двадцяти чотирьох людей на острові восьмеро загинули і ще шестеро зникли безвісти. Центр відвідувачів і готель «Сафарі» були у безпеці, й північний периметр, схоже, очищений від динозаврів. На допомогу викликали владу в Сан-Хосе. На острів уже летіла Національна гвардія Коста-Рики і швидка допомога, щоб забрати Малкольма до лікарні. Але по телефону костариканські гвардійці розмовляли дуже обережно — безсумнівно, між Сан-Хосе й Вашингтоном провели переговори, перш ніж допомога зрештою вилетіла на острів. Але тепер уже вечоріло — якщо гвинтокрили не прилетять, то доведеться чекати до ранку.

У той сам час люди на острові не мали іншого вибору, окрім як чекати. Корабель повертався; матроси знайшли трьох молодих рапторів, які гасали в одному з кормових трюмів, і вбили їх. Здавалося, пряма небезпека на Ісла-Нубларі минула: всі були або у центрі для відвідувачів, або у готелі. Тім, який уже досить добре вправлявся з комп'ютером, увімкнув на екрані нову таблицю:

Усього тварин				292
Вид	Очікується	Виявлено	Версія	
Тиранозаври	2	1	4.1	
Майазаври	22	20	??	
Стегозаври	4	1	3.9	
Трицератопси	8	6	3.1	
Прокомпсогнатиди	65	64	??	
Отніелії	23	15	3.1	
Велоцираптори	37	27	??	
Апатозаври	17	12	3.1	
Гадрозаври	11	5	3.1	
Дилофозаври	7	4	4.3	
Птерозаври	6	5	4.3	
Гіпсилофодонтиди	34	14	??	
Еуоплоцефаліди	16	9	4.0	
Стиракозаври	18	7	3.9	
Целловозаври	22	13	4.1	
Разом	292	203		

— Що в біса відбувається? — мовив Дженнаро. — Тепер, виходить, тварин поменшало?

Грант кивнув.

— Можливо.

— Парк юрського періоду, — сказала Еллі, — нарешті повертається під контроль.

— Що це означає?

— Те, що досягнуто рівноваги, — мовив Грант, указуючи на монітори. На одному з них було видно, як гіпсилофодонти підстрибнули в повітря, коли з заходу на їхню територію увійшла зграя рапторів.

— Паркани були вимкнені кілька годин, — сказав Грант. — Тварини перемішалися одне з одним. Популяції досягли рівноваги — справжньої рівноваги юрського періоду.

— Не думаю, що це передбачалося,— мовив Дженнаро.— Тварини ніколи не повинні змішуватися.

— А це таки сталося.

На іншому моніторі Грант побачив, як згряя рапторів на повній швидкості женеться за чотиритонним гадрозавром. Гадрозавр кинувся навтьоки, й один з рапторів впав йому на спину, вчепившись зубами у довгу шию, в той час як інші помчали вперед, обходячи його і хапаючи його за ноги, підстрибуючи і вчіплюючись у живіт гострими pazурами. За кілька хвилин раптори звалили велику тварину на землю.

Грант мовчки дивився на все це, не відводячи очей.

— Ви так це уявляли? — спитала Еллі.

— Не знаю, щó я уявляв,— сказав Грант, спостерігаючи за тим, що діялося на екрані.— Ну, не зовсім так.

— Знаєте,— тихо мовив Малдун,— схоже, всі дорослі раптори вийшли зі своєї загорожі.

Грант спочатку не звернув на це уваги. Він просто дивився на монітори, спостерігаючи за великими тваринами. На півдні стегозавр гойдав своїм шпичастим хвостом, боязко обходячи молодого тиранозавра, який вражено спостерігав за ним і час до часу кидався вперед, щоб учепитися в шипи. У західному квадраті між собою боролися трицератопси, кидаючись один на одного і зчіплюючись рогами. Одна тварина вже лежала поранена і вмирала.

— У нас ще залишилася година денного світла, докторе Грант,— сказав Малдун.— Якщо хочете, можемо спробувати відшукати гніздо.

— Я подумав,— мовив Малдун,— що коли сюди прийдуть костариканці, вони вирішать, що тут на острові якась військова проблема. Щось, що треба якнайшвидше знищити.

— Так, чорт забирай,— сказав Дженнаро.

— Вони бомбитимуть з повітря,— провадив Малдун.— Можливо, випалять напалмом, можливо, пустять ще й нервово-паралітичний газ. Але з повітря.

— Сподіваюся, що вони так і зроблять,— мовив Дженнаро.— Цей острів надто небезпечний. Усіх тварин тут треба знищити. І що швидше, то краще.

— Цього недостатньо,— сказав Грант і підвівся на ноги.— Рушаймо.

— Я думаю, ви не розумієте, Алане,— мовив Дженнаро.— Я вважаю, що цей острів дуже небезпечний. Він має бути знищений. Усі тварини тут мають бути знищені, й саме цим і займуться костариканці. Розумієте, про що я кажу?

— Чудово розумію,— сказав Грант.

— То в чому ж тоді проблема? — мовив Дженнаро.— Це військова операція. Дозвольте їм це зробити.

У Гранта боліла спина — те місце, де встиг зачепити пазуром раптор.

— Ні,— сказав він.— Про це подбати маємо ми.

— Залиште це фахівцям,— мовив Дженнаро.

Грант згадав, як він знайшов Дженнаро всього шість годин тому, переляканого і скоцюрбленого, в кабіні вантажівки в технічному блоці. І раптом розлютився і припер юриста до бетонної стіни.

— Слухай, ти, маленький вилупку, ти несеш відповідальність за цю ситуацію, і тобі доведеться діяти так, як треба!

— Але я дію...— почав Дженнаро.

— Ні. Ти з самого початку ухиляєшся від відповідальності.

— Дідько...

— Ти переконав інвесторів вкласти гроші у проект, який ти сам не до кінця розумів. Ти був співвласником бізнесу, який не міг контролювати. Ти не перевіряв діяльність людини, про яку з власного досвіду знав, що це — брехун, і дозволив цьому

чоловікові бавитися з найнебезпечнішою технологією в історії людства. Тому я сказав би, що ти ухиляєшся від відповідальності.

Дженнаро знову закашлявся.

— Ну от, тепер я беру її на себе...

— Ні,— мовив Грант.— Ти досі ухиляєшся від відповідальності. Але більше так робити не зможеш.— Він випустив Дженнаро, який зігнувся, хапаючи ротом повітря. Грант обернувся до Малдуна.— Яка у нас зброя?

— У нас є кілька електросіток і електрошокери,— відповів Малдун.

— Наскільки потужні ці шокери? — спитав Грант.

— Схожі на ті, якими глушать акул. Наконечник має конденсатор з сильним зарядом, що під час контакту забезпечує шок. Висока напруга, низька сила струму. Несмертельно, але може вивести з ладу.

— Цього мало,— сказав Грант.— У гнізді це не спрацює.

— У якому гнізді? — спитав Дженнаро, кашляючи.

— Гнізді рапторів,— мовила Еллі.

— Рапторів?

— У вас є нашійники з радіомаячками? — провадив Грант.

— Впевнений, що є,— сказав Малдун.

— Дістаньте один. А щось іще, що можна використати для захисту?

Малдун похитав головою.

— Ну, тоді дістаньте все, що зможете.

Малдун пішов. Грант обернувся до Дженнаро.

— На вашому острові безлад, містере Дженнаро. Й експеримент ваш — казна-що. І тут потрібно прибрати. А це зробити неможливо, доки ми не знаємо ступінь безладу. Для цього ми повинні знайти гнізда на острові. Особливо гнізда рапторів. Вони будуть приховані. Нам потрібно знайти їх, оглянути й перерахувати яйця. Ми маємо порахувати кожну тварину, яка

народилася на цьому острові. І тоді ми зможемо її знищити. Але спочатку нам потрібно виконати невелику роботу.

Еллі дивилася на карту на стіні, що в цю мить показувала межі поширення тварин. Тім працював за клавіатурою. Еллі вказала на карту.

— Раптори локалізовані у південній частині — там, де вулканічні парові поля. Можливо, вони люблять тепло.

— Чи є там місце для схованки?

— Виявляється, є, — мовила вона. — Це масивні бетонні гідротехнічні споруди, що мають контролювати повені на південних рівнинах. Велика підземна площа. Вода і півморок.

Грант кивнув.

— Тоді це саме те місце, де можуть бути гнізда.

— Я гадаю, що вхід існує і з боку пляжу, — сказала Еллі. Вона розвернулася до панелі управління і мовила: — Тіме, покажи нам ці споруди в розрізі.

Тім не слухав.

— Тіме!

Він сидів, нахилившись над клавіатурою.

— Хвилиночку, — сказав він. — Я дещо знайшов.

— Що це?

— Якийсь непозначений склад. Не знаю, що там.

— Тоді там може бути зброя, — мовив Грант.

Вони всі стояли позаду технічного блоку, намагаючись підняти сталеві двері, щоб відкрити бетонні сходи, які вели під землю.

— Чортів Арнольд, — сказав Малдун, нарешті шкутильгаючи сходами вниз. — Він, мабуть, знав про це з самого початку.

— Може, й ні, — відповів Грант. — Він не намагався поїхати сюди.

— Ну, тоді Геммонд знав. Хтось знав.

— А де зараз Геммонд?

— Досі в готелі.

Вони дісталися кінця сходів і нашттовхнулися на ряди протигазів, що висіли на стіні у пластикових контейнерах. Посвітили ліхтариками глибше і побачили в приміщенні кілька скляних кубів два фути заввишки, зі сталевими покоришками. Грант розрізнув усередині кубів невеликі темні сфери. Схоже на кімнату з велетенськими перцемолками, подумав він.

Малдун відкрив покоришку одного з кубів, заліз рукою всередину і витягнув сферу. Покрутив її в руках при світлі й насупився.

— Хай мені трясця,— мовив він.

— Що це? — спитав Грант.

— «МОРО-12»,— відповів Малдун.— Нервово-паралітичний газ інгаляційної дії. Це гранати. Безліч гранат.

— Ну то почнемо,— похмуро вимовив Грант.

— Я йому подобаюся,— сказала Лекс, усміхаючись. Вони стояли в гаражі центру для відвідувачів з маленьким раптором, якого Грант спіймав у тунелі. Вона пестила раптора через прутья клітки. Той терся об її руку.

— Я б на твоєму місці поводився обережніше,— мовив Малдун.— Вони жахливо кусаються.

— Я йому подобаюся,— відповіла Лекс.— Його звати Кларенс.

— Кларенс?

— Так,— сказала Лекс.

Малдун тримав шкіряний нашійник з маленькою металевою коробочкою. Грант почув у навушниках пронизливий звуковий сигнал.

— Чи важко надягти нашійник на тварину?

Лекс досі пестила раптора, тягнучись до нього в клітку.

— А закладемося, що він дозволить мені його надягти?

— Я б не ризикував,— мовив Малдун.— Вони непередбачувані.

— А я кажу, дозволить,— наполягала Лекс.

Тоді Малдун дав Лекс нашійника, і вона простягла його раптору, щоб той міг понюхати. Потім вона повільно надягла його на шию тварини. Зелена шкіра тваринки стала яскравішою, коли Лекс застібнула пряжку нашійника і заліпила на ньому липучку. Потім динозавр заспокоївся і повернувся до звичного кольору.

— Хай мені грець,— вимовив Малдун.

— Він хамелеон,— сказала Лекс.

— Інші раптори так би не вчинили,— мовив Малдун, накупившись.— Ця дика тварина якась інакша. До речі,— сказав він, повернувшись до Гранта,— якщо вони всі народилися самицями, то як вони тоді розмножуються? Ви так і не пояснили нам нічого про жаб'ячу ДНК.

— Це не жаб'яча ДНК,— мовив Грант.— Це ДНК земноводних. Але цей феномен особливо добре зафіксований саме в жаб. Особливо в західноафриканських жаб, якщо я не помиляюся.

— Що за феномен?

— Гендерний перехід,— сказав Грант.— Простіше кажучи, зміна статі.

Грант пояснив, що ряд рослин і тварин, як відомо, протягом життя має можливість змінювати свою стать — орхідеї, деякі види риб і креветок, а тепер і жаби. Жаби, за якими спостерігали вчені під час відкладання яєць, були здатні за декілька місяців повністю перетворитися на самців. Спочатку вони приймали бойову стійку самців, потім розвивали відповідний свист, стимулювали вироблення гормонів, вирощували гонади самців і зрештою успішно спарювалися з самицями.

— Ви жартуєте,— мовив Дженнаро,— а що ж змушує їх до таких змін?

— Мабуть, їх підштовхує зміна середовища, у якому всі особини одної статі. В цій ситуації деякі з земноводних спонтанно починають змінювати стать з жіночої на чоловічу.

— І ви думаєте, що саме це сталося з динозаврами?

— Поки у нас немає кращого пояснення, так,— сказав Грант.— Гадаю, що справа саме в цьому. Ну, а тепер рушаймо шукати гніздо.

Всі залізли в джип, і Лекс витягла раптора з клітки. В її руках тварина здавалася абсолютно спокійною, майже ручною. Лекс востаннє погладила динозавра по голові й відпустила. Він стояв на місці.

— Давай, киш! — мовила Лекс.— Іди додому!

Раптор повернувся і побіг у гущавину.

Грант, тримаючи рацію, вдягнув навушники. Малдун поїхав. Автомобіль підстрибував на головній дорозі, що вела на південь. Дженнаро, розвернувшись до Гранта, спитав:

— А на що схоже гніздо?

— Ніхто не знає,— відповів Грант.

— Я думав, ви розкопували гнізда динозаврів.

— Я розкопував гнізда вимерлих динозаврів,— сказав Грант.— Але всі скам'янілості спотворюються вагою тисячоліть. Ми маємо деякі гіпотези, деякі припущення, але насправді ніхто не знає, на що схожі гнізда.

Грант дослухався до звукових сигналів у навушниках і жестом наказав Малдуну повернути західніше. Дедалі більше було схоже на те, що Еллі мала рацію: гніздо десь у південних районах, де вулканічні поля.

Грант похитав головою.

— Ми не так багато знаємо про гніздову поведінку,— мовив він. І сам не помітив, як почав розповідати про сучасних

рептилій, таких як алігатори та крокодили. Навіть їхня гніздова поведінка вченим не до кінця зрозуміла. Справді, американський алігатор краще вивчений, ніж більшість інших видів, і у випадку з алігаторами, гніздо охороняє лише самиця і лише до моменту вилуплення малят. Ранньої весни самець-алігатор цілі дні лежить біля самиці, з якою збирається злягтися, пускаючи бульбашки у воді й виказуючи інші знаки чоловічої уваги, що мають зробити її поступливішою і зрештою підняти хвіст, дозволивши йому ввести свій пеніс. Заки самиця спорудить гніздо, самця вже давно нема. І хоча самиця люто оберігає своє конусоподібне земляне гніздо три фути заввишки, з часом її увага згасає, і коли дитинчата починають пищати і вилуплятися з яєць, остаточно залишає їх. Таким чином, у дикій природі дитинча алігатора починає своє життя цілком саме по собі, й з цієї причини його живіт набитий яєчним жовтком для харчування в перші дні.

— Отже, дорослі алігатори не захищають малечу?

— Не так, як ми це уявляємо, — відповів Грант. — Біологічні батьки обидва кидають потомство. Але в них існує своєрідний груповий захист. Молоді алігатори дуже характерно кричать, коли потрапляють у небезпеку, і будь-який дорослий, який їх чує — батько він чи ні, — кидається їм на допомогу, всерйоз атакуючи кривдника.

— Ого, — тільки й вимовив Дженнаро.

— Але це типова поведінка рептилій, — провадив Грант. — Наприклад, найбільшою проблемою алігатора є зробити так, щоб яйця були у прохолоді. Гнізда завжди роблять у тіні. Температура 98,6 градусів здатна вбити яйця алігаторів, тому мати здебільшого охороняє свої яйця, щоб вони були не перегрівалися.

— А динозаври — не рептилії, — лаконічно сказав Малдун.

— Саме так. Гніздова поведінка динозаврів ближча до поведінки різних птахів...

— Отже, це означає, що насправді ви нічого не знаєте, — мовив Дженнаро, починаючи дратуватися. — Ви не знаєте, який вигляд має гніздо?

— Ні, — сказав Грант. — Не знаю.

— От вам і клятї експерти, — пробурчав Дженнаро.

Грант не звернув на нього уваги. Він уже відчував запах сірки. Попереду було видно пару, що піднімалася з вулканічних полів. «Гаряча земля», — подумав Дженнаро, йдучи вперед.

Було справді гаряче. То там, то тут булькала грязюка, вириваючись із-під землі. Смердюча сірчаста пара сичала, піднімаючись аж до самих плечей. Дженнаро почувався так, ніби йшов пеклом.

Він глянув на Гранта, який ішов з навушниками на голові й дослухався до звукових сигналів. У ковбойських чоботях, джинсах і гавайській сорочці, Грант, мабуть, мав дуже крутий вигляд. Дженнаро ж не почувався крутим. Його лякало те, що він опинився в цьому смердючому й пекельному місці, а десь поблизу бігають велоцираптори. Він не розумів, як Грант може бути такий спокійний.

Або ця жінка. Сетлер. Вона теж ішла вперед, просто спокійно роздивляючись навколо.

— Хіба це вас не турбує? — спитав Дженнаро. — Я маю на увазі, ви не хвилюєтеся?

— Ми мусимо це зробити, — мовив Грант. Більше він не вимовив ні слова.

Вони всі йшли вперед між фумаролами, в яких булькала грязюка. Дженнаро помацав газові гранати, прикріплені до пояса. Потім обернувся до Еллі.

— Чому він не хвилюється?

— Може, й хвилюється, — сказала вона. — Але про цей момент він думав усе своє життя.

Дженнаро кивнув і здивувався: як це можливо? Чи було щось таке в його житті, на що він отак би чекав? Подумав і вирішив, що не було.

Грант примружився на сонце. Попереду крізь завісу пари було видно тварину, яка присіла й дивилася на них, а потім прожогом кинулася геть.

— Це був раптор? — спитала Еллі.

— Гадаю, що так. Або хтось інший. У будь-якому разі, це молодняк.

— Заманює нас? — мовила вона.

— Можливо.

Еллі розповіла йому, як раптори бавилися біля паркана, щоб відвернути її увагу, а інший в цей час заліз на дах. Якщо це правда, то така поведінка передбачає розумові здібності, що виходять за рамки майже всіх форм життя на Землі. Вважається, що здатність розробляти і виконувати плани мають лише три види: шимпанзе, горили і люди. Тепер існує ймовірність, що такі здібності є і в динозаврів.

Раптор з'явився знову, кинувся на світло, а потім з писком відстрибнув убік. Схоже, він справді їх заманював.

Дженнаро насупився.

— Наскільки вони розумні? — спитав він.

— Якщо ви вважаєте їх близькими до птахів, — сказав Грант, — то ви будете здивовані. Деякі нові дослідження показують, що сірий папуга має такий самий символічний інтелект, як і шимпанзе. А шимпанзе здатні виразно використовувати мову. Дослідники виявили, що папуги за емоційним розвитком дорівнюють трирічній дитині, але їхній інтелект не викликає сумнівів. Безумовно, папуги здатні символічно мислити.

— Але я ніколи не чув, щоб папуга когось вбив, — буркнув Дженнаро.

Здалеку почувся шум прибою на узбережжі. Вулканічні поля були вже позаду, тепер люди зіткнулися з полем валунів. Маленький раптор піднявся на один з каменів, а потім швидко зник.

— Куди він подівся? — спитала Еллі.

Грант дослухався до навушників. Сигнал припинився.

— Він утік.

Вони поспішили вперед і побачили серед скель невеликий отвір, схожий на кролячу нору. В діаметрі вона була приблизно два фути. Поки вони спостерігали, молодий раптор ще раз з'явився перед ними, мружачись від світла, а потім швидко втік.

— Ні,— мовив Дженнаро,— я в жодному разі туди не піду.

Грант нічого не сказав. Разом з Еллі він почав підключати обладнання. Невдовзі він уже тримав маленьку відеокамеру, прикріплену до переносного монітора. Прив'язав камеру до мотузки, увімкнув її і опустив у отвір.

— Ви так нічого там не побачите,— мовив Дженнаро.

— Дайте я її спочатку налаштую,— сказав Грант. У верхньому тунелі було достатньо світла, щоб можна було побачити гладкі земляні стінки, а потім тунель раптово обривався. В мікрофоні почувся писк. А потім низький трубний звук. І ще гамір багатьох тварин.

— Усе правильно, схоже на гніздо,— мовила Еллі.

— Але ж ви нічого не бачите,— не вгамовувався Дженнаро. Він витер піт з чола.

— Ні,— сказав Грант,— але я чую.— Він ще трохи послухав звуки, а потім витягнув камеру і поставив її на землю.— Починаймо.

Він поліз у нору. Еллі пішла по ліхтарик і шокер. Грант одягнув протигаз і незграбно поповз.

— Ви серйозно збираєтеся туди спуститися? — спитав Дженнаро.

Грант кивнув.

— Я від цього не в захваті. Спочатку полізу я, потім Еллі, а за нами — ви.

— Е ні, зачекайте, — мовив Дженнаро, не на жарт розхвилювавшись. — Чому б нам спершу не скинути вниз гранати з нерво-во-паралітичним газом, а потім спуститися? Хіба так не краще?

— Еллі, ти взяла ліхтарик?

Вона подала Гранту ліхтарик.

— Та я б залюбки, — сказав Грант, відійшовши від отвору. — Ви коли-небудь бачили смерть від отруйних газів?

— Ні.

— Гази спричиняють конвульсії. Серйозні конвульсії.

— Ну вибачте, якщо на це неприємно дивитися, але...

— Послухайте, — мовив Грант. — Ми поліземо до їхнього гнізда, щоб з'ясувати, скільки вже вилупилося тварин. Якщо спочатку вбити динозаврів, то у конвульсіях вони попадають на яйця, і ми вже цього не дізнаємося. Тому ми не можемо цього зробити...

— Але...

— Ви створили цих тварин, містере Дженнаро.

— Не я.

— Ваші гроші, ваші зусилля. Ви допомогли їх створити. Це ваші творіння. І ви не можете вбити їх лише через те, що трошки нервуєте.

— Я не трошки нервую, — сказав Дженнаро, — я боюся...

— Ідіть за мною, — мовив Грант. Еллі простягнула йому шокер. Він почав спускатися, бурмочучи: — Затісно тут.

Грант видихнув, простягнув руки вперед і зі свистом зник унизу.

Перед ними знову з'яв отвір, порожній і чорний.

— Що з ним сталося? — сказав стривожений Дженнаро.

Еллі підійшла і нахилилася до нори, дослухаючись, що там, усередині. Вона увімкнула рацію і тихо мовила:

— Алане...

Запала довга мовчанка. Потім почувся слабкий голос:

— Я тут.

— Усе гаразд, Алане?

Знову довга мовчанка. Коли Грант заговорив, голос його звучав дивно, майже сповнений побожного страху.

— Все чудово, — сказав він.

МАЙЖЕ ПАРАДИГМА

У готелі Джон Геммонд ходив туди-сюди кімнатою Малкольма. Він почувався нетерпляче й ніяково. Після останнього вибуху емоцій Малкольм впав у кому, і Геммонду здавалося, що він дійсно може померти. Звісно, по нього послали гвинтокрил, та лише Бог знає, коли той прилетить. Думка про те, що за цей час Малкольм може померти, наповнювала Геммонда тривогою і страхом.

Дивна річ, але Геммондові було набагато гірше саме тому, що він терпіти не міг математика. Це було гірше, ніж якби цей чоловік був його другом. Геммонд відчував, що смерть Малкольма, якщо той помре, стане для нього останнім докором, а цього він не витримає.

Хай там як, а запах у кімнаті стояв огидний. Просто жахливий. Запах гнилої людської плоті.

— Все... парад... — пробелькотів Малкольм, вовтузячись на подушці.

— Він отямився? — спитав Геммонд.

Гардінг похитав головою.

— Що він сказав? Щось про парад?

— Я не розчув, — мовив Гардінг.

Геммонд ще трохи походив по кімнаті. Він розчинив вікно ширше, намагаючись впустити більше свіжого повітря. Зрештою, не витримавши, сказав:

— А надвір небезпечно виходити?

— Гадаю, що ні, — мовив Гардінг. — Цей район безпечний.

— Ну, тоді я ненадовго вийду.

— Добре, — сказав Гардінг. Він налаштував крапельницю, щоб увести Малкольму антибіотики.

— Я скоро буду.

— Добре.

Геммонд залишив кімнату і вийшов на світло, дивуючись сам собі, чого це він виправдовується перед Гардінгом. Зрештою, це його співробітник. Геммонд не зобов'язаний йому нічого пояснювати.

Він вийшов за ворота, роздивляючись навколо. Було вже пізно, друга половина дня, час, коли туман порідшав і почало визирати сонце. Зараз воно вийшло з-за хмар, і Геммонд сприйняв це як добрий знак. Хай що там кажуть, а він знав, що обіцяє цей парк. І навіть якщо цей імпульсивний бовдур Дженнаро вирішив спалити його вщент, це не матиме великого значення.

Геммонд знав, що в двох окремих сховищах у штаб-квартирі «Інджен» у Пало-Альто є десятки заморожених ембріонів. Їх нескладно виростити знову, на іншому острові будь-де на світі. І якщо тут виникли проблеми, наступного разу вони їх вирішать. Саме в цьому й полягає прогрес. У вирішенні проблем.

Подумавши про це, він дійшов висновку, що Ву насправді не пасує для такої роботи. Вочевидь, він занадто недбало

й легковажно ставиться до такої великої справи. І Ву занадто захопився ідеєю внесення якихось вдосконалень. Замість робити динозаврів, він намагався їх покращити. Геммонд неясно відчував, що саме це й стало причиною краху парку.

Причиною був Ву.

Крім того, Геммонд змушений був визнати, що Джон Арнольд погано пристосований до роботи головного інженера. Арнольд мав приголомшливий послужний список, але він уже виснажився, став примхливим і набридливим. Він був неорганізований і забував про різні речі. Про важливі речі.

По суті, ні Ву, ні Арнольд не мали найважливішої риси характеру — уяви. Грандіозної бурхливої уяви, що викликала цей чудовий парк, де діти притискаються до парканів, здивовано спостерігаючи за незвичайними істотами, що немов зійшли зі сторінок їхніх книжок. Справжньої уяви. Здатності бачити майбутнє. Здатності мобілізувати ресурси, щоб ця картинка стала реальністю.

Ні Ву, ні Арнольд для цього завдання не пасують.

І, якщо на те пішло, Ед Реджис теж був поганим варіантом. Гардінг був щонайменше байдужий. Малдун — п'яничка...

Геммонд похитав головою. Наступного разу він усе зробить краще.

Занурений у думки, він попрямував до свого бунгало вузькою стежкою, що вела на північ від центру для відвідувачів. Він проминув одного з робітників, який коротко кивнув. Геммонд не відповів. Він подумав, що всі ці тіканські* робітники знахабніли. Чесно кажучи, цей острів у Коста-Риці він теж обрав невдало. Більше він таких очевидних помилок не робитиме...

Коли він підійшов до бунгало, поблизу почулося ревіння тиранозавра. Геммонд крутнувся так швидко, що впав

* «Тіко» — неформальна назва костариканців.

на стежку, а коли озирнувся, йому здалося, що він бачив тінь молодого тиранозавра, який рухався в його напрямку в хащах неподалік вимощеної камінням стежки.

Що тут робить тиранозавр? Чому він опинився за парканом?

Геммонд спалахнув гнівом, а потім побачив тіканського робітника, який біжить щодуху. І теж кинувся навтьоки через ліс, не розбираючи дороги. Він занурився в темряву, спіткнувся і впав, вляпавшись обличчям у мокре листя й вологу землю, підвівся, помчав далі, знову впав, знову побіг. Тепер він рухався вниз крутим схилом пагорба і не міг утримати рівновагу. Безпорадно впав і покотився по м'якій землі, аж доки не зупинився біля підніжжя пагорба. Плюхнувся обличчям у прохолодну воду, що клекотіла навколо нього, сягаючи носа.

Геммонд лежав долілиць у маленькому струмку.

Його охопила паніка. Який він бовдур! Він мав тікати до свого бунгало! Геммонд проклинав себе. Коли він зіп'явся на ноги, то відчув різкий біль у правій щиколотці, такий, що аж сльози виступили на очах. Геммонд обережно помацав її: можливо, вона зламана. Він змусив себе перенести всю свою вагу на неї, зціпивши зуби. Так.

Майже напевно зламана.

У диспетчерській Лекс мовила до Тіма:

— Я б хотіла поїхати з ними до гнізда.

— Це для нас надто небезпечно, Лекс,— сказав Тім.— Ми маємо залишатися тут. О, послухай оце.— Він натиснув іншу кнопку, і з гучномовців у парку пролунав запис ревіння тиранозавра.

— Класно,— мовила вона,— краще, ніж насправді.

— Ти теж можеш так зробити,— сказав він.— Натисни цю кнопку.

— Зараз,— мовила вона і натиснула. Тиранозавр заревів знову.— А можна зробити так, щоб він ревів довше?

— Звісно,— відповів Тім.— Ми просто покрутимо отут.

Геммонд, який лежав біля підніжжя пагорба, почув ревіння тиранозавра, що пролетіло джунглями.

Господи.

Його трусило від цього звуку. Він був жахливий, якийсь потойбічний. Геммонд чекав, що ж станеться далі. Що робитиме тиранозавр? Чи він уже схопив робітника? Геммонд чекав, але чув лише дзижчання цикад, аж доки не усвідомив, що затамував подих, і вдихнув повітря.

З пошкодженою щиколоткою він не міг видертися на пагорб. Треба перечекати на дні яру. А після того, як тиранозавр піде, покликати на допомогу. Зрештою, тут він у безпеці.

Потім він почув, як голос, підсилений гучномовцем, говорить: — Тіммі, я ще раз спробую. Дай мені ще раз поревіти.

Діти!

Тиранозавр заревів ще раз, але цього разу він мав чіткі музичні обертони і якесь відлуння.

— Класно,— сказала дівчинка.— Давай ще раз.

Кляті діти!

Краще б він не брав із собою цих дітлахів. З самого початку з ними самі неприємності. Ніхто не хотів з ними панькатися — Геммонд узяв їх лише тому, що думав, ніби це стримає Дженнаро від закриття парку, але Дженнаро все одно збирався це зробити. Вочевидь, діти потрапили до диспетчерської і почали дуріти, хто їм це дозволив?

Він відчув, як серце забилося швидше, йому стало бракувати повітря. Він змусив себе заспокоїтися. Нічого страшного. Хоч він і не може піднятися на пагорб, до бунгало й центру для відвідувачів лише сто ярдів. Геммонд присів на вогку

землю, дослухаючись до звуків навколо. А потім почав кликати на допомогу.

Голос Малкольма був не гучніший за шепіт.

— Усе має інший вигляд... з іншого боку,— мовив він.

Гардінг нахилився до нього.

— З іншого боку?

Він подумав, що Малкольм говорить про смерть.

— Коли... зсувається,— сказав Малкольм.

— Зсувається?

Малкольм не відповів. Його висохлі губи ворушилися.

— Парадигма,— мовив він нарешті.

— Парадигма зсувається? — спитав Гардінг. Він чув про зсув парадигми. В останні два десятиліття стало модно говорити про зміну в науці. «Парадигма» була просто синонімом слова «модель», але науковці використовували цей термін, коли мали на увазі щось ширше, світового масштабу. Ширший спосіб світобачення. Кажуть, що зсув парадигми відбувався щоразу, коли в науці відбувалися серйозні зміни. Такі зміни трапляються відносно нечасто, приблизно раз на століття, ось дарвінівська теорія еволюції спричинила зсув парадигми. Квантова механіка теж спричинила зсув, але дещо менший.

— Ні... — сказав Малкольм. — Ні... парадигма... за межами...

— За межами парадигми? — спитав Гардінг.

— Неважливо... це вже неважливо...

Гардінг зітхнув. Незважаючи на всі зусилля, Малкольм швидко впадав у передсмертне марення. Його дедалі більше лихоманило, а в них майже закінчилися антибіотики.

— Що для вас неважливо?

— Все,— мовив Малкольм. — Тому що... все має інший вигляд... по той бік.

І усміхнувся.

СПУСК

— Та ви божевільна, — сказав Дженнаро Еллі Сетлер, дивлячись, як вона лізе у кролячу нору, простягнувши руки вперед. — Ви з глузду з'їхали!

Еллі усміхнулася.

— Можливо, — мовила вона. Простягнула руки і відштовхнулася від краю нори. І раптом зникла всередині.

Діра знову зяяла чорнотою.

Дженнаро кинуло в піт. Він обернувся до Малдуна, який стояв біля джипа.

— Я цього не зроблю, — сказав він.

— Зробіте.

— Я не можу. Не можу.

— Вони чекають на вас. Мусите.

— Лише Бог знає, що там, унизу, — мовив Дженнаро. — Я кажу вам, я не можу цього зробити.

— Мусите.

Дженнаро розвернувся, глянув на нору, потім знову на Малдуна.

— Я не можу. Ви мене не змусите.

— Гадаю, що змушу, — сказав Малдун. Він підняв електрошокер. — Ви коли-небудь мали справу з шокером? У нього не дуже сильний струм. Майже не смертельний. Зазвичай збиває з ніг. Розслаблює шлунок. Але постійної дії не має. Принаймні, на динозаврів. Але люди ж набагато менші.

Дженнаро глянув на шокер.

— Ви не можете...

— Я гадаю, що вам краще спуститися і порахувати цих тварин,— мовив Малдун.— І покваптеся.

Дженнаро озирнувся на діру, чорну, наче паща в землі. Потім на Малдуна, який стояв безпристрасною глибою.

Дженнаро знову кинуло в піт. У нього запаморочилося в голові. Він рушив до нори. Здалеку вона здавалася невеликою, та коли він наближався, ставала дедалі більшою.

— Оце вже інша справа,— сказав Малдун.

Задом наперед Дженнаро поліз у нору, та потім його почав охоплювати переляк від того, що він лізе у такий спосіб. Думка про те, що він повертається спиною до чогось невідомого, сповнила його жахом. Тож в останній момент він розвернувся і поліз головою вперед, широко розставивши руки і відштовхуючись ногами — він хотів принаймні бачити, куди лізе. На обличчя він вдягнув протигаз.

І раптом він швидко помчав уперед, ковзнувши в чорноту, земляні стінки перед очима щезали у темряві, а потім ставали вужчими, набагато вужчими, жахливо вузькими. Його охопив біль від тиску, що дедалі посилювався і вичавлював останнє повітря з легенів. Дженнаро тьмяно усвідомлював, що тунель трохи відхиляється вгору. Дженнаро розвернувся, задихаючись. У очах з'явилися кола, біль став нестерпним.

А потім тунель знову нахилився вниз і розширився, Дженнаро відчув грубу поверхню — бетон — і холодне повітря. Тіло несподівано звільнилося, і він підстрибнув, розвернувшись на бетоні.

А потім упав.

У темряві почулися голоси. Його торкалися пальці, що тягнулися до нього з боку цих голосів. Повітря було холодне, наче у печері.

— ...все гаразд?

— Так, схоже, з ним усе добре.

— Він дихає...

— Чудово.

Жіноча рука погладила йому обличчя. Це була Еллі.

— Ви чуєте? — прошепотіла вона.

— Чому ви шепочетесь? — спитав він.

— Тому, — мовила вона і вказала рукою.

Дженнаро розвернувся, перекотився і повільно зіп'явся на ноги. Він пильно дивився навкруги, очі поступово звикали до темряви. Але першим, що він побачив, блимаючи у темряві, були очі.

Сяйливі зелені очі.

Десятки очей, і всі навколо нього.

Він був на бетонному виступі, свого роду набережній, близько сімох футів над землею. Великі сталеві розподільні коробки забезпечували саморобну схованку, що захищала людей від поглядів двох дорослих велоцирапторів, що стояли менш ніж за п'ять футів від них. Динозаври були темно-зелені, з коричневими смугами, наче в тигрів. Вони стояли прямо, балансували на своїх жорстких хвостах. Від них не було чути ані звуку, вони лише уважно спостерігали, роздивляючись усе навколо величезними темними очима. Біля ніг дорослих гасали та щебетали маленькі велоцираптори. Ще далі перекидалися і гралися молоді, було чути їхнє гарчання.

Дженнаро боявся дихнути.

Два раптори!

Сидячи на виступі, він був лише за фут чи два від голів динозаврів. Раптори нервувалися, їхні голови сіпалися то вгору, то вниз. Час до часу вони нетерпляче пирхали. Потім вони рушили, повертаючись назад до решти.

Тепер, коли очі звикли до темряви, Дженнаро побачив, що вони опинилися в якійсь величезній підземній споруді, але вона була рукотворна — було видно залиті бетоном шви та потовщення, шматки сталевих стрижнів, що вистромлювалися звідти. Й у цьому величезному просторі, де розходилася луна, було багато тварин: Дженнаро гадав, щонайменше тридцять рапторів. Ба й більше.

— Це колонія, — прошепотів Грант. — Чотири або шість дорослих. Решта — молодняк і малеча. Яйця відкладали щонайменше двічі. Минулого і цього року. Цим малюкам близько чотирьох місяців. Можливо, вони вилупилися у квітні.

Один з допитливих малюків застрибнув на виступ і підійшов до людей, попискуючи. Він був лише за десять футів від них.

— О Боже, — зронив Дженнаро. Але відразу ж один з дорослих вийшов уперед, підняв голову і м'яко підштовхнув дитину, щоб та повернула назад. Мале зацвірінчало, протестуючи, а потім стрибнуло дорослому на писок. Дорослий повільно повернувся, дозволивши малюку спуститися по шиї та спині. Діставшись цього захищеного місця, малий розвернувся і голосно зацвірінчав на трьох незваних гостей.

Здається, дорослі й досі не помітили людей.

— Не розумію, — прошепотів Дженнаро. — Чому вони не нападають?

Грант похитав головою.

— Вони, мабуть, нас не бачать. І зараз тут немає ніяких яєць. Це робить їх більш спокійними.

— *Спокійними?* — мовив Дженнаро. — Скільки ми тут ще будемо сидіти?

— Доки їх не поражуємо, — відповів Грант.

Наскільки Грант зміг помітити, тут було три гнізда, куди навідувалися три групи батьків. Межі територій приблизно зосереджувалися навколо гнізд, хоча потомство, схоже, перестрибувало і забігало на чужу територію. Дорослі лагідно ставилися до малечі й суворіше — до молодняка, який іноді огризався на старих, коли ті поводилися надто грубо. У цей момент молодий раптор підійшов до Еллі й потерся головою об її ногу. Вона подивилася вниз і побачила шкіряний нашійник з чорною коробочкою. Він був вологий в одному місці й дратував тварину.

Молодий раптор захлипав.

Один з дорослих унизу з цікавістю глянув туди, звідки йшов звук.

— Гадаєте, я зможу його зняти? — спитала Еллі.

— Тільки швидко.

— До-обре, — сказала вона, сівши навпочіпки біля динозавра. Той знову схлипнув.

Дорослі пирхнули, хитнувши головами.

Еллі трохи погладила малого, намагаючись його заспокоїти, щоб той перестав рюмсати. Вона простягла руки до шкіряного нашійника і розстібнула липучку. Дорослі рвучко повернулися на звук.

Потім один з них рушив у її напрямку.

— От лайно, — пробурмотів під ніс Дженнаро.

— Не рухайся, — мовив Грант. — Залишайся спокійною.

Дорослий пройшов повз них, його довгі витягнуті пальці клацали об бетон. Динозавр зупинився перед Еллі, яка досі сиділа біля молодого раптора за сталевим ящиком. Тваринку

було видно, і рука Еллі досі була на нашійнику. Дорослий підняв голову і понюхав повітря. Його велика голова була зовсім близько від її руки, але він не міг бачити її за ящиком. Він нерішуче вистромив язик.

Грант потягнувся по газову гранату, зірвав її з-за пояса, тримаючи пальцем чеку. Дженнаро стримав його рукою, показавши на Еллі.

На ній не було протигаза.

Грант причепив гранату назад і потягнувся по шокер. Дорослий раптор був досі дуже близько до Еллі.

Еллі випустила нашійник з рук. Металева пряжка клацнула об бетон. Голова дорослого трохи сіпнулася, а потім з цікавістю нахилилася в один бік. Він знову рушив уперед, щоб розібратися, аж тут молодий раптор радісно писнув і стрімголов понісся геть. Дорослий постояв біля Еллі. Потім нарешті розвернувся і пішов назад до центру гнізда.

Дженнаро видихнув.

— Господи. Ну, ми вже можемо йти?

— Ні,— відповів Грант.— Гадаю, нам ще дещо треба зробити.

У флуоресцентному зеленому світлі окулярів нічного бачення Грант подивився вниз на перше гніздо. Воно було зліплене з мулу й соломи і сформоване у широкий і неглибокий кошик. Він нарахував залишки чотирнадцятьох яєць. Звісно, з такої відстані неможливо було порахувати шкаралупу, та й у будь-якому разі, вона вже була давно розбита й розкидана по підлозі, але заглиблення у багнюці було видно. Мабуть, раптори зробили свої гнізда незадовго до того, як відклали яйця, і від яєць залишилися стійкі відбитки. Також він побачив докази того, що принаймні одне яйце було розбите. Тож упевнено можна було говорити про тринадцять тварин.

Друге гніздо було наполовину розламане. Але за оцінками Гранта там було дев'ять яєчних шкаралупок. У третьому гнізді було п'ятнадцять яєць, але виявилось, що три яйця були розбиті раніше.

— Скільки їх разом? — спитав Дженнaro.

— Народилося тридцять чотири, — відповів Грант.

— А скількох ви бачите?

Грант похитав головою. Тварини бігали по всьому приміщенню з відгалуженнями, то з'являючись, то зникаючи.

— Я спостерігала за ними, — сказала Еллі, посвітивши ліхтариком на сторінки блокнота. — Варто було б зробити фото, щоб бути впевненими, але писочки в малят мають різне забарвлення. Я нарахувала їх тридцять три.

— А молодняк?

— Двадцять два. Але, Алане, ви не помітили дещо кумедне в їхній поведінці?

— Що саме? — прошепотів Грант.

— Як вони розташовуються в просторі. Вони збираються у певному порядку або за якоюсь домовленістю.

Грант нахмурився і мовив:

— Тут доволі темно.

— Ні, дивіться. Подивіться самі. Гляньте на малечу. Коли вони граються, вони падають і розбігаються в різні боки. Але між грою, коли діти стоять навколо, зверніть увагу, як вони розташовують свої тіла. Вони повертаються мордами або до цієї стіни або до протилежної. Ніби вишиковуються в лінію.

— Не розумію, Еллі. Гадаєш, колонія має якусь метаструктуру? Як у бджіл?

— Ні, не зовсім так, — сказала вона. — Це щось тонше. Це просто тенденція.

— А малюки теж це роблять?

— Вони всі так роблять. І дорослі теж. Подивіться на них. Я кажу вам, вони вишиковуються.

Грант насупився. Здавалося, що Еллі мала рацію. Тварини показували всі види поведінки, але під час пауз, коли вони спостерігали або розслаблялися, здавалося, що вони орієнтуються певним чином, майже як якби на підлозі були невидимі лінії.

— Ніяк не можу зрозуміти,— мовив Грант.— Може, там якийсь вітерець...

— Я не відчуваю ніякого вітерцю, Алане.

— Що вони роблять? Це якийсь тип соціальної організації, виражений у формі просторової структури?

— Це не має сенсу,— сказала вона.— Бо вони всі це роблять.

Дженнаро перевернув свій годинник.

— Я знав, що одного разу ця річ таки знадобиться.

Під циферблатом був компас.

— І багато вам від цього користі в суді? — посміхнувся Грант.

— Ні,— похитав головою Дженнаро.— Це мені дружина подарувала,— пояснив він.— На день народження.— Він подивився на компас.— Ну що,— мовив він,— я б не сказав, що вони чітко зорієнтовані на якусь точку... Гадаю, що вони вишикувалися у напрямку північний схід — південний захід, щось у цьому роді.

— Можливо,— мовила Еллі,— вони щось чують, повертаючи свої голови, тому й крутять ними, щоб щось почути...

Грант насупився.

— Або, можливо, це просто ритуальна поведінка,— сказала вона.— Поведінка, характерна для цього виду, що допомагає їм ідентифікувати одне одного. А може, це й не має ніякого особливого значення.— Еллі зітхнула.— Може, вони

просто дивні. Можливо, динозаври дивні. Або це своєрідний спосіб комунікації.

Грант теж про це подумав. Бджоли здатні спілкуватися просторово, вдаючи танець. Може, динозаври теж так роблять.

Спостерігаючи за ними, Дженнаро мовив:

— Чому вони не виходять назовні?

— Бо це нічні тварини.

— Так, але майже схоже на те, що вони переховуються.

Грант знизав плечима. Наступної миті малята почали схвилювано пищати й підстрибувати. Дорослі з цікавістю подивилися на них. А потім, з улюлюканням і криками, що відлунювали у темряві печеристого простору, усі динозаври зірвалися з місця й побігли вниз бетонним тунелем, зникнувши у темряві.

ГЕММОНД

Джон Геммонд присів на вогку землю на схилі пагорба і спробував віддихатися. Господи, яка спека, подумав він. Повітря було гаряче і вологе. Він почувався так, ніби дихав через губку.

Він подивився вниз на річище струмка, що тепер був за сорок футів унизу. Здавалося, минуло кілька годин відтоді, як Геммонд відійшов від струмка і почав підніматися на пагорб. Його щиколотка тепер опухла і була темно-фіолетового кольору. Він узагалі не міг на неї наступити. Він змушений був

видиратися на пагорб, більше спираючись на другу ногу, що тепер палала болем від напруги.

А ще хотілося пити. Перш ніж залишити потічок, Геммонд напився з нього води, хоча знав, що це нерозумно. Тепер він відчував запаморочення, і все навколо крутилося. У нього були проблеми з рівновагою. Але він знав, що має піднятися на пагорб і дістатися стежки. Кілька разів за цю годину Геммонду вчувалися чийсь кроки, і щоразу він кликав на допомогу. Але чомусь його голос не було чути на велику відстань, його ніхто не рятував. Друга половина дня вже добігала кінця, і він почав розуміти, що на пагорб йому доведеться підніматися самому, хоч і з травмованою ногою. І зараз Геммонд це й робив.

Кляті діти.

Геммонд похитав головою, намагаючись оговтатися. Він дерся на пагорб вже понад годину, але пройшов лише третину шляху. Він утомився, захекався, наче старий пес. Нога пульсувала. В голові паморочилося. Звісно, він чудово знав, що небезпеки немає — він майже в межах видимості свого бунгало, слава Богу, — але був змушений визнати, що втомився. Сидячи на схилі пагорба, він відчув, що вже нікуди не хоче рухатися.

Та й чому б йому не втомитися? Йому вже сімдесят шість. Це не той вік, коли можна видиратися на пагорби. Хоча Геммонд ще був у непоганій формі. Сам він очікував, що доживе до ста років. А для цього потрібно було лише піклуватися про себе і не сидіти без діла. В нього є точно чимало причин для того, щоб жити далі. Збудувати інші парки. Створити інші дива...

Він почув писк, а потім якесь щебетання. Якись дрібні пташки стрибають у підліску. За цей час він почув чимало звуків від маленьких тварин. Кого тут тільки не було — щури, опосуми, змії.

Писк став голоснішим, і по схилу на нього скотилися маленькі грудочки землі. Хтось наближався. Потім Геммонд побачив темно-зелену тварину, що стрибала вниз до нього. Потім ще одну, і ще одну.

Компі, подумав він і відчув, як похололо всередині.

Сміттярі.

Компі мали безпечний вигляд. Вони були завбільшки з курей і так само трохи нервово смикали головами. Але Геммонд знав, що вони отруйні. Їхні укуси мали повільнодіючу отруту, яку вони використовували, щоб убивати покалічених тварин.

Покалічена тварина, подумав він про себе й насупився.

Перший з компі влаштувався на схилі пагорба і дивився на Геммонда. Він був приблизно за п'ять футів, поза межами досяжності, й просто спостерігав. Інші спустилися трохи згодом і стали рядком. Спостерігаючи за ним. Вони підстрибували, щебетали і махали своїми маленькими пазуристими лапками.

— Киш! Забирайтеся! — крикнув Геммонд і кинув камінь.

Компі позадкували, однак лише на фут або два. Вони не боялися. Здавалося, вони знали, що він не може заподіяти їм шкоду. Розгнівавшись, Геммонд зламав гілку з дерева і щосили махнув нею. Компі ухилилися, трохи пощипавши листя, і задоволено запищали. Схоже, вони думали, що він з ними грається.

Він знову подумав про отруту. Згадав, що одного з доглядачів укусив компі у клітці. Той казав, що отрута була як наркотик — заспокійлива і снодійна. Ніякого болю. Просто хочеться спати.

Чорт забирай, подумав Геммонд. Підняв камінь, прицілився і жбурнув, влучивши одному з компі просто в груди. Маленька тваринка перелякано скрикнула і впала, перекинувшись через хвіст. Інші відразу ж позадкували.

Оце вже краще.

Геммонд відвернувся і знову почав підніматися на пагорб. Тримаючи гілки в обох руках, він спирався на ліву ногу, відчуваючи, як болить стегно. Він пройшов не більше десятих футів, коли один з компі стрибнув йому на спину. Геммонд несамовито замахав руками, скинувши тварину геть, але втратив рівновагу і сповз униз по схилу. Коли він зупинився, другий компі стрибнув уперед і вщипнув його за руку. Геммонд із жахом побачив, як з його пальців цебенить кров. Він розвернувся і знову почав дертися вгору.

Ще один компі стрибнув йому на плече, і він відчув різкий біль від укусу в потилицю. Він скрикнув і скинув тварину з себе. Розвернувся до тварин, важко дихаючи, а вони стояли навколо нього, підстрибували і, нахиливши голови, спостерігали за ним. Він відчув, як теплий потік цебенить від укусу на шиї вниз по спині.

Лежачи горілиць на схилі пагорба, він почувався на диво розслабленим, ніби відірваним від себе. Він зрозумів, що все було правильно. Не було ніяких помилок. Малкольм виявився абсолютно неправим у своєму аналізі. Геммонд лежав нерухомо, наче немовля в колисці, його охопило відчуття миру та спокою. Коли наступний компі підійшов і вкусив його за щиколотку, він лише мляво спробував відштовхнути його геть. Тваринки підсунулися ближче. Незабаром вони всі вже цвірінчали навколо нього, наче птахи. Геммонд звів голову, коли інший компі стрибнув йому на груди, на диво легкий і лагідний. Геммонд відчув лише слабенький біль, коли той нахилився, щоб укусити його за шию.

ПЛЯЖ

Женучись за динозаврами кривими бетонними коридорами та схилами, Грант раптом вирвався з печери і побачив, що стоїть на пляжі, дивлячись на Тихий океан. Навколо нього по піску бігали молоді велоцираптори.

Але потім одна по одній тварини перебралися у затінок пальм, на край мангрового болота, і там стояли, вишикувавшись у своєрідній манері, й спостерігали за океаном. Вони пильно дивилися на південь.

— Не розумію, — сказав Дженнаро.

— Я теж, — зізнався Грант. — Хіба що вони просто не люблять сонце. — На пляжі було не дуже сонячно, стояв легкий туман, і океан був укритий серпанком. Але чому вони раптом покинули гніздо? Що привело всю колонію на пляж?

Дженнаро знову перевернув догори циферблат і глянув на компас.

— Північний схід — південний захід. Так само, як і доти.

За пляжем, глибше в лісі, вони почули, як гуде струм у огорожі.

— Що ж, принаймні ми тепер знаємо, як вони потрапляли за паркан, — мовила Еллі.

Потім вони почули стукіт корабельних дизелів і побачили, як на півдні з'явився корабель. Велике вантажне судно, що повільно рушило на північ.

— То ось чому вони вийшли? — сказав Дженнаро.

Грант кивнув.

— Напевно, почули, що корабель наближається.

Коли вантажне судно пройшло, усі тварини спостерігали за ним, тихо стоячи, хіба що випадково зривалося щебетання чи писк. Грант був вражений тим, наскільки скоординованою була поведінка рапторів і наскільки злагоджено вони діяли як група. Але, можливо, ніякої таємничості тут немає. Він прокрутив у голові послідовність подій, що почалися в печері.

Спочатку захвилювалися малята. Потім це помітили дорослі. І зрештою усі тварини побігли на пляж. Схоже, така послідовність означала, що в молодих тварин гостріший слух і вони першими виявили корабель. А потім дорослі очолили зграю, яка рушила на пляж. І як бачив Грант, дорослі тепер охороняли малечу. Вони чітко розмістилися вздовж берега і не пересувалися так вільно, як це було в печері. Скоріше за все, тут усе було впорядковано, майже регламентовано. Дорослі розташувалися на відстані близько десятих ярдів, кожна доросла тварина була оточена дітьми. Молодь стояла між ними, трохи попереду дорослих.

Але, разом з тим, Грант помітив, що не всі дорослі мали однаковий статус. У самому центрі групи, що вишикувалася вздовж пляжу, була самиця з яскраво вираженою смугою на голові. У печері її гніздо теж було центральним. Він припустив, що, як і в деяких груп мавп, у рапторів — матріархальна ієрархія, і ця смугаста тварина є альфа-самицею колонії. Самці вишикувалися по периметру групи, обороняючи її.

Але, на відміну від мавп, які були вільно і гнучко організовані, динозаври мали жорстку структуру — майже схожу на військовий підрозділ. Також дивною була ця просторова орієнтація з північного сходу на південний захід. Для Гранта це було за межами розуміння. Але, з іншого боку, він не був

здивований. Палеонтологи так довго викопували кістки, що вже й забули, як мало інформації дає скелет. Кістки можуть дещо розповісти про загальний зовнішній вигляд тварини, її зріст і вагу. Вони можуть розповісти про те, як кріпилися м'язи, а звідси й про загальну поведінку тварини протягом життя. Вони можуть дати вам ключ до розгадки небагатьох хвороб, які зачіпають кістки. Але насправді скелет дає бідну інформацію, з якої неможливо простежити усю поведінку організму.

Оскільки кістки — це все, що мали палеонтологи, лише їх і використовували. Як і інші палеонтологи, Грант добре розумівся на роботі з кістками. І потроху він почав забувати про ймовірності, яких неможливо було довести, — про те, що динозаври могли дійсно відрізнитися, що їхня поведінка й соціальне життя могли бути організовані за зразками, абсолютно незбагненними для їхніх пізніших нащадків, ссавців. Те, наскільки фундаментально динозаври були схожі на птахів...

— О Господи, — мовив Дженнаро.

Він дивився на рапторів, які вишикувалися вздовж берега, ніби загін, і мовчки спостерігали за кораблем. І раптом зрозумів, що він бачить.

— Ці тварини, — сказав Дженнаро, показуючи головою. — Вони, напевно, відчайдушно намагаються звідси втекти.

— Ні, — мовив Грант. — Вони не тікати збираються.

— Ні?

— Ні, — сказав Грант. — Вони хочуть мігрувати.

У НАБЛИЖЕННІ ТЕМРЯВИ

— Міграція! — мовила Еллі. — Це фантастично!

— Так, — сказав Грант і усміхнувся.

— Як ви думаєте, — запитала Еллі, — куди вони збираються мігрувати?

— Не знаю, — відповів Грант. І раптом крізь туман прорвалися великі гвинтокрили, з гуркотом пронісшись над суходолом, було видно, що їхні нижні частини набиті зброєю. Раптори перелякано розбіглися, коли один з гвинтокрилів почав кружляти вздовж лінії прибою, а потім вирішив сідати на пляж. Розчинилися двері, й вибігли солдати в оливкових одностроях. Грант почув, як вони щось торохтять іспанською, і побачив, що Малдун з дітьми вже на борту. Один із солдатів сказав англійською:

— Будь ласка, йдіть з нами. В нас немає часу.

Грант озирнувся на берег, де були раптори, але тварини зникли. Усі зникли, ніби їх і не існувало. Солдати підштовхували його, і він під стукіт лопатей пішов за ними і заліз у великий люк. Малдун нахилився і крикнув Грантові на вухо:

— Нас хочуть забрати звідси просто зараз. Просто зараз вони візьмуться до справи!

Солдати штовхнули Гранта й Еллі у крісла і допомогли їм застібнути паски безпеки. Тім і Лекс помахали йому, і він

раптом побачив, наскільки ж вони ще малі й виснажені. Лекс позіхала, спираючись на братове плече.

Офіцер підійшов до Гранта і крикнув:

— Сеньйоре, ви головний?

— Ні,— мовив Грант,— не я.

— А хто?

— Не знаю.

Офіцер підійшов до Дженнаро і спитав те саме:

— Ви головний?

— Ні,— відповів той.

Офіцер подивився на Еллі, але нічого не сказав їй. Коли гвинтокрил піднявся, двері ще залишалися відчиненими, і Грант висунувся, щоб побачити, чи можна востаннє глянути на рапторів, але потім вертоліт піднявся над пальмами і рушив на північ через острів. Грант нахилився до Малдуна і крикнув:

— А що з іншими?

Малдун прокричав:

— Вони вже забрали Гардінга і кількох робітників. З Геммондом сталося нещастя. Його знайшли на схилі пагорба біля бунгало. Мабуть, упав.

— З ним все гаразд? — спитав Грант.

— Ні, компі його доби́ли.

— А що з Малкольмом? — спитав Грант.

Малдун похитав головою.

Грант був занадто втомлений, аби щось відчувати. Він відвернувся і знову подивився на отвір люка. Вже сутеніло, й у заході сонця він ледве роздивився малого рекса з закривавленою пащею, який на березі лагуни схилився над гадрозавром, підняв угору голову і заревів на гвинтокрил, що пронісся повз.

Десь позаду почулися вибухи, а потім попереду вони побачили ще один гвинтокрил, який летів крізь туман над

центром для відвідувачів, і за мить над будівлею вибухнула яскраво-помаранчева куля. Лекс заплакала, й Еллі обійняла її, намагаючись відвернути її увагу.

Грант подивився вниз на землю, кинув останній погляд на гіпсилофодонтів, які граційно стрибали, наче газелі, за мить до того, як під ними вибухнула чергова бомба. Гвинтокрил набрав висоту, а потім рушив на схід над океаном.

Грант відкинувся на спинку сидіння. Він подумав про динозаврів, що стояли на пляжі, міркуючи, куди б вони мігрували, якби могли. І зрозумів, що ніколи цього вже не дізнається. Від цього на душі стало і легко, і сумно.

Офіцер знову підійшов і нахилився до нього.

— Ви головний?

— Ні,— мовив Грант.

— Скажіть, будь ласка, сеньйоре, хто головний?

— Ніхто,— відповів Грант.

Гвинтокрил набирав швидкість, прямуючи в бік материка. Було холодно, і солдати зачинили люк. Коли вони це робили, Грант востаннє озирнувся і побачив острів на тлі темно-фіолетового неба й моря, прихований у глибокому тумані, що розмивався вибухами. Вони відбувалися один по одному, і весь острів здавався яскравою плямою, що сяяла в темряві, стаючи дедалі меншою.

ЕПІЛОГ: САН-ХОСЕ

Минали дні. Уряд поставився до них увічливо, розмістивши у гарному готелі в Сан-Хосе. Їм дозволяли вільно пересуватися і телефонувати, куди схочуть. Але не дозволяли залишити країну. Щодня до них навідувався молодик з американського посольства, щоб запитати, чи не потрібно їм чогось, і пояснював, що Вашингтон робить усе можливе, щоб прискорити їхній від'їзд. Але було зрозуміло, що на території Коста-Рики загинуло багато людей. Ледве вдалося уникнути екологічної катастрофи. Урядовці Коста-Рики відчували, що Геммонд пошив їх у дурні, не сказавши про свої плани на острові. У цих умовах уряд не був схильний звільняти тих, хто зміг вижити. Не дозволяли навіть поховати Геммонда або Іяна Малкольма. Вони просто чекали.

Гранту здавалося, що його щодня доправляли до іншої урядової установи, де його допитував уже інший увічливий урядовець. Його змушували розповідати все знову й знову. Як Грант познайомився з Джоном Геммондом? Що Грант знав про проект? Як він отримав той факс із Нью-Йорка? Чому Грант поїхав на острів? Що сталося на острові?

Ті самі подробиці, знову й знову. День у день. Та сама історія.

Гранта не залишала думка, що влада вважає, ніби він бреше, і хоче почути від нього щось інше, але він не міг уявити, що саме.

Нарешті, одного чудового дня, коли він сидів у готелі біля басейну, де хлюпалися Тім і Лекс, до них підійшов американець у вбранні кольору хакі.

— Ми ніколи не зустрічалися,— мовив він.— Мене звати Марті Гутьєрес. Я займаюся тут дослідженнями на станції Карара.

— Це ви знайшли першого прокомпсогната.

— Так.— Гутьєрес сів біля Гранта.— Ви, мабуть, дуже хочете додому.

— Так,— сказав Грант.— У мене лишилося кілька днів, щоб завершити розкопки. Самі знаєте, у Монтані перший сніг падає вже в серпні.

Гутьєрес мовив:

— То ось чому фонд Геммонда підтримував розкопки на півночі. Бо у холодному кліматі генетичний матеріал динозаврів був менш пошкоджений?

— Можна припустити, що так.

Гутьєрес кивнув.

— Містер Геммонд був розумною людиною.

Грант нічого не відповів. Гутьєрес сів у крісло біля басейну.

— Урядовці вам цього не скажуть,— мовив він.— Бо вони бояться і, можливо, обурені тим, що ви зробили. Але у сільській місцевості відбуваються якісь дивні речі.

— Укуси немовлят?

— Ні, на щастя, це припинилося. Дещо інше. Навесні в районі Ісмалоя, що на півночі, якісь тварини з'їли врожай у дуже дивний спосіб. Вони рухалися по прямій лінії, майже такій прямій, як стріла, від узбережжя у гори та джунглі.

Грант сів прямо.

— Схоже на міграцію,— мовив Гутьєрес.— Що скажете?

— Який врожай? — спитав Грант.

— Ну, оце було й дивно. Вони їли лише боби агами та сої, іноді курчат.

— Продукти,— сказав Грант,— багаті на лізин. Що сталося з цими тваринами?

— Ймовірно,— мовив Гутьєрес,— вони зайшли у джунглі. У всякому разі, їх не знайшли. Звісно, в джунглях їх важко відшукати. Пошукова партія може провести роки у горах Ісмалої і нічого не знайти.

— То нас тримають тут, тому що...

Гутьєрес знизав плечима.

— Уряд стурбований. Можливо, там ще є тварини. Отже, більше неприємностей. Влада поводитьсь завбачливо.

— Ви думаєте, там ще є тварини? — сказав Грант.

— Не можу сказати. А ви?

— Ні,— мовив Грант,— я теж не можу сказати.

— Але підозрюєте?

Грант кивнув.

— Можливо, вони там є. Так.

— Згоден.

Гутьєрес піднявся з крісла. Він помахав рукою Тімові й Лекс, які гралися у басейні.

— Можливо, дітей відішлють додому,— мовив він.— Немає причин, щоб їх тут тримати.— Він вдягнув сонцезахисні окуляри.— Приємного вам перебування тут, докторе Грант. Це чудова країна.

— То ви хочете мені сказати, що ми нікуди не поїдемо? — спитав Грант.

— Ніхто з нас нікуди не поїде, докторе Грант,— мовив Гутьєрес і посміхнувся. А потім повернувся і пішов до входу в готель.

ПОДЯКИ

Під час підготовки цього роману я прочитав роботи багатьох видатних палеонтологів, зокрема, Роберта Баккера, Джона Горнера, Джона Острома і Грегорі Пола. Я також скористався зусиллями нового покоління ілюстраторів, в тому числі Кеннет Карпентер, Маргарет Колберт, Стівена та Сильвії Черкасів, Джона Гурче, Марка Галлетта, Дугласа Гендерсона і Вільяма Стаута, чийі реконструкції включали нові уявлення про поведінку динозаврів.

Деякі ідеї, представлені тут, щодо палео-ДНК, генетичного матеріалу вимерлих тварин, уперше були сформульовані Джорджем О. Пойнаром-молодшим і Робертою Гесс, яка створила групу з вивчення ДНК вимерлих тварин у Берклі. Деякі обговорення теорії хаосу частково впливають з коментарів Івара Екленда та Джеймса Глейка. Комп'ютерні програми Боба Гросса надихнули мене на деякі графіки. Робота покійного Гайнца Пагельса викликала образ Іяна Малкольма. Та разом з тим, уся ця книга є вигадкою, а погляди, висловлені тут, моїми власними, так само як і помилки, що зустрічаються у тексті.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
ПРОЛОГ. УКУС РАПТОРА	13
ПЕРШИЙ ЦИКЛ	23
Майже рай	25
Пунтаренас	31
Пляж	38
Нью-Йорк	41
Форма даних	46
ДРУГИЙ ЦИКЛ	49
Берег Внутрішнього моря	51
Скелет	67
Ковен, Свейн і Росс	76
Плани	80
Геммонд	89
Шото	95
Позапланова вигідна мета	97
Аеропорт	103
Малкольм	107
Ісла-Нублар	113
Ласкаво просимо	117
ТРЕТІЙ ЦИКЛ	121
Парк юрського періоду	123
Коли динозаври правили Землею	129
Екскурсія	136
Диспетчерська	161
Версія 4.4	174
Диспетчерська	182
Екскурсія	192
Диспетчерська	198
Великий рекс	206
Диспетчерська	214
Стегозавр	221
Диспетчерська	229
Місця розмноження	237

ЧЕТВЕРТИЙ ЦИКЛ	253
Головна дорога	255
Повернення	268
Недрі	271
Бунгало	276
Тім	284
Лекс	293
Диспетчерська	302
Дорога	306
Диспетчерська	316
У парку	323
Диспетчерська	331
Парк	338
Світанок	348
Парк	360
П'ЯТИЙ ЦИКЛ	371
Пошуки	373
Пташник	380
Тиранозавр	395
Диспетчерська	409
ШОСТИЙ ЦИКЛ	429
Повернення	431
Електромережа	466
Готель	473
Диспетчерська	485
СЬОМИЙ ЦИКЛ	493
Знищуючи світ	495
Під контролем	499
Майже парадигма	513
Спуск	519
Геммонд	527
Пляж	531
У наближенні темряви	534
ЕПІЛОГ: САН-ХОСЕ	537
ПОДЯКИ	541

Літературно-художнє видання

Майкл КРАЙТОН
Парк юрського періоду
Роман

Головний редактор *В. Александров*
Відповідальний редактор *Н. Тисовська*

ТОВ «ВИДАВНИЧА ГРУПА КМ-БУКС»
04060, Київ, вул. Олега Ольжича, 27/22, офіс 3
info@kmbooks.com.ua
www.kmbooks.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників, розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 5006 від 06.11.2015

Замовляйте наші книжки в інтернет-книгарнях:
www.kmbooks.com.ua; +380 (44) 228 78 24
www.bukva.ua; +380 (44) 359 0 369

З питань гуртових закупівель звертайтеся:
у Києві: +380 (44) 237 70 25;
у Львові: +380 (32) 245 01 71, +380 (67) 370 77 90

Повний асортимент наших книжок представлений
у книгарнях української національної мережі «Буква»
www.bukva.ua; +380 (44) 237 70 24

Центральна книгарня «Буква»:
м. Київ, вул. Богдана Хмельницького, 3-Б
+380 (44) 279-64-38

Формат 84×108/32.
Умов. друк. арк. 28,56. Обл.-вид. арк. 22,1.
Замовлення 17-203.

Віддруковано на ПАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»,
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4.
Свідоцтво серія ДК № 4063 від 11.05.2011 р.
Впроваджена система управління якістю згідно
з міжнародним стандартом DIN EN ISO 9001:2000

Крайтонові динозаври лякають по-справжньому.

«Чикаго Сан-таймз»

Вчені винайшли унікальну технологію відновлення та клонування ДНК динозаврів. Нарешті здійснилися найбентежніші фантазії людства. Чудові й таємничі створіння, вимерлі вічність тому, знов заселили Парк юрського періоду, і незабаром подивитися на них матиме змогу будь-хто на світі. Аж тут відбувається неочікуваний збій...

У романі «Парк юрського періоду» Майкл Крайтон поєднує свій заворожливий талант і науковий підхід, щоб створити один з найцікавіших технотрилерів.

ISBN 978-617-7489-74-9

9 786177 489749